MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

‘ACĀYİBÜ’L-MAḪLŪḲĀT VE ĠARĀYİBÜ’L-MEVCŪDĀT

(51a-100b Yaprakları, Dil İncelemesi, Metin, Türkiye Türkçesine Aktarım, Dizin)



YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERTUĞRUL ALEMDAR

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Dili Pogramı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi SERAP ALPER

AĞUSTOS 2019

Ertuğrul Alendar tarafından hazırlanan "Acāyibü'l-Mahlūkāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt (51a-100b Yaprakları, Dil İncelemesi, Metin, Türkiye Türkçesine Aktarım, Dizin)" adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üi. Serap ALPER

Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üi. Serap ALPER

Üye : Doç. Dr. Özlem DENİZ YILMAZ

Üye : Doç. Dr. Fatih BAKIRCI

Üye : ______

Üye : ______

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

Babam merhum Hasan Alemdar’ın manevi şahsına ithaf ederim.



Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Ertuğrul Alemdar

ÖZET

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesinde 588 numara ile kayıtlı *'Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* adlı yazma eserin 51a-100b yapraklarının çeviri yazı alfabesine aktarımı, dil incelemesi, Türkiye Türkçesine aktarımı ve dizini yer almaktadır. Ahmet et-Tûsî'ye ait Farsça *'Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* adlı eserden Doğu Türkçesine tercüme edilen eser 249 yapraktan oluşmaktadır. Kim tarafından, nerede ve ne zaman tercüme edildiği kesin olarak bilinmemektedir.

Eserde "yaratılmışlar karşısında duyulan hayret" anlatılmaktadır. On ana başlıktan oluşan eserde güneş, ay, yıldız, yıldırım, gökkuşağı, rüzgâr, nehirler, denizler, dağlar, mescitler, çeşitli ibadethaneler, şehirler, ülkeler, devler, periler, cinler, filler, develer, atlar ve balıklar ile ilgili çeşitli bilgiler ve anlatılar yer almaktadır.

Çalışmada yapılan dil incelemesiyle eserde görülen Doğu Türkçesinin klasik dönem sonrasının dil özellikleri tespit edilmiştir. Eser, Türkiye Türkçesine aktarılarak farklı alanlarda çalışanların yararlanabilmesi amaçlanmıştır. Hazırlanan dizin ile de eserin söz varlığı ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Doğu Türkçesi, *'Acāyibü'l-Maḫlūḳāt*, Bilim Tarihi, Türk Dili, Türk Edebiyatı.

ABSTRACT

In this research conducted as a master's thesis; the pages 51a-100b of the literary work *'Acâyib al-Maẖlûqât ve Ġarâyib al-Mevcûdât,* which can be found in the records of Uppsala University Library as record number 588, has been studied on in terms of its translation into written language, language analysis, translation into modern Turkish and the vocabulary used in the literary work. The work has a total number of 249 pages. It has been translated into Eastern Turkish from Ahmet et-Tûsî's work, *'Acâyib al-Maẖlûqât ve Ġarâyib al-Mevcûdât,* which was written in Farsi. The name of the translator, where it was translated, and the date of translation is not exactly known. "The astonishment felt towards God's creations" is the main topic of the literary work. The work consists of ten main titles, and there are various information and narratives about sun, moon, star, lightning, rainbow, wind, rivers, seas, mountains, masjids, various sanctuaries, cities, countries, giants, fairies, jinns, elephants, camels, horses and fishes. As the result of the language analysis that has been conducted in this study on this literary work, features of Eastern Turkish's post-classical era has been detected. The literary work has been translated into modern Turkish for the benefit of researchers from various fields. The prepared index shows the vocabulary used in the literary work.

Keywords: Eastern Turkish, *'Acâyib al-Maẖlûqât,* History of Science, Turkish Language, Turkish Literature.

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

A. Arapça

AMGM ‘Acāyibü’l-Maḫlūḳāt ve Ġarayibü’l-Mevcūdāt bk. METİN.

bk. Bakınız.

ÇUASV Çağdaş Uygurcanın Ağızları ve Söz Varlığı bk. MAIMAITIAILI, 2019.

DK Dede Korkut Kitabı. bk. ERGİN, 2009.

DLT Divanu Lugāti’t-Türk bk. ERCİLASUN, 2014.

EUTS Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü. bk. CAFEROĞLU, 1968.

ET Eski Türkçe

F. Farsça

KB Kutadgu Bilig. bk. ARAT, 1975.

KKM Kuran-ı Kerim Meali

KT Kül Tigin Abidesi. bk. ERCİLASUN, 2016.

KYAS Kaşgar ve Yarkend Ağzı Sözlüğü bk. YILDIRIM, 2007.

ME Mukaddimetü’l-Edeb. bk. YÜCE, 2014.

Mo. Moğolca

NF Nehcü’l-Feradis. bk. ECKMANN.

OA Orhun Abideleri. bk. ERGİN, 2011.

OTS Osmanlı Türkçesi Sözlüğü bk. PARLATIR, 2006.

s. sayfa

ŞSEL Şeyh Süleyman Efendi Lügati bk. ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ, 1881.

T Tonyukuk Abidesi. bk. ERCİLASUN, 2016.

Yun. Yunanca

YUTS Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü bk. NECİP, 1995.

( ) Aktarım kısmında yapılan eklemeler bu işaretle gösterilmiştir.

< > Metin kısmında yapılan düzeltmeler bu işaret ile gösterilmiştir.

→ Gidiniz.



ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا	a, e	ض	ż
آ	ā	ط	ṭ
او	o, ö, u, ü, ū	ظ	ẓ
اي	ı, i, ė, ı̄, ī	ع	ʿ
ء	ʾ	غ	ġ
ب	b	ف	f
پ	p	ق	ḳ
ت	t	ك	k
ث	s̱	ل	l
ج	c, ç	م	m
ح	ḥ	ن	n
خ	ḫ	و	v, o, ö, u, ü
د	d	ه	h
ذ	ẕ	ى	y, ī
ر	r	نك	ñ̂g
ز	z	خوا	ḫᵛā
س	s		
ش	ş		
ص	ṣ		

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada Doğu Türkçesi ile yazılmış, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi numara 588'de yer alan *'Ācāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* adlı eserin 51a-100b yaprakları arası incelenmiştir. Çalışma kapsamında söz konusu yapraklar arasındaki metin, önce çeviri yazı alfabesine ve Türkiye Türkçesine aktarılmış, daha sonra metnin dizini hazırlanmış ve dil incelemesi yapılmıştır.

Türkçe *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* tercümelerine örnek teşkil eden metinler, Arapça ve Farsça kaynaklıdır. Özellikle Batı Türklük sahasında *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* türü çok sevilmiş, Arapça ve Farsça kaynaklardan defalarca tercüme edilmiştir. Bunlar arasında en çok okunup istinsah edilen tercüme Ahmed Bîcan'a aittir. Bunlardan başka başlıca tercümeler ise Ali bin Abdurrahman ve adının Rükneddin olduğu tahmin edilen bir mütercim tarafından yapılmıştır.

Çalışmanın en önemli noktalarından biri, belki de birincisi, Türkçenin tarihi lehçelerinden olan Doğu Türkçesi ile kaleme alınmış bir *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* metnini kapsıyor olmasıdır. Çalışmanın "Giriş" bölümünde Türkçeye yapılan *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* tercümeleri ile ilgili bilgi verilmiş, üzerinde çalışılan eser tanıtılmış ve eserin dil incelemesi yapılmıştır. "Metin" bölümünde *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* metni çeviri yazı alfabesine, "Türkiye Türkçesine Aktarım" bölümünde eserin Doğu Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarımına yer verilmiştir. Çalışma "Dizin", "Özel Adlar Dizini", "Karşılaştırmalı Özel Adlar Dizini", "Sonuç", "Kaynaklar" ve "Tıpkıbasım" bölümleriyle tamamlanmıştır.

'Acâyibü'l-Maḫlûḳât türü hem bilimsel açıdan hem de edebi açıdan değerli eserlerdir. İlmi önemi; yazıldığı ve tercüme edildiği dönemin bilimsel bilgi birikimini yansıtmasından ileri gelmektedir. Biz bu eserler sayesinde eseri yazan, tercüme eden toplumun o çağdaki bilimsel bilgi birikimlerinin seviyesi hakkında fikir sahibi olabiliyoruz. Bu durum bilim tarihi açısından da önemlidir. *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* metinlerinin içeriğinde coğrafya ile ilgili dağlar,

denizler, nehirler, şehirler; astronomi ile ilgili çeşitli gök cisimleri ve bunların hareketlerine dair bilgiler; teoloji ile ilgili türlü inanışlar ve onlara ait çeşitli rivayetleri bulunmaktadır.

Acâyibü'l-Mahlûkât metinlerinin edebi değeri de dikkate alınmalıdır. Eserde belirlenen maddelerin anlatımı çeşitli kıssa ve hikâyelerle zenginleştirilmiştir. Bu da edebi açıdan dikkate alınması gereken bir husustur.

Tez çalışmasında emeği geçen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Serap Alper'e, teze sağladığı maddi katkılardan dolayı TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığına, Türklük biliminin talebesi olmamda en büyük emeğin ve tesirin sahibi merhum hocam Dr. C. Eralp Alışık'a, eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

Ertuğrul Alemdar

İstanbul – 2019

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ

1.1. ACĀYİBÜ'L-MAḪLŪḲĀT VE ĠARĀYİBÜ'L- MEVCŪDĀT

Eski coğrafya ve seyehat eserlerine *'Acā'ibü'l-Büldān*, *'Acā'ibü'l-Hind*, *'Acā'ibü'l-Maḫlûḳât* gibi adlar verilmiştir[1]. *'Acā'ib* sözcüğü bu eserlerin bağlamında acayip, tuhaf ve garip şeyler[2]; *maḫlûḳât* sözcüğü ise yaratıklar, yaratılmışlar anlamındadır[3]. *Ġarâ'ib* sözcüğü şaşılacak şeyler, garip şeyler[4]; *mevcûdât* sözcüğü ise varlıklar, mevcutlar, yaratıklar anlamındadır[5]. Söz konusu eserlerde yaratılmışlar karşısında duyulan hayret ve hayranlık dile getirilmiştir.

1.1.1. Acāyibü'l-Maḫlūḳāt Türünün Oluşumu

*'Acâyibü'l-Maḫlûḳât*lar kökü Eski Yunan'a kadar dayanan derleme eserler niteliği taşır. Yazıldığı dönemde sınırları kesin olarak çizilmemiş çeşitli bilimlerin bilgilerini ve dönemin çeşitli anlatılarını, kıssalarını, çeşitli inanç sistemleriyle ilgili bilgileri ihtiva eder. Kazvînî (13. yy.) Arapça kaleme aldığı eserinde Câhiz'in (8. yy.) *Kitabü'l-Hayevân*, Aristo'nun *Historia Animalium*'unun Arapçaya çevirisi olan *Kitâbü'l-Hayevân* başta olmak üzere yirminin üzerinde eserden faydalanmıştır. Bu derleme süreçleri sonunda yazılan her *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât*'ta eserler canlılığını ve değişimlerini devam ettirmiş ve *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* adeta bir türün adı olmuştur[6].

Kazvînî'nin Arapça eserinden önce İran edebiyatında konu sıkça işlenmiştir. Kazvînî'den önce Farsça yazılan bu türdeki eserler şunlardır:

---

[1] Günay Kut, Acāibü'l-Mahlūḳāt, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt I, İstanbul, 1988, s. 315.

[2] Mehmet Kanar, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul, 2016, s. 957.

[3] Mehmet Kanar (2016), a. g. e. s. 1288.

[4] Mehmet Kanar (2016), a. g. e. s. 996.

[5] Mehmet Kanar (2016), a. g. e. s. 1437.

[6] Günay Kut (1988), a. g. e. s. 315.

- Ebû'l-Hüseyin Abdurrahman b. Ömer Es-Sûfî (984-985), *'Acâ'ibü'l-Maḫlûḳât*
- Ebû'l-Müeyyed-i Belhî, *'Acâ'ibü'd-Dünyâ* (Günümüze ulaşmamıştır.)
- Muhammed b. Eyyüb et-Taberî (1092 ya da 1116) *Tuḥfetü'l-Ġarâ'ib*
- Ahmed et-Tûsî *'Acâ'ibü'l-Maḫlûḳât ve Ġarâ'ibü'l-Mevcûdât*[7]

1.1.2. Batı Türkçesine Tercüme Edilen Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdātlar

Günay Kut'a göre Türk Edebiyatındaki ilk *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* tercümesi Ali bin Abdurrahman'a ait olan eserdir. Bu tercüme İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde TY 524'te kayıtlıdır[8]. Türk dilinin bugün için bilinen ilk *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* tercümesi olan söz konusu metin yüksek lisans tezi olarak Osman Göl[9], Şerife Burcu Al[10], Recai İnan[11], Maksut Yıldıran[12] tarafından çalışılmıştır.

Nüshanın bilinen ilk Türkçe *'Acâyibü'l-Maḫlûḳât* olduğu bilgisi Edirne şehri ile ilgili verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır: "çün kim feth olmış, imâretleri ve darü'l-mülk olmış gâyet nîmetlü şehirdür. Hamâm, mesîd ve esvâkları vardur…" Bu sözlere göre söz konusu tercümenin Edirne'nin fethi olan 1362 yılından sonra yapılmış olması gerekir[13].

Tarih bakımından en eski ikinci nüsha ise Rükneddin tercümesi olarak bilinen ve üç nüshası bulunan tercümedir. Günay Kut'a göre söz konusu tercümenin kesin olarak

---

7 Günay Kut (1988), a. g. e. s. 317.

8 Günay Kut, *Acāibü'l-Mahlūḳāt,* Simurg Yayınları, İstanbul, 2010, s. 3.

9 Osman Göl, *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Maḫlūḳāt (1.-35. Varak)*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008.

10 Şerife Burcu Al, *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Maḫlūḳāt,* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010.

11 Recai İnan, *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Maḫlūḳāt*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010.

12 Mahsut Yıldıran, *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Maḫlūḳāt*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010.

13 Günay Kut, (2010), a. g. e. s. 3.

Rükneddin'e ait olduğunu söyleyebilecek bilgilere sahip değiliz. Kut, nüshanın Rükneddin'e ait olduğunu düşündüren "rükne'd-dīn" ibaresinin "dinin rüknü" manasındaki dua ibaresi olabileceğini aktarmıştır. Eseri, arz edilen sultandan ötürü, I. Mehmet'in saltanat devri olan 1413-1421 yılları arasına tarihlendirmek gerektiğini belirtmiştir[14].

Rükneddin nüshası olarak bilinen tercüme Sarıkaya'ya göre Ahmet et-Tûsî'nin Farsça yazılmış eserinden tercüme edilmiştir[15]. Günay Kut da aynı görüştedir[16]. Tercümenin üç kopyası tespit edilmiştir:

- Süleymaniye Kütüphanesi, Nuri Arlasez 128.
- Paris, Suppl. Turc 1339.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba 556.

Rükneddin tercümelerini kapsayan tarih sırasına göre şu çalışmalar yapılmıştır:

- Engin Yılmaz, *Acâ'ibü'l-Maḫlûḳat (1-200 Varaklar Arası),* (Yayınlanmamış doktora tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1998.
- Bekir Sarıkaya, *Rükneddin Ahmed'in Acâ'ibü'l-Maḫlûḳat Tercümesi*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- Mehmet Gedizli, *Acâ'ibü'l-Maḫlûḳat (200a-404a),* (Yayınlanmamış doktora tezi), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2011.

Üçüncü tarihi tercüme Yazıcıoğlu Ahmed Bîcan'ın tercümesidir. Bu muhtasar ve serbest biçimde çevrilmiştir. Türk edebiyatında en çok okunmuş ve çoğaltılmış tercüme olmuştur. Pek çok nüshası vardır. Eser 1453 yılında Farsçadan çevrilmiştir[17].

---

[14] Günay Kut (2010), a. g. e. s. 5.

[15] Bekir Sarıkaya, *Rükneddīn Ahmed'in Acâibü'l-Mahlûkat Tercümesi*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 7.

[16] Günay Kut (2010), a. g. e. s. 5.

Ahmed Bîcan'ın çevirisinin pek çok nüshası vardır. Tespit edilenler şunlardır[18]:

- Süleymaniye Kütüphanesi: Hacı Mahmut 5386, Lâleli 3722, Saliha Hanım 110, Ali Nihat Tarlan 100, Hüsrev Paşa 431.
- İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi: TY 648, 6797, 6806.
- Üsküdar: Selim Ağa - Kemankeş 402.
- Atatürk Kitaplığı: M. Cevdet K. 370.
- Bursa: Ulu Cami 1716.
- Kütahya 2180.
- Çorum: İl Halk Kütüphanesi 3169.

Ahmed Bîcan tercümelerinden bir tanesi Türk dili açısından incelenmiştir: Osman Yıldız, *Ahmed-i Bican: Aca'ibü'l-Maḫluḳat,* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Malatya, 1989.

Şehzade Mustafa'nın talebiyle Sürûrî-i Kadîm lakaplı saray hocası, Kazvinî'nin eserini Arapçadan tercüme etmeye başlamıştır. Ancak 1552-1553 yılında Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinden çok etkilenen mütercim çeviriyi yarıda bırakmıştır. Bu eseri Mehmed Rodosîzâde tamamlamıştır[19].

Batı Türkçesiyle yapılan diğer tercümeler şunlardır[20]:

- Gınâî-i Rûmî (1562), *Mir'ât-ı Kâinât*
- Eyyüb b. Halil (1569) *Tezkiretü'l-'Acâ'ib ve Tercemetü'l- Ġara'ib*
- Hüseyin Efendi b. Mehmed (1697), *Mir'at-ı 'Acaibü'l-Maḫlûḳât ve Keşf-i Ġara'ibü'l-Mevcûdât*

---

[17] Günay Kut (2010), a. g. e. s. 7.
[18] Günay Kut (2010), a. g. e. s. 7.
[19] Günay Kut (2010), a. g. e. s. 7.
[20] Günay Kut (2010), a. g. e. s. 7.

- British Library'de (Add 7893) kayıtlı mütercimi bilinmeyen bir *'Acâ'ibü'l-Maḫlûḳât.*

1.1.3. Doğu Türkçesine Tercüme Edilen Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l- Mevcūdātlar

1.1.3.1. Bennâî'nin Tercümesi

Doğu Türkçesi ile yazılmış bir *'Acāyibü'l-Maḫlûḳât'*tan Köprülü bahsetmektedir. Köprülü'ye göre Şeybânî Han (1451-1510) adına Bennâî b. Muhammed Herevî tarafından bir *'Acāyibü'l-Maḫlûḳât* tercüme edilmiştir[21]. Hofman'ın, Köprülü'nün *İslam Ansiklopedisi'*ndeki "Çağatay Edebiyatı" maddesine dayanarak hazırladığı *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III* adlı eserinde de bu tercüme listelenmiştir[22]. Ancak Doğu Türkçesine yapılan bu tercümenin tezde çalışılan tercüme ile ilişkisi tespit edilememiştir. Bennâî ve Şeybânî Han'ın yaşadığı yıllara göre bu tercüme on beşinci yüzyılda yapılmış olmalıdır. Bu tercümenin bir kopyasının günümüze ulaştığına dair bir kayıt tespit edilememiştir. Uppsala Üniversitesinde tespit edilen *AMGM'*nin bu tercümenin kopyası olma ihtimali nüshanın ketebe kaydı olmadığından değerlendirilememektedir. Eserin dil özelliklerine göre Uppsala nüshası Bennâî tercümesi olsa dahi onun on beşinci yüzyıldan çok sonraki bir dönemde kopyalanmış bir nüshası olmalıdır.

1.1.3.2. Uppsala Üniversitesi Kütüphanesinde Bulunan Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt

Eser, Zettersteen'in *Die Arabischen, Persischen Und Turkischen Handschriften* adlı kataloğunda kaydedilmiştir[23]. Nüshadan bahseden diğer bir kişi Günay Kut olmuştur. *İslam Ansiklopedisi'*nin *Acâ'ibü'l-Maḫlûḳât* maddesinde onuncu eser olarak Uppsala Üniversitesi

[21] Mehmed Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları II,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 155.

[22] H. F. Hofman, *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III,* Utrecht, 1969.

[23] K. V. Zetterstéen, *Die Arabischen, Persischen Und Turkischen Handschriften*, Uppsala, 1930.

Kütüphanesinde yer alan yer alan tercüme kaydetmiştir[24]. Eser, Doğu Türkçesi ile yazılmıştır. Başka bir kopyası da henüz tespit edilememiştir. Eserde ketebe kaydı olarak tabir edilen, yazmanın müstensih, mütercim, müellif bilgilerinin yer aldığı bölüm bulunmamaktadır. Metinden de bu bilgilere ulaşılamamıştır. Dolayısıyla eserin mütercimi ve tercüme tarihi bilinmemektedir. Ancak eserin tercüme edilen ilk nüsha olmadığı tahmin edilmektedir. Yazmada atlanan bazı satırların derkenar olarak yazılması (52b/01) bunun dayanağıdır. Muhtemelen eser kopyalanırken atlanan satır derkenar olarak yazılmış, hangi satıra gelmesi gerektiği de özel bir işaretle gösterilmiştir.

Eserin Adı

Eserin adı yazmada şu şekilde geçmektedir:

"Ammā bilin̂gler ve āgāh bolun̂glar kim biz bu kitābġa 'Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt aṭ ḳoyduḳ."(10b/03)[25]

Yazıldığı Tarih

Eserde ketebe kaydı bulunmadığı için yazıldığı tarih kesin olarak bilinmemektedir. Ancak elimizdeki nüshanın gösterdiği dil özelliklerinden eserin Doğu Türkçesinin klasik sonrası döneminde istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Buna göre eseri XVII. yüzyıl sonrasında tarihlendirmek mümkündür.

Yazıldığı Muhit

Metnin dokuzuncu yaprağında şöyle bir ifade geçmektedir:

"Çünānçi ve sözleri ki biz bu kitāb yüzige keltürdük. Ḳal'a-yı ***Hermān****'da, dervāze-yi* ***Ḳīrvān****'da bitipdürler.*(9a/6-8)"[26]

---

[24] Günay Kut (1988), a. g. e. s. 317.

[25] Emrah Kalaycı, *'Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve'l-Ġarāyibü'l-Mevcūdāt*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s. 101.

[26] Emrah Kalaycı (2019), a. g. e. s. 101.

Bu ifadeler eserin nerede yazıldığını çok açık belirtiyor gibi görünmektedir. Ancak çalışılan eser bir tercüme olduğundan bu tarz bilgilere şüpheyle yaklaşmak gerekir. Söz konusu ifadenin mütercime mi yoksa müellife mi ait olduğu tespite çalışılmalıdır. Aynı kaynaktan çevrildiğine katıldığımız "Rükneddin" nüshası olarak bilinen yazmada şu ifadeler geçmektedir:

*Ve daḫı ʿāḳıllar bu ḥikmet sözlerini ḳalʿalar ḳapusında yazdılar ve daḫı ṭaşlarda yazdılar. Şöyle ki; **Ḳīrvān** ḳapularında vardur, **Heremān** ḳalʿasında vardur.*[27]

Aynı kaynaktan çevrilen iki eserde benzer ifadelerin geçmesinden söz konusu ifadelerin mütercime değil müellife ait olduğu anlaşılmaktadır. Eserin nerede tercüme edildiği ile ilgili kesin bir bilgi verilememektedir. Eserin tespit edilen dil özelliklerinden yola çıkılarak Uygur Türklerinin yaşadıkları Doğu Türkistan tarihi coğrafyasında tercüme edildiği ileri sürülebilir.

Mütercimi

Yazmayı Farsçasından tercüme edenin kim olduğu bilinmemektedir.

Eserin Bölümleri

Eserin tamamı mukaddime ve giriş bölümleri dahil olmak üzere on bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm: Mukaddime olarak adlandırılmıştır.

İkinci Bölüm: Eserin tertibi ve içindekiler bölümü yer alır.

Üçüncü Bölüm: Altı alt başlıktan oluşur. Bu bölümde dört büyük melek, yedi kat gök, gökyüzü, güneş, ay, yıldızlar ve burçlarla ilgili bilgiler yer alır.

Dördüncü Bölüm: Beş alt başlıktan oluşur. Burada ateş, yıldırım, gökkuşağı, hava, rüzgar ve bulutlarla ilgili bilgiler yer alır.

---

[27] Bekir Sarıkaya (2010), a. g. e. s. 53.

Beşinci Bölüm: Altı alt başlıktan oluşur. Burada nehirler, denizler, su kuyuları, su pınarları, dünyada bilinen ülkeler, dağlar, maden ve mücevherler ve çeşitli kayalarla ilgili bilgiler yer alır.

Altıncı Bölüm: Beş alt başlıktan oluşur. Burada mescitler, çeşitli ibadethaneler, şehirler, ülkeler, kasırlar ile ilgili bilgiler yer alır.

Yedinci Bölüm: Bu bölümde çeşitli tarihi, dini ve efsanevi şahsiyetlerin mezarları ve hazineleri ile ilgili bilgiler yer alır.

Sekizinci Bölüm: Sekiz alt başlıktan oluşur. Genel olarak insanoğlunun olağanüstü özellikleri ile ilgilidir. Hazreti Adem, Hazreti Muhammet ve çeşitli inanışlar ile ilgili rivayetler yer alır. Bunlardan başka dönemin çeşitli kimya ve tıp gibi bilimleri ile ilgili bilgiler yer alır.

Dokuzuncu Bölüm: İki alt başlıktan oluşur. Dev, peri ve cin gibi insanüstü yaratıklar ile ilgili bilgiler yer alır.

Onuncu Bölüm: Dört alt başlıktan oluşur. Fil, deve, at, balık, çekirge vb. hayvanlar ile ilgili bilgiler yer alır.

Bu tez çalışmasında dördüncü ve beşinci bölümler çalışılmıştır.

Tercümenin Dayandığı Kaynak

Tezde çalışılan *AMGM* metni Ahmet et-Tûsî'nin yazdığı Farsça *'Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* adlı esere dayanmaktadır. Bunu şöyle destekleyebiliriz: Rükneddin nüshası olarak bilinen *AMGM*'nin Farsça *AMGM*'ye dayandığı konusundaki fikir birliği belirtilmişti. (bk. 1.1.2. Batı Türklük Sahasında Acāyibü'l-Maḫlūḳāt Ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt Tercümeleri) Tezde çalışılan *AMGM* ile Rükneddin nüshası arasında rükünlerin sıralaması, alt başlıkların adları ve içerikleri benzerlik göstermektedir. Aynı kaynaktan

Türkçenin iki ayrı tarihi lehçesine yapılan iki ayrı tercüme, söz konusu iki tarihi lehçeyi mukayese etmek açısından büyük bir imkan sunmaktadır. Örneğin Rükneddin nüshasının **mıknatıs** maddesinde şöyle bir ifade yer almaktadır:

Mıḳnāṭıs bir ṭaşdur ki demüri kendüye çeker. (Rükneddin Tercümesi, 78a/12)

Mıḳnāṭīs dėgen andaġ taş turur kim temürni özige tartar. (Uppsala Üniversitesi Kütüphanesinde Bulunan Tercüme, 97b/07)

Bu iki cümle incelendiğinde iki eserin aynı kaynaktan çevrildiğine şüphe kalmamaktadır.

Bu iki cümlede imla, sözcük tercihleri ve de ses bilgisi açısından iki tarihi lehçenin özellikleri görülebilmektedir. İmla açısından Doğu Türkçesinde tı (ط) harfinin Türkçe kökenli sözcüklerde kullanılmadığını, Batı Türkçesinde ise yazımda kullanıldığını *taş* sözcüğünün yazımından anlıyoruz.

Batı Türkçesinde *kendi*, Doğu Türkçesinde *öz*; Batı Türkçesinde *çekmek*, Doğu Türkçesinde *tartmak* sözcüklerinin tercih edilmesi de iki lehçeyi ayırmada sözcük tercihleri açısından örnek teşkil etmektedir.

Temür ~ demür denkliği iki lehçeyi ayırmada ses bilgisi açısından örnek teşkil etmektedir.

AMGM'nin Uppsala Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Tercümesi Uygur Türklerinin yerleştirmeye çalıştıkları "tercüme geleneği"nin güzel bir örneğidir. Uygur Türklerinin yaptıkları tercümelerin bazı özellikleri vardır. Bunlar arasında en belirgin olanı yapılan tercümelerde çeşitli acemiliklerin yer almasıdır. Bu acemilikler imlada ve çeviride kendisini göstermektedir. Örneğin; metnin 62b sayfasının onuncu satırında Yasin suresinin 38. ayetinden bir alıntı yapılmıştır. Ayetin sonu "… 'azīzül 'alīm." şeklinde yazılması gerekmektedir. Ancak Kuran'ın en çok bilinen ve okunan ayetindeki 'azīz sözcüğü *'aẓīz*

şeklinde ze (ز) yerine zı (ظ) ile yazılmıştır. Buna benzer hatalar, eserin müstensihinin ve / veya mütercimin Arapça-Farsçaya olan hakimiyeti konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır. Bu da bahsedilen tercümelerin çok da ehil olmayan kişiler tarafından yapıldığı yorumuna sebep olmaktadır.

Tercümede tespit edilen diğer bir husus ise bazı cümlelerin atlanmış olmasıdır. Söz konusu eser serbest bir tercümedir. Bazı ekleme ve çıkarmaların olması muhtemel ve normaldir. Ancak burada bahsedilen atlamalar çok önemli cümlelerde meydana gelmiştir. Bu da bazı durumlarda metinde anlatılan hikayenin anlaşılmasını engellemektedir. Örneğin "Hayat Suyu" maddesinde anlatılan olayların zinciri şu şekildedir: İskender ölümsüzlük getireceğine inanılan hayat suyunu bulmak üzere zulmete girmeye karar verir. Giremeyip dönerler. İkinci seferde yaşlı insanların gelmemesini ilan ederler. Bir genç çaresizlikten bir sandığa babasını gizleyerek onu götürür. Hikayenin burasına kadar bir sorun görünmemektedir. Tam burada "karanlığa girdiklerinde dönüş yolunu bulamamaları, İskender'in yaşlı kişi var mı diye sorması, gencin babasının var olduğunu söylemesi, İskender'in gence nasıl döneceklerini babasına sormasını söylemesi" kısımları atlanarak direkt olarak gencin babasına nasıl dönecekleri sorusunu sorduğu kısma geçilir. Bu önemli kısmın atlanması metnin okunması ve anlamlandırılmasında sorunlara yol açmıştır. Hikayenin devamında genç babasına dönüş yolunu nasıl bulacaklarını sorar. Babasının önerisine uyularak dönüş yolu bulunur.

Eserin Türk Dili Tarihindeki Yeri

Eser, Çağatay Türkçesi olarak da adlandırılan "Doğu Türkçesi" ile yazılmıştır. Çağatay Türkçesi tabiri Ahmet Caferoğlu'nun ifadesine göre Türk dili ve edebiyatı sahasında içinden çıkılmaz bir anlaşmazlığa yol açmıştır[28]. "Çağatay Türkçesi" teriminin kullanılmasında iki

---

[28] Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi II*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1964, s. 1999.

sakınca vardır. Birincisi süreyi kısaltmasıdır. Çağatay Hanlığı on beşinci yüzyılın sonunda siyasi erkini kaybetmesine rağmen Doğu Türkçesi on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar kullanılmaya devam edilmiştir. İkincisi ise coğrafyayı daraltmasıdır. Çağatay bölgesi bugün Özbekistan Cumhuriyeti'nin siyasi sınırları içerisinde bulunan Doğu Türkçesinin küçük bir alanını ifade eder. Ancak Doğu Türkçesi çok daha geniş bir coğrafyada -batıda İdil-Ural coğrafyası, doğuda Çin Seddi ve Özbekistan coğrafyası- ortak edebi dil olarak kullanılmıştır[29].

Doğu Türkçesi 15. yüzyılın ilk yıllarıyla başlatılır ve Eckmann'a göre 20. yüzyılın başlangıcına kadar devam eder. Eckmann, "Çağatayca" olarak adlandırdığı Doğu Türkçesinin tasnifini şöyle yapmıştır:

- Klasik Öncesi Devir (15. yüzyılın başları - 1465)
- Klasik Devir (1465-1600)
- Klasik Sonrası Devir (1600-1921)[30]

Doğu Türkçesinin "Klasik" olarak adlandılan devri 1600 yılında son bulur. Son Şibanlı hükümdarı Abdullah Han ve oğlu Abdülmümin'in ölümüyle Türkistan'daki tek merkezli siyasi yapı son bulur. Çeşitli hanlıkların kurulmasıyla çok merkezli siyasi yapılanma görülür[31]. Bu siyasi olayların da tesiriyle klasik devir sona erer.

Metin, Doğu Türkçesinin klasik devir sonrası özelliklerini gösterir. Buna göre, metinde Doğu Türkçesinin genel özelliklerinin yanında yerel ses ve biçim özellikleri de görülmeye başlanır. Bu yerel özelliklerden metnin Çağdaş Uygur Türkçesine geçişin ilk evrelerine ait olduğu anlaşılmaktadır.

---

[29] C. Eralp Alışık, Orta Asya Türk Moğol Tarihçiliğinde Türk Soylu Toplulukların Ortak Tarihi ve Edebi Anlayışı Üzerine Katkılar. *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri.* 11-13 Kasım 2014. s. 171-185.

[30] Janos Eckmann, *Çağatayca El Kitabı*, Çev. Günay Karaağaç, TDK Yayınları, Ankara, 2017, s. 21.

[31] Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, 2012, s. 420.

Metnin Doğu Türkçesi ile paralellik gösteren özellikleri şöyle sıralanabilir:[32]

- İlk hecede e > ė değişimi: *dėk* (54b/01) < *teg* (Eski T.).
- Ünlülerin gerileyici benzeşmesi: *teşük* > *töşük* (75a/01), *açuḳ* > *oçuḳ* (54b/11).
- -p- > -f- değişimi: *topraḳ* > *tofraḳ* (55b/01).
- d > y değişimi: *ayaġ* (99a/05) < *adaḳ* (Eski T.), *ayır-* (53a/07) < *adır-* (Eski T.). bk. "1.3.2.2. d ünsüzü"
- Birden fazla heceli sözcüklerin sonundaki ḳ, ġ nöbetleşe kullanılır: *sasıġ* (68a/03) ~ *sasıḳ* (81b/13), *sarıġ* (98b/10) ~ *sarıḳ* (95b/12).
- İlgi durumu eklerinin işlek olarak sadece düz ünlülü biçimleri kullanılır: *aḫşamnıñ* (95b/05), *ādemniñ* (81a/04). Yuvarlak ünlülü biçimleri kalıplaşarak sadece şu zamirlerle birlikte kullanıldığında görülür: *munuñ* (85a/14), *şunuñ* (99b/04).
- Hâl eklerinden önce zamir n'si kullanılmaz: *başıda* (64b/16), *başıdın* (86a/03).
- -*mIş* sıfat fiil ekinin yerini -ġAn sıfat fiil eki almıştır: *ḳılġan* (86a/12)
- -*madın* zarf fiil eki -*may* şeklini almıştır: *tartmay* (95a/05), *toymay* (99b/10).
- Şimdiki zaman çekimi "Fiil-A dUr + şahıs ekleri" biçimiyle kurulur: *küledürmen* (76b/03).
- "Fiil-(X)p dUr + şahıs ekleri" şeklinde geçmiş zaman kipi oluşturulmuştur: *rivāyet ḳılıpdur* (53a/12), *dėpdürler* (53b/15).
- Yetersizlik fiili *al-* fiili ile oluşturulur: *ḳala'lmaslar* (56a/01), *çıḳa'lmas* (73a/08).

Doğu Türkçesinde görülen **Oğuz** edebi dili ile ortaklıklardan bazılarına *AMGM* metninde rastlanır:

[32] Ahmet Bican Ercilasun (2012), a. g. e. s. 426-427.

- -p zarf fiil ekininnin yardımcı sesinin yuvarlak olması özelliği Eski Anadolu Türkçesinin bir özelliğidir[33]. *AMGM* metninde -p zarf-fiil ekinin ünlüsü genellikle ünlü uyumuna bağlı olarak belirlenmiştir: *çevrülüp* (54b/02), *çöküp* (95b/02), *iltip* (57b/05), *ketip* (75a/14). Ancak bir örnekte düz ünlüden sonra yardımcı ses yuvarlak olarak kullanılmıştır: *sayup* (94b/13)
- t sesi Doğu Türkçesinde korunmuştur. Oğuz edebi dilinin tesiriyle şu örneklerde t- > d- tonlulaşması görülür: *damaġ* (62a/08), *dė-* (52a/04), *dėk* (54b/01).

Görüldüğü gibi metin Doğu Türkçesinin temel ses bilgisi ve yapı bilgisi özelliklerini taşımaktadır. Çağdaş Uygur Türkçesine geçişte söz konusu çağdaş lehçenin özelliklerini taşıması açısından incelediğimizde:

- Eski Türkçe'de ilk hecede kapalı e (ė) olarak tespit edilen bazı söcüklerde ė > e değişimi görülür: *bėr-* > *ber-* (73b/14), *bėş* > *beş* (80a/09), *kėt-* > *ket-* (61a/02), *yėr* > *yer* (68b/08).
- Yeni Uygur Türkçesinde son seste -i > -e değişimi görülür[34]. Metindeki örneği şudur: *tėre* (93a/07) (< Doğu T. *tėri* < Esk. T. *teri*)
- Yeni Uygur Türkçesinde s- > ç- süreksizleşmesi görülür. Metindeki örneği şudur: *çaç-* (88b/10) (< Eski T. ve Doğu T. *saç-*)[35]
- Yeni Uygur Türkçesinde -b- > -y- damaksılaşması görülür. Metindeki örneği şudur: *söyün-* (73a/14) (< Doğu T. *sėwin-* < Esk. T. *sevin-* < *sebin*)[36]

---

[33] Mehmet Hazar, Çağatay Türkçesinde Oğuzca Özellikler ve Benzerlikler, *International Journal of Social Science* Volume: 4, Issue: 1, 2011, s. 42.
[34] Ayhan Çelikbay, Yeni Uygur Türkçesindeki Ses Hadiselerine Art Zamanlı Bir Bakış, *Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 15, 2006, s. 119.
[35] Ayhan Çelikbay, a. g. e. s. 123.
[36] Ayhan Çelikbay, a. g. e. s. 124.

- Yeni Uygur Türkçesinde b > p tonsuzlaşması görülür. Metindeki örnekleri şunlardır: *patman* (56a/12) (< Esk. T. ve Doğu T. *batman*), *put* (58a/11) (< Esk. T. ve Doğu T. *but*)[37]
- Yeni Uygur Türkçesinde ünlü-ünsüz göçüşmesi görülür. Metindeki örneği şudur: *buyru-* (73a/13) (< Esk. T. ve Doğu T. *buyur-*)[38]
- Ödünçleme sözcüklerde sözcüklerde sıklıkla p > f değişimi görülür: (F.) *pest* > *fest* (51b/03), (F.) *pīşānī* > *fīşānī* (63a/11).
- **Kapalı e (ė) kullanımı:** Metinde kapalı e sesini gösteren ayrıca bir harf ya da işaret yoktur. Yeni Uygur Türkçesinin Arap harfli yazı sisteminde kapalı e sesini gösteren müstakil bir işaret mevcuttur. Buna göre, Yeni Uygur Türkçesinde kapalı e sesinin varlığına şüphe yoktur. Metinde kapalı e sesine işaret eden ikili yazımlar mevcuttur. Örneğin "*kes-*" hem كس şeklinde (83b/06) yâ (ى) yazılmadan hem de كيس şeklinde (97a/01) yâ (ى) yazılarak imla edilmiştir. Buradan "*kes-*" fiilinin ünlüsünün e ile i sesi arasında kapalı e sesi olması gerektiği düşünülmüştür. Aynı durum; *ket-* (72a/12) / *kėt-* (88a/03), *kel-* (52a/06) / *kėl* (56a/16) yazımlarında da mevcuttur. Çağdaş Uygur Türkçesinin kapalı e sesini korumasının ipuçları metinde görülmektedir.
- **Söz Varlığı:** Metnin söz varlığı ile Doğu Türkçesinin söz varlığı arasında bir uyum vardır. Çağdaş Uygur Türkçesinin söz varlığı ile Doğu Türkçesinin söz varlığı birbirinden tamamen ayrı değildir. Ancak bazı sözcükler Çağdaş Uygur Türkçesinin sözlüklerinde tespit edilmiştir. Bu sözcükler metnin Doğu Türklüğü içinde yer alan hangi alt boy tarafından Türkçeye çevrildiği konusunda fikir vermektedir: *aġ-* "sakinleşmek" (91a/04, Necip, 1995, s. 4), *aẖtar-* "aramak"

[37] Ayhan Çelikbay, a. g. e. s. 125.
[38] Ayhan Çelikbay, a. g. e. s. 127.

(52a/07, Necip, 1995, s. 6), *bermek,* "vermek" (54b/01, Necip, 1995, 35) *boġaz* "hamile" (55b/16, Necip, 1995, 46), *boşaş-* "gevşemek" (72b/07, Necip, 1995, 49), *cāhi:llıḳ* "cahillik" (57a/06, *cahilliḳ,* Necip, 1995, 56), *çaç-* "saçmak, serpmek" (88b/10, Necip, 1995, s. 67), *çaçur* "sıçrayış, sıçrama" (97b/04, *çaçrimaḳ*, Necip, 1997, 65), *çaḳnı-* "parlamak" (54b/09, Necip, 1995, 69), *çırmaş-* "sarmak, dolaşmak" (72b/05, Necip, 1995, 83), *çile-* "batırmak, banmak" (88b/03, *çilimak*, Necip, 1995, 81) *çoñ̂* "büyük" (61a/08, Necip, 1997, 85), *çoñ̂luḳ* "büyüklük" (60b/04, Necip, 1997, 85) *erzi-* "değeri olmak, değmek" (91b01, Necip, 1995, s. 116), *fıçaḳ* "bıçak" (77a/13, *fuçaḳ*, Yıldırım, 2007, 278) *ġulaç* "kulaç" (70a/07, Necip, 1995, 145), *ḫ^v āla-* "istemek" (79a/14, Necip, 1995 s. 160), *hañ̂* "ağzı açık" (78a/11, Necip, 1995, 148) *mal-* "batırmak, daldırmak, banmak" (51a/10, Yıldırım, 2007, 348) *oçuḳ* "açık" (54b/11, Necip, 1995, 293), *patman* "batman, ağırlık birimi, 57,3 kilo" (56a/12, Necip, 1995, 316), *püdi-* "üflemek, havayla doldurmak" (55a/11, Necip, 1995, 328), *sañ̂ulat-* "sallandırmak, asılı bırakmak" (84a/03, Necip, 1995, 341), *siler* "sizler" (82a/13, 353), *üşkü* "vurma" (51a/08, *üşke*, Necip, 1995, 447), *yola-* "yaklaşmak" (68b/05, Necip, 1995, 470), *yörgen-* "sarınmak, üzerine giymek" (88b/03, Necip, 1995, 471), *yumalat-* "yuvarlamak" (73b/14, *jumulatmak,* Necip, 1995, 186), *yigirme,* "yirmi" (57a/13, *jigirme*, Necip, 1995, s. 182) *yumur-* "yuvarlak yapmak" (57b/06, *jummak*, Necip, 1995, 186)…

Söz konusu dil özellikleri dikkate alınarak eseri "Klasik Devir Sonrası Doğu Türkçesi" dönemi eserleri arasında değerlendirmek gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

1.2. YAZIM BİLGİSİ

1.2.1. Ünlülerin Yazımı

Metinde a, e, ė, ı, i, o, ö, u, ü olmak üzere dokuz ünlü ses mevcuttur.

1.2.1.1. a Ünlüsü

Söz başında a ünlüsü bazı örneklerde medli elif (آ) ile yazılmıştır. Örneğin; *aḳar*, آقار (66a/07) şeklinde, *açar* آجار (90a/09) şeklinde, *ağır* آغير (59b/07) şeklinde, *ağrıḳ* آغريق (67a/12) şeklinde, *aḳ* آق (67b/07) şeklinde medli elif ile yazılmıştır.

Söz başında a ünlüsü bazı örneklerde elif (ا) ile yazılmıştır. Örneğin; *ağzıġa* اغزيغه (59a/14) şeklinde, *aldılar* الديلار (69a/05) şeklinde, *altı* التى (66a/04) şeklinde, *anasını* اناسينى (66b/05) şeklinde, *arḳasıda* ارقاسيدا (64a/11) şeklinde elif ile yazılmıştır.

a üslüsü söz içinde bazı durumlarda elif (ا) ile gösterilmiştir. Örneğin; *bulaḳdın* بولاقدين (67b/12) şeklinde, *çırmaşur* جيرماشور (72b/05) şeklinde, *ḳalap* قالاب (77a/01) şeklinde, *ḳaranĝġu* قرانكغو (90a/15) şeklinde, *ḳarnını* قارنينى (93a/05) şeklinde elif ile yazılmıştır.

a üslüsü söz içinde bazı durumlarda gösterilmemiştir. Örneğin; *ḳaçıştılar* قجيشتيلار (87a/06) şeklinde, *ḳaranĝġu* قرانكغو (90a/15) şeklinde a ünlüsü gösterilmeden yazılmıştır.

a ünlüsü bazı sözcük ve eklerin sonunda elif ile gösterilmiştir. Örneğin; *arpa* ارپا (51b/12) şeklinde, *bala* بالا (54b/14) şeklinde, *çapa* جپا (68b/11) şeklinde, *ḥisābda* حسابدا (56b/07) şeklinde elif ile yazılmıştır.

a ünlüsü yönelme durumu ekinde ġayın (غ) ile kullanıldığında he (ه) ile gösterilmiştir. –ġa yönelme durumu eki (غه) şeklinde yazılmıştır: صندوقيغه (66a/15).

1.2.1.2. e Ünlüsü

e ünlüsü sözcük başında elif (ا) ile yazılmıştır. Örneğin; *ellig* اليك (99b/03) şeklinde, *eski* اسكى (77b/02) şeklinde, *erzir* ارزير (91b/01) şeklinde elif ile yazılmıştır.

e ünlüsü sözcük içinde elif ile yazılmıştır. Örneğin; *içerler* sözcüğünün iki e ünlüsü ايجارلار (72b/09) şeklinde, *içgenge* sözcüğünün iki e ünlüsü ايجكانكا (96a/04) şeklinde elif ile yazılmıştır.

e ünlüsü kelime içinde bazı durumlarda yazılmamıştır. Örneğin *nėmerse* sözcüğünün orta hecesindeki e ünlüsü imlada gösterilmemiştir: نيمرسه (56b/08).

e ünlüsü son seste elif (ا) ya da he (ه) ile gösterilmiştir. Örnerğin; *berse* برسه (89b/09) şeklinde, *çeşmede* جشمەده (67a/07) şeklinde, *defīnege* دفينەكا (100a/09) şeklinde imla edilmiştir.

1.2.1.3. Kapalı e (ė) Ünlüsü

Metnimizde kapalı e sesini gösteren ayıca bir işaret bulunmamaktadır. Ancak kapalı e sesi üzerine yapılan çalışmalarda[39] tespit edilen, kapalı e sesi ile yazılmış sözcüklerden ya (ى) ile gösterilenler metnimizde kapalı e ile okunmuştur. Örneğin ėkki sözcüğü Argunşah'ın listesinde kapalı e ile tespit edilmiştir. Metinde ايكى (54b/04) şeklinde yâ (ى) ile yazıldığından bu sözcük *ėkki* olarak okunmuştur. Ancak sözcükler yâ (ى) ile yazılmadığında sözcük e ile çeviri yazı alfabesine aktarılmıştır: keser كسار (83b/06) / kėser كيسار (97a/01).

Ön seste kapalı e sesi, ı ve i seslerinde olduğu gibi elif-ya (اي) ikilisiyle gösterilmiştir. Örneğin; *ėlçi* ايلجى (51b/13) şeklinde, *ėşek* ايشاك (54a/15) şeklinde, *ėşitmek* ايشيتماك (54b/08) şeklinde elif-ya (اي) ile yazılmıştır.

Kapalı e sesi iç seste ya (ي) ile gösterilmiştir:*kėmeçi* كيمەجى (53a/02).

1.2.1.4. ı, i Ünlüleri

Metnimizde kullanılan Arap harfli yazı sistemi ı ve i ünlüsünü ayırmada yeterli değildir. Bu iki ünlüyü ayıracak bir harf ya da işaret mevcut değildir. Bu iki sesin ayrılmasında sessiz harflerin ayırıcı özelliklerinden yararlanılmaya çalışılır. Bu da kimi örneklerde yeterli olmamaktadır.

---

[39] Timur Kocaoğlu, Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı ė / i Meselesi, *Türk Kültürü,* Sayı: 483-484 (Temmuz-Ağustos 2003), s. 266-281; Mustafa Argunşah, Harezm Türkçesi Metinlerinde e/i Sorunu, *Dil Araştırmaları,* Sayı: 6, Bahar 2010, s. 47-60

Ön seste ı ve i ünlüsü elif-ya (اي) ile gösterilmiştir. Örneğin; *ısıġay* ايسيغاى (62a/04) şeklinde, *iberdük* ايبردوك (61b/01) şeklinde, *içse* ايجسه (66a/09) şeklinde yazılmıştır.

İç seste ı ve i ünlüleri ya (ي) ile gösterilmiştir. Örneğin; *tirig* تيريك (66a/10) şeklinde, *tirilgeyler* تيريلكايلار (79a/03) şeklinde yazılmıştır.

İç seste ı ünlüsü bazı durumlarda gösterilmemiştir. Örneğin; *yılan* يلان (90b/11) şeklinde, *yıraḳ* يراق (89a/12) şeklinde ı ünlüsü gösterilmeden yazılmıştır.

ı-i ünlüleri sos seste ya (ى) ünlüsü ile gösterilmiştir. Örneğin; *ḳıldı* قيادى (94a/09) şeklinde, *ḳılıçı* قليجى (96b/01) şeklinde, *leşkeri* لشكرى (52a/10) şeklinde yazılmıştır.

1.2.1.5. o, ö, u, ü, Ünlüleri

Türkçenin dört yuvarlak ünlüsü metnimizdeki Arap harfli yazı sisteminde tek harf ile gösterilmiştir. Bu durum metindeki Arap yazı sisteminin Türkçenin seslerini yansıtmadaki yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bazı sessizlerin özellikleri bu dört ünlünün kalınlığı ya da inceliği konusunda fikir verse de yazı sistemi bu ünlülerin darlığı, genişliği konusundaki ayrımı ortaya koyamamaktadır.

o-ö-u-ü ünlüleri ön seste elif-vav (او) ile gösterilmiştir. Örneğin; *ot* اوت (96a/14) şeklinde, *öldi* اولدى (89b/11) şeklinde, *uşaḳlarını* اوشاقلارينى (91a/09) şeklinde, *üçün* اوجون (90a/13) şeklinde yazılmıştır.

o-ö-u-ü ünlüleri iç seste vav (و) ile gösterilmiştir. Örneğin; *öpüşüp* اپوشوب (87a/06) şeklinde, *uzun* اوزون (85b/03) şeklinde, *üçün* اوجون (90a/13) şeklinde yazılmıştır.

o-ö-u-ü ünlüleri son seste vav (و) ile gösterilmiştir. Örneğin; *ḳaranĝġu* قرانكغو (90a/15) şeklinde, *şubu* شبو (82b/15) şeklinde yazılmıştır.

1.2.2. Ünsüzlerin Yazımı

1.2.2.1. ç Ünsüzü

Metinde Türkçe kökenli sözcüklerde ç ünsüzü hem cim (ج) hem de çim (چ) ile gösterilmiştir. Bu kullanım düzenli değildir. Örneğin *çaḳıp* جقيب (59a/07), *çalfiḳ* جالفيق (70a/09), *çıḳsa* چقسه (62b/07) şeklinde yazılmıştır.

1.2.2.2. p Ünsüzü

Metinde p ünsüzü için hem be (ب) hem de pe (پ) harfi kullanılmıştır. Örneğin; *patman* پتمان (56a/12), *pitigen* پتيكان (69b/03), *pişmey* پشماى (66b/12), *tapar* بپار (69a/10), *köp* كوب (55a/12), *köprüg* كوبروك (69b/01).

1.2.2.3. k, g Ünsüzleri

Metinde kullanılan Arap harfli yazı sisteminde k ve g ünsüzleri için tek bir harf, kef (ك), kullanılmıştır. Bu konu da metinde kullanılan Arap harflerinin Türkçenin seslerini yansıtmadaki yetersizliklerinden biridir. Örnek: *köprüg* كوبروك (69b/01), *körüg* كوروك (56b/02), *kün* كون (51b/04), *köygey* كويكاى (96b/12).

1.2.2.4. t Ünsüzü

Türkçe kökenli sözcüklerde t ünsüzü kalın ve ince sıradan olduğuna bakılmaksızın çoklukla te (ت) harfi ile gösterilmiştir. Örneğin; *taş* تاش (54a/05), *tatlıġ* تاتليغ (63b/07), *temür* تمور (55a/03). Ancak bazı durumlarda ṭı (ط) ile gösterilmiştir. Örneğin; *aṭı* اطى (63b/16), *aṭlanıp* اطلانيب (52a/06).

1.2.3. Harflerde Kullanılan Ayırıcı İşaretler

Sin (س) harfini ayırmak için harfin altına üç nokta konulmuştur. Ancak bu durum kurallı değildir. Bazı yerlerde, *saldı* (65b/10), konulmuştur; bazı yerlerde, *saḳladuḳ* (82a/14), konulmamıştır.

Ha (ح) harfini ayırmak için harfin altına hemzeye (ء) benzer bir işaret konulmaktadır. Çoklukla bu kullanıma uyulmuştur: *ḥaḳ* (54a/08).

1.2.4. Harekelerin Kullanımı

Metinde harekeler nadiren kullanılmaktadır. **Üstün** harekesi e ya da a okutmak için kullanılır: *Aṭ* آطْ (60b/14).

Esre harekesi ı ya da i okutmak için kullanılmıştır. *Kirse* كِرسه (63a/10), *dindin* دِندين (52b/10).

Ötre harekesi yuvarlak ünlüleri göstermek için kullanılır. Bunun yanında "ve" bağlama edatı için de ötre harekesi kullanılmıştır. Örneğin *ḳış ve yaz* قيش ُ ياز (66a/01) bağlama grubunun ve bağlama edatı ötre ile gösterilmiştir.

İkiz ünsüzler harf bir kez yazılarak **şedde** ile gösterilmiştir. Örneğin *yetti* يتّى (66a/03) şeklinde *te* üzerine şedde ile yazılmıştır.

1.2.5. Ödünçleme Sözcüklerin Yazımı

Metinde Arapça ve Farsça sözcükler sıklıkla ödünçlenmiştir. Yabancı kökenli sözcüklerin ödünçlenmesinde tutucu davranılmamıştır. Bu sözcükler ödünçlenirken çoklukla kaynak dildeki imlaya sadık kalınmıştır. Örneğin *peydā* aslına uygun olarak پيدا (65a/01) şeklinde, *ḥācet* aslına uygun olarak حاجت (65a/02) şeklinde, *şehr* aslına uygun olarak شهر (65a/05) şeklinde yazılmıştır.

Ödünçleme sözcüklerin imlası bazı durumlarda Türkçeleştirilmiştir. Türkçe kökenli sözcükler yazılırken çoklukla ünlüler vav (و), yâ (ی), elif (ا) ile gösterilmiştir. Ödünçleme sözcüklerde, örneğin Arapça kökenli sözcüklerde, uzun ünlüler vav, ya, elif ile gösterilir, normal uzunluktaki ünlüler gösterilmez. İmlanın Türkçeleştirilmesi demek, ödünçleme sözcüklerde gösterilmeyen söz konusu normal uzunluktaki ünlülerin Türkçe kökenli

sözcüklerde olduğu gibi vav (و), yâ (ى), elif (ا) ile gösterilmesi demektir. Örneğin, *cāhil* sözcüğünün kaynak dildeki imlası **جاهل** şeklindedir. Birinci hecedeki uzun ā ünlüsü elif ile gösterilir, ikinci hecedeki kısa i ünlüsü ya ile gösterilmez. Ancak metinde aynı sözcük düzenli olarak cāhi:l **جاهيل** (53a/07) olarak yazılmıştır. İkinci hecedeki normal uzunluktaki i ünlüsü de yâ (ى) ile gösterilmiştir. Bu durumda çeviri yazı sisteminde asli uzun ünlüler ile karışmaması maksadıyla normal uzunlukta olduğu hâlde gösterilen ünlüler kendisinden sonra iki nokta (:) konularak yazılmıştır. Konuyla ilgili diğer örnekler şöyledir: **كاهل** kāhil sözcüğü tek bir yerde ve **كاهيل** kāhi:l (57b/14) şeklinde, **قاتل** ḳātil sözcüğü üç yerde düzenli olarak **قاتيل** ḳāti:l (77b/14) şeklinde, **ناطق** nāṭıḳ sözcüğü iki yerde ve düzenli olarak **ناطيق** nāṭı:ḳ (79b/07) şeklinde yazılmıştır.

1.3. SES BİLGİSİ

1.3.1. Ünlüler

1.3.1.1. Kalınlık - İncelik Uyumu

Daha önce ünlüler bölümünde de belirtildiği üzere metinde kullanılan Arap harfli yazı sistemi Türkçenin seslerini yazımda göstermede yetersizdir. En önemli eksiklik ünlülerde görülmektedir. Okuduğumuz metinde dokuz ünlüsü bulunan Türkçenin bu tarihi lehçesinde ünlüleri göstermek için sadece üç işaret mevcuttur. Bu nedenle ünlülerin kalım mı ince mi oldukları açıkça belirlenememektedir.

Ünlülerin kalınlık - incelik uyumu açısından ses niteliklerinin belirlenmesinde belirleyici olan ünsüz harflerdir. Kaf (ق), gayın (غ), kef (ك) harfleri ünlülerin kalınlık incelik uyumu açısından niteliklerinin belirlenmesinde en önemli belirleyicilerdir. Ancak bu belirleyiciler ünlüler konusundaki sorunun çok az bir kısmını çözebilmiştir. Sad (ص) ve tı (ط) harflerinin birkaç istisna dışında Türkçe kökenli sözcüklerin imlasında kullanılmaması, hem kalın de ince

ünlüler için sin (س) ve te (ت) harflerinin kullanılması ünlüleri belirleme konusunda belirsizliğe sebep olmaktadır.

Türkçe kökenli sözcüklerde kalınlık-incelik uyumuna ekseriyetle uyulmuştur. Örneğin *aġır* (98b/12) sözcüğünün ikinci hecesinin hece başındaki ünsüzü gayın harfidir. Burdan *aġır* sözcüğünün ünlülerinin kalın olduklarını anlamak mümkündür. Bu sözcüğe gelen *-raḳ* ekinin son harfi kaf'tır. Bu kaf harfi de *-raḳ* hecesinin ünlüsünün kalın olduğuna işaret etmektedir. Buna göre *aġırraḳ* (98b/12) sözcüğünde kalınlık-incelik uyumu vardır. Şu örneklerde de kalınlık incelik uyumu vardır: *aġır+lıḳ* (57b/14), *aġız+ġa* (89b/04), *aḳ-ġay* (71a/10), *arḳa+sıġa* (85b/12), *çıḳış+ġa* (64b/14), *ḳızıl+ġına* (90a/04).

Yabancı kökenli sözcüklerde kalınlık-incelik uyumuna uyulmadığı görülmektedir. Bu durum Kemal Erarslan'ın da belirttiği üzere Doğu Türkçesinin bir özelliğidir[40]. Özellikle ünlüsü e, i, ı olan ödünçleme sözcüklerin aldıkları eklerde düzensizlik görülmektedir: '*ālem+ġa* (51b/08), *'ālem+ge* (81b/08), *bende+leriġa* (51a/01), *bende+lerige* (82a/10), *şehr+ge* (61a/10), *şehr+ġa* (61a/10), *pest+gine* (84b/13), *pest+raḳ*(57b/01).

1.3.1.2. Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük yuvarlaklık uyumuna uyan Türkçe kökenli sözcüklere şunlar örnek olarak verilebilir:

açıl (57b/01), *aġır* (59b/09), *ana* (96b/13), *arḳa* (100a/14), *asıġlıḳ* (73b/08), *aralıḳ* (83a/08), *otsuz* (51a/06), *ölüg* (55a/13), *öpüşüp* (87a/06), *ötkün* (90b/04), *közgürüp* (55a/08) *közlüg* (96a/06).

Düzlük yuvarlaklık uyumuna uymayan Türkçe kökenli sözcüklere örnek olarak şunlar verilebilir:

---

[40] Kemal Eraslan, "Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* 18, 2012, s. 113-124.

kömdiler (52b/01), *köydi* (52b/02), *külini* (57b/07), *kümüşdin* (91b/06), *öltürdi* (59a/16), *ölügini* (72a/10), *mülkimizde* (78b/01), *közige* (96b/09) *törtünçi* (57b/02), *yörügil* (65b/08).

1.3.1.3. Ünlü Değişimleri

Yuvarlaklaşmalar

a > o Değişimi: açuḳ > *oçuḳ* (54b/11)

e > ö Değişimi: *ev* > *öy* (59a/03), *teşük* > *töşük* (75a/01), *sebin-* > *söyün-* (73a/14).

i > ü Değişimi: *yöri-* > *yörü-* (65b/08), *sebin-* > *söyün-* (73a/14)..

1.3.2. Ünsüzler

1.3.2.1. b Ünsüzü

Doğu Türkçesini Batı Türkçesinden ses bilgisi açısından ayıran en önemli farklardan bir tanesi ön seste b ünsüzünün korunmasıdır. Bu durumu gösteren en bilindik birkaç örnek şöyledir:

Doğu Türkçesi	**Batı Türkçesi**
bol- (52a/04)	*ol-* DK (15-6)
bar (51b/13)	*var* DK (241-2)
bar- (75b/02)	*var-* DK (43-12)
ber- (54b/01)	*vėr-* DK (86-13)

b sesinde görülen diğer bir ses hadisesi b- > m- değişimidir. Türkçe kökenli sözcüklerde yansıma sözcükler istisna olmak üzere ön seste m- sesi bulunmaz. Ancak şu sözcüklerde b- > m- değişimi sonucu ön seste m- sesi görülür.

***bu* > *mu*:** *Bu* sözcüğü; yalın hâliyle 118 kez, *-dur* bildirme ekini alarak 1 kez, *-lar* çokluk ekini alarak 6 kez, çokluk eki ve belirtme durumu ekini (*-larnı*) alarak 2 kez, çokluk eki ve ilgi durumu ekini (*-larnıñ*) alarak 2 kez kullanılmıştır. Toplamda 130 kez *bu* şekliyle kullanılmıştır. *Bu* sözcüğü kendisinden sonra n sesi ile başlayan ekler aldığında toplam 14 yerde *mu* şeklini almıştır: *muñga* (51a/03), *munça* (79b/04, 79b/04), *munda* (100b/09, 52a/05, 94b/15), *munı* (65b/12, 80b/09), *munıñ* (54b/03, 63a/03, 76a/06, 84a/14), *munuñ* (85a/14, 93a/01).

men: Teklik birinci şahıs zamiri düzenli olarak *men* şekliyle kullanılmıştır. Metinde 44 yerde kullanılmıştır.

***miñ*:** Eski Türkçede *biñ* (T 14) şekliyle kullanılan sayı adı metinde düzenli olarak *miñ* şekliyle ve 25 yerde kullanılmıştır.

Metinde -b- > -v- değişimi görülür. Bu ses olayı da b > m değişimi gibi dudak ünsüzleri arasında gerçekleşen bir ses hadisesidir: *tebe* (EUTS 230) > *téve* (83a/06).

Metinde son seste -b > -y değişimi görülür: *eb* BK (D-32) > *öy* (59a/03)

Metinde son seste -b yitimi görülür: *sub* KT (D-27) > *su* (51a/13)

1.3.2.2. d Ünsüzü

d ünsüzü ön seste t- > d- değişimi sonucu metnimizde şu örneklerde rastlanır: *damaġ* (62a/08), *dé-* (52a/04), *dék* (54b/01).

Eski Türkçede d, Karahanlı ve Harezm Türkçelerinde ḍ olan sesler Doğu Türkçesinde iç seste ve son seste y sesine dönüşmüştür[41].

d > ḍ > y değişimi

[41] Janos Eckmann, a. g. e. s. 42.

OA	KB	NF	AMGM
d	ḍ	ḍ	y
adak (217)	*aḍak* (374)	*aḍak* (60-14)	*ayaġ* (99a/05)
adgır (217)	*aḍgır* (4064)	-	*ayġır* (54b/14)
adır- (218)	*aḍır-* (2752)	*aḍır-* (358-15)	*ayır-* (53a/07)
kedim (248)	*keḍ-* (1337)	*keḍ-* (102-5)	*key-* (93a/06)
kedin (249)	*kiḍin* (1372)	*keḍin* (29-17)	*keyin* (65a/02)

Eski Türkçede d olan ses, bazı sözcüklerde g sesine dönüşmüştür: *eḍiz* (DLT, 632) > *ėgiz* (51b/03), *iḍi* (DLT, 660) > *ėge* (74a/14).

1.3.2.3. g, ġ Ünsüzleri

Kullanım sıklığı fazla olan eklerin hece başında yer alan damak ünsüzleri korunur: *'ālem + ge* (81b/08), *'ālem + ġa* (51b/08), *aġız + ġa* (89b/04), *aḫşam + ġaça* (76a/04), *çevrült - gen* (58b/09), *iç + geri* (55b/14).

Metinde iç seste -g- > -v- değişikliği şu örneklerde görülür: *soġı-* (DLT, 826) > *savu-* (62a03), *soġıḳ* (KB, 1060) > *savuḳ* (58a/01).

Metinde ḳ ve ġ seslerinin ikili kullanımları mevcuttur. Eckmann'a göre bunun sebebi iki sesin birbirine çok yakın olmasıdır[42]: *sasıġ* (86a/03) ~ *sasıḳ* (81b/13), *sarıġ* (98b/10) ~ *sarıḳ* (95b/12), *bahālıġ* (61b/12) ~ *bahālıḳ* (61b/10), *tatlıġ* (63b/07) ~ *tatlıḳ* (71a/14).

1.3.2.4. k, ḳ Ünsüzleri

Metinde ön sesteki k- ve ḳ- ünsüzleri korunmuştur: *kel-* (52a/06), *kes-* (83b/07), *kiçig* (54a/14), *ḳaç-* (79a/11), *ḳal-* (56a/03), *ḳan* (67a/01).

[42] Janos Eckman, a. g. e. s. 44.

Metinde bazı örneklerde ḳ > ḫ sızıcılaşması görülmektedir:

ḳ- > ḫ- : *ḳatun* (DLT, 693) > *ḫatun* (53a/14).

-ḳ- > -ḫ- : *yaḳşı* (KB, 1048) > *yaḫşı* (51a/11), *taḳı* (DLT, 848) > *taḫı* (51b/02).

1.3.2.5. t Ünsüzü

Ön seste t ünsüzü yüksek oranda korunmuştur: *taġ* (60b/13), *taḫı* (100a/14), *tap-* (52a/06), *tart-* (99b/14), *taş* (54a/05), *taşla-* (53b/09), *tatlıġ* (63b/07), *teg-* (61a/04).

Ön seste nadiren t- > d- değişimi görülür: *damaġ* (62a/08), *dė-* (52a/04), *dėg* (54b/01).

İki ünlü arasında -t- tonlulaşmaz, -t- korunur: *ḳatıp* (96b/09), *ḳatıġ* (69b/05), *ḳatılmas* (63b/07), *tutar* (51b/04), *tutuştılar* (87a/02), *uşatur*(70b/12).

1.3.2.6. p Ünsüzü

Ön seste p- > f- değişimi çoklukla ödünçleme sözcüklerde ve şu örneklerde görülür:

pest (79b/04) > *fest* (51b/03) : *Pest* şekliyle 14 kez, *fest* şekliyle 1 kez kullanılmıştır.

pīşānī (99a/14) > *fīşānī* (63a/11): Her iki şekliyle de birer kez kullanılmıştır.

pul (70b/09) > *ful* (54b/13) :*Pul* şekliyle 1 kez, *ful* şekliyle 2 kez kullanılmıştır.

İç seste -p- > -f- değişimi şu örneklerde görülmüştür:

arpa (51b/12) > *arfa* (97b/15) : Her iki şekliyle de birer kez kullanılmıştır.

āteş-perest (52a/11) > *āteş-ferest* (52b/13) : *āteş-perest* şekliyle 6 kez, *āteş-ferest* şekliyle 1 kez kullanılmıştır.

İç seste bazı -p- ünsüzleri -f- sesinden dönüşmüştür:

cefā (60b/07) > *cepā* (81b/03) : Her iki şekliyle de birer kez kullanılmıştır.

1.3.2.7. y Ünsüzü

Şu sözcükler ön seste y ile yazılmıştır: *ıġaç* ~ *yıġaç* (69a/04), *ılan* ~ *yılan* (84a/02), *ıraḳ* ~ *yıraḳ* (59a/14).

1.3.3. Ses Olayları

1.3.3.1. Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

Vurgusuz hece konumuna düşen dar ünlünün (ı, i, u, ü) düşmesi olayıdır[43]. *boyun* > *boynıda* (73b/08), *köñ̂gül* > *köñ̂glide* (75a/11), *orun* > *ornıda* (87b/11), *ayır-* > *ayrıl-* (77b/13).

1.3.3.2. Ünsüz Düşmesi

Ünsüz düşmesi iç seste şu ödünçleme sözcükte tespit edilmiştir: *ḫᵛālamas* (79a/15)

ḫᵛālamas < ḫᵛāh+la-mas

ḫᵛāh: isim kökü "(F.) isteme, istek."

-la: isimden fiil yapım eki

-mas: geniş zamanın olumsuzu

1) -h- > Ø

Ünsüz yitimi son seste şu ödünçleme sözcükte tespit edilmiştir: *hem-rāh* > *hem-rā* (92b/12), *kirgür-* > *kigür-* (98a/14).

1.3.3.3. Hece Düşmesi

Şu örnekte görülür: *turur* > *durur* > *-dur* (83a/05)

1.3.3.4. Yer Değiştirme

Şu örneklerde görülür: *yaġ-mur* > *yamġur* (55b/05), *orta* > *otra* (74b/03), *kiçgine* > *çıḳġına* (58a/14).

1.3.3.5. Ünsüz İkizleşmesi

Ėkki sözcüğü 64a/12'de şeddeli yazıldığı için ünsüzü ikiz okunmuştur. Buna göre diğer 26 yerde de *ėkki* olarak okunmuştur. Ünsüz ikizleşmesinin görüldüğü diğer örnekler şunlardır: *yetti* (66a/03), *sekkiz* (52b/06), *ıssıġ* (58a/01).

---

[43] Rıdvan Öztürk, *Yeni Uygur Türkçesi Grameri,* TDK Yayınları, Ankara, 2015.

1.4. SÖZCÜK YAPIMI

1.4.1. Ad Yapımı

Türkçede adlar iki şekilde türetilir: a) Addan Ad Yapımı b) Eylemden Ad Yapımı

1.4.1.1. Addan Ad Yapımı

- -çı / -çi Meslek adı yapar: *ėlçi* (88a/12), *kėmeçi* (53a/02).
- -ġına / -gine: Metinde iki işlevi tespit edilmiştir:
  - Temel işlevi küçültme bildirmektir: *azġına* (83a/07) "azıcık", *zerregine* (58a/15) "zerrecik".
  - İkinci işlevi benzetme, gibilik, yaklaşıklık bildirmektir. Benzetmeyi yaparken "tamamıyla benzemek"ten ziyade kendisine benzetilene olan az benzerliği ifade eder: *yaḫşıġına* (74b/04) "güzelce", *ḳaraġına* (90a/05) "karaca", *ḳızılġına* (95b/13) "kızılca", *tatlıḳġına* (64a/02) "tatlıca".
- -lıġ / lig Fonksiyonu sıfat yapmaktır: *çehrelig* (81b/10), *fitiglig* (78b/09), *ḳıymetlig* (90b/08), *tatlıġ* (63b/07).
- -lıḳ / lik Birden fazla fonksiyonu vardır.
  - Soyut adlar yapar: *zerdārlıḳ* (81b/05), *ṣıdḳlıḳ* (81a/15).
  - Zaman adı yapar: *aḫşamlıḳ* (89a/09), *yazlıḳ* (85a/08).
  - Yer adı yapar: *yarlıḳ* (58b/12)
- -raḳ / -rek: Karşılaştırma eki metinde en sık haliyle *-raḳ* ekidir[44]. İki örnekte *–rek* olarak tespit edilmiştir: *kem + rek* (59b/06), *miyāne + rek* (92a/03).
  - -raḳ eki iki anlamda kullanılır. Birinci anlamı "daha" anlamında üstünlük bildirmektir: *adın pest + raḳ* (57b/01) "daha hafif", *ilgerikidin yaḫşı + raḳ* (93b/14) "daha güzel".

---

[44] Çekim eki olarak değerlendirilmesi için örneğin bk. Janos Eckmann, a. g. e. s. 82.

- İkinci anlamı "en" anlamında üstünlük bildirmektir: *…atik ve ẓālīm + raḳ* (58a/06) "en zalim". *Cemīʿ ʿālemde ḳaḥṭ + raḳ Iṣfahān…*(81a/11) "en kıt"
- -raḳ / -rek eki bir örnekte eşitlik durumu ekinden sonra gelerek boyut olarak "benzerliği" ifade etmiştir: *kerkesning̃ uvasıda bir taş bolur çong̃luḳı cevizçe**rek**dür* (92a/04).

- -sız / -siz / -suz / -süz Yokluk bildirir: *kolsuz* (58a/11), *otsuz* (51a/06), *kuvvetsiz* (90a/07), *şimalsiz* (56a/02).

1.4.1.2. Eylemden Ad Yapımı

- -a: *tola* (83b/11).
- -ġ / -g: *açıġ* (63b/07), *ölüg* (55a/13), *kuruġ* (71a/02), *tirig* (55a/13).
- -ġaḳ: *aġrıġaḳ* (81b/13)
- -l: *tükel* (99a/07).
- -m: *yarım* (55b/04).
- -n: *ėkin* (64a/04), *tütün* (54a/07), *yaġın* (60b/16), *aḳın* (72b/10).
- -nç: *korkunç* (52a/09).
- -ḳ / -k / -aḳ / -ek: *bölek* (71b/14), *tüfrüg* (68b/01), *uşaḳ* (91a/09), *kuruḳ* (89b/03).
- -ş: *kuyuluş* (67n/13), *külüş* (76a/14), *öpüş* (87a/06), *yörüş* (85a/14), *açış* (73a/15).

1.4.2. Eylem Yapımı

Türkçede eylemler iki şekilde türetilir: a) Addan Eylem Yapımı b) Eylemden Eylem Yapımı.

1.4.2.1. Addan Eylem Yapımı

- -a: *oyna-* (77a/05), *sına-* (59a/14), *yola-* (68b/05).
- al-: *yoḳal-* (86a/04), *tüzel-* (59b/15).
- -ar: *sarġart-* (57b/12), *köger-* (61b/02).

- -ġar: *suġar-* (72b/09).
- -i: *berkit-* (77b1/10), *berkiş-* (72b/06)
- -la: *pāyla-* (51a/05), *sula-* (72b/11), *taşla-* (53b/09), *yoḳla-* (85a/13),

1.4.2.2. Eylemden Eylem Yapımı

Eylemden eylem yapımı kategorisi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Söz konusu ekler kimi araştırmacılar tarafından çekim ekleri kategorisinde değerlendirilmektedir. Örneğin; Özlem Deniz Yılmaz, "Türkçe Kelime Çekimi Ulamları Dizgesi Üzerine: Fiil Çekimi Ulamları" adlı makalesinde söz konusu ekleri "Fiil Çekimi Ulamları" başlığı altında "Çatı Ulamı" adıyla incelemiştir[45]. Janos Eckmann, *Çağatayca El Kitabı* adlı eserinde söz konusu ekleri "Eylemden Eylem Yapımı" başlığı altında incelemiştir[46]. Zeynep Korkmaz konuyla alakalı görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

"Çatı eklerinin niteliği konusundaki tartışmalar bunların birer yapım eki mi yoksa birer çekim eki mi olduğu sorusuna yol açmıştır. Gramerlerimizin bir kısmında çatı ekleri ayrı bir bölüm oluştururken, bazı gramerlerde de yalnızca fiilden fiil türeten ekler arasında yer almıştır. Bu durum karşısında fiil çatısına ayrı bir bölüm ayrılıp ayrılmayacağı ve çatı eklerinin niteliğinin belirlenmesi gerekmektedir.

Çatı ekleri elbette çekim ekleri değildir. Bunlar, işlev bakımından fiilde durum değişikliği yaptıkları için bir bakıma çekim eklerine yaklaşırlar. Ne var ki aralarındaki nitelik farkı dolayısıyla fiil çekiminde kullanılan ve her biri farklı, kendine özgü birer gramer değeri taşıyan kip, zaman, şahıs gibi çekim kategorileriyle bir tutulamazlar.

---

[45] Özlem Deniz Yılmaz, Türkçe Kelime Çekimi Ulamları Dizgesi Üzerine: Fiil Çekimi Ulamları, *Dil Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 11, Güz 2012, s. 105-129.

[46] Janos Eckman, a. g. e. s. 59.

Çatı ekleri, aslında şekilce fiilden fiil türeten eklerdir. Bu bakımından aynı şekil birliği içerisindeki öteki yapım ekleriyle ortaklaşırlar. Ancak çatı eklerinin yapım ekleri içinde kendilerine özgü farklı bir durumu vardır. Bu ekler yapım eklerinden farklı olarak cümle bilgisi alanına da girerler. Çünkü fiildeki biçim değişikliği cümledeki özne ve nesneyi etkilediğinden çatı ekleri cümle bilgisi ile iç içe girmiştir."[47]

Metinde tespit edilen eylemden eylem yapım ekleri ve örnekleri şunlardır:

-r: Ettirgenlik yapar: *uçur-* (77b/03), *füşür-* (94b/13), *içür-* (97b/05), *köyür-* (93b/13), *öçür-* (84b/11), *tegür-* (96b/10).

-ar: Ettirgenlik yapar: *çıḳar-* (66b/01).

-dur / -dür: Ettirgenlik yapar: *ündür-* (61b/02), *bildür-* (79a/03), *köydür-* (51b/07), *ḳıldur-* (88b/16), *sındur-* (89b/05), *yaġdur-* (59b/10), *yandur-* (89a/10).

-ġuz / -güz: *körgüz-* (62a/13), *olturġuz-* (67a/07).

-kez: *ötkez-* (96b/03).

-kür: *yetkür-* (53b/08).

-l: Edilgenlik yapar: *ayıl-* (85a/07), *ayrıl-* (77b/13), *çaçıl-* (88b/10), *eşitil-* (85b/04), *kesil-* (77a/13), *ḳuyul-* (88b/10).

-n: Edilgenlik yapar: *ulan-* (65b/03), *körün-* (71b/02), *ḳutanlan-* (55b/07), *tapın-* (53a/08).

-ş: İşteşlik yapar: *çapış-* (87a/08), *ḳaçış-* (87a/06), *öpüş-* (87a/06), *söyünüş-* (73a/14), *tuyuş-* (87a/03).

[47] Zeynep Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 3*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 307-308.

-t: Ettirgenlik yapar: *berkit-* (77b/07), *çevrült-* (58b/09), *çıḳart-* (84b/10), *kötert-* (56a/13), *sargart-* (57b/12).

1.5. ÇEKİM VE İŞLETME

1.5.1. İsim

1.5.1.1. Çokluk Eki

Çokluk bildiren isim çekim eki *-lar* / *-ler* ekleridir: *altunlar* (88b/12), *āvāzlar* (76b/14), *baḥrlar* (62b/03), *balıḳlar* (55a/15), *cānverler* (88a/04), *cevāhirler* (89a/14).

1.5.1.2. İyelik Ekleri

	Teklik	**Çokluk**
1. **Şahıs**	*ferzend + im* (92a/01)	*mülk + imiz + de* (78b/01)
2. **Şahıs**	*iş + ing̃* (75b/03)	*yüz + üng̃iz + ler* (78a/14)
3. **Şahıs**	*iş + i* (89b/06)	*aḥvāl + ları* (95b/04)

1.5.1.3. Durum Ekleri

1.5.1.3.1. İlgi Durumu Eki

İlgi durumu ekinin ünlüsü çoklukla düz - dar ünlülerdir. Sadece *mu* ve *şu* zamirlerinde yuvarlaklaşır: *aḫşam + nıng̃* (95b/05), *ādem + ning̃* (81a/04), *şu + nung̃* (99b/04), *mu + nung̃* (85a/14), *biz + ing̃* (75a/15).

1.5.1.3.2. Belirtme Durumu Eki

Belirtme durumu ekleri *-nı* / *-ni* ekleridir: *āfitāb + nı* (79a/14), *baş + nı* (61a/08), *beden + ni* (61b/16), *cān-ver + ni* (61a/06).

1.5.1.3.3. Yönelme Durumu Eki

Yönelme durumu eki *-ġa* / *-ḳa* / *-ge* ekleridir: *aġız + ġa* (89b/04), *arḳa + ġa* (100a/14), *ādem + ge* (51a/03), *beden + ge* (90a/01).

1.5.1.3.4. Bulunma Durumu Eki

Bulunma durumu ekleri -*da* / -*de* ekleridir: *deryā + da* (52b/15), *dünyā + da* (61b/10), *āyine + de* (89b/11), *çöl + de* (57a/02).

1.5.1.3.5. Ayrılma Durumu Eki

Çıkma durumu ekleri -*dın* / -*din* ekleridir: *behişt + din* (74b/03), *çeşme + din* (73a/02), *kent + din* (69a/01), *maşrıḳ + dın* (80b/07).

1.5.1.3.6. Vasıta Durumu

Metinde vasıta anlamı *bile, birle, bilen* edatlarıyla sağlanmıştır: *birle* (78a/07), *bilen* (100a/14), *bile* (100a/02).

1.5.1.3.7. Eşitlik Durumu Eki

Eşitlik durumu eki -*ça* / -*çe* ekleridir: *altun + ça* (96a/08), *arfa + ça* (97b/15), *ṣandūk + ça* (91b/10), *tėve + çe* (65b/15).

1.5.1.3.8. Sınırlama Durumu Eki

Metinde sınırlama durumu eki -*ġaça'dır*[48]: *bu zamān + ġaça* (52a/11), *ḳıyāmet + ġaça* (66a/09), *aḫşām + ġaça* (76a/04).

1.5.1.4. Aitlik Eki

Metinde aitlik ekleri -*ḳı* / -*ki* ekleridir: *avval + ḳı* (80b/07), *ilgeri + ki + din* (93b/14), *töben + ki* (55b/03).

1.5.2. Sıfat

1.5.2.1. Niteleme Sıfatları

Metinde yer alan niteleme sıfatlarının örnekleri şöyledir: *tilbe / su* (72a/01), *ḳızıl / cevāhir* (90b/13), *yaḫşı / tüşler* (91a/10), *şerīf / çeşme* (67a/03).

---

[48] Filiz Meltem Uçar, Çağatay Türkçesinde Sınırlama Hâli, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 29, Bahar, 2011, s. 433.

1.5.2.2. Belirtme Sıfatları

1.5.2.2.1. İşaret Sıfatları

En sık kullanılan işaret sıfatları *bu*, *ol*, *şol*, şubu sözcükleridir: *bu / memleketler* (68a/13), *bu / su* (69a/02), *şubu / deryā* (75a/13), *şubu / cāh* (78a/06), *ol / şehirler* (81b/09), *ol / ferişte* (82b/08), *şol / ḳal'a* (58b/14).

1.5.2.2.2. Sayı Sıfatları

Asıl Sayı Sıfatları

Tam sayılar olarak adları belirtirler: *beş / ay* (69b/07), *on tört / ġulaç* (70a/07), *on sekkiz minĝ / 'ālem* (81a/04).

Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatlarına örnekler şunlardır: *beşinçi / bāb* (82a/03), *törtünçi / yıl* (78a/12), *beşinçi / iḳlīm* (80b/01), *altınçı / iḳlīm* (80b/02).

Üleştirme Sayı Sıfatı

Sayı adları *–ar* / *-er* eklerini alarak pay, hisse ifade ederler: *birer / ferseng* (71b/11).

1.5.2.2.3. Soru Sıfatları

Adları soru yoluyla belirten sözcüklerdir: *neçük / ḫaṭ* (73b/10), *neçük / vāḳı'a* (100a/03), *nėme / vāḳı'a* (51b/13).

1.5.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Bu sıfatlar adların belirsizliğini bildirirler. Metinde şu örnekler tespit edilmiştir: *özge / nėmerse* (56a/09), *özge / kün* (63a/09), *barça / ḫalḳ* (73a/14), *barça / temür* (96a/14), *ba'żī / bendelerim* (51a/05), *ba'żī / vaḳtda* (59b/05).

1.5.3. Zamir

1.5.3.1. Kişi Zamirleri

Kişi	Teklik	Çokluk
1. Kişi	*men* (51a/01)	*biz* (60a/16)
2. Kişi	*sen* (53a/05)	*sizler* (54a/16) / *siler* (82a/13)
3. Kişi	*ol* (60b/05)	*olar* (65a/11)

1.5.3.2. İşaret Zamirleri

Yalın durumdaki işaret zamirleri *bu*, *mu*, *şu* ve *ol* zamirleridir: *bu* (74b/02), *bu + lar* (72a/06), *şu + nı* (79b/14), *şu + nıñ̂* (82a/15), *şu + n + dın* (86a/11), *ol* (87b/12), *mu + nuñ̂* (93a/01).

1.5.3.3. Dönüşlülük Zamiri

Dönüşlülük zamiri metinde *öz* sözcüğüdür: *öz + i* (52a/06, 62b/01, 62b/17), *öz + leri* (71b/04, 72b/14, 81b/16), *öz + üñ̂* (92b/12), *öz+ i + ni* (53b/09, 62a/13, 63a/16).

1.5.3.4. Belirsizlik Zamirleri

Metindeki belirsizlik zamirlerinin örnekleri şunlardır: *kimerse* (51b/14, 52a/03, 67a/15), *nėmerse* (51a/06, 51b/16, 53a/04), *özge* (51a/09, 51a/11, 52a/10), *nėme* (100b/12, 51b/13, 61b/11).

1.5.3.5. Soru Zamirleri

Metinde geçen soru zamirlerine örnek olarak şunlar gösterilebilir: *ne* (73a/09, 76b/02), *kim* (79a/01), *ḳaçan* (64b/11), *ḳança* (51b/01).

1.5.4. Zarf

1.5.4.1. Yer - Yön Zarfları

Metnimizde yer - yön zarflarının şu örnekleri tespit edilmiştir: *içgeri* (55b/14), *ilgeri* (100a/15), *taşḳarı* (55b/15).

1.5.4.2. Zaman Zarfları

Zaman zarflarının metindeki örneklerinden bazıları şunlardır: *aḫşamġaça* (76a/04, 85b/04, 96a/03), *keyin* (65a/02, 78a/04, 95a/14), *kin* (54a/15, 55a/09, 55b/09), *ḳış u yaz* (86a/01, 66a/01, 67b/10), *keçe ve kündüz* (71a/08, 88b/01, 84a/11), *ėmdi* (51b/01, 76a/10).

1.5.4.3. Miktar Zarfları

Metinde tespit edilen miktar zarflarının örnekleri şunlardır: *köp* (58a/08), *tola* (89a/07), *bisyār* (93a/05), *bī-ḥad* (75b/14), *bī-ḳıyas* (75b/14).

1.5.4.4. Durum Zarfları

Metinde durum zarfının şu örnekleri bulunmaktadır: *ança* (72b/06), *şumdaġ* (78b/03), *mundaġ* (84b/09), *andaġ* (88b/13).

1.5.4.5. Soru Zarfları

Metindeki soru zarflarının örnekleri şunlardır: *ḳaçan* (95a/12), *ḳandın* (74a/11), *ḳança* (51a/15).

1.5.5. Edat

1.5.5.1. Çekim Edatları

bile: Görevi “vasıta” anlamı katmaktır. Şuralarda geçer: (100a/02, 100a/14, 100b/06)

bilen: Görevi “vasıta” anlamı katmaktır. Şuralarda geçer: (100a/14, 54b/05, 56a/07)

birle: Görevi “vasıta” anlamı katmaktır. Şurada geçer: (78a/07)

bölek: -den başka anlamındaki çekim edatıdır: *teşmekdin **bölek** işi yoḳ* (89b/05).

dėk: Benzetme edatıdır. Şuralarda geçer: (54b/01, 55a/04, 56a/06)

emṣāl: Benzetme edatıdır: *külgey **emṣāl** keklīk* (79a/15).

oḫşa: Benzetme edatıdır (58a/12, 72a/01, 91b/11).

üçün: Sebep ve amaç bildiren çekim edatıdır: *siler **üçün** yarattuḳ* (82a/13).

keyin: "-den sonra" anlamında kullanılan bir edattır. (65a/02, 78a/04, 95a/14)

özge: "-den başka" manasındaki çekim edatıdır: *ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālādın **özge** hīç zātī bilmes* (84a/15).

sarı: e- doğru manasındaki edattır. Metinde iki yerde geçer. -e doğru anlamının yanında –ġan sıfat fiil eki ile birlikte kullanılarak "-ıncaya doğru, -ınca" anlamları kazanmıştır: *Ḳarıġan **sarı** tügleri uzun bolup ḳuyruḳları peydā bolur* (57a/07).

1.5.5.2. Bağlama Edatları

ammā: "fakat, lakin, ayrıca, ek olarak" anlamlarında kullanılan bağlama edatıdır (100a/10, 100a/12, 100a/13).

egerçi: "eğer" anlamındadir (79a/05).

hergīz: "asla" manasında kullanılır. Metinde çok sık kullanılmıştır (100a/15, 52b/14, 53b/02).

ki: Birleşik cümlelerde ana cümle ile yardımcı cümleyi bağlama görevinde kullanılır ancak sebep, sonuç, açıklama anlamları kazandırabilir[49].

tā ki: "diye, -mak için, -mek için" anlamlarında kullanılmıştır: *tā ki ʿimāretlerni ḫarāb ḳılmaġay* (59b/11).

yā: veyā, yahut manasında kullanılan bağlama edatıdır. *suġa **yā** şarābġa salsalar* (94b/11).

yaʿnī: açıklama cümlelerinden önce kullanılan bağlama edatıdır: ***Yaʿnī** bu sözlerniñ maʿnāsı ol bolur* (61a/16).

---

[49] Necmettin Hacıeminoğlu, a. g. e. s. 167.

1.5.5.3. Kuvvetlendirme Edatları

taḫı: De, da, dahi anlamlarında kullanılan kuvvetlendirme edatıdır: *Anıng̃ suyı **taḫı** yaḫşı turur* (81b/16).

hem: De, da, dahi anlamlarında kullanılan kuvvetlendirme edatıdır*: ʿÖmrleri hem uzun bolur* (82a/01).

yene: Yine, ayrıca, diğer anlamlarında kullanılır: *Biride ḳar ve **yene** biride yamġur yaġıp turar*(84a/13).

1.5.5.4. Karşılaştırma - Denkleştirme Edatı

ḫ^{v}āh … ḫ^{v}āh: ister … ister anlamında kullanılır: *ḫ^{v}āh ādem ḫ^{v}āh ḥayvān* (69b/10)

1.5.5.5. Çağırma Edatı

ey: ay / ey manasındaki seslenme edatıdır: *Ey Dāvudnıng̃ oġlı*! (73b/04)

1.5.5.6. Şüphe Edatı

ėken: Soru bildiren cümlelere eklenerek cümleye kararsızlık ve şüphe anlamı katar[50]: *Bu nānda nėme vāḳıʿa bar ėken?* (51b/13-14).

1.5.6. Fiil

1.5.6.1.Haber Kipleri

1.5.6.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Metinde görülen geçmiş zaman ekleri *-dI*, *-dU*, *-tI* şeklindedir. Görülen geçmiş zamanın eklerinin yuvarlak ünlülü şekilleri metinde yer almasına rağmen dudak uyumu düzenli değildir: *öl - di* (84a/05, 87a/08, 89b/11), *öl-di-ler* (59a/01), *tile-di-ler* (100b/04), *ḳutul-du-m* (59a/02), *tap-tı-lar* (66b/08, 70a/13), *yet-ti* (54a/13, 69b/01, 75a/06).

---

[50] Ahmet Karaman, Yeni Uygur Türkçesinde "Kin" Edatı, *Uluslararası Türkçe Kültür Edebiyat Eğitim Dergisi,* Sayı: 5/1, 2016, s. 136.

1.5.6.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metinde öğrenilen geçmiş zaman çekimi *-p* zarf fiil ekini almış bir fiilden sonra *tur-* fiilinin geniş zamanla çekimlenmesiyle gerçekleşir: *kel-i-p tur-ur* (74b/02), *piti-p dür-ler* (73b/09), *ber-i-p dür* (79a/09).

1.5.6.1.3. Şimdiki Zaman

Metinde şimdiki zaman çekimi için de münferit bir ek yoktur. *-e* zarf fiil ekini elmiş bir fiilden sonra *tur-* fiilinin geniş zamanla çekimlenmesiyle oluşturulur: *yet-e-dür* (74a/06), *kül-e-dür men* (76b/03), *işitil-e-dür* (55a/09).

1.5.6.1.4. Geniş Zaman

Geniş zaman ekleri *-r*, *-Ar*, *-Ir*, *-Ur* şeklindedir: *yıġla-r-lar* (65a/08), *yörü-r* (54b/05, 57a/02, 57a/03), *aç - ar* (90a/09), *ḳaç - ar* (79a/11, 96a/14), *ḳal - ur* (53a/05, 63a/17, 64b/09).

1.5.6.1.5. Gelecek Zaman

İki şekilde yapılır.

-ġay / *-gey* ekleri ile yapılır: *al - ġay sizler* (54b/01), *ḳayna - ġay* (90b/10), *ḳıl – ġay sėn* (62a/01).

Mutlak gelecek zaman çekimi fiil + ġu + iyelik eki + dUr şeklindedir: *al - ġusıdur* (53a/07).

1.5.6.2. Tasarlama Kipleri

1.5.6.2.1. Emir Kipi

Şahıs	**Ek**	**Örnek**
Teklik I. Şahıs	*-ay / -ey*	*bar-ay* (88b/03)
Teklik II. Şahıs	*–ġıl / -gil*	*yörü - gil* (65b/08), *bil - gil* (53a/09)

Teklik III. Şahıs	*–sun / -sün*	*muḫkem ḳıl-sun* (55a/11), *bizge iber-sün* (52a/15)
Çokluk I. Şahıs	*-alı*	*Ėmdi ḳuduḳlarnı beyān ḳıl**alı*** (76a/10)
Çokluk II. Şahıs	*-n̂glar / -n̂gler*	*'imāret ḳıl-ın̂glar* (52b/02), *toşḳar-ın̂glar* (78a/07)
Çokluk III. Şahıs	*-sunlar /-sünler*	*sat-sunlar* (88a/11)

1.5.6.2.2. Şart Kipi

Metinde dilek / şart ekleri -*se* / -*sa* ekleridir. Üç anlamda kullanılmıştır:

1) Şart anlamı olanlara örnek şunlardır: *çevrül - se* (67a/15), *dė - seler* (56a/14, 62a/11, 65a/01), *kör - seler* (83b/09), *öt - sen̂g* (63a/13)

2) Dilek anlamı olanlar: *bil - sem* (75a/14), *kör - sem* (75a/14).

3) -se / -sa ekleri metinde bu iki işlevi dışında zarf-fiil işleviyle de kullanılmıştır: k*eçe bol**sa** ot köyer* (83a/12),

*Cāceremiyye dėgen bir çeşmeī turur. Cācerem'de bolur. Anın̂g suyı keçe bol**sa** leb-ā leb aḳar* (66a/06),

Burada -*sa* eki Türkiye Türkçesine kullanılan -*ınca* zarf-fiil ekiyle anlamında kullanılmıştır. Cümleye "gece ol**unca**" anlamı kazandırmıştır.

*Hevā ebr bol**sa** künnin̂g çıḳḳanını olturġanını şubu çeşmedin bilürmiz.* (76a/08)

Burada -*sa* eki cümleye "-dığında" anlamı katmıştr: "Hava bulutlu olduğunda…"

*Hemme ḫalḳ zārīlıḳ ḳıl**sa** sėn ne üçün külesėn?* (76b/01)

Burada -sa cümleye "-ken" anlamı katmıştır: "Herkes ağlar**ken**…"

Örneklerden anlaşıldığı üzere -*sa* eki zarf-fiil işlevinde kullanıldığında cümleye zaman anlamı katmıştır, örnekler Türkiye Türkçesine aktarılırken -*sa* eki zaman anlamı taşıyan zarf fiilleri ile karşılanmıştır.

1.5.6.2.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik anlamı "kerek" sözcüğü ile sağlanmıştır: *işitmek kerek* (82a/03), *bilmek kerek* (82a/07), *içürmek kerek* (97b/06).

1.5.6.3. Birleşik Kipler

1.5.6.3.1. Hikaye Birleşik Çekimi

Haber ya da dilek kiplerinden birini almış bir fiilden sonra *ė-* ya da *ėr-* fiilinin görülen geçmiş zamanla çekimlenmesiyle oluşturulur: "fiil + kip eki + ė-/ėr- + di + kişi ekleri" Görülen geçmiş zaman eki nedeniyle "hikaye" sabit kalmak üzere aldığı birinci kip ekine göre adlandırılır. Örneğin; geniş zamanın hikayesi, şimdiki zamanın hikayesi gibi: *barur ėrdiler* (75a/14), *ḳılur ėrdi* (82b/02), *aytur ėrdi* (82b/07), *ḳıldurup ėrdi* (66a/12).

1.5.6.4. Fiilimsiler

1.5.6.4.1. İsim-Fiiller

-maḳ / -mek: *bilmek* (51a/06), *ėşitmek* (54b/08), *bermekke* (81a/04), *içürmek* (97b/05).

-ış / -iş / -uş / -üş: *çıḳışġa* (52a/08), *alışı* (90b/08), *tökülüşge* (77a/05).

1.5.6.4.2. Sıfat-Fiiller

-ġan / -gen: *nişāne ḳılġan* / *yer* (52b/04), *ġarḳ bolġan* / *deryā* (73a/10), *temürdin ḳılġan* / *bir ḳılıçı* (96b/01), *tüşgen* / *taġ* (99a/05), *kömgen* / *kimerse* (52a/03).

-er: *kömer* / *yer* (70a/14), *keyer* / *libās* (93a/06).

-mas / -mes: *ilmes* (…)/ *cerāḥat* (67a/04), *ḳutulmas* / *cerāḥat* (67a/04).

1.5.6.4.3. Zarf-Fiiller

-e: *kire tur-* (69a/04), *kite tur-* (82b/01).

-p / -ıp / -ip / -up / -üp: *alıp* (55b/06), *çevrülüp* (58a/12), *çıḳıp* (59a/07), *tutup* (82b/15).

-may / -mey: *ḳılmay* (84b/10), *tapalmay* (85a/13), *tüşlenmey* (85b/07), *ölmey* (86b/10)

-ġanda: *bolġanda* (88a/05), *açılġanda* (55b/05).

1.6. CÜMLE BİLGİSİ

1.6.1. Yapısına Göre Cümleler

Yapısına göre cümleler basit, birleşik, sıralı ve bağlı cümlelerdir.

1.6.1.1. Basit Cümleler

Tek yüklemden oluşan cümlelerdir. Basit cümlelerde iç ya da yan cümleler yer almaz.

*(Ot) cemī' ferzend-i ādemge **lāzı:m bolur**.* (51a/03)

*Altun, kümüşniñ yaḫşı yamanını ot **bilür**.* (51a/11)

1.6.1.2. Birleşik Cümleler

Çeşitli şekillerle ve yapılarla ana cümleye bağlanan yardımcı ya da iç cümlelerin bulunduğu cümlelerdir.

1.6.1.2.1. Ki / Kim'li Birleşik Cümle

Türkçenin gramer yapısına aykırı olan ve ödünçleme bir cümle çeşididir. Cümleler Farsçadan ödünçleme *ki* ve Türkçe *kim* edatlarıyla birleştirilirler[51].

Ki / *kim* edatlarının ana cümleye bağladığı yardımcı cümleler ana cümlenin sebebi, amacı, açıklayıcısı vb. olabilirler.

Ana Cümle	Bağlama Edatı	Yan Cümle	Geçtiği Yer

[51] Muharrem Ergin, a. g. e. s. 405.

Bildi	*kim*	*Mihter-i ʿĪsā vücūdġa keldiler.*	(51b/10)
Dėdiler	*kim*	*bir neççe nān iberip ėrdiler.*	(52a/01)
Buyurdu	*kim*	*fī'l-ḥāl munda keltürgil.*	(52a/05)
Ayttı	*ki*	*Tolasıda min͡g patmannı bir pulġa almaydur.*	(61b/13)

1.6.1.2.2. Şartlı Birleşik Cümle

Şartli birleşik cümlelerin koşul ifade eden yan cümleleri şart eki *-se*/*-sa* ile kurulur. Türkçenin kurallarına uygun ve Türkçe olan bu yapıda önce yardımcı cümle sonra ana cümle gelir.

Yan Cümle	**Ana Cümle**	**Geçtiği Yer**
*Yamġur yaġ**sa***	*şundaġına tuz bolup ḳalur.*	(64b/08)
*Bir kişi yaşun**sa***	*yene aḳġay.*	(71a/09)
*Birer ferseng yerge ḳaç**sa***	*ḳutulurlar.*	(71b/14)

1.6.1.2.3. İç İçe Birleşik Cümle

Kendi içinde müstakil bir cümlenin, başka bir cümlenin cümle unsuru olmasıyla oluşturulan birleşik cümlelerdir. Ancak metinde doğrudan aktarım cümleleri *ki* / *kim*'li birleşik cümleler ile kurulmuştur. Bu sebeple iç içe birleşik cümlenin örneğine çok rastlanmaz.

Sordılar: "Sizlernin͡g yüzün͡gizler mundaġ nėme sarıḳdur." dėp. (78a/14)

Ferişte ayttı: "Ey ādem ferzendi! ʿĀlemni seyr ü temāşā ḳıldın͡g toymadın͡g. Ėmdi bu yerlerni seyr ḳılur musın?" dėdi.

İskender sordı: 'Sėn ne turur sėn? Bu ne taġ turur?' dėdi.

1.6.1.3. Sıralı Cümle

Çeşitli anlam ilişkileri bulunan cümlelerin herhangi bağlama edatı almadan art arda geldikleri cümlelerdir.

Ammā ba'żīları bar turur; ıssıġ yel dėrler, savuḳ dėrler, ḳızıl yel dėrler. (58a/01)

Ḳulunc bolur; zātü'l-cenb, zātü'r-ri'e, zātü'l-gürde bolur. (58a/04)

1.6.1.4. Bağlı Cümle

İki müstakil cümlenin bağlama edatlarıyla birbirine bağlandığı cümlelerdir.

Yarmı kentge kirer, neçe kentler ābād bolur ***ve*** *yarmı ḳumġa kirip kiter.* (69a/02)

Nehrevān'nıñ samanlarnı saldılar ***taḫı*** *saman ḳoyulġan nişānesini körmediler.* (78a/09)

Küz vaḳtidekiniñ şimāli dıraḫtlarnıñ berglerini sarġartur ***ve taḫı*** *tökküldürür.* (57b/11)

1.6.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

1.6.2.1. Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir.

Men otnı yarattım. (51a/01)

Emşālī taşnı taşġa saḳuştursa ot çıḳar. (51a/06)

Taşnı temürge ursa ot çıḳar. (51a/07)

Yıġaçnı yıġaçġa üşkü ḳılsa ot peydā bolur. (51a/08)

1.6.2.2. İsim Cümlesi

Yüklemi isim olan cümlelerdir.

Her kişilerniñ muñġa ḥāceti ***bar turur.*** (51/03)

*Çendān menfa'atler anıñ żımnıda **bardur**.* (51a/04)

*Andaġ ḫāṣıyyetleri **bar turur** kim özge nėmersede **yoḳdur**.*

1.6.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

1.6.3.1. Kurallı Cümle

Türkçenin söz dizimi kurallarına uygun olarak yüklemin sonda olduğu cümlelerdir.

*Altun kümüşniñ yaḫşı yamanını ot **bilür**.* (51a/11)

*Özge nėmersede **zebūn bolur**.* (51a/11)

*Ardeşir, **dānā kişi ėrdi**.* (51b/08)

*Bir kimse yemey yerge kömüp **ḳoydı**.* (54b/14)

1.6.3.2. Devrik Cümle

Türkçenin söz dizimi kurallarına aykırı olarak yüklemin sonda olmadığı cümlelerdir.

'Aynü'l-Yemīn çeşmeī turur kim 'acāyib. (76a/03)

*Ayna **boldılar** āteşperest.* (52a/11)

1.6.4. Anlamına Göre Cümleler

1.6.4.1. Olumlu Cümleler

Yüklemdeki yargının gerçekleştiğini ifade eden cümlelerdir.

Ḥażret-i Süleymān 'Aleyhi's-selām leşkerleri bile ol yerge keldiler. (76a/12)

Anda bir dīv külüşge turdı. (76a/14)

1.6.4.2. Olumsuz Cümleler

Yüklemdeki yargının gerçekleşmediğini ifade eden cümlelerdir.

Hīç cānvārī ol taġda peydā ėmes. (86a/01)

Keçe kündüz ol yerdin raʿd kem ėmes. (86a/08)

Murādıġa yetmegünçe $_6$ *secdedin baş kötermes.* (86b/05)

1.6.4.3. Soru Cümleleri

Sėn ne turur sėn? (82b/11)

Bu ne taġ turur? (82b/ 11)

Ol neçük şimāl yirür? (56a/04)

Ḳandaġ tiriglig ḳıladur? (56a/04)

2. METİN

[51a] 1 ve te'ālā minnet ḳıldı kim bendeleriġa andaġ kim "Men otnı yara- 2 ttım. Tā köydürmekni an͡ga ta'yīn ḳıldım ve yād-gārī ḳıldım. 3 Cemī' ferzend-i ādemge lāzı:m bolur. Her kişilernin͡g mun͡ga 4 ḥāceti bar turur. Çendān menfa'atler anın͡g żımnıda 5 bardur. Ba'żī bendelerim pāylamay an͡ga baş urarlar. 6 Bilmek kerek kim cemī' nėmerse otsuz ėmesdür. Emsāli 7 taşnı taşġa saḳuştursa ot çıḳar, taşnı temürge 8 ursa ot çıḳar, yıġaçnı yıġaçġa üşkü ḳılsa ot 9 peydā bolur. Andaġ ḫāṣıyyetleri bar turur kim özge nėmersede 10 yoḳdur. Çünānçi dür taşını suġa malsa ot tamar. 11 Altun kümüşnin͡g yaḫşı yamanını ot bilür. Özge 12 nėmersede zebūn bolur. Ot hemme-i 'ulvīnin͡g uluġra- 13 ḳı turur. Çünānçi su yernin͡g üstide turur, hevā su- 14 nın͡g üstide turur, ot hevānın͡g üstide turur. 15 Otda 'aẓīm ḳuvvetler turur. Otġa ḳança bolsa köydürür. **[51b]** 1 **"**Ėmdi köydürmeydür men, yeter." dėmes. Her ḳança nėmerseni 2 köydürür. Andın her ḳança ėgiz yerde ḳalasa taḫı 3 egiz bolur ki fest bolmas. Cemī' ḥayvānāt hem dost 4 tutar.

'Abdullah Ziyād andaġ aytıpdurlar kim: Ol küni 5 ki Ḥażret-i Mihter-i 'Īsā 'aleyhi's-selām 'ālem-i vücūdġa 6 keldiler, pādişāh-ı vaḳt ki Ardeşīr ėrdi. Kördi ki 7 bir ṭalāyeīde bir yulduz kelip bir nėmerselerni köydür- 8 di. Ardeşīr dānā kişi ėrdi. Bildi-kim "Bu 'ālemġa 9 bir zāt-ı bā-berekātī peydā boldı." dėp müşaḫḫaṣ ḳılıp 10 bildi-ki "Mihter-i 'Īsā vücūdġa keldiler bolġay." dėp 11 bir zerre şerrni iberdi. Ḥażret-i 'Īsā 'aleyhi's-selam 12 bu kelgenlerdin bir neççe arpa nānı iberdiler. Bu 13 ėlçiler yanıp kėle kėle "Bu nānda nėme vāḳı'a bar 14 ėken?" dėp yediler. Bir kimse yemey yerge kömüp ḳoydı. 15 Hemme ḳopup yolġa kirdiler. Ardeşīr aldıġa keldiler. 16 Sordu-ki "Man͡ga hīç nėmerse ibermediler mü?" dėp. Bular **[52a]** 1 dėdiler kim "Bir neççe nān iberip ėrdiler, ḳandaġ nān ėken dėp 2 tüşgen yerimizde yep ėdük." dėdiler. Pādişāh der-ġażab 3 bolġay. Bayaḳı yemey yerge kömgen kimerse ayttı ki "Men yemey 4 kömüp ḳoyup ėdim." dėdi. Pādişāh şād ve ḫurrem bolup 5 buyurdı-kim "Fī'l-ḥāl munda

keltürgil." dėp. Bardı, $_{6}$ istep tapalmay yanıp keldi. Pādişāh özi aṭlanıp $_{7}$ barıp īn hem külep ve aẖtarıp hīç yerdin çıḳma- $_{8}$ dı. Ot çıḳışġa aldı. Pādişāhġa ḳaṣd ḳıldı. Pādişāh $_{9}$ ḳorkup ḳorḳunçdın başını çaldı. Andın $_{10}$ özge sipāh ve leşkeri başlarını çaldılar. Ol demdin $_{11}$ bu zamānġaça otġa baş çalurlar. Ayna boldılar āteş- $_{12}$ perest.

Yene bir pāre ẖalḳnıñ āteş-perest bolmaḳı $_{13}$ sebebi oldur kim Hürmüz ibn Ḫusrev beytü'l-muḳaddes Ḥażret-i $_{14}$ Meryem'ge zer ve cevāhir bisyār iberdi, "Oġlı ʻĪsā'nı $_{15}$ bizge ibersün!" dėp. Ḥażret-i Meryem bir çenġāl tofraḳ **[52b]** $_{1}$ iberdi. Şīrāz'da kömdiler. Pādişāh kişi iberdi[52] "Şol yerde şol tofraḳda ʻimāret ḳılıñlar!" dėp. Kelgenler $_{2}$ kelip tapa'lmay ḥayrān bolġanda keçe uluġ ot köydi. "U- $_{3}$ şol yerdedür." dėp nişāne ḳılıp ḳoydı. Ėrtesi ḳo- $_{4}$ pup şol nişāne ḳılġan yerni beytü'n-nār dėp ʻimāret $_{5}$ ḳıldılar. Anıñ üstüge künbez fīrūzedin ḳıldılar, kubbe $_{6}$ altundın ḳıldılar. Şol yerde sekkiz yüz yıl bolupdur $_{7}$ keçe bolsa ot köyer, kündüz eseri ḳalmas. Cemīʻ ateş- $_{8}$ perestler şol yerdin ėkki aylıḳ, üç, tört aylıḳ $_{9}$ yerge ot ėlterler. Ammā ʻālemde hīç dīn şubu āteş- $_{10}$ perstlikdin yaman necīsraḳ bolmaġay. Ol dīndin $_{11}$ ol dīnġa, ol dīndin ol dīnġa çıḳıp ve kirip yö- $_{12}$ rürler. Ammā hīç kāfir yā muġ yā tersā yā cühūd yā ḳızıl- $_{13}$ baş öz dīnidin yanıp āteş-ferestlik dīniġa $_{14}$ hergi:z kirmesler. Āteş-perestni gebr hem dėrler mecūsī $_{15}$ hem dėrler.

Aytıpdurlar: Bir mecūsī deryāda ġarḳ boldı. $_{16}$ Ölgeli ḳıldı ve feryād ḳılur ėrdi kim "Ey Fārisī'niñ ot- **[53a]** $_{1}$ ları! Ey Āzerbāycān otları! Meniñ bu feryādımġa yetip $_{2}$ ḳolumnı alsañlar!" Kėmeçi aytur ėrdi: "Ey aḥmaḳ ve $_{3}$ nā-dān! Sėn ʻabes sözlerni aytur-sėn. Ot dėgen $_{4}$ bir cüzzī nėmerse turur. Eger ot seni acratıp alay $_{5}$ dėse sendin zebūnraḳ ḥāllarġa ḳalur. Otnı ya- $_{6}$ ratḳan ėgesige nāle ve zārīlıḳ ḳılsañ seni $_{7}$ sudın ayırıp alġusıdur. Ey cāhi:l ḥālā hem $_{8}$ cemīʻ günāhlarıñdın yanıp Ḫudā'ġa tapınıp maʻbūd $_{9}$ bir ḥaḳ bilgil. Seni ẖalāṣ ḳılur." dėdi.

[52] [52b/01 dk.] şirāzda kömdiler pādşāh kişi iberdi

Aytıpdur- 10 lar kim: Ot barça nėmerseni köydürür. Velī üç nėmerseni 11 köydüre'lmes. Biri semender, biri ṭuḫleb, biri fülfül.

Sefīd 12 rivāyet ḳılıpdur: Keyḫusrev ibn Siyāvuş bisyār ḫōş- 13 ṣūret ve ṣāḥib-cemāl ve nāzenīn-i ra'nā ėrdi. Atasınıñ 14 bir ḫatunı bar ėrdi. Añga 'āşıḳ boldı. Bir kün bu ḫatun **[53b]** 1 şeh-zādeġa 'aceb bī-īẓhār bī-ḳarārlıḳ ḳıla başladı. Siyāvuş 2 añga hergi:z ilṭifāt ḳılmadı. Ol ḫatun töhmet āġāz 3 ḳılıp ġırīv ve feryād ḳıla başladı kim "Şeh-zāde mañga bī-e- 4 deb-āne, bī-ḥacb-āne, ḫīre-ser-āne ḳol uzatıp mañga ḳaṣd 5 ḳıldı kim men añga ḳabūl ėtmedim." dėp. Bu sözdin ġavġā 6 ve mācerālar ve ḫuṣūmetler ḳoptı kim hemme ḥayrān boldılar. 7 Siyāvuş ayttı kim "Mendin bu ḳısm günāhlar ötken ėmesdür." 8 dėp. Ot aldıġa yetkürdiler. Şeh-zāde yalagaç boldı. 9 Özini deryā-yı āteşġa taşladı. Be-temām ḫalḳ mā- 10 ḫalāyıḳ Siyāvuş'ġa efsūslar ve feryādlar ḳılur er- 11 diler. El-ḳıṣṣa Siyāvuş'nı günāh üçün ot hergi:z köydü- 12 rmey ot içidin selāmet çıḳtı. Ġavġā ve ḳoptı. 13 Cemā'at kelip bu otġa baş urdılar. Ol cemā'at āteş- 14 perest boldılar. Bī-günāh ėgeni s̱ābit boldı. "Siyāvuş 15 elem ve külfetdin çıḳtı." dėpdürler.

Zerdehūşt dėgen **[54a]** 1 ḥarām-zāde, yalġan da'vā-yı peyġāmberlik ḳıldı ki "Kūh-ı Seylān'da 2 bir ferişte mañga vaḥy keltürdi." dėp. Ol mekkār ḥarām-zāde- 3 niñ hemme fitnesi 'ālemde ḳaldı. Gebrler milletini dīn ve 4 mez̠heb-i millet şubu dėp.

Aytıpdurlar kim Endülīs dėgen 5 yerde bir otdur kim ḥarāretde taş köyer. Ādemī-zād alay 6 dėse öçer.

Bilād-ı 'Ani'de bir ot bar ėrdi. Kündüz 7 tütün bolur ėrdi, neçça ferseng yerge körünür ėrdi. 8 Ba'żī gebrler añga kelip baş urar ėrdiler. Ḥaḳ sübhānehü 9 ve te'ālā Beni İsrā'īl ḳabīlesidin Ḫālid ibni Sinān 10 dėgen kişige emr ḳıldı kim "Ol otnı yoḳ ḳılġıl!" dėp. 11 Ḫālid kelip bir uluġ çuḳur ḳuduḳ külep ol otnı 12 Ḥaḳ sübḥānehü ve te'ālānıñ emri bile keltürüp

ḳuduḳġa $_{13}$ saldılar. Ot nā-peydā boldı. Ḫālid'ġa müddet-i ecel yetti. $_{14}$ Barça uluġ kiçik ḫalḳnı yıġdı. Ayttı ki "Men ölüp $_{15}$ üç kündin kin bir ėşek peydā bolup kelip ḳabrimni $_{16}$ çevrülür hem ṭavāf ḳılur. Sizler meniñ ḳabrimni açıp ḫaber **[54b]** $_{1}$ alġay-sizler." dėdi ve cān berdi. Āḫīr aytḳanı dėk üç $_{2}$ kün boldı. Bir ėşek kelip ḳabrisini çevrülüp ṭavāf $_{3}$ ḳılur ėrdi. Munıñ bir oġlı ve bir ḳızı bar ėrdi. Bu ḫalḳ $_{4}$ ėkki fırḳa boldılar. Bir fırḳası oġlı bile boldılar ve yene $_{5}$ bir fırḳaları ḳızı bilen bolup yörür ėrdiler. Ḳız- $_{6}$ nı ḫalḳı bile ḥażret-i peyġāmber-i Ḫudā kelip "Ol yaman ḫalḳ $_{7}$ bu ḳıznı żāyiʿ ḳılurlar." dėp alıp kettiler, dėpdürler.

$_{8}$ **Ėkkinçi bāb ṣāʿiḳanıñ beyānı ėrdi.** Ayna ėşitmek kerek $_{9}$ ot çaḳnıġan dėrler, ṣāʿiḳa hem dėrler, felekü'n-nār dėrler. $_{10}$ Ol andaġ nėmerse turur kim hevā bozuḳ bolsa yerge tüşmes, $_{11}$ hevā oçuḳ bolsa yerge tüşer. Her nėmersege tėgse köydürür $_{12}$ nā-çiz ḳılur, belki öltürür.

Muḥammedü'l-Ṭayrī andaġ aytıpdur kim: $_{13}$ Ṭaberistān'da ṣāʿiḳa tüşüp bir sarāynın ḫalḳı fulı mālı $_{14}$ bile aṭ ayġırı, kālā ḳurası, bala barḳası bile köyüp ḳaldı. $_{15}$ Andaġ yanıp Ḳayrū dėgen kentke tüşüp çendān dıraḫtlarnı **[55a]** $_{1}$ köydürdi. Ḥükemālar aydılar kim "Bu ot ėmesdür. Ḳaḥṭ $_{2}$ belāsınıñ nişānı turur." dėdiler. Berḳ dėgen nėmerseī $_{3}$ turur kim hevā bile bulut bir bolurlar. Taş bile temür $_{4}$ dėk āvāzı olarnıñ arasıdın çıḳar. Ḫalāyıḳ anı $_{5}$ ėşitürler. Raʿd dėrler, berḳ hem dėrler. Ammā ol berḳ- $_{6}$ nı körer andın raʿdnı ėşitürler. Zīrā ki közniñ $_{7}$ ḥavāsı atikdür ḳulaḳ ḥavāsıdın. Ems̱āli kimerseī $_{8}$ bir yerde paltu bile dıraḫt kesse paltu salġannı köz körüp $_{9}$ ʿav turadur. Ammā üni cümledin kin ėşitiledür. Eks̱er $_{10}$ keçe ot tüşer, nişāne ḳılurlar. Ėrtesi barıp temür $_{11}$ tapıp alurlar. Eger ol ot deryāġa tüşse her bir tāvuş- $_{12}$ lar bolur ki köp kişiler zehre terīr bolup ölerler. $_{13}$ Köp balıḳ hem cān berür. Ölüg balıḳlardın tirig $_{14}$ cān-ve:rler ḳaçarlar. Bolmasa ölügleri tiriglerni $_{15}$ yemey ḳoymaslar. Ammā raʿdnıñ ünini balıḳlar $_{16}$ ėşitseler hem deryā tegige çökerler. Raʿddın balıḳlar **[55b]** $_{1}$ yaman ḳorḳarlar.

Ḳavs-ı ḳuzaḥ nėmerseī turur kim āfitābnıñ 2 nūrı turur. Üç dā’ire turur. Āfitābġa yaḳın turġanı ḳız- 3 ıl bolur. Andın töbenki yaşıl bolur. Andın töbenki ḳara 4 bolur. Anıñ ḥālā yarmı körünür ya<r>mısı yerniñ arasıda 5 turur. Ol yamġur yaġıp hevā açılġanda ẓāhir bolur. 6 Ammā tolarak keçe peydā bolur. Aynı ḳurşap içige alıp 7 turar, “ay ḳutanlanıpdur” dėrler.

Şafaḳ dėgen ā- 8 smānnıñ ėtegide bolur. Āfitāb olturġandın 9 kin ẓāhir bolur. Ol āfitābnıñ nūrı turur. Anıñ 10 yaḫşı ve yamanı, saʿd ve naḥsı yoḳ turur.

Üçünçi bāb 11 şimāllerniñ beyānıda ėrdi. Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā andaġ 12 aytıpdur kim men şimālni yarattım. Cemīʿ cān-dārlarnıñ 13 tirigligi anıñ bile turur. Ems̱āli cān-dārnıñ ḥalḳıdın 14 tutup tursa taşḳarıtın içgeri şimāl kirmese, içidin 15 taşḳarı şimāl çıḳmasa dem ala’lmay öledür. Andın 16 yene cemīʿ dıraḫtlarġa tėgse boġaz boladur. Yene cemīʿ cān-dār- 17 larnıñ tirigligi üç nėmerse bile turur. Biri dān, biri su, **[56a]** 1 biri şimāl. Bu üçi bolmasa tiriglik ḳala’lmaslar ḫāṣṣa 2 şimālsiz ölerler. Eger sorsalar kim “Barça nėmege şimāl tege- 3 dür dėydür tiriglik ḳaladur. Balıḳ sunıñ astıda 4 yörüydür. Ol neçük şimāl yeydür? Ḳandaġ tiriglik 5 ḳıladur?” dėse cevāb ayġıl kim “Kiçik bala anasınıñ ḳar- 6 nıda yatḳan dėk yatar. Ḥaḳ sübḥanehü ve teʿālā ḳudret-i kāmilesi 7 bilen tutar. Añga hevā, su bolur. Ol çerā ki hevāyī ėmes. 8 Hevā bile tiriglik ḳıladur. Ammā ḥaḳ sübḥanehü ve teʿālā 9 ol küç ve ḳuvve:ti ki şimālġa beripdür. Özge nėmersege berme- 10 ydür.”

Eger kimerseī şimālniñ ḳuvve:tini biley dėse bir tu- 11 lumnı püdip yelge toşḳarıp töşüklerini muḥkem 12 ḳılsun. Üstüñge bir patman nėmerseni ḳoysun. Köterme- 13 se meniñ aldımġa kelsün. Kötertip ḳoyay. Eger sorsa- 14 lar kim “ḳuvvet bābıda ot ḳuvvetlig mü şimāl mu?” dėseler 15 cevāb ayġıl kim “Otnıñ tābı şimālsiz bolmaydur. 16 Ammā şimāl otsuz hem öz aldıġa kārġa kėledür. Bu ḥesāb **[56b]** 1 bilen şimāl ḳuvvetlig”. Çünānçi taşnı yā temürni otġa salıp 2 ḳoyġan bile tābġa kelmeydür. Ammā körük basıp şimāl ḳılıp 3 berse otnıñ tābıda şimālniñ murādıda fī’l-ḥāl kārġa 4 kėle ḳoyadur. Andın soñgra otnıñ kürresidin şimāl- 5 niñ

kürresi tola turur. Çerā ki ot, kişi barırda bar ve ādem 6 yoḳ yerde yoḳ. Ammā şimāl ādem bar yerde hem bar kişi yoḳ 7 yerde hem bar. Bil-ki ḳapaḳnın͡g içide yel bar. Bu ḥesābda yel- 8 siz nėmerse yoḳ.

Yer ve köknin͡g arasını hevā dėrler. 9 Hem hevā dėgen yel turur. Anın͡gdın ʻālem ḫ^{v}ālī ėmes. 10 Bu hem ʻanāṣırnın͡g içide şimāldin köpraḳı yoḳtur. 11 Bilmek kerek Ḫudā-yı teʻālā şimālni muḫteli:f yarattı. Neçe 12 reng ve neçe ḫayl bolupdur. Emṡāl Zengbār memleketinin͡g 13 şimāli ḳara bolupdur. Ol ḫalḳġa tegipdür, te'ṡīr ḳılıp- 14 dur; hemme ḫalḳı ḳara bolupdur. Ṣaʻālibe ṭara:fının͡g ḫalḳı 15 ḳızıl bolur. Şimālinin͡g rengi şundaġdur. Bedaḫşān 16 ḫalḳı sarıḳ bolur. Şimālinin͡g rengi turur. Ḫıṭāy Ḫān balıḳnın͡g ḫalḳı ḫoş-rūydur. Ḫoş ṣūret turur. Baʻde hemme **[57a]** 1 şekil ve rengler şimāldin bolur. Andın aytıpdurlar 2 "Ol melaḫī ki çölde yörür tofraḳ rengide bolur. Ol melaḫī ki 3 otlaġ yaylaġ yerde yörür, sebz reng bolur".

Nabṭ dėgen 4 ḫalḳnın͡g balıḳnın͡g ḳuyruġı dėk ḳuyruḳları bolur. 5 Maġri:b zemīnde mesḫ bolurlar hevānın͡g fāsıdlıḳıdın. 6 Ammā cāhillıḳlarıdın ol yerleridin intiḳāl ḳılmaslar. 7 Ḳarıġan sarı tügleri uzun bolup ḳuyruḳları 8 peydā bolur. Şimāl ṭarafıda bir ḫalk bolur. Ḳarıġan sarı 9 ton͡gguznın͡g yā meymūnnın͡g ṣūre:tide bolurlar. Ammā 10 Ḥaḳ sübḥānehü ve teʻālā ḳādir-i bī-çūndur. Mesḫ bolmaḳ hīç 11 ʻaceb ve ġarīb ėmesdür. Buḳrāṭ-ı Ḥakīm andaġ aytıpdur 12 kim: Bir vaḳtda bir memlekette vebā boldı. Hīç vech bilen to- 13 ḫtamadı. Āḫıru'l-emr bī-ḥesāb bardılar yigirme ferseng yerde 14 bir ejderīni deryādın bulut taşlaġan ėgen. Uşol 15 ejdernin͡g ölügi sasıp şunın͡g sasıġlıḳıdın 16 bolġan belā ėgen. Bī-ḥad bī-ʻaded tuzlarnı ḳoyup andın **[57b]** 1 pestraḳ boldı. Vebā hem ber-ṭaraf boldı. Hevā hem açıldı.

2 **Törtünçi bāb şimāllernin͡g cinsleride turur.** Şimāl 3 neççe ḳısm bolur. Köp żaʻaflar yeldin peydā bolur. Deryā- 4 larnın͡g suyını çalġıtıp mevcler peydā ḳılur. Baʻżī 5 nėmerselerni yene bir yerlerge ėltip salur. Yaman bolġanı- 6 nı boran dėrler. Ol ḳopsa dıraḫtlarnı yumurur, 7 tamlarnı uçurur. Otlarnın͡g külini kökke savrur. 8 Ḥayvānlarnın͡g anasıdın balasını, balasıdın

anasını 9 cüdā ḳılur. Āfitābġa hāyil bolur. Cihānnı ḳaranġġu ḳılur. 10 Maġrı:bdaḳı bulutlarnı maşrı:ḳġa maşrı:ḳdaḳı bulutlarnı 11 maġrı:bġa iberür. Küz vaḳtıdanınġ şimāli dıraḫtlarnınġ 12 berglerini sarġartur ve taḫı töküldürür. Pest nā-būd 13 ḳılur. Bād-ı bahār tėgse cihānnı kögertür. Ādemīlerni ḫoş 14 vaḳt, ḫoş-ḥāl ḳılur. Aġırlıḳdın kāhi:llıḳdın köp 15 aġrıḳlardın ḫalāṣ ḳılur. Ādemīlerni ten-dürürst 16 ḳılur. Dimāġḳa ḳuvvet berür. Ḥavāsġa ḳuvvet berür. Yaz künide 17 şimāl ṭarafıdın tolaraḳ bolur. Ḳış küni cenūb ṭarafıdın **[58a]** 1 tolaraḳ bolur. Ammā ba'żīları bar turur; ıssıġ yel dėrler, savuḳ dėrler. 2 Ḳızıl yel dėrler, yel dėrler bu yellerdin tāz, puḳaḳ, , 3 çeçek, ḳızıl, ala, çerām, laḳva kör bolur. Bu yel taşıp kelse köp 'illet- 4 ler andın ḳopar. Ḳulunc bolur; zātü'l-cenb, zātü'r-ri'e, zātü'l-gürde 5 bolur. Ḳorḳuḳ bile ilişip kelse bu ḳısm ża'flarġa salur. Ne'ūzebillāhe 6 çünānçi yel cemī' mevcūdātnınġ içide çoġal ve atik ve ẓāli:mraḳ 7 turur. Hemīn sā'at sularnı ber-hem berür. Tofraḳnı kökke savrur. Andın 8 özge ḳılur. İşleri köp turur. Ol belki öz aldıġa 9 bir serkeş pādişāh turur. Andaġ bir cevherī turur kim anınġ- 10 da ne reng bar turur, ne cism ne ṣūret ne yüz ne köz ne 11 ḳol ve ne put… Şumdaġ bir ḳolsuz ve putsuz bir belā turur. 12 Dīvge oḫşa 'ālemni bir sā'atde tört çevrülüp turar. 13 Sudın ötse ölmes. Otdın ötse köymes. Belki otnı, 14 sunı ı:ẓṭırābġa salur. Bu 'ālemġa çıḳġına kelip- 15 dür. Bir zerregine yer anınġdın ḫālī ėmes tur. Anınġ naẓar- 16 ige ne āsmān kelür ne yer ne ot kelür ne su. Her nėmerse rū-be-rūsıġa **[58b]** 1 kelse hergi:z naẓarıġa keltürüp mülāḥaẓa ḳılıp yanıp turmas. 2 Ot su bile öçer, su tofraḳ bile turar, tofraḳ ketmen bile 3 o yan bu yan bolur. Ammā şimālni hīç ḥīle bile yörü- 4 tüp ve turġurup bolmas.

Mıṣr memleketide bir şimāl 5 bardur. Anı **Rīḥü'l-Mürsiyye** dėrler. Mebādā ol şimāl 6 kelse hemme ḫalḳnı aġrıḳ ḳılur. Kefen ṭayyār ḳılurlar.

7 **Rīḥ-i Dāmeġān** dėgen bir şimāldür. Keçe kündüz bolur. Şimāl 8 ol yerde yörmekke māyiltur. Bir mertebe bir şimāl bir kimerseni 9 alıp ḳal'a-i muḳannı üç mertebe çevrültgen turur.

10 **Rīḫ-i Aḫzī** dėgen Rey memleketide turur. Şehr-i Berdeʿ ṭara:- 11 fıdın bir şimāl kelür. Keçe kündüz üç ay muttaṣıl bolur. 12 Ol ḫalḳ şimāl tökgünçe taġlarda yarlıḳlarda ḳaçıp 13 büküp yörürler. Sīnān taġınıñ arasıda bir ḳalʿa- 14 çe bardur. Ol şimāl şol ḳalʿadın çıḳar. Köp kişilerni 15 helāk ḳılur. Ebū Delf dėgen aytıpdur kim "Cemāʿaī kārvān **[59a]** 1 bile kelgünçe ol yerdin şimāl çıkıp cemīʿ ehl-i ḳāfile öldi- 2 ler. Men obdān aṭ bile ḳaçıp ḳutuldum." dėdi. 3

Bārḫāne-i ʿİndī dėgen bir öy bar turur. Ḳızıl taşdın 4 turur. Ėkki ėşigi bar. Biri maġrı:b ṭara:fıda, biri maşrı:ḳ 5 cānibide turur. O ḫalḳġa ḫırmen savurmaḳġa şimāl 6 ḥācet bolsa bir ėşigini açıp bir zerregine ḳıya açıp <yı>raḳ 7 ḳoyarlar. Şimāl keçe kündüz çıḳıpla turar. Hergi:z to- 8 ḫtamas. Bī-lāzım bolġanda ol ėşikni basıp ve 9 itip ḳoyarlar, şimāl yoḳ bolur. Anı Kenīnü'l-Riyāḥ 10 dėrler.

Siyām Taġı'da bir teşük bardur. Ol teşükdin 11 şimāl hergi:z kem bomas. Ol teşükke her nėmerse taşlasalar 12 uçurup kėter. <Yı>raḳ yerge ėltip taşlar. Rīḥ-i Aḥzī dėgen, 13 Meksān mülketide bir çeşmeī bardur, andın çıḳar. Her kim 14 aġzıġa kelse yıraḳ taşlar. Sınap baḳmaḳḳa bir taġarġa 15 çıḳġına ḳum alıp ėltip salduḳ. Anı hem uçurup 16 yıraḳḳa taşladı. Bir ḥançerni basıp öltürdi dėydür.

17 Şām vilāyetide bir ġārī bardur kim ḫalḳ anıñ aġzıġa **[59b]** 1 ḳança yaḳın barsalar şunça şimāl ziyāderaḳ bolur. Hergi:z ya- 2 vutmas. Ḳarañġġuluḳ bolur yaylamas, yanarlar. Ammā çendān 3 ḳaṣd ḳıldılar kim yavuḳ barmaḳġa hergi:z yavutmadı. Bu ʿā – 4 lemde neççe teşükdin ḳış ve yaz, keçe kündüz şimāl çıḳıp 5 turar. Hergi:z kem bolmas. Baʿżī vaḳtda tolaraḳ çıḳar, 6 baʿżī vaḳtda kemrek. Şūmraġ nėmerse turur.

Beşinçi bāb 7 **bulutlar beyānı turur.** Ḥaḳ sübḥānehü ve te‘ālā aytıpdur kim 8 ḳavlühü te‘ālā: [53] وينشئ السحاب الثقال Ya‘ni Ḥaḳ sübḥānehü ve 9 te‘ālā andaġ aytıpdur kim “Ferāhem ḳılduḳ aġır bulut- 10 larnı ve anıñdın yamġurlar yaġdurup deryālar cārī 11 ḳılur-miz. Anı ḳaṭre ḳaṭre yaġdurur-miz tā ki ‘imāret- 12 lerni ḫarāb ḳılmaġay, binālarnı vīrān etmegey.” Ammā ebr dėgen 13 nėmerse deryālardın ḳopar, aña hevā savuḳ tėgse ḳaṭre 14 ḳaṭre yaġışġa alur. Ammā hevā her çend muḫtelif bolsa yaġıp 15 tüzelür. Hevānıñ savuḳıda ḳar bolup tüşer. Hevā- 16 nıñ ıssıġıda su bolup tüşer. Bu ėkkisi bir nėmerse **[60a]** 1 turur. Ammā bulutlarnı hevādın yoḳ ėtip açġuçı şimāl 2 turur. Şimālniñ aldıda bī-çāre turur. Ḳayan haydısa bar- 3 masḳa çāresi yoḳtur.

Türkistān ḥudūdıda ‘aceb 4 bulutlar bolur. Ādemīler bardur, anı seyr ḳılurlar. 5 Ba‘żī ḫalḳ ol kişilerġa baş urarlar. İsmā‘īl 6 ibni Aḥmed Ḫorāsānī andaġ aydı kim “Men bir çerigke bardım. 7 Ol yerde bir kāhinī bar ėgen. Bir kün hevānı tuttı. Yaman 8 savuḳ boldı kim meniñ leşkerimdin ‘ālem ḫalḳım ol şuburġan- 9 da helāk boldılar. Yene bir kün bulutlar peydā boldı 10 dėp ḫalḳım ġırīv ve feryād ḳıldılar. Yene şol şuburġan 11 ḳoptı dėp men ser-be-secde ḳoyup münācāt be-der-gāh-ı 12 ḳāżīü’l-ḥācāt ḳıldım. Ayttım “Ḫudāyā! Meniñ ḫalḳımnı bu 13 belādın saḳlaġay sėn. Müsülmānlarnı ḫarāb ḳılmaġay sėn.” 14 dėdim. Ḥaḳ sübḥānehü ve te‘ālā bu du‘āmnı icābet maḳrūn 15 ḳıldı. Ol şuburġan kāfirlerġa bolup bī-ḥad, bī-ḥesāb 16 kāfirler ölüp bir pāresi ḳaçıp ḳutulup biz ol yerge 17 barıp ġanīmet-i bī-şümār ḳolġa keltürüp şād ve ḫurrem bolup **[60b]** 1 yanduḳ. Ammā bu ḳısm savuḳlar anda meşhūr ve ma‘rūfdur.

2 Bulut dėgen andaġ ḳuvvetlig nėmerse turur kim deryālardın 3 tinnīnlerni alıp cezīrelerge taşlar. Tinnīn dėgen ej- 4 derhā turur. Anıñ çoñluḳı ve anıñ uzunluġı birer 5 ferseng bolur. Şundaġ nėmerselerni alur. Ol andaġ 6 bolur kim anıñ ḳolıdın hīç cān-dārī ḳutulmas. Andın 7 deryāġa tüşüp ābī cān-verleriġa cefālar ḳılurlar. 8 Bular Ḥaḳ sübḥānehü ve

[53] A‘raf Suresi 7. ayetin içinde yer alır.

te'ālāġa nāle ḳılurlar. Ḫudā-yı te'ālā 9 bu mūr, melaḫ ve murġ māhīning͂, cerende ve derendelerning͂ 10 du'āsını müstecāb ḳılur. Bulutlarnı iberür. İltip 11 Ye'cūc Me'cūc cezīresige taşlar. Ye'cūc Me'- 12 cūc ḫarkleri oldur. Çīn Maçīn ḥudūdıda 13 taşlar. Biri birige tėgse yaġın bolur.

Tibet'de bir taġ 14 bardur. Eger kişi āvāz ḳılsa çendān yaġar ki sėller aḳar. 15 Aṭ ve tėvelerning͂ putıġa kiz baġlarlar tā ān ki tāvuş ḳılma- 16 ġay. Yaġın yaġmaġay. Mu'allī ibni Melāl dėgen aytur: 17 **"**Men bir Maṣışa'da ėrdim. Deryā suyı çalġışġa aldı. 'Acā- **[61a]** 1 yibātġa ḳalıp turup ėrdük. Bir bulut kelip deryāġa 2 çökti. Bir furṣatdın kin āsmānġa çıḳıp ketti. Bir nėmerseni 3 alıp çıḳtı. Başı hevāġa çıḳıp ketti. Ammā ḳuyruġı taḫı 4 deryāda ėrdi. Ḳuyruġı bir şehrning͂ safilige tegip ötke- 5 ni bile ḳırḳ küngüresini uçurup ketipdür. Anṭa- 6 kiye Deryāsı'dın bir cān-verni aldı. 'Aceb uluġ cā- 7 nverī ammā ėkki ḳanatı bar ėgen. Uzun ḳulaḳlarnı 8 taḫı uzun başnı künbezdin hem çong͂. Be-tamām ḫalḳ 9 körüp zārīlik ḳıla başladılar. Dėdiler kim tā ān ki 10 şehrġa salıp n'etip ibermegey. Eger mebādā şehrge yörüp 11 n'etip yörüse hem ḫalḳnı yer bile yeksān ḳılur dėp salıp 12 hem ibermedi deydürler.

Üçünçi rükn yerlerning͂ 13 **'acāyibātlarıda turur.** Ançа ki yerde bola durġan mev- 14 cūdātlar 'acāyibide turur. Ḳālallahü te'ālā 15 16 [54] Ya'ni bu sözlerning͂ ma'nāsı ol bolur: **[61b]** 1 **"**Biz sunı iberdük bulutlardın tā ān ki sebzelerni 2 ündürsün, çöller ābād bolsun, aḳ yerler kögersün, 3 bostānlar anıng͂ bilen perverīş ve meyve- 4 ler ḳıyāmıġa kelsün." Ḳavlühü te'ālā: 5 [55] "Cümle mevcūdatlarnıng͂ tirig- 6 ligini su bile ḳılduḳ. Ança ki cemī' ādemlerning͂ 'unṣurı 7 tört nėmerse turur: Ot, su, tofraḳ,

[54] Nebe' Sûresi, 14, 15, 16. ayetler: "Taneler, bitkiler, sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye yağmur yüklü yoğun bulutlardan şarıl şarıl yağmur yağdırdık(KKM, 665.).

[55] Enbiya Suresi 30. ayetin bir kısmıdır. Enbiya Suresi, 30. ayet: "İnkar edenler, göklerle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?"(KKM, 354.) Hud Suresi 7. ayetin bir kısmıdır. Hud Suresi, 7. ayet: "O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı konusunda sizi imtihan için henüz Arş'ı su üstünde iken gökleri ve yeri altı gün içinde yaratandır. Böyle iken ölümden sonra şüphesiz diriltileceksiniz desen inkarcılar mutlaka bu apaçık bir büyüdür derler.(KKM, 239.)

şimāl bilendür. Ḥaḳ $_{8}$ sübḥānehü ve te'ālā bu tört nėmerseni hīç kimersedin dirīġ $_{9}$ ḳılmapdur. Pādişāh ve gedāġa yeksān in'ām ḳılıpdur.

Bir kimerse- $_{10}$ din sordılar kim "Dünyāda cemī' nėmersedin aġır, bahā- $_{11}$ lıḳ nėme turur?" Aydı: "Su." Yene sordılar kim "Dünyāda $_{12}$ cemī' nėmersedin kim bahālıġ ne nėmersedür?" dėgende "Su." $_{13}$ dėdi. Ḳandaġ dėgende ayttı ki "Tolasıda mińg patman- $_{14}$ nı bir pulġa almaydur ammā yoḳıda bir fiyāle sunı mińg teńgege $_{15}$ tapılsa erżān." dėdi. Cemī' larnı a'żāġa yörütüp $_{16}$ bedenni terbiyyet ḳılur. Tenni tāze ḳılur. Bir 'Arabī ayttı $_{17}$ kim Ya'ni "Ey bār-ı **[62a]** $_{1}$ ḫudāyā! Mańga yaman sunı bermegey sėn. Yaḫşı sunı in'ām $_{2}$ ḳılġay sėn." dėdi.

Sunıńg yaḫşısı oldur kim $_{3}$ aḳıp turġay. Ba'żī vaḳtda savuġay, ba'zī va- $_{4}$ ḳtda ısıġay. Sunıńg yamanraḳı muz suyı $_{5}$ bile ḳar suyı turur. Ḳışnıńg savuḳıda cemī' $_{6}$ leṭāfet ve neẓāketi ketgen. Andın savuḳ su zehr bolġay. $_{7}$ Ādemī-zātġa savuḳ su zehr bolġay. Fāyide ḳılmaġay. $_{8}$ 'Ale'l-ḫuṣūṣ tişġa, damaġḳa, közge żarar ḳılur. Çerā ki $_{9}$ bularnıńg mizācları savuḳ turur. Şor su andaġ kim $_{10}$ āfitāb anıńg letāfetini alġan. Sunıńg yaḫşısı devā $_{11}$ turur. Eger sorsalar kim "Sunıńg aṣlı nėdin turur?" dėse- $_{12}$ ler cevāb ayġıl kim "Ḥaḳ sübḥānehü ve te'ālā bir dāne cevher ya- $_{13}$ rattı. Ańga naẓar ḳıldı. Özini taşḳa körgüzdi. Taş $_{14}$ heybet-i ilāhīdin ėkki pāre boldı. Biri 'arş boldı, biri $_{15}$ su boldı. Ol sunı Baḥrü'l-'Amīḳ dėrler. Rum tilide $_{16}$ **"**ṭayr ve ṭās" hem dėrler. Ammā cemī' sularnıńg bāzgeşti yerge turur. $_{17}$ Ol suları-ki yerge sińgerler. Bulaḳlardın çıḳarlar. Ol **[62b]** $_{1}$ suları ki āfitāb özi cezb ḳılıp yoḳḳarı tarttı, ol $_{2}$ yamġur bolup yaġḳay. Andın yer yüzide deryālar bo- $_{3}$ lup aḳḳay.

Yernińg ruṭūbe:tidin baḥrlar peydā bo- $_{4}$ lġay. Mıṣr memleketide baḥrlar bar ėrdi. Mıṣr bolup $_{5}$ ḳaldı. Ammā Yūnān neçce merātibe neḥr boldı ve neçce merātibe hā- $_{6}$ mān boldı, ya'ni deşt boldı. Bu bulutlar yekke körü- $_{7}$ nür yaġar. Eger maġrı:b ṭarafıdın çıḳsa sunı

Neḥrü'l-Ḥarez' 8 din, Neḥr-i Rūm'dın alġan turur. Eger maşrıḳ ṭarafıdın 9 peydā bolup çıḳıp kelip yaġsa Hind deryāsıdın Hirkend 10 Deryāsı'dın alġan su turur. 11 [56]

Ėkkinçi bāb deryālarnıñ beyānı turur. Ḳālallāhü 12 te'ālā: 13 14 [57] Bilmek kerek kim 'ālemde deryālar köpdür. Ammā 15 meşhūrraḳı deryālar neḥrler bu turur.

Deryā-yı Aḫżar 16 deryāyīdür. Anıñ toġrasını ve uzunını Ḥaḳ sübhānehü 17 ve te'ālā özi bilgey. Bolmasa andın özge hīç mevcū- **[63a]** 1 dāt bilmes. Añga kėme salıp yörür yeri bu ḥaddı Ḥabeş turur, 2 yene bir ḥaddı Barṭīn ki cezīreī ḫāliyātdur. Bu deryānı Baḥr-i 3 Cenubī dėrler. Turḳun bir sudur. Munıñ arasıda sekiz 4 yüz şehr bar turur, yene uzatusı miñ ėkki yüz şehr turur. 5 Ammā anıñ kėme yörüy turġan yeri uzatusı miñ miñ 6 mīldür. Toġrası iki miñ mīldür. Bir ṭarafı Fārisī 7 Deryāsı turur. Ol ṭarafıda miñ üç yüz cezīre turur. 8 Ḳızıl yāḳut ol yerdin taparlar.

Deryā-yı Endülīs dėgen 9 deryāyīdür kim şenbih künidin özge künde kėme yüzmegey. 10 Añga kirsele<r> şenbih küni kün olturur, żulde kirerler, yö- 11 rür. Ol deryānıñ lebide bir but turupdur. Anıñ fişānī- 12 siġa fitipdürler kim . 13 Ya'ni bu yerdin ötmegey sėn eger ötseñ yanmaġay- 14 sėn.

Elmās dėgen deryāyīdür. Bir cezīrede turur. 15 'Aẓīm ḫavfluḳ deryā turur. Her kim ol deryāġa kirse yene yanıp 16 andın çıḳa'lmaḳı yoḳ turur. Meger yene sāḥilġa özini 17 salıp deryā bile kelse kelür, bolmasa kėle'lmes, ölüp ḳalur.

---

[56] Yasin suresi 38. ayetin bir kısmıdır. Yasin Suresi, 38. ayet: "Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir."(KKM, 487.)

[57] Nahl sûresi, 14. ayetin bir kısmıdır. Nahl suresi, 14. ayet: "O taze et yemeniz, ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi sizin hizmetinize verendir. Gemilerin orada suyu yara yara gittiğini görürsün. (Bütün bunlar) onun lütfundan nasip aramanız ve şükretmeniz içindir."(KKM, 288.)

[63b] 1 **Ebel** dėgen ʻazīm deryā turur. Urus'dın Bulġar'ġa kelür Kempā 2 Kübe ve Ġurte-i Ẓahr bile kelip Bulġar'ġa yeter, yene Urus'ġa 3 yanıp kelür. Andın Cezīre-i Berṭāş barur. Andın Baḥr- 4 ü'l-Ḥażar'ge tüşer. Tā an͡gaġaça yetmiş nehr perākende bolup 5 kėter. Anın͡g toġrası otuz ferseng turur.

Ḫarad Deryā- 6 **sı**'nın͡g suyı şor turur. Ėkki deryā bir koşulur velī 7 ammā açıġı açıġ yörür, tatlıġ su tatlıġ. Biri birige ḳatılmas.

8 **Īlāḳī** dėgen nehr turur. Anın͡g balıḳları bar turur. Her kim 9 ol balıḳlardın yese meflūc bolġay. Her kim ol suda 10 ġusl ḳılsa iḥtilām bolġay. Yaş kişilerġa def'-i şehvet 11 ḳılġalı bu ḫūb ėgen.

Īla dėgen deryāyī turur. Uzunı 12 ḳırḳ ferseng turur. Toġrası tüzük bolur. Ken͡g, tar 13 bolmas. Elif dėk bolur. Suyı şor bolur. Ammā ḫaṭar- 14 lig deryā turur. Nehr hem dėrler.

Baṣra deryāyī turur. Ammā 15 anın͡gdın yüz yigirme tört nehrge su alıp barıpdurlar. 16 Her ḳaysı nehrde zevraḳçe yörür. Her ḳaysı nehrnin͡g aṭı 17 bar turur.

Nehr-i Urus uluġ nehr. Āzerbāycān ḥaddıdın Deryā-yı **[64a]** 1 Ṭaberiyye'ge ḳuyar.

Āb-ı Aḥmer dėgen bir çeşme turur. Suyı ḳızıl turur, 2 ḳanġa oḫşar. Ammā tatlıḳġına turur. Zemistānda ıssıġ, yazlıḳda 3 savuḳ bolur.

Çeşme-i Ebyaż dėgen bir çeşme turur kim suyı 4 süt dėk aḳ bolur. Eger ėkinge tėgse rengi ḳara bolur, altun 5 veyā kümüş cāmġa alsalar reng alur. Ammā şīşege ʻaceb reng 6 berür. Eger ol çeşmege bir nėmerse salsalar çöp salgu dėk ḳa- 7 ynaşḳa alur. Furṣatıdın kin yene iʻtidālıġa kelür.

Çeşme-i 8 **Esved** dėgen çeşmeī turur. Melāġa dėgen şehrnin͡g dervā- 9 zesinin͡g aldıda hemme ḫalḳ ḳara rengni şunda ḳılıp alur. 10 Hemme ʻālemde anın͡g dėk su bolmas.

Deryā-yı Bāḳī dėgen 11 deryā ẖoş leṭāfet elmās deryāsınıñ arḳasıda. Ḥaḳ 12 sübḥānehü ve te'ālā emr ḳıldı ki "ėkki pāre bolġıl!" dėp. Ol 13 deryā ėkki pāre boldı. Yene ẖuvān dėk bu deryā cemī' bolġay. 14 Ḥaḳ sübḥānehü ve te'ālā 'itāb ḳıldı. Deryā ḳorḳup yıġlaşḳa 15 aldı. Tā ḳıyāmet bu deryādın ġırīv hergi:z kem bolmas. Anıñ 16 arḳasıda Baḥr-ı Muẓlim dėgen bir deryā turur. Hemīşe ol deryānıñ **[64b]** 1 yüzi ḳarañġġu turur. Nė çün-kim üstünide bulutlar turar.

2 **Bükrüyel** dėgen deryāyī turur. Uluġ Nūşirvān-ı 'Ādil 3 ekṡer ol deryānı seyr ḳılur ėrdi. Ammā anıñ çevre ḥaddı 4 miñ ferseng turur. Medīne'niñ ve ol yerniñ arası tört 5 aylıḳ turur. Beyżā'dın Hind ve Sind'ġa ėkki aylıḳ turur.

6 **Belencer** dėgen bir deryāyī turur. Deryā-yı Ḥaraẓ ṭarafıdın kelip 7 Belcikān'ġa ḳuyar.

Belcikān dėgen andaġ deryā turur kim uzunı 8 sekkiz ferseng turur. Suyı şor turur. Yamġur yaġsa şunda- 9 ġına tuz bolup ḳalur. Yene āfitāb çıḳtı su bolur.

Çeşme-i 10 **Bābil** dėgen çeşmeī turur. Sebelān tāġıda min ḳazan ḳo- 11 yġandurlar. Ḳaçan kim bu ẖalḳġa su lāzı:m bolsa barıp şol 12 ḳazanlarnıñ çevreside raḳḳāṣlıḳlar ḳılurlar. 13 Ḳuduḳdın ra'dnıñ üni dėk ünler çıḳar. Andın 14 su çıḳışġa alur. Bu ẖalḳ ḳadīm ḳılıp ḳuyġan arıḳları 15 bar turur. Her kim öz başıġa arıḳ-be-arıḳ alurlar. Ḳaçan kim yene 16 ḳurup ḳalsa ḳızıl gül alıp barıp ḳuduḳ başıda sançıp ḳo- **[65a]** 1 yarlar. Su yetmedi yene tilegeli keldük dėseler yene su peydā 2 bolur. Andın keyin be-ḳadr-ı ḥācet tutarlar.

Tevbe dėgen 3 bir çeşmeī turur. Maġrı:b zemīnde bolur. Bir ṣandūḳīdur. Taş- 4 dın aġzıġa ḳuluf uruġluḳdur. Su anıñ teşükleridin 5 çıḳar. Mebādā su çıḳmasa neççe şehr bardur kim şol çeşmeniñ 6 suyıġa köz tegip turġan şunıñ suyıda tarıp tegip 7 alurlar ol şehrler hem çöl bolur. Ol pellede ol ḥalḳ- 8 lar kelip miñ kişige āş berürler. Yıġlarlar ḳaḳşarlar günāh- 9 larıġa tevbe ḳılırlar. Andın bir kūze su ḳoyarlar. Andın 10 kin firāvān sular çıḳar. Bu hemme

şehrlerge başı başıġa 11 alıp alıp kiterler. Andın kin hem ābād bolur. Olarnın͡g 12 günāhlarının͡g şūmluġıdın yene turar.

Baḥrü'ş Şor 13 dėgen Şehr-i Kārzun'ġa yaḳın turur. Ammā çevre ḥaddı ḳırḳ fer- 14 sengdin turur.

Ceyḥūn dėgen deryayī turur 'aẓīm. Ammā suyı 15 şor turur. Belḫ'nın͡g Ceyḥūn'nın͡g arası on ėkki ferseng 16 turur. Maşrıḳ ṭarafıdın kelür. Anı Nūṣādān hem dėrler. Tirmiz **[65b]** 1 ṭara:fıge barıp anın͡g bile Tibet taġlarıġa kėter. Ol yerde 2 Vaḫḫāb dėrler. Belḫ'ġa yetgende Ceyḥūn dėrler. Andın 3 ötti Ḫ^{v}ārezm ve Ḳara taġ ve Ḫalīc, Ṭaberistān'ġa ulanur.

4 **Cebenest** dėgen deryā-yı 'azīm turur. Türkistān vilāyeti- 5 de turur. Afrāsiyab bir mertebe Keyḫusrev'din cüdā bolup 6 yörür ėrdi. Aytur ėrdi: "Ey Afrāsiyāb pādişāhlıḳ- 7 nın͡g taḫt ve tācını taşlap şūmraġ yerlerde yörür sėn." 8 dėr ėrdi. "Bu ġār içide yörgil. Neççe kün fāy-dār ḳılur." 9 dėp. El-ḳıṣṣā: Hūm dėp bir kimerseī bar ėrdi. Afrāsiyāb 10 anı anda körüp özini şubu deryāġa saldı. Hūm 11 dėgen Afrāsiyab'nı kemend bile deryādın alur men dėp 12 yörür ėrdi. Munı ḫalḳ körüp barıp Keyḫusrev'ġa ayttı- 13 lar. Ol kelip atını tafıp deryādın alıp yanıp kėtti.

14 **Cügel** dėgen deryā-yı 'azīmdür. Anın͡g balıḳları bar 15 turur. Hem tolası tėveçerār nėmerseni yutup iberür. **[66a]** 1 Ol deryānın͡g ṣayyādları ḳış ve yaz torlarını yamar- 2 lar. Yene balıḳlar pāre pāre ḳılurlar.

Cürcān Deryāsı 3 andaġ deryāyī turur kim uzunı yetti yüz mīl turur. 4 Toġrası altı yüz mīl turur. Ammā anın͡g arasıda 5 cezīreleri bar turur. Ammā ḫarāb turur.

Cāceremiyye 6 dėgen bir çeşmeī turur. Cācerem'de bolur. Anın͡g suyı keçe 7 bolsa leb-ā-leb aḳar. Āfitāb çıḳtı yoḳ bolur. Yene şol 8 yene şol...

Çeşme-i Ḥayāt dėgen çeşmeī turur, ẓulme:t- 9 de turur. Her kim ol çeşme suyıdın içse ḳıyāmet- 10 ġaça tirig bolur. İskender-i Zü’l-ḳarneyn dėgen barıp 11 içmekke ḳaṣd ḳıldı. Bardı kirelmey ḥayrān boldılar. 12 Ammā bu yan kelürde münādī ḳıldurup ėrdi kim ḳarı 13 kişi barmasun dėp. Ammā bir yigit atasını alıp barma- 14 masḳa hīç ‘ilāc tapa’lmay bir ṣandūḳıġa salıp keltürüp **[66b]** 1 ėrdi. Bu oġul bu aḥvāllarnı atasını çıḳa- 2 rıp tedbīrini sordı. Fīr ayttı ki “Ey oġlum, 3 barur vaḳtda barur sizler, tapar sizler. Yanmaḳ 4 müşki:l. Bir māde bolġay boġaz. Ol ẖutükler. 5 Balasını baġlap anasını alıp kirip yanurda 6 ḳoyaberseler şol başlap çıḳıp kelür.” dėdi. 7 Andaġ ḳıldılar. Ammā Ḥażret-i Ḫıżr ‘aleyhi’s-selām yol 8 başlaġuçı ėrdiler. Bardılar, taptılar, ġusl ḳıldı- 9 lar, yandılar. Cemī‘ leşker ėşek arḳasıdın yaruġ- 10 luḳġa yettiler, ḳaranĝġuluḳdın ẖalāṣ boldılar.

11 **Çeşme-i Ḫār** bir çeşmeī turur. Tāliḳān’da turur. Eger bir 12 ḳoynı pütün salsalar pişmey ẖām ḳalmas. 13 Eger bir furṣat ḥıbāl ḳılsalar üstüẖᵛānları cüdā cüdā 14 bolup ḳalur. Her kim ol çeşme suyıdın içti **[67a]** 1 belki içidin ḳan revān bolur.

Ṭaberistān’da bir çeşmeī 2 turur. Ḳazvīn ve Ḫarḳān’nınĝ arasıda turur. **‘Aynü’l-Cem** 3 dėrler. Şerīf çeşme turur. Anı Çeşme-i Zerāvend 4 hem dėrler. Her ādemī ki yā hem bir çehār pāyġa ilmes ve 5 ḳutulmas cerāḥat peydā bolsa yā cüzām yā baraṣ yā hem 6 ḳızıl yel mundaġ aġrıḳlıḳ kişini alıp barıp 7 şol çeşmede olturġuzsalar fi’l-ḥāl cemī‘ 8 derdleriġa devā ve rencleriġa şifālıḳ bolġay. Ḫᵛāh 9 ḳulunc ẖᵛāh ẖᵛāh mücerreb turur. 10 Ammā ol sudın ėkki aylıḳ, üç tört aylıḳ yerlerge 11 ėlterler. Anınĝ bilen ṭūṭiyālar dėk zeyller ḳılurlar. 12 Rāst-dār ve taẖı ḳılurlar. Köp aġrıḳ ve cerāḥat- 13 ġa devā bolur. Ol şehrlerde meşhūrdur.

Baḥrü’l-Ḫarezm 14 dėgen deryāyī turur, müdevver-i yek-pāre. Hīç cezīresi yoḳ. 15 Eger kimerse anınĝ girdini çevrülse yene hīç vech yörüye’lme- **[67b]** 1 gey. Yene yörüp yörüp bir yerge çıḳtım dėse yene şol yerde. 2 Ammā şor su turur. Tegi ḳara palçıḳ turur. Rūynās 3 ol deryādın çıḳar. Tutup alıp her ṭarafge alıp barur- 4 lar ve **ẖalencü’l-ẖarz**nı baḥrü’l-devvār hem

dėrler. Ol deryā 5 mịn̂g beş yüz ferseng turur. Baḥrü'l-Ḥarezm dėgen deryā 6 an̂ga kelip ḳoşulur. Anıın̂g bir cezīresi bar turur. Anı 7 Cezīre-i Bāk dėrler. قارن نفط larnı ḳara ve aḳ 8 andın tapıp alurlar.

Nehrü'l-H̱ārezm dėgen deryā- 9 yī turur, kiçiggine. Anın̂g girdi yüz ferseng turur. 10 Ammā Nehrü'l-Şāş an̂ga kirer. Ḳış ve yaz kirip turar 11 ammā hergi:z şol bir ḥāldın kem ve ziyād bolmas.

Nehrü'l-H̱ā- 12 **būr** dėgen bir bulaḳdın çıḳıp kelür. Yıġılıp kėle 13 kele Cācūr dėgen deryā bolur. Ammā yaman ḳuyuluş 14 deryā turur. Anın̂g kenāreside her bir dıraẖtlar bar turur kim ol ḳısm **[68a]** 1 dıraẖtlar hīç yerde yoḳ. Andın özge yerde bolmas.

Dicle 2 dėgen bir köl turur kim anın̂g serḥaddi Bilādü'l-Ẕenc'din 3 turur. Ol deryānın̂g cemī' balıḳları hem Dicle'ge kelge- 4 yler. Çünānçi Dicle'nin̂g hergi:z balıḳı ḳalmaġay. Ammā yo- 5 lları 'aceb sehm-nāk ve müşki:l ve düşvār turur. Ol deryāġa 6 Nehrü'r-Rūs'dın balıḳlar kelgey. 'Aceb tarz ve 'Aceb tarḥı- 7 da bolġay. Her ḳısm bolġay. Yek-reng bolmaġay. Baġdād bile 8 ötüp Vāsıṭ ve Sitāḥ'ġa barġay. Ötüp Hind ve 9 Sind Deryāsı'ġa ḳuyġay.

Baḥrü'r-Rūm dėgen Baḥr-i 10 Aẖżar'dın kelür. Ṣayda'nın̂g ve Hūr'nın̂g arası 11 min̂g mīl turur. Arasıda yüz altmış cezīre turur. 12 Hemmesi ābādān ma'mūr turur. Burus ve Serdāniyye, Afṭī-13 ṭ bu memleketler şol deryānın̂g cezīreside turur.

14 **Baḥrü'r-Rūmiyye** dėgen bir suyī turur kim Dāmeġān mülki- 15 de turur. Suyı ḳan dėk ḳızıl turur. Eger kimerse ol **[68b]** 1 suġa tükürüp n'etip yörüse tükürgen tüfrügi 2 suġa taş bolup tüşgey. Ol deryāda lāk- 3 puştlar bar turur. Ol deryā içide butlar bar turur. 4 Taşdın ḳollarıda temürdin ḥarbeleri bar turur. 5 Hīç cān-verī ol butlarġa yaḳın yolaya'lmaslar, ḳa- 6 çarlar.

Baḥrü'l-Zerre dėgen ‘aceb deryā-yı ‘aẓīm turur. 7 Toġrası yetti ferseng turur. ‘Aẓīm ẖavżları bar 8 turur. Femmü'l-Esed dėrler. Yaman heybetlig yer turur. 9 Her bir ġırīvler ve ġavġālar andın çıḳıp ṭāḳ-ı nīl- 10 gūnġa ketgey. On beş ferseng yerge üni yetgey. 11 Keyẖusrev aytıpdur anda gāv-ābīler, ādem-ābīler 12 bar. Ādemīlerniñ bedenleri hem tüg ḳolları 13 arḳalarıda, pūtları ėlleride, başları balıḳ- 14 nıñ başı-dėk turur.

Vesrūr dėgen deryāyī turur. **[69a]** 1 Kūhistān ḥudūdıda Benāgān dėgen kentdin peydā 2 bolur. Kentke kirip bu su tola bolur. Yarmı kentke 3 kirer, neçe kentler ābād bolur ve yarmı ḳumġa kirip 4 kėter. Ḳumġa kire turġan suġa yıġaç saldılar. 5 Ol yıġaçnı Kirmān'da tapıp aldılar.

Baḥre's-Sīrāḳ 6 dėgen deryāyī turur. Sūdā-gerler ol deryāġa kirer- 7 ler. Mevc uruşġa alur. Hengāmeler bu deryāda peydā 8 bolur. Bāzi:rgānlar hem başlarıdın börk ve destār 9 telfek ve külāhlarını ol suġa taşlarlar. Mevcleri 10 pest bolur, ġavġāları sāki:n tapar. Anda bir girdābī 11 hem bardur ammā ėkki taġnıñ arasıda kelip soġul 12 bolup yörür. Kėmeleri hem girdābdın çıḳar. Yetti 13 keçe kündüzde bu deryādın Cānġūr'ġa çıḳarlar. 14 Ammā kėme ya oḳıdın hem tīzraḳ yörür.

Seyḥān dėgen **[69b]** 1 bir suyīdür ki ‘aẓīm. Añga yetti ṭāḳ bile köprüg salġan- 2 durlar. Her vaḳtī ki suları yaman uluġ kelse köprüg- 3 lerni alġalı tursa bir temür taẖtaġa pitigen bir ẖaṭları 4 bar, şunı köprügge baġlap ḳoysalar su i‘tidālıġa 5 kelgey. Rūmdın çıḳıp kėlür ammā ‘aceb bir ḳatıġ deryā 6 turur. Bu köprügni etgen kişi ṭılsım bile ḳılġandur. 7 Beş ay ġāyib bolup kėtip ṭayyār ḳılıp keltürüp deryā- 8 nıñ üstide ḳoyġan turur. Ol hem toẖtadı 9 ẖalḳlar ḥayrānla ḳaldılar.

‘Aynü'l-Sīb dėgen 10 çeşmeī turur. Her şenbih küni ẖᵛāh ādem ẖᵛāh ḥayvān 11 ẖᵛāh çerende ẖᵛāh derende bolsun ol çeşmege 12 yaḳın keldi, olar yene künde kelse hīç ḳıṣṣa yoḳ.

13 **‘Aynü’s-Sem** dėgen çeşmeī̄ turur. Faġfur’nıñ şehridin 14 suyı mekānıda ‘aceb bir mezelig ve letāfetlig ḫoş-ṭa‘am 15 ḫoş-būy turur. Ammā bir ferseng yerge alıp barsa zehr bolur.

[70a] 1 **Sūzīn:** dėgen rey ḳaṣabaçe turur. Anda bir çeşme bar turur. 2 Her kim ḫᵛālasa ḫᵛāh ādem ḫᵛāh ḥayvān ol çeşme 3 suyıdın içti aġrıḳ bolur. Sebebi ol turur kim 4 Zekeriyyā Peyġāmber ‘aleyhi’s-selāmġa ḳoyġan erreni şol bu- 5 laḳ suyıda yuġan tururlar, sebebi oldur. Anı 6 ‘aynü’l-meysūm dėrler.

Baḥrü’ş-Şīr dėgen deryāyī turur. 7 Anıñ tehini körgen kişi yoḳdur. On tört ġulaç 8 yıġaçnı saldılar, hergi:z tegige yetmedi. Her kim ol su- 9 da çalfıḳ atsa taş bolur, lāy hergi:z bolmas.

10 **Şūş** dėgen bir suyī turur. Anıñ uzunluḳı 11 ėkki mīl turur. Ebū Mūsā Eş‘arī dėgen bir yerde 12 kelip Ḥażret-i Dānyāl Peyġāmber ‘aleyhi’s-selāmnıñ cesed- 13 lerini taptılar. Ol yerde yaman ḳaḥṭlık ėrdi. Ol 14 cesedni deryā suyını baġlap kömer yerlerni çaġlap **[70b]** 1 ve andın kin külep deryānıñ tegidede defn ḳıldılar. 2 Andın sunı ḳoya berdiler. Ḳaḥṭlık pest boldı. 3 Ḫalḳ ġam ve ġuṣṣa ve ḳayġulardın ḫalāṣ taptılar.

4 **Şās** dėgen bir deryā turur, Ḫᵛārezm ṭara:fıdın 5 çıḳıp kelür. Kündin künge yıldın yılġa ziyāde bo- 6 lur, kem bolmas. Ammā hīç ṭarafge hem çıḳmas. Bir taġ 7 bardur. Ol taġ anıñ başıda bir çeşmeī bar turur. 8 Anıñ başıda bir şīrnıñ ṣūre:ti bar. Ammā ‘aceb bir yaḫşı 9 su turur. Her kimerse ol suġa pul salsa elbette altı 10 fulı ziyāde kelür. Anıñ vāḳı‘asını hīç kim bilmes. 11 Ammā bu deryā Çīn ve Māçīn’dedür. Deryāyīdür ḫun-ḫᵛār, 12 şūm. Ol yerde bir şimāl bolur. Deryāġa kirse kėmelerni u- 13 şatur. Tüzde bolsa hem çendān cān-dārnı bī-cān 14 ḳılur. Bu deryāda su ḫalḳı bar. Ol ḫalḳnıñ hīç kimge **[71a]** 1 żararı bolmas. Hīç kimge olardın elem ve külfet yetmes. 2 Ammā yetti yıl deryā bolup aḳar. Yene yetti yıl ḳuruġ 3 bolup ḳalur.

Anın̂g hem vāḳı‘asını Ḥaḳ sübḥānehü 4 ve te‘ālā özi ḫūb bilür. An̂ga, Dımaşḳ memleketi- 5 de bir çeşmeī turur, ol tört yıl suyı çıḳıp aḳar. 6 Yene tört yıl suyı aḳmay ḳurup ḳalur. Anı 7 Çeşme-i Ġarāre dėrler. Bir tağnın̂g başıda bir çeşmeī 8 turur. Ḳış ve yaz, keçe ve kündüz aḳıp turar. Ammā kimerseī 9 barıp eger bir āvāzī ḳılsa toḫtay ḳalġay. Bir kişi 10 yaşunsa yene aḳġay. Anı Çeşme-i Ġarāre dėrler. 11 Bir taġ başıda bir çeşmeī turur. Ḳış ve yaz, keçe ve kündüz 12 aḳıpla turar. Ammā kimerseī barıp eger bir ünī ḳılsa 13 toḫtay ḳalur. Bir kişi yaşunsa yene revān bolur.

14 Ammā **Deryā-yı ‘Ummān** dėgen andaġ deryā turur kim ḳırḳ **[71b]** 1 kün aḳmay toḫtap ḳalur. Hīç mıdıramas. Andın 2 ḫūb ṣāf bolur. Her nėmerse ki tegide bar körünüp- 3 gine turar. Ġavvāṣlar tüşüp ṣadeflerni alıp çıḳar- 4 lar. Törtini özleri alġanda birni ‘Ummān pādi- 5 şāhıġa ḫums berürler. Bu ṣadeflerdin her nėmerseī 6 çıḳar. Çıḳmasını baḫtlarıda körerler. Ammā ol 7 yerde iṭçerār çümeli bolur. Ādemni çıḳarmas- 8 lar. Kişinin̂g ḥaddı bolmas anda bara’lġay. Kimerseī 9 ol suġa taş salsalar şūri:şler bolup 10 bulutlar peydā bolup tolı ve yamġurlar ya- 11 ġıp ḫalḳlarnı hem helāk ḳılur. Birer ferseng 12 yerge ḳaçsa ḳutulurlar, bolmasa öltürür.

13 **Fāris Deryāsı, Hind Deryāsı** bir ḳoşulur. Ammā 14 suyı ḳoşulmay bölek aḳar. Fāris deryāsının̂g **[72a]** 1 ḫūyi Kāşġarlig’nin̂g va‘zıġa oḫşa ‘aceb tilbe su turur. 2 Eger āfitāb sünbüle burcıġa kelse mevcleri ziyāde bolur. Ḳavs 3 burcıġa yetgende andaki pestraḳ bolur.

Furāt deryāsı 4 Rūm cānibidin kelür. Tā Ḳı:rīn ‘Ummān ve ‘Aden rehlig 5 bile ötüp Yemen ṭara:fige Filisṭīn ve Burūt kiter. Bular 6 hem cezīre turur, ‘Arabīlernin̂g yeri. Ammā Furāt’nın̂g ara- 7 sıda enārları bar, meyvesini kötere’lmey yıġaçı 8 sınar.

Femmü’l-Ebvāb dėgen mecmu‘u’l-nehār turur. Her cā- 9 nverī-ki ol deryāġa tüşse tegürmennin̂g çarḫı-dėk çev- 10 rülüp ölmey ḫalāṣ bolmas. Ölügini sāḥılġa taşlar.

11 **Femmü'l-Eser** dėgen bir nehrī turur. Bir yerde bir taş bar turur. 12 Bu sunıñg hemmesi şol taşnıñg aġzıġa kirip keter. 13 Ol taş şīr ṣūre:tide turur. Ġırīvler anıñg içidin 14 çıḳar. Yene bir ferseng yerdin ol-su çıḳıp yene deryā bolur.

[72b] 1 Ammā bu 'ālemde uluġ deryā tört turur: Biri **Baḥrül-'Aẓim,** 2 biri **Baḥr-i Fāris.** Bu deryānıñg bir ḥaddı Ḥabeş bir ḥaddı 3 Ḫıṭāy turur. Yene biri **Rūm Deryāsı,** yene biri **Deryā-yı** 4 **Maġrı:b** turur.

Baḥr-i Fārāb dėgen bir deryā turur. Her kim 5 ol deryāġa kirse futıġa bir nėmerse çırmaşur. Ḳança 6 zor ḳılsa ança berkişür. Öz ḥālıġa ḳoysa 7 boşaşur, andın ḳutulup ḫalāṣ bolur, bolmasa yoḳ.

8 **'Aynü'l-Fars** dėgen bir çeşmeī turur. Ol mülketke yam- 9 ġur suyıdın içerler. Zirā'atlerni suġarur- 10 lar. Aḳın sunı bilmesler. Mebādā yamġur yaġmasa 11 ḥayrān ḳalıp bir aṭnı alıp barıp şol çeşmeġa sulap 12 ḫalḳlar çevreside turup feryād ve ġavġālar salġa- 13 nda ebrler peydā bolup yamġurlar yaġar. Zirā'atleri 14 hem toyar, özleri hem toyarlar. Ammā tolaraḳ yaġışġa alsa **[73a]** 1 cānlarıdın toyup 'ömrleridin bīzār bolup ol aṭnı 2 çeşmedin çıḳarıp bu aṭnı öltürüp andın su to- 3 ḫtap ḳalur. Yaġınlar yaġmas. Aṭ ölügini taşlap 4 be-tamām ḫalḳ tarḳap kėterler. Tā ān ki <vu>ḥūş ve ṭuyūrlar gūşt- 5 nı yerler. Ayturlar kim: "Allah Te'ālā bizlerni yamġur suyı 6 bile mihmān-dārlıḳ ḳıldı, biz anıñg bendelerini aṭ gū- 7 ştı bile mihmān ḳılur-miz." dėrler.

Ḳulzüm dėgen deryāyi 8 turur kim her kimerse ol deryāġa kirse selāmet çıḳa'lmas. 9 Ne üçün-kim ėkki ṭara:fıdın şimāl kelür. Kėmeni çarḫ dėk 10 çevürür. Kėmeler pāre pāre bolur. Ammā Fir'avn 'aleyhi'l-la'ne ġarḳ 11 bolġan deryā şol deryā turur. Ol deryāda būzīneler bar. 12 'Abdülmelik Mervān dėgen ol yerge bardı. Cevāhirü'l- Ġālī 13 ġavvāṣlarnı buyrudı. Ġavvāslar furṣatıdın kin hem 14 mīs kūzeler tapıp ve alıp çıḳtılar ve barça ḫalḳ

söyünü- 15 ştiler kim bu kūzede māl bardur dėp. Aġzını açışlarıġa **[73b]** 1 her kūzedin bir dīv çıḳıp āsmānġa çıḳıp kettiler. Ammā bu dīv- 2 lerni Ḥażret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām bend ḳılıp taşlaġan 3 ėgenler. Dīvler benddin ḫalāṣ bolġanlarıdın aytur 4 ėrdiler kim “Ey Dāvud’nıñ oġlı! Bizlerni deryā astıda 5 bend ḳılıp salġanıñ bile biz ḳutulmay ḳalduḳ mu?” 6 dėr ėrdiler. Andın kin çendān çendān būzīneler peydā 7 boldılar ve bir uluġ būzīne kelip turdı. Hem kördiler 8 boynıda bir nėmerse asıġlıḳ. Alıp kördiler kim ḫat. Ba- 9 ktılar kim “bismi’llāhi’l-‘aẓim” dėp pitipdürler. Sor- 10 dılar kim “Bu neçük ḫaṭ?” Būzīne ayttı kim “Ḥażret-i Mihter-i Süleymān 11 ‘aleyhi’s-selām bergen tomar bizde. Cīn, ins, dīv, perī, 12 gezendelerdin ėmīndür miz.” dėp. Zārīlıḳ ḳıldı- 13 lar kim kūzelerni deryāġa taşlasañ dėp ṭuḥfiyye bisyār 14 keltürüp berdiler. Kūzelerni deryāġa yumalatıp ḳoya berdiler. **[74a]** 1 Bular şād ve ḫurrem bolup ḳaldılar. Andın ol deryāda 2 ādem-ābīler bardur. Ḳapḳara bolur. Olar muḥīṭ deryā- 3 sıdın tururlar. Keyḫusrev ol yerge bardı. Keçesi ġavgā 4 ve ḳayḳaslar peydā boldı. Ḳorḳtılar, zehr-i terīr boldı- 5 lar. Ėrtesi ḳopup baḳsalar sunıñ taş yüzide 6 hem günbezler yatadur. Günbezlerni ḳılıç bile çapıp ėrdiler 7 hem su ėgen.

Baḥr-i Ḳayyūm dėgen deryāyī turur. Çendān 8 şehrler bardur, ḫalḳları ol deryādın su içer- 9 ler. Ol yerde bir taġ bardur, Taġnıñ başıda bir çeşme. 10 Ol çeşme içide altun kümüş cevāhirātlar tola bardur. 11 Anı her kim alur, bilmesler kim ḳandın peydā boladur, ḳandın 12 ėmes. Bir kimerse bir altun cām tapıp aldı. Naḳşīn etgen 13 ėgenler ve bir kişiniñ aṭı hem bar ėgen. Ḥayrānlar ḳaldılar. 14 Ol furṣat bir adam peydā boldı. Ayttı kim: “Bu cām meniñ, ėgesi 15 hem men turur men, pitilgen aṭ hem meniñ aṭım turur. Fulān deryāda **[74b]** 1 kėmedin suġa tüşüp kitip ėrdi.” dėdi. Bildiler kim üç 2 aylıḳ yerdin kelip turur.

Baḥrü’l-İ‘nāf dėgen deryāyī bu kim 3 otrasıda bir taġ bar turur. Ḥażret-i Ādem ‘aleyhi’s-selām behişt- 4 din şubu taġ başıġa tüşgen tururlar. Ammā suyı yaḫşıġına 5 su turur. Deryāları Urus Deryāsı, Ṭaberiyye Deryāsı ol 6 deryāġa ḳuyulur. Muḳan Deryāsı hem ḳoşulur

Nehrü'l-Kemū- 7 sūr dėrler. Bī-müntehā deryā bolur. Ṭanca ve Endülīs anıñ kenā- 8 rıda turur. Ol deryā Bulġar'ġa yetgende Ali Orung dėrler. 9 Ḫıṭāy'ġa yetgende Deryā-yı Çīn dėrler. Her kim ol deryāġa kirse 10 ġarḳ bolmaġay.

İskenderiyye'de bir çeşmeī turur suyı ıssıġ. 11 Her kimerse baraṣ bolsa ol çeşmege ṣıḥḥat ve sāli:m bolup çıḳar. 12 Rūm pā<d>işāhı baraṣ bolupdur men dėp ol çeşmege barmaḳ- 13 ġa yüz miñ kişi bile kėmege kirip ol çeşmege yetip kirdi. 14 Keçesige Şehr-i İskenderiyye'ni şeb-ḫūn keltürüp aldı.

Ġūr 15 mülketide bir çeşmeī bar turur. Ol çeşme lebide bir taş turur. Ol taş- **[75a]** 1 nıñ üç töşügi bar. Her kimerse her ḳısm aġrıḳḳa giriftār bolsa 2 şol taş üstide ol teşüklerge basıp sudın 3 başıġa ḳoysalar derḥāl aġrıḳıdın ḫalāṣ bolġay.

4 **Nehrü'l-Hind** dėgen deryāyī turur, muẓlim. Ḳaçan-kim āfitāb ḥūt 5 burcıġa kelse ol deryā mevcler urar. Hemmeī 'ālem ḳarañġġu- 6 luḳ bolur. Ḳaçan-kim ḳavs burcıġa yetti, mevcleri pest 7 bolur, yene boldı rūşenlig. Ol deryānıñ bir ṭarafı Hind- 8 istān yene bir ṭara:fı Mekrān bile Bilādü'ṣ-Ṣīn'ġa yeter ve Vehb 9 ibni Münīb aydılar kim: "Men ḥayrāndur men kim her kimerse uluġ 10 deryānı körüp Ḥaḳ sübḥānehü ve te'ālānıñ ḳudret ve 'aẓamet- 11 lerini bilmeydür, köñglide ḳarar ḳılmaydur."

Hirkend dėgen 12 deryā-yı 'aẓīmdür. Anıñ tegini hīç āferīdeī bilmes. Ḫıżır 13 'aleyhi's-selām bir kün ḫayāl ḳıldılar kim şubu deryānıñ tehini 14 körsem, bilsem dėp tüştiler. Ketip barur ėrdiler. Aldılarıġa **[75b]** 1 bir ferişteī peydā boldı. Sordı-kim: "Ey ferzend-i ādem! Ḳayan 2 bara sėn? Ḫıżır 'aleyhi's-selām dėdiler kim: "Her ḳayan barsam 3 meniñ bile ne işiñ bar? Şubu deryānıñ tehini köre- 4 dür men." dėdiler. Ol ferişte külüp ḳahr ve ġubī kelip 5 ve yene raḥmī ḳılıp aydı-kim: "Bu deryānıñ tehini kişi bilmes. 6 Nūḥ Peyġāmber'niñ zamānıda bir kimerse tüşgen ėrdi 7 tehini körsem dėp. Taḫı tübige otra hem bolmaydur. 8

Yangıl. Ol ḫayāl ḳılġanın͡g bolur nėmerse ėmesdür.” 9 dėdi. Yandılar. Yene ayttı-kim: “Ey ādem! Mevc barça deryānın͡g 10 yüzidin ḳopar ammā bu deryānın͡g tehidin şimāl 11 ḳopar, ol şimāllerdin mevcler peydā bolur.” dėdi.

12 **Hermen** dėgen nehrī turur-kim anın͡g uzunı otuz ferseng. 13 Ammā min͡g arıḳ su kirse ziyāde bolmas, min͡g arıḳ su 14 kirgen bile çıḳa bolmas. Ammā balıḳları bī-ḥad bī-ḳıyās **[76a]** 1 bolur.

Erūy dėgen deryā-yı ʻaẓīm turur. Ol deryānın 2 cezīreleri tola bolur. Ol cezīrelerdin ʻArablar ʿineb ve 3 ʿāc ve vāḳ tapıp alurlar.

ʻAynü’l-Yemīn çeşmeī turur kim 4 ʻacāyib. Āfitāb çıḳtı aḫşamġaça suyı taşḳarı çıḳıp turar. 5 Kün olturdı yene tan͡g atgunça yanıp kirip turar. 6 Munın͡g vāḳıʻasını kişidin sorduḳ, bilmedi. Ayttı ki 7 bu çeşmenin͡g ʿādātı avvalıdın āḫırıġa şumdaġdur. 8 Hevā ebr bolsa künnin͡g çıḳḳanını olturġanını şubu 9 çeşmedin bilür miz.” dėdiler. Vallahü aʻlem bi’ṣ-ṣavāb. 10 deryālar ʻacāyibi şumça yeter.

Ėmdi **ḳuduḳlarnı** 11 **beyān ḳılalı.**

El-ḳıṣṣa: Benī ʻĀmīr ḳabīleside bir cāh 12 bardur. Ḥażret-i Süleymān ʻaleyhi’s-selām leşkerleri bile 13 ol yerge keldiler. Be-tamām leşker teşnelikke ez-pey helāk 14 bolmaḳ hem yıġlaşḳa aldılar. Anda bir dīv külüşge tur- **[76b]** 1 dı. Ḥażret-i Süleymān’nın͡g ġażabları kelip sordılar kim: “Hemme 2 ḫalḳ zārīlıḳ ḳılsa sėn ne üçün küle sėn?” dėp. 3 Dīv ayttı ki: “Men an͡ga küledür men kim su astımızda 4 turupdur. Olar yıġlaydur. Men şun͡ga küler men.” dėdi. 5 Ḥażret-i Süleymān ʻaleyhi’s-selām buyurdılar. Bir neçe kişi kü- 6 lep ėrdiler. Su çıḳışġa aldı. Be-temām leşker, aṭla- 7 rı toydılar. Sordılar kim: “Ey dīv! Yer astıda su 8 bar ėgenini ne bildin͡g?” Dīv ayttı ki: “Ḥaḳ sübḥānehü ve 9 teʻālāġa münācāt ḳılıp ėrdim. Duʻāmnı i:cābet ḳıldı. 10 Andın kin bildim.” dėdi.

Ammā üç yüz altmış ḳud- 11 uḳ turur.

Cāh-ı Sāmireh dėgen ḳuduḳnıñ suyı 12 yaḫşı su bolur. Eger kimerse ol ḳuduḳġa ḫām-ı 13 ḫışt salsa on sā'atġaça buġı tartḳan-dėk rengā 14 reng āvazlar çıḳar. Andın kin suyı andaġ dāġ **[77a]** 1 bolur ki ot ḳalap ḳaynaġan-dėk. Anıñ bu işlerni 2 Ḥaḳ sübḥānehü ve te'ālādın özge hīç zātī bilmes.

3 **Cāh-ı Serāndib** dėgen bir taġnıñ üstünide bolur. Her kim 4 ol ḳuduġḳa ḳaralasa gūyā mekteb balaları ceng-i seng 5 oynaġan-dėk veyā seng-i bārān ḳılġan-dėk taşlar tö- 6 külüşge alġay. Ḥaddını ḫudā bilgey. Ol kimniñ şunça 7 ki miñ cāndın nīm cānınıñ yarmı ḳalġanıda 8 özini yaḳaġa almas ve eger kenārege aldı ḫalāṣ bolġay 9 ve eger ḳaçıp ḳutulmasa ölgey.

Cāh-ı Būşnek dėgen ėkki 10 ḳuduḳ turur. Her kimerse ol ḳuduḳġa her nėmerse taşla- 11 sa yanıp ol nėmerse kinige tüşgey ammā anıñ içide 12 çendān çendān kebūterler bar ve eger aġramçı salsalar 13 fıçaḳda kesgen-dėk kesilgey.

Cāh-ı Esfel dėgen 14 bir cāh turur. Her kim ol ḳuduḳdın su alıp içse derḥāl 15 ishāl bolġay. Eger ol sudın yıraḳḳa alıp barsalar ḳan bolġay **[77b]** 1 ve eger taḫı yıraḳḳa alıp barsalar taş bolġay. Eger kimerse 2 eski çapan yā taş yā çalma her nėmerse salsa boranlar 3 ḳopġay, ṣā'iḳalar bolġay, tamlarnı uçurġay. Andın 4 kin ol salġan nėmerseler ḳuduḳdın taşlanġay, bo- 5 ranlar pest bolġay.

Cāh-ı Ṭancāb dėgen bir ḳuduġī turur. 6 Bāġ-ı ġūr-istān dėgen bir bāġdur. Her kimerse ol bāġdın 7 gül üzüp keltürüp ol cāhġa salıp aġzını ber- 8 kitip yurtıġa barıp menzilide bir yıl turup andın 9 barıp aġzını açsa ḳuduḳ içi fūr-ā-fūr güli rūḫ 10 bolup ḳalur ve eger gülni salıp aġzını berkitmey ḳo- 11 ysalar çendān ġavgā ve mācerālar çıḳḳay-kim hem zehr-i 12 terīr bolup ölgeyler.

Hindistān'da bir cāh bar turur. 13 Anıŋ suyı ėkki ayrılıp aḳar. Ėkki teşükke kirer. 14 Biri ṣarıġ ṣamġ bolur, zehr-i ḳāti:l. Biri kök ṣamġ bolur, 15 tiryāḳdur, nāfiʿ bolur.

Cāh-ı Bāmiyān dėgen bir ḳuduġ **[78a]** 1 turur. Anıŋ suyı ~~ėkki ayrılıp ėkki teşükke~~[58] kirer. 2 Çıḳıp aġzıdın taşıp turar. Her nėmerseī ve her kimerse 3 ol sudın içse ol cāhġa tüşüp kėter. Furṣatı- 4 dın keyin üstüḫᵛānları çıḳar.

Cāh-ı Sataḳ d- 5 ėgen bir ḳuduġī turur. ʿUmḳınıŋ tübini kişi bilgen 6 ėmesdür. Nehrevān pādişāhı ayttı ki "Şubu cāh- 7 nı saman birle toşḳarıŋlar." dėp. Be-temām ḫırmen 8 ler samanını ḳoydılar, tolmadı. Yene soŋḳı yılın 9 hem saldılar, tolmadı. Āḫır üçünçi yılı Nehrevān' 10 nıŋ samanlarnı saldılar taḫı saman ḳoyulġan 11 nişānesini körmediler. Hemme ḫalḳ haŋ baḳıp ḳa- 12 ldılar. Törtünçi yılı Māverāü'nnehr'din kārvān- 13 lar keldi hem çırāyları larnıŋ yüzi dek 14 ṣarıḳ. Sordılar "Sizlerniŋ yüzüŋizler 15 mundaġ nėme sarıḳdur?" dėp. Olar ayttı ki "Biziŋ **[78b]** 1 mülkimizde bir deryā bar ėrdi. Üç tört yıl bo- 2 ldı kim saman aḳadur. Deryāda saman aḳan sebeb- 3 din yüzümiz şumdaġ boldı." dėdiler. Hem bild- 4 iler ki bu ḳuduḳnıŋ suyı Māverāü'n-nehr'de deryā bo- 5 lup aḳar ėgen dėp.

Cāh-ı Endülīs dėgen bir ḳuduġī 6 turur. Ādem ferzendi aŋa yaḳın bara'lmas ve eger barsa 7 küle küle cānı çıḳıp ḳalur. Anıŋ üçün-kim anda 8 bir mīsdin etgen but bar. Ol but aldıġa tartar 9 bir taş bar. Aŋa fitigligdür kim: "Anda barma. Bī-hūde 10 özüŋni öltürme. Yol yoḳdur." dėp.

Törtünçi 11 **bāb ʿālemniŋ ʿacāyibleride turur.** Yetti faṣl turur. 12 Ḥaḳ Sübḥānehü ve teʿālā andaġ aytıpdur kim ḳavlühü teʿālā 13 [59] 14 . Yaʿni Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā 15 andaġ dėdi-kim: "Men andaġ Ḫudā'dur men, cemīʿ yer yüzini ėkki

---

[58] Üzeri çizili kısımın yazmada da üzeri çizilmiştir.

[59] Fussilet Suresi, 9. ayet'in son kısmıdır. Fussilet Suresi, 9. ayet: "De ki: 'Siz mi yeri iki günde yaratanı inkar ediyor ve ona ortaklar koşuyorsunuz, o alemlerin rabbidir.'"(KKM, 528.)

[79a] 1 künde yarattım. Kimdür kim menin͡g dėk yarata'lġay. Bularnı ḥikmet 2 bile yarattım. Ba'żīnı ḥikmet üçün yarattım tā ān ki bilge- 3 yler ve ḳılġaylar ve tirilgeyler ve bildürgeyler. Ems̱āl 4 ʿulemā ve ḥükemā tururlar. Olar yekke bolupdurlar ḳıla'lmaydur- 5 lar ems̱āl cemādāt. Egerçi ḫ^{v}āmūşdurlar ammā ẕātıda 6 nāṭı:ḳdurlar. Her ḳaysı öz tiliçe Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālāġa 7 münācāt ḳılurlar. Biribirlerige söz ayturlar. Enbiyā 8 evliyāġa söz ayturlar. Olar bilürler ems̱āl birni 9 ādem bile enes beripdür. Öyde hem-rāh bolurlar. Bu hem 10 daḫl ḳılmas, ol hem ḳaçmas. Yene kelür. Bu kebūter. Biri 11 ādemni kördi ḳaçar, bu ḳarġa. Biri bar laṭīfdür, bu 12 aḳ keyik. Yene biri bar kesīf, ol ḳara keyik. Yene biri bar pür-dil, dil-ā- 13 ver, ol şīr. Yene biri bar ḳorḳunçaḳ, tezrū. Yene biri bar 14 keçe kündüz āfitābnı ḫ^{v}ālar, . Yene biri bar hergi:z āftābnı 15 ḫ^{v}ālamas, ḫuffāş. Yene biri bar külgey ems̱āl keklik ve ṭāvus. Yene **[79b]** 1 biri bardur bir zamān yaġıdın ḫālī ėmes, bu nimār. Yene biri bardur baḫşende 2 ems̱āl ḫoras. Biri bar baḫīl, ol it. Yene biri bar nāfiʿ emsāl 3 naḫl ve engübīn. Yene biri bar zehr ems̱āl hārī ve cibin, saçḳan. 4 Āsmānnı yarattı, munça ėgiz yerni yarattı, munça pest. Bu hemme ki 5 öz ḥāl ve aḥvālıġa yaraşa. Rızḳ hem beripdür. Ba'żīġa rūşen- 6 lig, ba'żīġa ḳaran͡gġuluḳ.

Ėkkinçi ʿālemnin͡g taḳsimi. ʿĀlem ėkki 7 ḳısm bolur birini ʿālem-i nāṭı:ḳ dėrler. Anın͡g cānı hem bardur. 8 Aġzı bar yene tili bar sözler. Közi bar körer. Yene bir ḳısmnı 9 ṣāmit dėrler. Ol ems̱āl cemādāt ve ḥace:rāt. ʿĀlem-i felek nāmı 10 hem ėrmesdür. Cemād hem ėmes. Anı mevā<t> hem dėmesler. 11 Ḥayvānāt hem dėmesler.

Üçünçi Faṣl: Bu ʿālemni Ḥażret-i 12 Pādişāh İskender-i Zü'lḳarneyn yörüp seyr temāşālar ḳılıp 13 ser-ḥisāb barıp maġri:bdin tā maşrıḳġaça neçe fersengdür 14 neçe mīl bolur şunı ser-ḥisāb barıp maġri:b zemīnde 15 İskenderiyye'ni binā ḳılıp ʿIrāḳ ve Ş̱emerḳand yörüp Ermeniyye'ni **[80a]** 1 binā ḳılıp anda olturup Medāyin'ni binā ḳılıp anda olturup 2 yer yüzini yetti ḥiṣṣe ḳısmet ḳılıp her bir ḥiṣṣesiġa bir iḳlīm 3 aṭ ḳoyupdur. Her iḳlīm otuz min͡g beş yüz

ferseng. Bir iḳlīm 4 ʿArablar turur. Bir iḳlīm Rūmīler turur. Bir iḳlīm Ḥabeşler turur. 5 Bir iḳlīm Hindīler turur. Bir iḳlīm Türk Tācikler turur. Bir iḳlīm Ye'- 6 cūc ve Me'cūcler turur. Bir iḳlīm ẖāṣṣā Türkler tururlar. 7 Öyleri hem yıġaçdın bolur.

Ammā **iḳlīm-ü avval**nıñ ẖalḳı 8 hem ḳara yalañgaç sibāʿ tururlar. Dirāz ʿömr tururlar. Anda ej- 9 derẖālar bolur. Uzunı hem beş miñ ferseng turur. Toġra- 10 sı hem beş miñ ferseng. Anıñ yeri Muhterife'din tā Serāndīb' 11 ġaça turur.

Ėkkinçi iḳlīmniñ yeri Serāndīb'din tā Ḥabeş 12 Vaḥan, Zāvilistān'ġaça turur. Anıñ ẖalḳı ança yaman ėmes- 13 dürler. Anıñ hem uzun toġrası iḳlīm-i avval dėk bolur.

14 **Üçünçi iḳlīm** Sa'd'din Cürcān'din tā Ṣīn ve ʿAden ve Şām ve 15 Fāris ve tā Kirmān'ġaça turur.

Törtinçi iḳlīm Bābil'din Afriḳıyye **[80b]** 1 Belẖ ve Merv'ġaça turur.

Beşinçi iḳlīm Rūm'dın Ḥazar Ḳosṭaṭṭıniyye' 2 ġaça turur.

Altınçı iḳlīmniñ ẖalḳı hem deryāda turur.

Yetinçi iḳlīm- 3 niñ ẖalḳı hem Türkdürler. Yıġaç öylügdürler. Bu ʿālem 4 Ferīdun dėgen pādişāhnıñ üç oġlı bar ėrdi. Biri- 5 niñ aṭı Selem, yene biriniñ aṭı Ṭūr ve yene biriniñ 6 aṭı Īreç ėrdi. Eferīdun bu ʿālemni üç ḥiṣṣe ḳılıp 7 üç oġlıġa berdi. Avvalḳı ḥiṣṣeni maşrı:ḳdın tā H̱ıṭāy 8 ve Türkistān bile Ṭur'ġa. Ve Sāriyye maġri:b- Rūm ve Rūmātdur, 9 anı Selem'ġa. Bu ėkkisi arası Īrān zemīn ėrdi. Munı 10 Īreç'ġa taḳsīm ḳılıp berdi. Ammā Ḥażret-i Nūḥ 'aleyhi's-selām' 11 nıñ hem üç oġulları bar ėrdi. Biri aṭı Hām ve biri aṭı 12 Yām ve biriniñ aṭı Yāfis ėrdi. Bular hem üç ḥiṣṣe 13 ḳılıp bu üç oġulġa berdiler. Ol-ki ḳara ẖalḳdur. Cenūb **[81a]** 1 ṭara:fıdadur. Anı Hām'ġa. Ol-ki şimāl ṭara:fınıñ ẖalḳı aḳ- 2 dur. Anı Yāfiṣ'ġa. Ol-ki buġday öñglüg ẖalḳdur. Anı 3 Sām'ġa berdiler. Ammā aytıpdurlar kim Ḥaḳ sübẖānehü

ve teʿālā 4 on sekkiz miñ ʿālemniñ ḫālıḳıdur. Bir miñge ādemniñ 5 ʿaḳl ve hūş fehm idrāki yeter. Ser-ḥisāb hem barur. Ammā 6 on yetti miñ ʿālemni Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā özi ḫūb 7 bilür. Maḫlūḳnıñ fehm idrākiġa sıġmas ve ol hem yetmes. 8 Ammā Ḳubād ibni Firūz ʿālemni īn hem ser-ḥisāb bardı. Yaḫşı 9 yamanını cemīʿ ʿālem arasıda hemmedin ḫoş-ḥāl ve ḫurremraḳ 10 ḫalḳ ʿIrāḳ ve Cürcān ve Medāyin, Rey, Renced, Berdeʿ turur. Cemīʿ 11 ʿālemde ḳaḥṭraḳ Iṣfahān, baḫīlraḳ Ḫorāsān ve Erdevīl 12 ve Ṣıfahān ve Şīrāz turur. Pür meyve, pür niʿmet toḳluḳ Ermeniyye, 13 Azerbāycān, Kirmān turur. Ḥāsid Ḥilvān, Hemmedān ve Māsīdān 14 turur. Şecāʿraḳ Māverāü'n-nehr turur. Suyı tatlıḳ Furāt, Dicle, Şemer- 15 ḳand, Belḫ turur. Mekkārraḳ Iṣfahān, Ermeniyye turur. Ṣıdḳlıḳraḳ **[81b]** 1 Ḫorāsān turur. Ḫayriyyāt ve iḥsān ḳılġuçıraḳ Cürcān 2 turur. Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā ʿaḳl bile mekrni yaratıp 3 ʿIrāḳ mülketiġa salıpdur. Ṣabr bile cepānı yaratıp 4 Şām mülketiġa iberipdür. Ḳanāʿat bile faḳrnı yara- 5 tıp Ḥicāz mülketiġa ḳoyupdur. Zerdārlıḳ bile yava- 6 şlıḳnı yaratıp Mıṣr'ġa buyrupdur. Ammā oġur- 7 luḳnı yaratıp on ḳısm ḳılıp toġuz ḳısmnı yalġuz 8 Ḳıbṭ'da ḳoyup bir ḥiṣṣesinigine cemīʿ ʿālemge ibe- 9 rür. Ammā ol şehirler yek maşrı:ḳ ṭara:fıdadur. Muʿtedil 10 mizāc, çehresi yaḫşı çehrelig bolur. Ne üçün 11 ol ṭarafnıñ suyı obdān bolur. Sularıġa āfitāb 12 müşekkeldür. Ol şehirleri ki maġri:b ṭara:fıda anıñ ḫalḳı 13 aġrıġaḳ bolur. Ol şehirlerniñ suyı sasıḳ bolur. 14 Ol şehirler cenūb ṭara:fıda bolur. Żaʿīf terkīb bolur- 15 lar çünānçi suyı ıssıġ. Ammā ol şehirleri ki şimāl ṭara:- 16 fıda turur anıñ suyı taḫı yaḫşı turur, özleri ḳavī **[82a]** 1 bāzū tururlar. ʿÖmrleri hem uzun bolur. Ol ḫalḳī ki Kūhistān' 2 dadur. Hem ḳābi:l gūmādurlar hem ḳābi:l sermādurlar.

3 **Beşinçi bāb taġlar beyānı ėrdi.** Yene ėşitmek kerek taġlar- 4 nıñ vaṣf-ı tavṣīflerini. Cemīʿ taġlarnıñ uluġraḳı 5 ḳıble ṭara:fıda turur. Çünānçi Kūh-i Şām, Kūh-i Tihāme, Kūh-i Demāvend, 6 Kūh-i Serendīb, Kūh-i Demāvend, Kūh-i Sāmil, Kūh-i Ṭaberistān, Alve- 7 nd, Kūhistan, Ḳahḳān. Ammā bilmek kerek taġlar hem yerniñ 8 ziyneti turur hem aʿizze ḳavsı.

Ḳavlühü teʿālā: … 9 …[60] Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā 10 minnet ḳıldı bendelerige. Andaġ kim: "Ey bendelerim! Ārām-gāh 11 ḳılduḳ yer yüzini silerge. Taġlarnı yerniñ mıḫları 12 ḳılduḳ tā ān ki yer teprenmegey, silerniñ ḳılġan binālarnı 13 kizlerni ḫarāb ḳılmaġay. Pes cevāhirātlarnı siler üçün 14 yarattuḳ, sunıñ ve yerniñ taġlarnıñ ḳarnıda saḳladuḳ.

15 **Cebelü'l-Aḫżar** dėgen bir taġī turur. Dünyā şunıñ içide tabaḳ- **[82b]** 1 da turġan-dėk kite turar. Çünānçi İskender ẓulme:tdin çıḳıp 2 bir rūşi:n yerge keldi. Kördi-ki bir ferişte feryād ḳılur 3 ėrdi ki: "Ey yārā ḫudāyā! Bu ʿālemde iptidā-yı ʿālemdin 4 tā nefḫ-i sūrġaça hemmesi saña maʿlūmdur. Sendin pū- 5 şīde ve finhān nėmerse yoḳdur. İlāhī! Cemīʿ bendeler- 6 iñge raḥmet ḳılġay sėn." dėp ser-secde ḳoyup nāle 7 ve zārī ḳılıp raʿd dėk ünler bile bu sözlerni aytur 8 ėrdi. İskender ol ferişte ḳaşıġa keldi. Ferişte ayttı: 9 **"**Ey ādem ferzendi! ʿĀlemni seyr ve temāşā ḳıldıñ toyma- 10 dıñ. Ėmdi bu yerlerni seyr ḳılur mu sėn?" dėdi. 11 İskender sordı: "Sėn ne turur sėn? Bu ne taġ turur?" 12 dėdi. Ferişte ayttı ki: "Bu Kūh-i Ḳāf turur. Men bu taġ- 13 ḳa müşekkel turur men. Āsmān bu taġnıñ üstide bir ḳubbe 14 dėk turar. Bu taġnı Ümm'ül-Cibāl dėrler men iptidā-yı 15 ʿālemdin intihā-yı ʿālemġaça şubu taġnı tutup turar **[83a]** 1 men. Eger ḳoyabersem mebādā teprense hemme ʿālem zīr ve zeber bo- 2 lur." dėdi.

Kūh-i Aḥmer dėgen ḳızıl taġ turur. Deryā-yı 3 Maġri:b'niñ arasıda turur. Hergi:z kişi ol taġnıñ 4 başıġa çıḳḳan yoḳtur. ʿÖmer ʿAbdü'l-ʿazīz dėgen pādişāh 5 **"**Men barıp ḳızıl taġḳa çıḳadur men." dėp barıp ol taġ 6 başıġa çıḳıp tėveçerār çümelileri tola leşkerni tu- 7 tup yep özi azġına kişi bile ḳaçıp aranlada ḳutuldı 8 dėpdürler.

Kūh-i Uḥud dėgen Mekke ve Medīne'niñ aralıḳı- 9 da turur. Ḥażret-i Emīr Hamid Ṣāḥi:b-ḳırān ol yerde şehīd 10 boldılar. ʿAceb yaḫşı hevālıḳ taġdur. Ḥażret-i Peyġāmber 11 ṣallallahü ʿaleyhi ve sellem bābü'l-cennet dėp yād ḳıldılar.

---

[60] Nebe Sûresi 6-7. ayetler.

Kūh-i 12 **Elvend** dėgen bir taġ turur. Keçe bolsa ot köyer, hergi:z ö- 13 çmes. Kündüz bolsa tütün bolur. Ammā mübārek taġdur. 14 Anın͡g çevreside çendān hezār çeşmeler bar turur. Aḳıp 15 yörür. Çendān şehrler ol çeşmelerdin ābād bolur. **[83b]** 1 Ammā İmām Caʿfer-i Ṭayyār aytıpdurlar kim bu Elvend taġının͡g 2 çeşmeleri behişt çeşmeleridin turur.

Kūh-i Amul bir taġī 3 turur. Ol taġda bir şikāfī bardur. Her kimerse şimşīrni 4 ėkki ḳolı bile şol şikāfnın͡g aġzıda tutup 5 tursa ol şimşīr munḳāṭıs taşı-dėk bolġay. 6 Ammā munḳāṭıs andaġ taş turur kim temürni keser, 7 temür anı keselmes.

Kūh-i Aral dėgen taġ Hind deryā- 8 sının͡g aralıḳıda bolur. Ḫalḳı hem ḳara bolur. Ammā 9 yılanı körseler bī-iḫtiyār külüp salurlar. Ammā külme- 10 klerinin͡g sebebini kişi bilmes. Fülfül, sefīd, siyāh ve 11 revend besbāse ol yerde tola bolur.

Kūh-i Aṭvārān dėgen 12 maġri:b zemīnde turur. Ol taġda būzengārlar köp bo- 13 lur. Ammā tėveçerār bar. Kāfūr ol yerde bolur.

Kūh-i Eşkürān 14 dėgen Ṣıfahān mülketide bolur. Anda mār efʿā köpdür. 15 Mār efʿānı alurlar, baş ḳuyruġını taşlarlar. Otrasını **[84a]** 1 tiryāḳ ḳılurlar. Ol taġda bir cāh bardur, anı Cāh-ı Mārān dėrler. 2 Bir uluġ yılan bardur, salhā-yı sāl yatıpdur. Bir kimerseī 3 yaman savuḳḳa ton͡gup futını ol cāhġa san͡gulatıp 4 olturġanıġa tizidin töbeni ḳapḳara bolup şunça- 5 lig bile zehrgār ḳılıp öldi.

Kūh-i Baṣār dėgen bir taġ turur. 6 Anda yılanları pīlçerār bar. Anı ferzend-i ādem be-mücerredī kördi. 7 Ḳorḳup cān bermey ḳutulmas. Hind mülketide turur.

Kūh-i Bārcāġ 8 dėgen Ṣemerḳand'da bolur. Anın͡g girdide min͡g çeşme turur. Gird-i nevā- 9 ḥīde çendān kentler ābād bolur.

Kūh-i Berṭāyil dėgen bir ta- $_{10}$ ġīdür. Hemīşe ol taġda sāz ve dāf ve rübāb ve ḳānūn, ʿūd, barbeṭ- $_{11}$ nın͠g āvāzı kelür. Keçe ve kündüz ėşitilip turar. Ammā anda hergi:z $_{12}$ kişi bolmas. Ol ne āvāzlardur maʿlūm ėmes. Ammā üç taġ $_{13}$ bardur biri birige muttaṣıl. Biride ḳar ve yene biride yamġur ya- $_{14}$ ġıp turar. Ammā biridin hergi:z şimāl kem bolmas. Munın͠g sebebi $_{15}$ Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālādın özge hīç zātī bilmes. Ammā ādem **[84b]** $_{1}$ ol yerge bara'lmas ve eger bara'lsa yata'lmas ve eger yata'lsa hem yana- $_{2}$ **'**lmas.

Kūh-i Tetūme dėgen bir taġ turur, Hind'de turur. Ol $_{3}$ taġda yaḫşı su bolur. Her kim ol-sudın içse ʿömri ziyāde $_{4}$ bolur. Ammā anda bir cān-verī bardur itçe. Rengi ḳızıl $_{5}$ turur. Ol su lebide eger ādemni tapsa yemey ḳoyabermes. $_{6}$ Yene yerde tapḳan bile yep n'etip yörümes.

Kūh-i Tibet dėgen $_{7}$ bir taġ turur. Ammā sunın͠g içide turur. Eger taġ başıġa her $_{8}$ ḳança otun alıp çıḳıp ot yaḳsa su çıḳıp otnı ö- $_{9}$ çürür. Ammā pādişāh-ı Çīn bu mundaġ dėgen sözge $_{10}$ bāver ḳılmay min͠g ulaġ otun taġ başıġa çıḳartıp $_{11}$ ot ḳoydılar. Su çıḳıp bu otnı öçürdi. Andın $_{12}$ kin ʿacāyib işġa, ʿacāyib sözge ḳabūl ḳılur boldı.

$_{13}$ **Kūh-i Cūr** dėgen pestgine bir taġdur. Vaḳtī ki Ḥażret-i Nūḥ $_{14}$ Peyġāmber ʿaleyhi's-selām ṭūfāndın ḫalāṣ boldılar. Ḥaḳ sübḥānehü **[85a]** $_{1}$ ve teʿālā ayttı: "Ey Nūḥ! Men senin͠g kėmen͠gni bir taġḳa tü- $_{2}$ şüredür men." dėdi. Her bir ėgiz taġlar bar ėrdi hemme $_{3}$ man͠ga tüşer dėdi. Ammā bu Kūh-i Cūrī hergi:z ümmīd ḳılmadı $_{4}$ man͠ga tüşer dėp. Āḫır Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā bu taġ $_{5}$ özini kem tutġan sebebidin bu taġḳa tüşürdi. $_{6}$ Hemme taġlardın şerīfraḳ taġ turur.

Kūh-i Cārī dėgen $_{7}$ andaġ taġdur kim uzunluġı tört ferseng. Ammā her yıl- $_{8}$ da ėrte yazlıḳda Zengbār mülketige yaḳın kelür. Ḫalḳ andın $_{9}$ çendān çendān ṣayd alurlar, otun hem alurlar, çendān $_{10}$ daru külep tapıp alurlar. Yene küz vaḳtı boldı yanıp $_{11}$ kėter. Ammā bir kimerse otunġa barıp otun alıp yörür $_{12}$ ėrdi. Otunnı baġlap turġanda taġ yandı. Bu kişi bilme-

13 di. Āḫır ḫalḳ bu kimerseni yoḳlap tapa’lmay istep ba- 14 rıp tapıp ve alıp keldiler. Munuñ bu yörüşiniñ 15 aḥvālını hīç kişi bilmes. Ammā ba‘żī kişiler ayturlar kim: **[85b]** 1 **“**Bu taġ bir cān-verniñ püştide turur.” dėrler. Anı hem Ḥaḳ 2 **s**übḥānehü ve te‘ālā özi bilür.

Kūh-i Dayġān dėgen 3 bir taġdur. Uzun toġrası tört ferseng turur. Künd- 4 üz bolsa ėrtedin aḫşamġaça naḳḳāre üni kelip eşitilip 5 turar. Ol taġ yaḳıngına körünüp turar. ‘Ālī ibn 6 ‘Abdürraḥim dėgen naḳḳāre-ḫāneġa teferrüc körgeli 7 baradur miz dėp sekkiz kün keçe kündüz tüşlenmey 8 yörüp neçe kişisi ölüp öziniñ futı sınıp 9 bir ėkki yıl şunda yatıp kök otlarnı yep ayılıp 10 andın yanıp öyige kelgen dėydür. Ammā ‘acāyib heybet- 11 lig taġdur her kim-ki ol taġ ṭara:fige kelse ėkki ferseng 12 yerdin arḳasıġa yandurur, bardurmas. Yaḳın- 13 raḳ barġuçınıñ putını sındurur.

Kūh-i Demā- 14 **vend** ‘aceb bülend taġ turur. Yüz ferseng yerdin yaḳın- **[86a]** 1 ġına turar. Ammā ḳış ve yaz anıñdın ḳar kem bolmas. Hīç 2 cān-ve:rī ol taġda peydā ėmes. Hīç giyāh ol taġda ü- 3 nmes. Devām anıñ başıdın ebr kem bolmas. Tübidin sa- 4 sıġ su yoḳa’lmas. Simāl devām çaḳıġlıḳ turar. Şūma- 5 ḫ beḥāṣıl taġdur.

Kūh-i Zehven dėgen taġ. Ol hem 6 ‘aceb bülend taġdur. Ḥażret-i Ādem Peyġāmber ‘aleyhi’s-selāmnıñ 7 ayaġlarınıñ iẓleri bar turur. Hindistān mülkide 8 turur. Ammā her iẓleri seksen ḳarı turur. Keçe kündüz o- 9 l yerdin ra‘d kem ėmes. Eger bulut bolsa hem ol yāḳūt- 10 lar āvāzı turur. Yamġurda sėl aḳıp yāḳūtlarnı 11 ol keltürür. Şundın tapıp alurlar.

Kūh-i Semen Semre 12 ‘aceb uluġ taġ turur. Ferḥād’nıñ ḳılġan eyvān ve keyvānla- 13 rı ve naḳş ve nigārları ol taġda ‘acāyib ṣūretleri 14 bardur. Burna zamānda hem münaḳḳaşlig taġ ėgen dėydür.

[86b] 1 **Kūh-i Sincār** dėgen taġ Mūṣīl’da bolur. Uluġlardın ġu 2 ėmes. Ammā Ḥażret-i Nūḥ’nıñ kėmeleri ol taġḳa tüşgen, 3 ol taġda namāz ḳılġan ve du‘ālar ötken turur ve

müstecāb 4 bolġan turur. Ḥālā hem her kimerse her ḳısm her türlüg ḥāceti 5 bolsa tilese müstecāb bolmay ḳalmas. Murādıġa yetmegünçe 6 secdedin baş kötermes. Ol bereketlerdin Kūh-i Nūr 7 dėrler.

Kūh-i Senc dėgen Yemen'de turur. Ol taġda birgine 8 töşük bolur. Andın ötüp çıḳıp yörürler. Ammā her 9 kimerse ḥelāl-zāde bolsa ol töşükdin öter, ḥarām-zāde 10 bolsa ḳıstalıp öte'lmes, ölmey tirig ḳalmas. Ölügni 11 çapa bile çıḳarıp alurlar.

Kūh-i Selimī, Kūh-i Acāḳūş 12 taġ turur. ʿArabda bi ḫᵛātun bar ėrdi. Atı Selimī ėrdi. 13 Bir ḳaltaḳı bar ėrdi. Aṭını ʻAvca dėr ėrdiler. Bu ėkkisi biri- 14 birlerige şifte ve şeydā-yı nāle ve ḥayrānī boluştılar. Āḫır 15 bir birge ḳavıştılar. Maḳṣūdlarıġa hem yetiştiler. Kām-ı dil ḥā- **[87a]** 1 ṣı:l ḳılıştılar. Ārām hem alıştılar. Birbirlerige köñgül ḫoşı 2 boluştılar. Biribirleridin mihmān-dārlıḳġa minnet tutu- 3 ştılar. Āḫır bularnıñg bu vāḳıʿalarını ʿArablar tuyuştı- 4 lar. Bularnı tutmaḳḳa maṣlaḥat ḳılıştılar. Bu ėkkisi hem 5 bular maṣlaḥatını tuyuştılar. Āḫır biribirini ḳucaġlap 6 öpüşüp yıġlaşıp rāz-ı dil aytışıp şundın ḳaçıştı- 7 lar. ʿArablar arḳarıdın ḳavlaştılar. Āḫır ḫatunı 8 tutup şol yerde çapıştılar. Ol ḫatun öldi. 9 Selīmī aṭ ḳoydılar. Ėrkekni yene bir taġda öltürdiler. 10 Anĝa Acāh aṭ ḳoydılar. Dil-cemʻ boluşup yanıştılar 11 dėydür.

Kūh-i Şiʿrān dėgen Mūṣīl'nıñg obdān taġı 12 turur. Taḫt-ı Şīrūy dėrler. Anda yaḫşı ḫoş ṣūret cā- 13 n-verleri bolur. Yaḫşı tatlıġ çeşmeleri bolur. Reng-ā- 14 reng giyāhları bolur. ʿAceb yaḫşı seyr-gāh yerleri bardur.

[87b] 1 **Cebel-i Ebvāb** dėgen taġ uluġ taġ turur. Deryānıñg içide turur. 2 Eger kişi deryādın ötüp anĝa çıḳa'lsa taġ üstünide ʿaceb taḫt- 3 lar eyvān ve keyvān ve veş ṣofalar ve manẓaralar bardur. ʿAcāyib ḫoş 4 hevā ve menzil bā-ṣafā feraḥ-baḫş dil-güşāy yer turur. Bostān ve 5 günbezler bar turur. Ammā uluġ uluġ ḳabrler hem bar turur.

6 **Ṭūr-i Sīnā** dėgen uluġ mübārek taġ turur. Ṣaḫrāyn mülkide 7 turur. Deryā-yı Ḳulzüm'de bolur. Şīşe-i Firʿavnī ol taġda 8 bolur. Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā Tivrīt'ni Ḥażret-i Mūsā ʿaleyh'is-selāmġa 9 ol taġda bergen turur. Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā ol taġnı köte- 10 rip Beni İsrāīl'niñ başıġa salġuçı. Īmān keltürüp 11 müsülmān boldılar. Taġnı yene ornıda ḳoydı. Taġlar ara- 12 sıdın ol Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālāġa secde ḳılġan taġ 13 ol ėrdi.

Kūh-i Ṭamār dėgen ʿaceb uluġ taġ turur. Anıñ 14 üstünide bir ḳılıç bar turur. Anı ādem ferzendi kötere'lmes. 15 Mebādā köterilse yaġın bolur. Ḳılıçnı ornıda ḳoydı. Yaġın tu- **[88a]** 1 rar. Ammā bir kitābeti bar. Anı hīç kim oḳuya'lmas.

Kūh-i Ṭabūr 2 dėgen taġ Rūm'da turur. Ol taġnıñ üstünide 3 bir günbezī bar turur hem töşük. Çendān çendān ṣad hezār 4 cān-verler ol teşüklerde uva ḳoyup bala çıḳarur. 5 Küz vaḳtı bolġanda kelip hem başlarını töşüklerġa 6 soḳup soḳup turarlar. Mebādā biri ḳaçarısa hem **7** başlarnı töşükdin alıp kėterler. Yene şol yene şol…

8 **Kūh-i Muʿaẓẓīm** dėgen şerīf taġ turur. Mıṣr'ġa yaḳın turur. 9 Anıñ tofraġını altun bile teng alışurlar. Laḥidġa ḳoyar- 10 lar. Ammā kişige be-hem bolmas. Keştī-i zār behişti dėrler. Anı 11 ʿÖmer ibn ʿĀs "Mañga yetmiş miñ dinārġa satsunlar." dėp 12 Ḥażret-i ʿÖmer ibnü'l-Ḫaṭṭāb'ġa nāme ve ėlçi ibergende ʿÖmer ibn 13 ʿĀṣ'nıñ sözini Ḥażret-i ʿÖmer ibn Ḫaṭṭāb ḳabūl ḳılmay 14 gūr-istān ḳıldılar dėydür.

Cebelü'n-Nār dėgen bir taġī turur kim 15 keçe kündüz ol taġda ot köyer. Anda kişi bara'lmas. Medābā 16 bara'lsa ejderhā dėk dem tartar. Anda ėkki çeşmeī bardur. Dāyim ḳış ve **[88b]** 1 yaz keçe ve kündüz suyı çıḳıp töbenge aḳıp yerni çafıp 2 turar. Nūşādīr bar yerge kişi barsa köydürür. Añga bara 3 men baray dėgen kişi kizni suġa çilep özige yör- 4 genip barsa köymes nūşādīrni tapıp aldı bolmas, 5 ala'lmas.

Kūh-i Semer dėgen taġ Endülīs'de bolur. Her taşnı 6 uşatsa şīr ṣūre:tide bolur. Yene ḫaylda bolmas. Anda bo- 7 lġan giyāhlar hemmesi şīrniñ zaḫmıġa ve şīr ḳılġan 8 zaḫmīlarıġa devā ol bolur.

Kūh-i Hirkend dėgen Selā- 9 haṭ mülketide bolur. Anıñ töpeside bir çeşme bardur. 10 Andın ḳuyulġan suyı çaçılıp ḳara taş bolur. Ol 11 ḳara taşlar tañglası hem aḳ taş bolup ḳalur.

Kūh-i 12 **Vaḳ Vāḳ** dėgen bir taġ turur. Altunlar kānı dīvler mekānı 13 turur. Altunı andaġ toladur kim aṭlarnıñ ṭavḳı 14 hem altundın turur. Ol taġda būzīneleri hem tola 15 bolur. Anı tutup alurlar, otun taşuturlar. Öy- 16 lerini hem çarviluḳ ḳıldurup ḳoyarlar.

Kūh-i Dārvī [89a] 1 dėgen miñ yetti yüz taġ turur. Ol taġlar fīllerniñ mekānı 2 turur. Hem yerniñ ḫoş hevāsı turur. Obdān yaḫşı vilāyet- 3 leri bar turur. Olarnıñ pādişāhı ḫatun kişi turur. Tamām 4 ḫalḳı hem ḫatun tururlar. Başlarıda yaḫşı tāclar bo- 5 yunlarıda muraṣṣaʿ ṭavḳlar bar turur. Ammā yalagaç yürür- 6 ler. Tügleri özlerige setr-i ʿavret turur. Eyvān ve keyvān ve 7 sarāy ve bostānları tola turur. Şehr-i zenān dėgen ol 8 şehrler turur.

Cebelü'l-Yārāġāb dėgen üç taġ turur. 9 Bir taġ başıda üç mināre turur. Her yılda üç kün aḫşam- 10 lıḳda çerāġ yandurup ḳoyarlar. Ėrtesi ḳopup baḳsa 11 üç cān-ver olturur. Çerāġ yoḳ. Ol cān-verni yara- 12 ġat dėrler. Yene bir taşları bolur. Yıraḳdın hem ot dėk 13 köyüp turar. Yaḳın bar ol taş ėgen. Vallāhü aʿlem bi 14 'ṣ-ṣevāb.

Yetinçi Bāb: Cevāhirler Meʿādinler Beyānı

Almās 15 dėgen andaġ taşdur kim cemīʿ taşlarnı ol tėşer **[89b]** 1 hem sındurur. Ammā anı hīç taş hīç temür hīç nėme ḳıla- 2 'lmas. Ammā ḳurġaşunda ḥālġa kelür. Anı hīç nėme ḳılmas. 3 Anıñ ma'deni ẓulmāt turur. Ṭabʿı ḳuruḳ, savuḳ turur. 4 Aġızġa salsa hem tişlerni sındurur. Ne üçün-kim anıñ 5 ḫāṣṣıyyeti her ḳança ḳatıġ nėmersege salsa sındurmaḳ teşme- 6 kdin bölek işi yoḳ. Aytıpdurlar kim almās dėgen 7 bir cāhīde bolur. Anda yılanlar bardur kim

her cān-verīniñ 8 közi aña tüşse öler. Ammā Ḥażret-i İskender-i Zü'l-ḳarneyn 9 ḥikmet bile uluġ āyine ḳıldurup keçe alıp barıp rū- 10 be-rūsıġa ḳoyup ėrtesi ol yılanlar āyinegе baḳıp 11 āyinede öz ʿaksini körüp zehre terīr bolup öldi. 12 Pādişāh İskender ol cāhġa kişi tüşürüp almās- 13 nı alıp çıḳtı. Ḥālā bu almāsları-ki rū-yı ʿālemde bardur. 14 Şol almāsdın andın bölek kişi alıp kelgen ėmes.

15 **Seng-i Ermenī** dėgen bir taş turur. Anı sürüp içseler **[90a]** 1 sevdānı keser. İshālni pest ḳılur. Yürekke ḳuvvet berür. Beden- 2 ge şādlıḳ baġışlar.

Seng-i İshāl dėgenni sürüp her kimge 3 içürse ishāl aġrıḳıġa giriftār bolġay.

Seng-i Besed dėgen 4 andaġ taş turur kim üç ḳısm bolur. Aḳġına, ḳızılġına, 5 ḳaraġına bolur. Ṭabʿı savuḳ, özi ḳābıż. İçi ötken 6 kişiniñ içini turġuzur. Sürüp her cerāḥatġa sürt- 7 se ḳanını turġuzur. Eger ḳuvvetsiz közge çapsalar 8 ḳuvvet berür. Şarābġa salıp içseler yürekke ḳuvvet berür, 9 köñgülni açar ve eger suġa salsalar ünüp çıḳḳay. 10 Ḥażret-i İskender aytıpdurlar kim her kimerse besed taşını 11 özi bile tutsa niḳrīs ʿilletidin, ṣarʿ aġrıḳıdın 12 i:mīn bolġay.

Seng-i Būlūr dėgen ʿArab beyābānlarıda bo- 13 lur. Anı köp kişiler tanumaslar. Ne üçün-kim yüzi 14 toġluḳ. Yüzini arıġlasa andaġ rūşi:n taş yoḳdur. 15 Obdānı andaġ bolur kim ḳarañġġu öylerge şuʿlesi tüşer. **[90b]** 1 Ammā her kimerse yüzükke köz ėtse bu beş ḥurufnı salsa ب 2 س ع ا ل yüzükni pirinçdin ḳılıp pākīzelıḳ bile tutsa 3 Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā cemīʿ belā ve ḳażālardın i:mīn 4 ḳılġay. Ammā ḫalḳ arasıda yüzi ıssıġ ve sözi ötkün 5 özi maḳbūl tabʿ bolur. ʿĀlem ḫalḳınıñ naẓarige maḥbūb ve 6 merġūb bolġay.

Pāzehr dėgen andaġ taş turur kim boyu- 7 nġa baġlap yılanı pāre pāre ḳılsa hergi:z ölmegey. Bo- 8 yundın ol taşnı alışı bile ölgey. Ḳıymetlig taş 9 turur. Anı sürüp zehr-i ḫurdege berse der-ḥāl şifā bergey. 10 Eger kimerse özi bile tutsa zehrlig ṭaʿām ḳaynaġay 11 ol taş

terlegey. Yılan ve çayan çaḳḳan yerge sürüp 12 çapsalar der-ḥāl ağrıḳı pest bolġay. Zehri hem hem 13 köterilgey.

Bīcāde dėgen ḳızıl cevāhir turur. Velī 14 ḳadr ve ḳıymeti sehl turur. Ṭabʿı ḳuruḳ, ıssıġ turur. Maşrı:ḳ 15 tağlarıda tola tola bolur.

Seng-i Baġarġar dėgen taşī turur **[91a]** 1 kim Türkistān mülketide bolur. Yada taşı turur. Anı çerende 2 tanup tapıp ağızlarıġa alıp tişleri bile tişlep ā- 3 fitābġa körkütürler. Bulutlar peydā bolup yaġın- 4 lar yaġar, yürekler aġar. Ammā ol bolġan yer yaman ıssıġ 5 bolur. Ol ẖalḳ hem serdābelerġa kirip oltururlar. 6 Hem teşnelikke köp cān-ve:r ölerler.

Cemest dėgen cev- 7 herīdür kim gül-i şeftālū rengi dėk. Anıñ ẖāṣṣıyyetleri köp 8 turur. Eger kimerse ol taşdın kāse ḳılıp ve ḳança şarāb-ı nāb 9 içse mest bolmas uşaḳlarını şarābġa salsa hem şu- 10 ndaġ bolur, tekye astıda ḳoyup yatsa yaẖşı tüşler 11 körgey. Bu taşdın köz ḳılıp altundın engüşter ėtip 12 cengge kirse hīç ḥarb ol kişige kār ḳılmaġay. Her kim bu kişidin 13 ḥażar ḳılġay

Ceza‘ dėgen cevherī turur, aḳ, ḳatıġ, ʿūr, 14 ve muḥaṭṭaṭ ve münaḳḳaş ve menḳūṭ. Ol neççe ḳısm bolur. Ḥabeşī ve 15 Fārisī ve Ġazvānī ve ʿİslī ve ʿAvdī. Ammā hemmedin obdān- **[91b]** 1 raḳı baḳrānī turur. ناخضی sı yüz dinarġa erzir. Ġazvānī- 2 si uluġ bolur. Anıñdın ayaḳlar ḳırarlar, piyāleler 3 ḳılurlar. Eger maẓlūmeīniñ toġuşı düşvār bolsa ol 4 ayaḳ fiyālelerde su içürse fīʼl-ḥal yükidin ẖalāṣ 5 bolġay. Eger yüzükke köz ḳılsa bu ḥarflerni naḳş ḳılsa 6 ده یاوتم kümüşdin yüzük ḳılıp özi bile 7 tutsa zīrek ve dānişmend, hūşmend bolur. Müşkil işler 8 anıñ ḳolıda āsān bolur. Kimerse ol taşnı ėkki kişi- 9 niñ arasıda yaşurup ḳoysa ẖuṣūmetler ḳopġay

10 **Ḥacer’ül-Yehūd** dėgen taşīdür kim uluġluḳı ṣandūḳ- 11 ça bardur, muḫaṭṭaṭ. Bir taġdın ünüp çıḳar. Zeytunġa oḫşa 12 taşdur. Cehūdlar ḳolıda günde bolur. Eger ḳılıp 13 içseler seng mes̱āneni ėritür, mes̱āneni pāk ḳılur. Anıñ 14 maʿdeni Ṭarāblīs taġıda turur.

Seng-i Yereḳān dėgen 15 taşī turur kim ammā ḳarluġaçnıñ balasıġa zaʿferānnı **[92a]** 1 sürtüp ḳoysa ferzendim ye:re:ḳān bolupdur dėp barıp 2 yereḳān taşını tapıp alıp kelip üstide ḳoyar. İʿlāsı 3 şoldur. Andın özgesi miyānerek turur. Ḥażret-i İskender 4 aytıpdur kim kerkesniñ uvasıda bir taş bolur çoñ- 5 luḳı cevizçerekdür. Her maẓlūmeī ʿaḳīm bolsa ol 6 taşnı özi bile hem-rāh ḳılsa ḥāmile bolmay ḳalmas. 7 Ol taş eks̱er pādişāhlarnıñ ḫazīneside[61] bolur.

8 **Ḥacer-i Āḫir** dėgen taş ḫu:rmānıñ uruġıça bolur. 9 Anı sīrkege salsalar balıḳ dėk soylap oynar. Maşrīḳ 10 ḥaddıda bolur. Mıṣr’da bir taş bardur. Anı **bā-fażl’ül-cebel** 11 dėrler. Anı hem si:rkeġa salsalar fi’l-ḥāl ṣāʿiḳa bolġay. 12 Dehen-i Iṣfahān ḥaddıda bir taş bolur. Mühredür. ġa 13 oḫşar. Sebz bolur. Eger savuḳdın ḳorḳsalar ol taşnı 14 nīze ucıġa bend atıp yörürler ammā ol nīzedin bir ünī **[92b]** 1 çıḳḳay. Savuḳ pest bolġay. Ve eger kimersege zehr bergen bolsalar 2 ol taşnı dūġḳa salıp andın kin içürseler zehr- 3 ni tartḳay. Yandı ṣıḥḥat ve selāmet bolġay.

Ẕeheb dėgen 4 altundur. Ammā aṣlı nesli[62] taş turur. Ammā ol cemīʿ 5 cevāhirātlarnıñ yaḫşıraḳı turur. Anıñ üçün-kim azı 6 tola bolur. Kiçigi çoñ bolur. Pādişāhġa hem yaraşur. 7 Tapsa gedāyġa hem yaraşur. Ammā gedāynıñ gedāylıḳı ḳa- 8 lmas. Zerdār bolur. Barça nėmerse otda köyüp yoḳ bolur, 9 **z**ebūn bolur. Suda sasıp hem ḳalur. Ammā cevāhir suda 10 yatḳanıda obdān bolur. Otda köydürse taḫı obdān 11 bolur. Aġızġa salsa ḫoş-būy ḳılur. Eger mīl ḳılıp közge 12 tartsa rūşi:n bolur. Özüñ bile hem-rā ḳılsañ özüñ- 13 ge ḳuvvet berür.

[61] Ḫazīne sözcüğü ḫazāne olarak yazılmıştır.

[62] Nesl sözcüğü naṣl olarak yazılmıştır.

Maʿcūn ėtip yese bāhnı ziyāde ḳılur. Yürek- 14 ni tāze ḳılur. Köng̃ül vesvāslıḳını ber-ṭaraf ḳılur. 15 Yigne ḳılıp ḳulaḳ teşse fütüp ḳalmas. Sürüp közge **[93a]** 1 çapsa köz rūşi:n bolġay. Munung̃ meʿādini köp yerde 2 bolur. Yemen memleketide bolur. Hindistān memleketide 3 bolur. Zengbār memleketide bolur. Anda bir cezīredin ö- 4 tüp çıḳar. Rāvīning̃ tili dėk bolur. Ammā ol yerde çüme<li>- 5 ler bolur. Ādemning̃ ḳarnını yarıp yerler. Yolı bisyār 6 ḫaṭarnāk turur. Ammā ol cezīre ḫalḳının̄g keyer libāsı 7 yolbars tėresidür. Türkistān'da bir kānī bardur. 8 Bulaḳdur. Suyı ıssıġ bolur. Ammā suyı çeşmening̃ 9 çevre ḥaddıda muz tutḳan-dėk bağlar. Turup ḳızıl 10 taş bolur. Ol taşnı ėritseler ḳızıl altun 11 bolur. Ve yene bir kānī Zerbevār'da turur. Yene bir kānī Çaḳtu 12 da turur. Yene bir kānı Yārkend Deryāsı'da turur. Ḳalʿa[63] Şehr-i - 13 din peydā bolur. Ammā ḳurġaşum kānı tola yerlerde bar.

14 **Ru:ḫām** dėgen bir taşī turur. Anıng̃ bile ʿimāretler ḳılur- 15 lar. Kāseler ḳırarlar. Belīnās Ḥakīm aytur: "Her kimerse ol taşdın **[93b]** 1 yüzük ḳılsa özi bile tutsa ferāmūşluḳdın ḫalāṣ 2 tapġay.

Zümürrüd andaġ cevāhirīdür kim neçça ḳısm bolur. Semīn 3 bolur, nefṭī bolur, reyḥānī bolur, ṣābūnī bolur. Anıng̃ 4 tolası sunuḳ bolur. Maşrıḳ tağlarıda bolur. Her yerde 5 ki zümürrüd bardur altun elbette anda bardur. Ṭabʿı ḳur- 6 uḳ, ıssıġ turur. Ammā almāsnı zümürrüdni bu ėkki cevā- 7 hirātnı Ḥażret-i İskender ẓulme:tdin alıp çıḳḳan turur. 8 Andın özge sunuḳ zümürrüd ki bardur. Anı Mıṣır mülketi- 9 de Ḳaft dėp bir yerī bardur. Andın alurlar.

10 **Zirnīḫ** dėgen her kim biledür ki zehr-i ḳāti:l.

Zücāc dėgen 11 cevherīdür. Taşdın alurlar. Anıng̃ obdānını fir- 12 ʿavnī dėrler. Mıṣr'dın kelür. Ol andaġ yaḫşı nėmerse 13 turur kim her nėmersege ḳoşup köyürse ḳoşulup 14 su

---

[63] ḳalʿa sözcüğü ḳalʿī olarak yazılmıştır.

rengide bolup taẖı ilgerkidin yaẖşı- 15 raḳ ve ẖūbraḳ bolur. Eger nuḥās bile köydürse la‘l reng **[94a]** 1 bolur. ḳal‘bile köyürse firūze reng bolur. Ḥaḳ 2 sübḥānehü ve teʿālā buẖārātnı ėkki ḳısım ḳılıpdur. Biri 3 māī̄, birini nārī̄ yaratıpdur. Sunıñg buẖārını 4 dėrler. Otnıñg buẖārını tütün dėrler. Ḥaḳ 5 sübḥānehü ve teʿālā andaġ ḳādirī̄dür kim āsmānlarnı su- 6 nıñg buẖārıdın peydā ḳıldı. Seḥāblarnı otnıñg 7 buẖārıdın peydā ḳıldı. Birni birge zeber-dest ḳıldı. 8 Birini birge zī̄r-pāy ḳıldı. Birni birge tāc-ı ser ḳıldı. 9 Birni birdin bī̄-ẖaber ḳıldı. Māī̄ bile nārī̄ni ber-ā- 10 ber meyş berse cevāhir peydā bolur. Çünānçi su berse tofraḳ- 11 dın giyāh peydā bolġan-dėk mī̄s bile ḳalʿa-i din 12 tuç peydā boladur. Ammā maẖlūḳġa köp nėmerse müşkildür. 13 Ammā ḥaḳ sübḥānehü ve Teʿālā'nıñg aldıda āsān turur. Çünānçi 14 şī̄r kiçik turur, fī̄l uluġ. Ammā şī̄rniñg tişi fīl- 15 niñg üstüẖ^{v}ānlarını rī̄ze rī̄ze ḳılur. Şī̄rniñg çengā- **[94b]** 1 li özge nėmerselerniñg tėresini pāre pāre ḳılur. Ammā fī̄l- 2 niñg üstüẖ^{v}ānı şī̄rniñg tişidin hem uluġ turur hem 3 ḳatıġ. Ammā Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā anġa andaġ küç 4 ḳuvvet beripdür kim anı rī̄ze rī̄ze ḳılur. Anıñg ẖā- 5 ṣṣıyyetlerini Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā özi bilür. Ḥaḳ 6 sübḥānehü ve teʿālā bu cevāhirlerni yaratıpdur. Ne sebeb- 7 din ve ne bā‘iṡdin yaratıpdur özi ẖūb bilür.

8 **Zāc** dėgen neçče ḳısım bolur. Cevherī̄dür saẖt. Ba‘żīsı 9 taġlardın peydā bolur ve ba‘żīsı bulaḳlardın peydā 10 bolur. Bulaḳ suyı zebūn bolsa zāc bolur. Eger anı 11 lāy suġa yā şarābġa salsalar fī̄'l-ḥal ṣāf ḳılġay. 12 Eger māzū suyıġa salsa ḳara ḳılur. Eger zāc suyı bile 13 ẖām toẖmġa ẖaṭ fütüp füşürseler sayup baḳsa 14 her ẖaṭṭī̄ ki fostıġa fütip ėrdiler aḳıda şundaġ tu- 15 rġay. Anıñg andın munda peydā bolmaḳı āfitābnıñg **[95a]** 1 ḥarāretidin turur. Yerniñg cevheri suyġa tegip turġanıda 2 su kelip basıp ötse baġlanıp zāc bolur. Ol hem 3 ḳāti:l turur, hem nāfiʿ. Emsāli öfkege tėgse köyürür. 4 Ammā cemī̄ʿ rengler anıñgsız bolmas. Ḫāṣ ebrī̄şum[64]nı 5 avval zāc suyıġa tartmay özge rengge salmaslar. 6 Salġan bile hem almās

64 Ebrī̄şum sözcüğü ebrāşī̄m olarak yazılmıştır.

yerniñ cevheri bu turur. Ammā 7 taşnıñ cevheriġa āfitābnıñ ḥarāreti tegip 8 su basıp ötse nūşādīr peydā bolur.

Ṣadef bir 9 cān-verī turur. Deryā-yı ʿUmmān'da bolur. Ol deryā 10 muḥīṭnıñ bir pāresi turur. Vaḳtī ki āfitāb ḥamel burcı- 11 ġa kelgende sunıñ tegidin deryānıñ yüzige çıḳar- 12 lar. Bir ḳaçan-kim yamġur yaġsa aġızlarını açıp turar- 13 lar. Yamġur aġızlarıġa tamdı deryānıñ tehige tüşüp 14 kėterler. Yene yetti kündin keyin deryā yüzige çıḳarlar. **[95b]** 1 Āfitābnı şimālni özlerige tartarlar. Hevā ıssıġ bo- 2 ldı yene çöküp kėterler. Namāz-ı diger vaḳtıda yene çıḳar- 3 lar. Kün olturġunça yörürler. Kün olturdı yene 4 çöküp şumdaġ ḳılıp ḳırḳ kün iş ve aḥvalları 5 budur. Ėrte aẖşamnıñ şimālü ve āfitābını yep mürvā- 6 rīd baġlanur. Eger bir vaḳt yā ėkki vaḳt andaki te'ẖīr 7 tevaḳḳuf ötse yünçi bolur. Andın keyin hergi:z deryā yü- 8 zige çıḳıp n'etip mundaġla yörmesler. Şuñga ḳanāʿat 9 ḳılıp deryā tehide yatarlar temām rengleri mürvārīd- 10 niñ rengi dėk ṣāf bolur. Bolmasa avvalıda ol reng 11 ol [Arabic word]de ėmesdürler. Eger te:mmūz vaḳtıda rūy-ı 12 deryāġa çıḳsalar sarıḳ veyā ḳara bolurlar. Fāsi:d şimāl- 13 ler tėger. Kem bahā bolur.

ʿAḳīḳ dėgen ḳızılġına taş- 14 dur. Yemen mülketidin peydā bolur. Her kimerse ʿAḳīḳdin 15 yuzuḳ etip salsalar köñgülniñ ġam ve ġuṣṣasını ber-ṭaraf **[96a]** 1 ḳılur. Ḫoş-dillıḳ peydā ḳılur.

Fīrūze dėgen bir cevherī 2 turur mübārek. Her kimerse ėrte bile ḳoyup fīrūzege baḳsa 3 aẖşamġaça hergi:z bed-yamanlıḳ dest bermegey. Köñgüldin 4 nūr-ı ḥużūr hergi:z kem bolmaġay. Zehr içgenge berseler 5 nefʿ ḳılġay. Eger közge salsalar rūşi:n ḳılġay. Her kim fīrū- 6 ze közlüg yüzükni özi bile tutsa meger cādūdın 7 i:mīn bolġay.

Fıḍḍa dėgen kümüş turur. Her ẖāṣṣiyyeti ki 8 altunda bardur kümüşde hem bardur. Ammā altunça ḳa- 9 ndın boladur.

Fūlād dėgen zibaḳ[65]nın͡g buḫārıdın 10 bolur. Zībaḳnın͡g buḫārı kibrītnin͡g buḫārı ḳoşulup 11 fūlād bolur. Anın͡g maʿdeni hem köpdür. Ammā Hind memleketi- 12 de bir temür bardur. Anın͡gda esbāb ḳılıp her cān-verni 13 ursa ḳan çıḳmaġay. Eger yıġaçḳa ursa ot çıḳḳay. Mıḳnā- 14 ṭīs barça temürge tutuşur, anın͡gdın ḳaçar. Otḳa salsa ḳara 15 bolur. Ḳaran͡gġu keçede şuʿle berür. Melīk-i Mihr-i Tāc dėgennin͡g **[96b]** 1 şol temürdin ḳılġan bir ḳılıçı bardur. Bu temür otda hem 2 güdāz bolmas. Ammā fūlādnı her şehrdin her memleketke ötke- 3 zürler ammā bu temürni çıḳarmaslar. Şehirdin ötkezme- 4 sler. Yollarıdın ve eger sūdā-ger dın be-nāgāh 5 tapsalar ḳılıp tārāc ėterler, öltürmey 6 ḳoymaslar.

Hindistān mülketide bir taş bardur. Anı o- 7 tġa salıp köydürseler ol-ki tofraḳı köyüp ançа ki 8 ṣāf ve obdānī ḳalur. Anı **belālir** dėrler. Bir ḥiṣṣe anın͡gdın 9 bir ḥiṣṣe fūlād ėki ḥiṣṣe altun ḳatıp yüzük ėtip közige bismi'llāh bismi'llāh dėp naḳşīn ḳılsalar bu yüzükni[66] eger çıban 10 çıḳḳan yerge tegürüp ḳoyġan bile derdi pest bolġay.

11 **Kehrübā** dėgen ṣamġīdür. Anı seyyid'ü-l kebārīt dėrler. Otġa 12 salsa köygey. Ḫasnı özige tartġay. Her kim özi bile tutsa 13 hergi:z yereḳān żaʿfıġa giriftār bolmaġay. Beççe anası ḳursa- 14 ḳıdın tüşmegey. Selāmet bolġay. Eger ṣalābe ḳılıp otġa salsa 15 ḫoş-būyluḳ bergey. Ṭabʿı ıssıġ turur. Maʿcūn ḳılıp yese **[97a]** 1 kön͡glini şād-mān ḳılur, ḫafaḳānnı kėser.

Kibrītni ebū'l-e- 2 csād dėrler. **Zībaḳ** ebū'l-ervāḥ dėrler. Kibrītnin͡g maʿde- 3 ni hemme ʿālemde köpdür. Hermen dėgen şehrde bir çeşme turur. 4 Dāyim hemīşe yıġlaġan ün kelip turar. Andın alurlar. 5 Kūh-i Devāmend'de çeşmeler bardur. Ėgizligi yüz cerīb 6 turur. Ol çeşmelerdin hem çıḳar. Anın͡g buḫārı sarıḳ 7 turur. Buḫārı yerge olturur. Ol yerdin kürküt peydā bo- 8 lur.

---

[65] zibaḳ sözcüğü زبيق şeklinde yazılmıştır.

[66] [96b/09 dk.] közige bismillah bismillah dėp naḳşīn ḳılsalar bu yüzükni

Lāciverd dėgen bir taş turur kim taġdın peydā bo- 9 lur. Kön͡gülge ḳuvvet baġışlar. Gevher ve laʿl bu ṭaraflarda 10 yoḳdur. Serāndīb'din, Bedaẖşān'dın peydā bolur.

11 **Gevher** dėgeni Serāndīb'de gāv-ābī alıp çıḳar. Otlaġı- 12 da ḳoyar. Keçelikde anın͡g rūşi:nligide otlar. Yene 13 deryāġa kirerde aldı, kirdi, kėtti. Ammā anın͡g ḳaṣdıġa tü- 14 şgen kişi her yerge kül ḳoyup ḳoyup yanar. Ol öy- 15 ler çıḳıp gevherni kül üstün ḳoyar. Gevher külge çöker. 16 Yene alıp çıḳıp ḳoyar. Yene şol, yene şol. Eger kimerse lāciverdni **[97b]** 1 otġa salsa su dėk bolur. Her nėmerseī otda ḳatsa lā- 2 civerd bile ėritse yumşaḳ bolġay. Lāciverd tab'ı 3 ḳuruġ, ıssıġ turur. Yürekke ḳuvvet bergüçi nėmerse turur. 4 Eger kimerse ḳorḳuḳdın çaçur bolsa lāciverdni sü- 5 rüp içürmek kerek. Nāfiʿdür. Ṣadefni ḳatıp, sürüp, 6 ėzip içürmek kerek. Pest ḳılur. Kön͡güldin ḳorḳuḳ- 7 nı çıḳarur.

Ṣadef yürekni ḳavī ḳılur.

Mıḳnāṭīs 8 dėgen andaġ taş turur kim temürni özige tartar. Anın͡g ma'de- 9 ni pütkeni deryānın͡g tegide turur. Ança ḳuvve:ti bardur kim 10 kėmelernin͡g temürlerni özige tartar. Anın͡gdın vāhim 11 bisyār ḳılıp kėmelerni yıġaçda mıẖlarlar. Bu mıḳnāṭīsnı 12 piyāz suyıġa salsa yā rūzede kişi tükürse yā ḥayż 13 ḳanını sürtseler andın keyin temürni cezb ḳılmas. 14 Eger ʿaḳīme-i mażlūm özi bile tutsa ḥāmile bolġay. Eger kimersege 15 temürni savlap bergen bolsalar ėkki arfaça mıḳnāṭīs 16 berseler temürni içidin alıp ve ḳaçḳaylar.

Merḳaşşā dėgen **[98a]** 1 andaġ taş turur kim rūşi:nkinedür. Közge tartsa rūşi:n ḳılur. 2 Her işḳa buyursalar yumşaḳ ḳılur. Eger maṣrū'nın͡g boy- 3 nıġa baġlasa ḳorḳmaġay. Eger yüzükke köz ėtip özi bile 4 tutḳan kişini yılan ve çayan hīç gezende çaḳmaġay.

Mūmiyā 5 dėgen bir ġārdın peydā bolur. Taġdın su bile ilişip 6 ḳoyulup kelür. Ol ḳoyulġan yernin͡g çevresi tam- 7 dur. Her yılda bir mertebe ėşikini açarlar. Şehirnin͡g uluġ- 8

ları ularlar. Ḫāṣṣıyyeti, kimerseīniñ üstüḫᵛānı sınġan 9 bolsa mūmiyānı sınuḳ yerge taksalar aġrıḳı pest bolġay.

10 **Mercān** dėgen andaġ nėmerse turur kim kān dėrler. Anıñ maʿdeni 11 deryānıñ tehide bolur. Dıraḫt dėk ünüp çıḳar. Yap- 12 yaşıl bolur. Añga āfitābnıñ ḥarāreti şimālniñ hevā- 13 sı tegip ḳızarur. Eger közge sürüp çapsa rūşin 14 ḳılur. Ḳuvvet kigürür.

Milḥ dėgen andaġ cevherīdür kim ʿazīz 15 ḫalḳnıñ anıñdın tapuşı hergi:z yoḳdur. Ṭaʿāmnıñ fesādlarını **[98b]** 1 kėser, defʿ ḳılur. Ṭaʿāmnı hazm ḳılur. Anıñ mekānı Hemmedān 2 turur. Anıñ meṣāfeti tört ferseng turur. Yaz bolsa ol nevā- 3 ḥīniñ suları yıġılur. Hemmesi tuz bolur. Ol yerdin temām 4 ʿālemġa ėlterler.

Nuḥās cevherīdür ki ol yerdin peydā 5 peydā bolur. Buḫārdın ġāyet muṣaffā ve nażḥluḳdadur. Līkīn 6 otda köyer. Ammā köygen nuḥāsnıñ ḫāṣṣıyyeti oldur kim 7 her cerāḥatġa salsalar gūşt ündürür. Eger közge dārū 8 ḳılsalar rūşi:nlik baġışlar. Eger yeseler ḳattāldur. Eger sirke- 9 ġa salsalar sebz bolur. Zengārġa oḫşar. Anıñ maʿdeni 10 Kābil'de bolur.

Yāḳūt andaġ taş turur kim ḳızıl ve sarıġ, 11 kebūd. Ammā anıñ hemmedin obdānı ḳızıl bolur. Otda 12 tāḳatlig bolur. Hemmeī cevāhirātdın aġırraḳ bolur. Eger 13 maʿcūnge salsalar köñgülge ferah baġışlar. Ḳavī ḳılur. 14 Eger aġızġa salsalar be-ġāyet şād-mān ḳılur. Cemīʿ cevāhir taşda 15 sınar, otda köyer. Meger yāḳut, rumānī taşda hem sınmas, **[99a]** 1 otda hem köymes. Törtünçi derecede ḳuruġ, ıssıġ turur. 2 Her kimerse özi bile tutsa ṭāʿūn belāsıdın i:mīn 3 bolġay. Altundın hem aġırraḳ turur. Anıñ 4 maʿdeni Zehūn taġıda bolur. Ol Ḥażret-i Ādem ʿaleyhisselām 5 behiştdin tüşgen taġ turur. Ādem ferzendi ayaġı ol 6 yerge yetmes. Cevāhirātnı sėl alıp kelür. Şundın tapıp 7 alurlar. Ol taġ yıraḳdın tükel ot köygen-dėk körü- 8 nür. Her kimerse özi bile tutsa sīkte bolmaḳdın i:mīn 9 bolur.

10 **Sekkizinçi Bāb: Ṣaḫreler Beyānı**

Ṣaḫre-i Beyt'ül-muḳaddes 11 sarıġ ṣaḫreī turur. Ḥażret-i Ādem 'aleyh'is-selām behiştdin nüzūl 12 ḳıldılar. Bu 'ālemnin͡g sasıġlıḳıdın bī-demāġ boldı- 13 lar. Behiştnin͡g ḫoş-būyluḳu, ḫūbluḳlarını yādla- 14 ndılar. Başlarını çalıp pīşānīlerini yerge ḳoyup çendān 15 yıġladılar kim yaşları sėller bolup aḳtı. Ol yer beyt' **[99b]** 1 ül-muḳaddes ėrdi. Ḥażret-i Dāvud 'aleyh'is-selām dükkān salıp iş 2 ḳıldılar. Beyt'ül-muḳaddes ėrdi. Ėgizligi üç yüz gez 3 turur. Toġrası yüz ellig gez turur. Ḳıyāmet küni bolsa 4 Ḥażret-i Mihter-i İsrāfīl 'aleyh'is-selām şunun͡g töpeside 5 turup ḫalḳnı münādī ḳılurlar. Cemī' ādemīler ol yerge 6 maḥşūd bolurlar.

Ṣaḫre-i Zülḳarneyn dėgen ṣaḫreī turur ki 7 İskender ḳaṣd-ı ẓulme:t ḳıldı. Ẓulme:tġa kirdi. Bir yerīge keldi-ki 8 bir ferişteī turupdur kim aġzıġa bir nėmerseni ḳoyup āsmān 9 ṭara:fige baḳıp intiẓār bolup. Ferişte ayttı: "Ey ādemī-zād! 10 'Ālemnin͡g rūşenligige toymay, ṣabr ḳılmay, ḳanā'at ḳılmay 11 bu yerge keldin͡g-mü?" dėp. Bir pārçe taş berdi. Ayttı ki "Ey ferzend-i 12 ādem! Bu taşnı terāzūda tartıp baḳġıl. San͡ga fāyide- 13 ler ḳılġay." dėp. Āḫır taşnı ẓulme:tdin alıp çıḳtılar. 14 Terāzūda tartıp ėrdiler. Bir pellesige taşlarnı sa- 15 lıp yene bir pellesige ol taşnı savlap tarttılar. Hīç rāst kelmes erdi. **[100a]** 1 Altun, kümüş, zer ve cevāhir hem saldılar. Ber-ā-ber kelmedi. Āḫır 2 Ḥażret-i Ḫıżır 'aleyh'is-selām bir muşt tofraḳnı salmaḳları bile 3 ten͡g-ā-ten͡g rāst keldi. İskender sordı-kim: "Bu neçük vāḳı'a- 4 dur?" dėp. Ḥażret-i Ḫıżır 'aleyh'is-selām ayttı ki: "Ey İskender 5 bā'iṣ ol-kim maġrı:bdın tā maşrı:kġaça aldın͡g. Taḥıyyet 6 ẓabtın͡gda ḳıldın͡g. Cemī' umūr memleket senin͡g boldı. Cemī' 7 tāc-dār pādişāhlar nökerin͡g boldı. Nām-dār vüzerālar çā- 8 kerin͡g boldılar. Cemī' ḫazīne ve defīneler senin͡g boldı. Īn 9 hem māl ve memleketke, ḫazīne ve defīnege, nöker ve çākerġa közün͡g 10 toymadı. Ammā zerregine laḥid tofraḳıġa közün͡g toyġu- 11 sıdur." dėdi. Bu sözdin İskender'ge 'ibret boldı 12 ve cemī' ḫalḳġa hem 'ibret boldı. Ammā ol hānenin͡g ḫalḳıġa 13

‘ibret bolupdur. Andeki ‘ibret hem ḳılıpdurlar. Ammā bu zamā- 14 nening̃ fesādıda her neççe aytḳan bile, dėgen bilen taẖı arḳaġa 15 yanıp baradurlar. İlgeri ġu hergi:z kelmeydürler.

Ṣaẖre-i [100b] 1 **Mūsā ‘aleyh’is-selām** intihā-yı ādem başıça ėrdi. Ol zamānda 2 Benī İsrāīl’ning̃ arasıda çeşmeī yoḳ ėrdi. Teşne- 3 likke zebūn ėrdiler. Bir kün Benī İsrāīl Ḥażret-i Mūsā 4 ‘aleyh’is-selāmnıng̃ ḳaşlarıġa kelip su tilediler. Ḥaḳ sübḥānehü 5 ve te‘ālā Ḥażret-i Mihter-i Cebrāīl ‘aleyh’is-selāmnı iberdi. “Barıp 6 Mūsā’ġa aytġıl, ‘aṣāsı bile taşġa ursun. Mening̃ 7 ḳudre:timni müşāhede ḳılsun.” dėdi. Ḥażret-i Mūsā ‘aleyh’is-selām 8 ‘asā bile ol taşnı bir urup ėrdiler. Ol taşdın 9 on ėkki yerdin su çıḳıp aḳa başladı. Munda on ėkki 10 ḳabīle bar ėrdi. Her ḳabīleġa bir çeşmeī peydā boldı. Ḥaẓret-i 11 Mūsā ṣalavātullāhi ‘aleyhim hemmeī ḳavmleridin bülend ḳāmet 12 ėrdiler. Ḳavī bāzū ėrdiler. Ḳavmleri her ḳaysı bir nėme 13 dėr ėrdiler. Ya‘nī “Mūsā’da .” dėr ėrdiler. “Anıng̃ üçün **[101a]** 1 ‘avretni bisyār pinhān ḳıladur.” dėr erdiler.

3. TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIM

[51a] (Hak Sübhanehü ve Te‘ālā) kullarına şöyle minnet etti: “Tüm insanoğluna gerekli olduğu için ateşi yarattım ve yakma (görevini) ona verdim. Her insanın buna ihtiyacı vardır. Onda çok yararlar vardır. Bazı kullarım (onu) ayak altına almayıp ona secde ederler. Hiçbir nesnenin ateşsiz olmadığını bilmek gerekir. Örneğin; taşı taşa sürtse ateş çıkar, taşı demire vursa ateş çıkar, ağacı ağaca sürtse ateş peyda olur. Öyle özellikleri vardır ki başka hiçbir şeyde yoktur. Öyle ki inciyi suya batırsa ateş damlar. Altın(ın), gümüşün iyi (ya da) kötüsünü ateş belirler. Başka nesnede (altın ve gümüş) ziyan olur. Ateş her bir yücenin daha yücesidir. Öyle ki su yerin üzerindedir. Hava suyun üzerindedir. Ateş havanın üzerinde üzerindedir. Ateşte büyük güçler vardır. Ateş her ne olsa yakar. **[51b]** “Ben artık yakmıyorum, yeter.” demez. Her şeyi yakar. Sonra her ne kadar yüksek yerde yakılsa daha da yükselir, alçalmaz. Bütün hayvanlar da dost kabul eder.

Abdullah Ziyad şöyle söylemiştir: “Hazreti İsa aleyhisselam(ın) yaratıldığı gün, zamanın padişahı Ardeşir’di. Bir gözlem sırasında bir yıldızın gelip bazı şeyleri yaktığını gördü. Ardeşir bilgin bir insandı. “Bu dünyaya bereketli bir zat geldi.” deyip belirleyip, “Mihter-i İsa doğmuş olmalı.” deyip bir zerre kötülük gönderdi. Hazreti İsa, aleyhisselam, bu gelenlerle biraz arpa ekmeği gönderdi. Bu elçiler dönüp gelirken “Bu ekmekte ne var acaba?” deyip yediler. Bir kişi yemeyip yere gömdü. Hepsi kalkıp yola girdiler. Ardeşir(’in) huzuruna geldiler. “Bana hiçbir şey göndermediler mi?” diye sordu. Onlar, **[52a]** “Biraz ekmek göndermiştiler. ‘Nasıl ekmekmiş’ deyip konakladığımız bir yerde yedik.” dediler. Padişah öfkelenince önceki yemeyip yere gömen kimse: “Ben yemeyip, gömüp, bırakmıştım.” dedi. Padişah mutlu ve mesut olup: “Hemen buraya getir!” diye emretti. Gitti. arayıp bulamadan dönüp geldi. Padişah kendisi atlanıp, gitti; o da kazdı ve ardadı ancak hiçbir

yerden çıkmadı. Ateş çıkmaya başladı. Padişaha yöneldi. Padişah korkup korkusundan secde etti. Ondan başka ordusu ve askerleri (de) secde ettiler. O zamandan bu zamana kadar ateşe secde ederler. İşte böyle ateşperest oldular. Yine bir kısım halkın ateşperest olmasının sebebi şudur: Hürmüz ibn Hüsrev –Hz. Meryem'in kutsal evine "Oğlu İsa'yı bize göndersin." diye pek çok altın ve mücevher gönderdi; Hazreti Meryem bir avuç toprak **[52b]** gönderdi. Şiraz'da gömdüler. Padişah, "Şu yerde, şu toprakta bina yapın." diyerek adam gönderdi. Gelenler gelip, o yeri bulamayıp şaşırınca gece büyük (bir) ateş yandı. "Burasıdır." diye işaret koydu. Sonraki gün kalkıp o işaret koydukları yeri "beytü'n-nar" diye adlandırıp bina yaptılar. Üstüne firuzeden kümbet, altından kubbe yaptılar. O yerde sekiz yüz yıldır gece olduğunda ateş yanar, gündüz (hiçbir) iz kalmaz. Bütün ateşperestler o yerden iki, üç, dört aylık yere ateş taşırlar. Ancak dünyada hiçbir din bu ateşperestlikten kötü ve pis olmaz. O dinden o dine, o dinden o dine çıkıp girip yaşarlar. Ancak hiçbir kâfir ya da ateşperest ya da Hrıstiyan ya da Yahudi veya Kızılbaş kendi dininden dönüp ateşperestlik dinine asla girmez. Ateşpereste "gebr" de "Mecusi" de derler.

Rivayet ederler ki: "Bir Mecusi denizde battı. Ölmek üzereyken "Ey Farisî'nin ateşleri, **[53a]** ey Azerbaycan('ın) ateşleri! Benim bu feryadımı duyup elimi tutun!" diye feryad ediyordu. Gemici "Ey ahmak ve cahil (kişi)! Sen abes sözler söylüyorsun. Ateş denilen bir cüzî nesnedir. Eğer ateş seni (sudan) ayırıp alayım dese senden daha perişan hallere düşer. Ateşi yaratan sahibine (Allah'a) inleyip sızlasan seni sudan ayırıp alacaktır. Ey câhil hemen bütün günahlarından dönüp Hüda'ya tapınıp Allah'ın birliğini kabul et. Seni kurtarır." dedi.

Derler ki ateş her şeyi yakar. Ancak üç nesneyi yakamaz. Biri semender[67] biri su yosunu biri karabiberdir. Sefîd şöyle rivayet eder: "Hüsrev ibni Siyavuş oldukça yakışıklı,

---

[67] Semender: Ateşte yaşayan bir masal hayvanı.

nazik güzel (biri) idi. Babasının bir eşi vardı. (Babasının eşi) ona (Keyhüsrev ibni Siyavuş'a) âşık oldu. Bir gün bu kadın [53b] şehzadeye açıkça göstermeden müthiş bir ölçüsüzlük göstermeye başladı. Siyavuş ona karşılık vermedi. O kadın töhmet altında bırakıp 'Şehzâde bana edepsizce, ahlaksızca, sersemce el uzatıp bana kasdetti ama ben onu kabul etmedim.' diye çığlık atıp feryat etmeye başladı. Bu sözden kavga, macera ve husumetler çıktı ve herkes şaşırdı. Siyavuş: 'Benden böyle günahlar geçmez.' dedi. Ateşin huzuruna getirdiler. Şehzade soyundu. Kendisini ateş denizine attı. Bütün halk ve yaratılmışlar Siyavuş için feryat ediyorlardı. Sonunda Siyavuş'u günah için attıkları ateş hiç yakmadan ateş içinden sağ salim çıktı. Gürültü patırtı çıktı. Halk gelip bu ateşe secde ettiler. O halk ateşperest oldu. Günahsız olduğu belli oldu. Siyavuş elem ve sıkıntıdan kurtuldu."

Rivayet etmişlerdir ki: Zerdüşt denilen [54a] hilekar "Seylan Dağı'nda bir melek bana vahiy getirdi." diyerek peygamberlik iddia etti. (O) hilekarın bütün fitnesi dünyada kaldı. Ateşperestlik inancının mezhebi budur diye söylemişlerdir.

Derler ki Endülüs denen yerde bir ateş vardır, (o ateş) sıcaklığıyla taşı (dahi) yakar. İnsanoğlu alayım dese söner.

Ani şehrinde bir ateş vardı. Gündüz duman olurdu, çok uzak yerden görünürdü. Bazı ateşperestler gelip ona secde ederlerdi. Tanrı, Benî İsrail kabilesinden Hâlid İbn Sinân adlı kişiye "O ateşi yok et." diye emretti. Hâlid gelip bir büyük çukur kuyu eşip o ateşi Tanrı'nın emriyle getirip kuyuya bıraktı. Ateş yok oldu. Hâlid'e ecel zamanı ulaştı. Büyük küçük bütün halkı bir araya getirdi. "Ben ölüp üç gün (geçtikten) sonra, bir eşek ortaya çıkıp, gelip kabrimin etrafında dönecek. Sizler benim kabrimi açıp haber [54b] alacaksınız." dedi ve can verdi. Daha sonra söylediği gibi üç gün oldu. Bir eşek gelip kabrinin etrafında dönüyordu. Onun bir oğlu ve bir kızı vardı. Bu halk iki grup oldular. Bir grubu oğluyla oldular ve yine

bir grubu kızıyla oldular. Kızın halkıyla Hüda'nın peygamberi gelip, o kötü halk bu kızı zayi eder diye, alıp gitti demiştirler.

İkinçi bab yıldırımların beyanıdır. İşitmek gerekir. "ot çaknıgan" derler, sâika da derler, felekü'n-nar derler. O öyle bir şeydir ki hava bozuk olsa yere düşmez, hava açık olsa yere düşer. değdiği her şeyi yakar, değersiz yapar, belki öldürür. Muhammedü'l-Tayrî şöyle söylemiştir: "Taberistan'a yıldırım düşünce bir sarayın halkı; parası, malı, at(ı) aygırı, ineği, ağılı, çoluk çocuğu ile yanıp gitti. Öyle yanıp Kayru adlı kente düşüp birçok ağacı **[55a]** yaktı. Bilge (kişiler), "Bu ateş değildir. Kıtlık belasının işaretidir." dediler. Şimşek denen bir şey vardır. Hava ile bulut birleşirler. Onların arasından taş ile demirin çarpışması gibi ses çıkar. İnsanlar onu duyarlar, buna "gök gürültüsü" derler, şimşek de derler. Ancak o şimşeği görür sonra gök gürültüsünü işitirler. Zira, gözün duyusu kulağın duyusundan hızlıdır. Örneğin bir kimse bir yerde balta ile ağaç kesse balta salladığı göz görüp gürültü çıkar. Ancak sesi hepsinden sonra işitilir. Genellikle gece ateş düşer. (Düştüğü yere) işaret koyarlar. Sonra gidip demir bulup alırlar. Eğer o ateş denize düşse öyle bir gürültü olur ki çok kişi ödü patlayarak ölür. Çok balık da can verir. Canlılar ölü balıklardan kaçmasalar ölüleri dirilerden (ayırmadan) yemden bırakmazlar. Ancak balıklar gök gürültüsünün sesini duyunca derya dibine çökerler. Gök gürültüsünden balıklar **[55b]** fena korkarlar.

Kavsı kuzah güneşin nûru olan bir nesnedir. Üç dâiredir. Güneşe yakın duranı kızıldır. Ondan (bir) alttaki yeşildir. Ondan (bir) alttaki karadır. Onun ancak yarısı görünür. Yarısı yerin altındadır. O yağmur yağıp hava açılınca görünür. Ancak dolarak gece ortaya çıkar. Ayı sarıp içine alır. Ay hâlelenir derler.

Şafak denilen gökyüzünün eteğinde olur. Güneş battıktan sonra görünür. O güneşin nûrudur. Onun iyi ve kötüsü, uğurlusu ve uğursuzu yoktur.

Üçüncü bāb rüzgarların beyanıdır. Allah şöyle söylemiştir: “Ben rüzgarı yarattım. Bütün canlıların diriliği onunladır.” Örneğin canlının gırtlağından tutsa dışardan içeri hava girmese, içeriden dışarıya hava çıkmasa nefes alamadan ölür. Sonra yine bütün ağaçlara değse meyve olur. Yine bütün canlıların diriliği üç nesneyledir. Biri yiyecek, biri su, **[56a]** biri hava(dır). Bu üçü olmazsa canlı kalamazlar. Özellikle havasız ölürler. Eger “Havanın değdiği her şey canlı kalır derler ama balık suyun altında yaşar. O nasıl hava alır? Nasıl canlı kalır?” diye sorarlarsa “Küçük bebeğin anasının karnında yattığı gibi yatar.” (diye) cevap ver. Tanrı Teâla kâmil kudretiyle tutar. Havasız olduğu için Tanrı ona hava, su olur. Çünkü o nefsine düşkün değildir. Hava ile canlı tutar. Ancak Tanrı o güç ve kuvvetleri havaya vermiştir. Başka nesneye vermemiştir.

Eğer bir kimse havanın kuvvetlerini bileyim derse bir tulumu havayla doldurup deliklerini sağlamlaştırsın. Üstüne bir batman nesneyi koysun, taşımazsa benim huzuruma gelsin, yükseltip bırakayım. Eğer kuvvet konusunda “Ateş mi (daha) kuvvetli hava mı?” diye sorsalar, “Ateş havasız yanmaz. Ancak hava kendi başına iş yapar.” diye cevap ver. Bu hesaba göre **[56b]** hava daha kuvvetli(dir). Şöyle ki taşı ya da demiri ateşe bırakınca yanmaz. Ama körüklese ateşin gücü rüzgarla hemen artmaya başlar. Ondan başka ateşin hacminden havanın hacmi daha fazladır. Çünkü ateş, insan var olduğunda vardır; insanın olmadığı yerde yoktur. Ancak hava insanın olduğu yerde de var(dır), insanın olmadığı yerde de var(dır). Bil ki kapağın içinde (de) hava var(dır). Buna göre havasız şey yoktur.

Yer ve göğün arasına hava derler ve hava denilen rüzgardır. Dünya havayla doludur. Maddelerin içinde havadan daha çok (başka şey) yoktur. Hüdâ-yı Teâlā’(nın) havayı çeşit çeşit yarattığını bilmek gerekir. Farklı renk ve farklı gruplardadır. Örneğin, Zengbâr memleketinin havası karadır. Halkına da tesir etmiştir, halkı da karadır. Sa‘âlebe tarafının halkı kızıldır. Rüzgarın rengi (de) öyledir. Bedehşan halkı sarışın olur. Rüzgarın rengi (de

sarı)dır. Hıtay Han şehrinin halkı güzel tenli, güzel suretlidir. Yani bütün **[57a]** şekil ve renkler havadan olur. Sonra, “Çölde yürüyen çekirge toprak renginde olur; otlakta, yaylada yürüyen çekirge yeşil renk olur.” derler. Nabatîler denen halkın balık kuyruğu gi kuyrukları olur. Batı tarafında, havanın hırçınlığından mesîh[68] olurlar. Ancak cahilliklerinden o yerden göçmezler. Yaşlanınca sarı tüyleri uzayıp kuyrukları çıkar. Kuzey tarafında bir halk vardır. Yaşlanırken sarı domuz ya da maymunun suretlerinde olurlar. Ancak Tanrı; sebepsiz, (sebebe gerek duymayacak kadar) kâdirdir. Mesîh olmak hiç acayip ve garip değildir. Bilge Hipokrat şöyle söyler: “Bir vakitte bir memlekette vebâ (salgını) oldu. Hiçbir şekilde durmadı. Sonunda, çok sayıda (insan) gittiler. Yirmi ferseng mesafede denizden buhar çıkaran bir ejderhayı gördüler. Veba bu ejderhanın leşi kokup bunun kötü kokusundan meydana gelen belaydı.Sınırsız tuz döktüler sonra **[57b]** koku hafifledi. Vebâ da bertaraf oldu, hava da açıldı.

Dördüncü bâb rüzgarların cinsleridir. Rüzgar çeşitli türdedir. Birçok hastalık rüzgardan ortaya çıkar. (Rüzgar), denizlerin suyunu çalkalayıp dalga yapar. Bazı şeyleri başka bir yerlere götürüp bırakır. Kötü olanına boran derler. O esince ağaçları yamultur, çatıları uçurur, ateşlerin külünü göğe savurur, hayvanların anasından yavrusunu, yavrusundan anasını ayırır. Güneşe ulaşır. Dünyayı karanlık yapar. Batıdaki bulutları doğuya, doğudaki bulutları batıya gönderir. Güz mevsiminde onun rüzgarı ağaçların yapraklarını sarartır, döker ve yok eder. Bahar yeli değse dünyayı yeşertir. İnsanları memnun ve mutlu eder. Hastalıklardan, tembelliklerden, bütün ağrılardan kurtarır. İnsanları sağlıklı yapar. Düşünce ve duygulara kuvvet verir. Yaz gününde kuzeyden eser. Kış gününde güneyden **[58a]** eser. Ancak bazıları vardır, (onlara) sıcak yel derler, soğuk yel derler, kızıl yel derler yel derler. Bu rüzgar yüzünden baş derisinde döküntü, guatr, , çiçek, kızıl, ala, yeşil, ağız ağrısı kör olur. Bu yel

[68] Mesīḫ: 1. Hayvan şekline sokulmuş. 2. Acayip şey, tuhaf yaratık.

kopup geldiğinde birçok hastalığa sebep olur. Kulunç olur; göğüs zarı iltihabı, zatürre, akciğer iltihabı olur. Korkuyla birlikte gelirse bu türlü hastalıklara neden olur. Çünkü yel bütün mevcudat içinde en , en atik ve en zâlim olanıdır. Anında suları dağıtır. Toprağı göğe savurur. Ondan başka işleri çoktur. O kendi huzurunda itaatsiz bir padişah gibidir. Öyle bir cevherdir ki onda ne renk vardır ne cisim ne görüntü ne yüz ne göz ne el ve ne ayak (vardır). O, böyle elsiz, ayaksız bir belâdır. Deve benzer dünyayı bir saatte dört döner Sudan geçse durmaz, ateşten geçse yanmaz. Belki ateşi, suyu ızdıraba salar. Bu dünyaya küçücük gelmiştir. Bir zerrecik kadar yer onsuz değildir. Onun gözüne ne gökyüzü, ne yer(yüzü) ne ateş, ne su gelir. Herhangi bir şey önüne **[58b]** gelirse hiç değer verip düşünüp dönmez. Ateş suyla söner. Su toprak ile durur. Toprak kazmayla o yan(a) bu yan(a) hareket eder. Ancak rüzgarı hiç(bir) hîle ile hareket ettirmek (ya da) durdurmak (mümkün) olmaz.

Mısır memleketinde bir rüzgar vardır. Ona **Rîhü'l-Mürsiyye** derler. O rüzgar gelirse bütün halkı hasta eder. Kefen hazırlarlar.

Rîh-i Dâmgân denen gece gündüz esen bir rüzgardır. Rüzgar ıslak yerde yürümeye eğilimlidir. Bir miktar rüzgar bir kimseyi alıp **kala-i mukan** üç kez döndürür.

Rîh Ahzî denen Rey memleketindedir. Berde şehri tarafından bir rüzgar gelir. Gece gündüz üç ay aralıksız eser. O halk rüzgar duruncaya kadar dağlarda, yamaçlarda kaçıp büküp yürürler. Simnan dağının arasında bir kale vardır. O rüzgar o kaleden çıkar. Çok kişiyi helak eder. Ebû Delf adlı (kişi) şöyle anlatır: "Topluluk kervan **[59a]** ile geldiğinde o yerden rüzgar çıktı ve kafiledekilerin hepsi öldü. Ben iyi (bir) atla kaçıp kurtuldum."

Bârhâne-i İndî adlı bir ev vardır. Kızıl taştan (yapılmıştır). İki kapısı vardır. Biri batı tarafında, biri doğu yönündedir. O halka harman savurmak için rüzgar gerektiğinde bir

kapısını açıp biraz aralık bırakırlar. Rüzgar gece gündüz eser durur, hiç durmaz. Gerek kalmadığında o kapıyı itip kapatırlar, rüzgar yok olur. Ona **kenînü'l-riyah** derler.

Siyam dağında bir delik vardır. O delikten rüzgar hiç eksik olmaz. O deliğe ne atsalar uçurup gittiği yere kadar götürüp atar. Rîh-i Ahzî adlı (rüzgar), Meksân memleketinde bir çeşme vardır, oradan çıkar. Her kim o çeşmenin ağzına gelse, uzağa atar deneyip görmek için bir çuvala azıcık kum alıp, götürüp (oraya) bıraktığımızda onu da uçurup uzağa attı. Bir hançeri basıp öldürdüğünü söylerler.

Şam vilayetinde bir mağara vardır. Halk onun ağzına **[59b]** ne kadar yaklaşırlarsa, rüzgar(ın şiddeti) o kadar artar, hiç yaklaştırmaz. Karanlık olduğunda yaylamayıp dönerler. Çok kez yaklaşmaya yaklaşmaya niyetlendilerse de hiç yaklaştırmadı. Bu dünyada birçok delikten yaz kış, gece gündüz, rüzgar çıkar, hiç eksik olmaz. Bazen şiddetli eser, bazen daha az şiddetli eser. Böyle bir şeydir.

Beşici kısım bulutların anlatımıdır. Yüce Allah şöyle söylemiştir: [69]وينشئ السحاب الثقال Yani Yüce Tanrı şöyle buyurmuştur: "Ağır bulutları bir araya getirdik. Ondan yağmurlar yağdırıp denizleri akıttık. Evlerini harap etmesin, binalarını viran etmesin (diye) onu damla damla yağdırırız. Ancak bulut denen şey denizlerden ortaya çıkar. Ona hava soğuk (olarak) değse damla damla yoğunlaşır. Ama hava ılımanlaştığında yağıp düzelir. Soğuk havada kar olup düşer, sıcak havada su olup düşer bu ikisi birdir. **[60a]** Ancak bulutları havadan yok edip (havayı) açan rüzgardır. Bulutlar rüzgarın karşısında çaresizdir. Ne zaman kovalasa gitmemek için çaresi yoktur. Türkistan sınırında acâyip bulutlar olur. Onu seyreden insanlar vardır. Bazı insanlar o kişilere secde ederler. İsmail İbn Ahmet Horasanî şöyle söyledi: "Ben bir sefere gittim. O yerde bir kâhin vardı. Bir gün havayı tuttu. Fena soğuk olduğu için benim askerlerimden bütün halkım o kar fırtınasında helak oldular. Yine bir gün "Bulutlar peyda

[69] Araf Suresi 7. Ayetin bir kısmıdır.

oldu.” diyip halkım feryat figan ettiler. Yine o kar fırtınası koptu diyip ben secde edip münacat Allah’a dua ettim. “Ey Tanrım! Benim halkımı bu beladan koru. Müslümanları harap etme.” dedim. Allah bu duamı kabul etti. O kar fırtınası kafirlerin başına gelip, sayısız kâfirler öldü, bir kısmı kaçıp kurtuldu. Biz o yere varıp, sayısız ganimet ele geçirip, mutlu ve mesut olup **[60b]** döndük. Ancak bu türlü soğuklar orada meşhurdur.

Bulut denen (şey) öyle kuvvetli şeydir ki denizlerden büyük yılanları alıp adalara atar. Tinnîn denen ejderhadır. Onun genişliği ve uzunluğu birer fersahdır. Böyle şeyleri alır, onun elinden hiç(bir) canlı kurtulmaz. Sonra denize düşüp su canlılarına cefa ederler. Bunlar Allah’a inleyerek yalvarırlar. Tanrı Teâlâ bu karınca, çekirge ve kuş, balığın, cirendelerin ve yırtıcı hayvanların duasını kabul eder. Bulutları gönderir. Gönderip Yecüc ve Mecüc adasına atar. Yecüc ve Mecüc eşekleri onlardır. Çin ve Maçin sınırına atar. Birbirlerine değse yağış olur.

Tibet’te bir dağ vardır. Eğer biri bağırsa çok yağar. Seller akar. Ses yapmasın, (sel olacak kadar) ses yapıp yağış yağmasın (diye) at ve develerin ayaklarına keçe bağlarlar. Muallî İbni Melâl söyler: Ben bir Masîsa’daydım. Deniz suyu çalkalanmaya başladı. **[61a]** Hayrete düşmüştük. Bir bulut gelip denize çöktü. Bir zamandan sonra gökyüzüne çıkıp gitti. Bir şeyi alıp çıktı. Başı havaya yükseldi. Ama kuyruğu da denizdeydi. Kuyruğu bir şehrin hisarına değince kırk (binanın) kubbesini uçurdu. Antakiyye Denizi’nden bir canlıyı aldı. Çok büyük bir canlı(ydı). Ayrıca iki kanadı vardı. Uzun kulaklarını ve uzun başını kümbetten herkes görüp ağlamaya başladılar. Dediler ki: “Sakın şehre salıverip gönderme. Eğer şehre girerse halkı yer ile yeksân eder.” Bırakıp göndermedi demişlerdir.

Üçüncü rükün yerlerin acayipleri (ile ilgili)dir. Öyle ki yeryüzünde olan **varlıkların** acayipleri (ile ilgili)dir. Tanrı şöyle buyurdu: [70] Yani bu sözlerin manası şudur: **[61b]** "Biz suyu bulutlardan gönderdik; sebzeleri yetiştirsin, çöller abad olsun, ak yerler yeşersin, bostanlar onunla ürün versin. Tanrı şöyle buyurdu: [71] Bütün varlıkların canlılığını suyla sağladık. Öyle ki bütün insanların özü dört unsurdur: Ateş, su, toprak ve hava. Tanrı Teâlâ bu dört unsuru hiç kimseden esirgememiştir. Padişah ve dilenciye eşit paylaştırmıştır. Bir kimseye "Dünyada bütün nesnelerden daha değerli nedir?" diye sordular. "Su." diye cevap verdi. Yine sordular: "Dünyada bütün şeylerden pahalı olan nedir?" (Cevep verdi): "Su." Nasıl diye sorduğunda cevap verdi: "Çok olduğunda bin batmanı bir pula almazsın ancak yokluğunda bir kadeh suyu bin liraya bulursan ucuz (der alırsın)." diye cevap verdi. Bütün ları organlara götürüp cildi gençleştirir. Bir Arap (şöyle) söyledi: Yani: **"**Ey Allah'ım **[62a]** bana kötü su verme, iyi suyu nimet (olarak) ver."

Suyun iyisi akıp duran, bazı zamanlarda soğuyan bazı zamanlarda ısınan(dır). Suyun kötüsü buz suyu ile kar suyudur. Kışın soğuğunda bütün letâfeti ve nezâketi gider. Ondan soğuk su zehir olur. İnsana soğuk su zehir olur, fayda vermez. Özellikle dişe, damağa, göze zarar verir. Çünkü bunların yapıları soğuktur. Tuzlu suyun letafetini güneş almış gibidir. Suyun iyisi devadır. Eğer "Suyun aslı nedir?" diye sorarlarsa şöyle cevap ver: "Allah bir tane cevher yarattı. Ona baktı. Kendisini taşa gösterdi. Taş Allah'ın heybetinden iki parça oldu. Biri arş oldu. Biri su oldu. O suya Amîk Denizi derler. Rum dilinde "tayr u tas" da derler. Ancak bütün suların dönüşü toprağadır. O sular farklı yere sızarlar, kaynaklardan çıkarlar. **[62b]** Güneşin çekip aldığı o sular yağmur olup sonra yeryüzünde denizler olup akar.

---

[70] Nebe Sûresi 14, 15, 16. Ayetler.

[71] Enbiya Sûresi 30. ayetin bir kısmının ve Hûd Sûresi 7. Ayetin bir kısmının birleşimidir.

Yeryüzünün neminden denizler peyda olur. Mısır memleketinde denizler vardı. Mısır olup kaldı. Ancak Yunan(‘ın) bazı yerleri nehir oldu bazı yerleri step oldu, yani bozkır oldu. Bulutlar farklı görünüp yağar. Eğer batı tarafından çıksa suyu Harez Nehri’nden Rum Nehri’nden alır. Doğu tarafından doğup çıkıp gelip yağsa Hind denizinden Herkend Denizi’nden aldığı sudur.

İkinci bâb deryaların anlatımıdır. Tanrı [72] Bilmek gerekir ki dünyada nehirler çoktur. Ancak en meşhurları budur: Ahzar deryası, genişliğini ve uzunluğunu Allah’ın bildiği bir deryadır. Ondan başka hiçbir mahluk **[63a]** bilmez. Ona gemiyle giden kişinin gittiği yerin bir sınırı Habeş’tir, diğer bir sınırı Bartîn ki boş bir adadır. Bu deryaya **Bahr-i Cenubi** derler. Durgun bir sudur. Bunun arasında sekiz yüz şehir vardır. Diğer uzantısında bin iki yüz şehir vardır. Ancak onun geminin gidebildiği yerinin uzunluğu bin mildir. Genişliği iki bin mildir. Bir tarafı Farisî Nehri’dir. O tarafında bin üç yüz ada vardır. Kızıl yakutu o yerden bulurlar.

Endülüs Irmağı denilen (bir) nehir vardır. Cumartesi gününden başka günde gemi yüzmez. **G**irerlerse, cumartesi günü güneş batıp karanlık olduğunda yüzer. O ırmağın girişinde bir put vardır. Onun alnına **(**şöyle) yazmıştırlar: Yani bu yerden geçme. Eğer geçersen dönme.

Elmas denilen bir nehir vardır. Bir adadadır. Büyük ve korkulu nehirdir. O nehre giren, tekrar dönüp o (nehir)den çıkamaz. Ancak kendisini bırakıp nehirle (kıyıya) gelirse gelebilir. Aksi halde gelemez, ölüp kalır.

[63b] **Ebel** adlı (nehir), büyük bir ırmaktır. Urus’tan Bulgar’a gelir. Kısa süreli yükselişler ve gürültülü bir şişkinlikle gelip Bulgar’a ulaşır. Yine Urus’a dönüp gelir. Oradan

[72] Nahl sûresi, 38. ayetin bir kısmıdır.

Bertaş adasına varır. Sonra Hazar Denizi'ne dökülür. Oraya kadar yetmiş nehir onunla birleşip akar. Onun genişliği otuz fersengdir.

Harad Nehri'nin suyu tuzludur. İki nehir beraber akar. Acı su ve tatlı su birbirine karışmaz.

İlak denilen bir nehir vardır. Onun balıkları vardır. Biri o balıklardan yerse felç olur. Biri o suda gusletse boşalır. Genç kişilerin şehvetini yok etmek için iyidir.

Île denilen nehrin uzunluğu kırk fersahdır. Genişliği düzdür. Girintili, çıkıntılı değil elif (harfi) gibi (dümdüz) olur. Suyu tuzludur. Ancak tehlikeli bir ırmaktır. (Ona) nehir de derler.

Basra bir deryadır. Ancak ondan yüz yirmi dört nehir su alıp gider. Her bir nehirde küçük sandal yüzebilir. Her bir nehrin adı vardır.

Urus nehri, büyük bir nehirdir; Azerbaycan'ın sınırından **[64a]** Taberiye Nehri'ne akar.

Ab-ı Ahmer denilen bir pınar vardır, suyu kızıldır, kana benzer; ancak tatlıcadır. Kışın sıcak, yazın soğuk olur.

Çeşme-i Ebyaz denilen bir pınar vardır, suyu süt gibi ak olur. Eğer elbiseye değse rengi kararır. Altın veya gümüş kadehe koysalar (onun) rengini alır. Ancak cama ilginç (bir) renk verir. Eğer o pınara bir şey atsalar çöp atmış gibi kaynamaya başlar. Bir zaman sonra yine sakinleşir.

Çeşme-i Esved denilen Melâga adlı şehrin kapısının önünde bir pınar vardır. Bütün halk siyah rengi bunda yapıp alır. Bütün dünyada onun gibi su yoktur.

Derya-yı Bakî denilen nehir hoş (ve) güzel(dir). Elmas Nehri'nin arkasında(dır). Tanrı Teâlâ: "İki parça ol." diye emretti. O nehir iki parça oldu. Yine bir tabak gibi birleşti. Allah (onu) azarladı. Nehir korkup ağlamaya başladı. Tâ kıyamet(e kadar) bu nehirden çığlık eksik olmaz. Onun arkasında **Bahr-i Muzlim** adlı derya vardır. Üzerinde bulutlar durduğu için her zaman o nehrin **[64b]** 1 yüzü karanlıktır.

Bükrüyel denen büyük bir nehir vardır. Nûşirevân-ı Âdil genellikle o nehri seyrederdi. Ancak onun çevre(sinin) sınırı bin fersahdır. Medine (ile) o yerin arası dört **5** aylık (mesafe)dir. Beyzâ'dan Hind ü Sind'e iki aylık (mesafe)dir.

Belencer adlı bir nehir vardır. Haraz Nehri tarafından gelip **7** Belcikân'a dökülür.

Belcikân öyle bir nehirdir ki uzunluğu sekiz fersahdır. Suyu tuzludur. Yağmur yağsa şuncacık tuz olup kalır. Yine güneş çıkınca su olur.

10 **Bâbil** adlı bir pınar vardır. Süblan dağında bin kazan koymuşlardır. Ne zaman bu halka su lazım olsa gidip şu kazanların çevresinde dans ederler. Kuyudan gökgürültüsünün sesi gibi sesler çıkar. Sonra su çıkmaya başlar. Bu halk('ın) eskiden yapmış oldukları su yolları 15 vardır. Herkes kendi başına su yolu alır. Ne zaman yine kuruyup kalırsa, kızıl gül alıp, gidip kuyu(nun) başında (yere) saplayıp bırakırlar. **[65a]** 1 **"**Su yetmedi. Tekrar (su) dilemek için geldik." deseler yine su ortaya çıkar. İhtiyaçları ölçüsünde alırlar.

Tevbe adlı bir pınar vardır. Batı(daki) memleketlerdedir. Ağzına taştan kilit vurulmuş bir sandık vardır. Su onun deliklerinden 5 çıkar. Eğer su çıkmazsa o pınarın suyunun yolunu gözleyen, onun suyunda ekin (ekip) alan o şehirler çöl olur. O aşamada o halk gelip bin kişiye yemek verirler. Ağlarlar, feryât ederler, günahlarına tövbe ederler. Sonra bir testi su koyarlar. Sonra 10 çok fazla su çıkar. Bu bütün şehirlere ayrı ayrı alıp alıp giderler. Sonra zenginleşir. Onların günahlarının uğursuzluğundan yine (suyun akışı) durur.

Şor Denizi denen (deniz) Karzun şehrine yakındır. Ancak çevresinin uzunluğu kırk fersengdir.

Ceyhun denen büyük bir nehir vardır. Suyu tuzludur. Belh (ile) Ceyhun'un arası on iki ferseng'dir. Doğu tarafından gelir. Ona Nûşâdân da derler. Termiz **[65b]** tarafına varıp onunla Tibet dağlarına gider. Orada (bu nehre) Vahhâb derler; Belh'e ulaşınca **Ceyhun** derler. Oradan geçip Harezm, Kara Dağ, Halîc, Taberistan'a ulaşır.

Cebenest denen büyük bir nehir vardır. Türkistan vilayetindedir. Afrasiyap bir süre Keyhüsrev'den ayrı hareket ettiğinde "Ey Afrasiyap! Padişahlığın tahtını ve tacını atıp uğursuz yerlerde yürüyorsun. Bu mağara içinde yürü. Nice gün kalıcı yapar." derdi. Sonunda Hum adlı biri vardı. Afrasiyab onu orada görüp kendisini bu nehre attı. Hum adlı (kişi) "Afrasiyab'ı iple nehirden kurtarırım." diyerek yürüdü. Halk bunu görüp Keyhüsrev'e söylediler. O gelip ipini alıp, (Afrasiyab'ı) nehirden kurtarıp, dönüp gitti.

Cügel denilen büyük bir nehirdir. Onun balıkları vardır. Kalabalık olduklarında deve kadar şeyleri yutup götürür. **[66a]** O nehrin balıkçıları yaz kış ağlarını yamarlar. Balıklar yine paramparça yaparlar.

Cürcan Nehri öyle bir nehirdir ki uzunluğu yedi yüz mildir, genişliği altı yüz mildir. Ancak onun arasında adaları vardır. Ama harap (bir durumda)dır.

Câceremiye adlı bir pınar vardır. Câcerem'dedir. Gece olunca suyu güldür güldür akar. Güneş doğunca yok olur. Böyle böyle (döngü devam eder).

Çeşme-i Hayat adlı bir pınar vardır. Karanlıktadır. **O** pınarın suyundan içen kişi kıyamete kadar yaşar. İskender-i Zülkarneyn gidip içmeye niyet etti. Gitti. Giremeyip şaşırdılar. Ancak dönüşte "Yaşlılar gitmesin." diye ilan ettirdi. Ancak bir yiğit babasını alıp kitmemek için çaresiz kalıp (babasını) bir sandığın (içine) koyup getirmişti. **[66b]** Oğul

babasını çıkarıp bu durum (için) tedbirini sordu. Pir şöyle söyledi: "Ey oğlum! Gidilir zamanda gidersin. Bulursun. Dönmek zor Bir dişi eşek gebe kalıp yavrular. Eşeğin yavrularını bağlayıp, annesini alıp, karanlığa girip dönerken bırakıverseler o dişi (hayvan) en başta çıkıp gelir." Öyle yaptılar. Ancak Hazreti Hızır Aleyhisselam yol göstericiydi. Gittiler, (çeşme-i hayatı) buldular, yıkandılar, döndüler. Bütün askerler eşeğin arkasından aydınlığa ulaştılar, karanlıktan kurtuldular.

Çeşme-i Har bir pınardır; Talikan'dadır. Eğer bir koyunu bütün olarak içine koysalar pişer, çiğ kalmaz. Eğer bir an unutsalar (koyunu) kemikleri ayrı ayrı olup kalır. Biri o çeşmenin suyundan içtiğinde **[67a]** içinden kan akar.

Taberistan'da bir pınar vardır. Kazvin ile Harkân'ın arasındadır. **Aynü'l Cem** derler. Şerefli bir pınardır. Ona Çeşme-i Zerâvend de derler. İnsanlarda ve dört ayaklı hayvanlarda kapanmayan ve kurtuluşu olmayan yaralar oluşsa; cüzzam, alaca hastalığı (olsa), ya da kızıl yel, böyle hasta kişiyi alıp, götürüp o pınarda oturtsalar hemen bütün dertlerine deva, ağrılarına şifa olur. İster kulunç, ister اوستخار, ister اسود (olsun bunların hepsi) denenmiştir. Ancak o sudan iki üç dört aylık (mesafelerdeki) yerlere taşırlar. Onunla papağanlar gibi ziller çalarlar. Ayrıca tedavi ederler. Bütün ağrı ve yaralara deva olur. O şehirlerde meşhurdur.

Bahrü'l-Harezm denen bütünüyle dönen bir nehir vardır. (Üzerinde) hiç adası yoktur. Eğer biri onun etrafını dönse ya da hiçbir yön(e) yürümeden **[67b]** Yine "Yürüyüp yürüyüp bir yere çıktım." dese yine o yerdedir. Ancak tuzlu sudur. Dibi siyah balçıktır. Kök boyası o nehirden çıkar. Tutup, alıp her tarafa giderler.

Halencü'l-Harz'a Bahrü'l Devvâr da derler. O nehir(in) (uzunluğu) bin beş yüz fersahdır. Bahrü'l-Harezm adlı nehir gelip ona katılır. Onda bir ada vardır. Ona Cezire-i Bâk derler. Beyaz ve siyah قارن نفط ları oradan çıkarırlar.

Nehrü'l Hârezm adlı küçücük bir nehir vardır. Onun çevresi yüz fersengdir. Ancak **Nehrü'l Şâş** ona akar. Kış ve yaz akıp durur. Ancak hiçbir zaman bu halden daha az ya da daha çok olmaz.

Nehrü'l-Hâbûr denen bir kaynaktan çıkıp gelir. Yığılıp akarak Câcûr adlı nehir olur. Ancak fena akan nehirdir. Onun kenarında hiçbir yerde olmayan ağaçlar vardır.

[68a] **Dicle** adlı bir göl vardır. Onun sınırı Zenc şehrinden başlar. O nehrin bütün balıkları da Dicle'ye gelirler Böylece Dicle'nin hiçbir zaman balığı kalmaz. Ancak (Dicle'nin) yolları müthiş zor, güç ve problemlidir. O nehre **6** Rus Nehri'nden balıklar gelir. (O balıklar) değişik tarz ve değişik şekillerdedir. Her türlü olurlar; tek renk olmazlar. Bağdat'tan geçerek Vâsıt ve Sitah'a varır. (Oradan da) geçip Hind ü Sind denizine dökülür.

Bahrü'r-Rum Bahr-i Ahzar'dan gelir. Sayda ve Hûr'un arası bin mildir. Arasında yüz altmış ada vardır. Hepsi bayındır ve mamurdur. Burus, Serdâniye, Aftît -bu memleketler- o deryanın adasındadır. Bahrü'r-Rûmiyye adlı bir su vardır ki (o), Damgan ülkesindedir. Suyu kan gibi kızıldır. Eğer kimse o **[68b]** suya tükürüp yürüse tükürüğü suya taş olup düşer. O denizde kaplumbağalar vardır. O denizin içinde putlar vardır. Taştan kollarında demirden mızrakları vardır. Hiçbir canlı o putlara yaklaşamaz, kaçarlar.

Bahrü'l-Zerre adlı büyük derya vardır. Genişliği yedi fersahdır. Büyük bataklıkları vardır. Femmül Esed adlı müthiş heybetli yer vardır. Bütün gürültü oradan çıkıp gökyüzüne ulaşır. On beş ferseng(lik) mesafeye sesi ulaşır. Keyhüsrev rivayet eder: "Onda suda yaşayan

öküzler ve insanlar var. İnsanların bedenleri tüylüdür, kolları arkalarında, ayakları ellerindedir. Başları balığın başı gibidir.”

Vesrûr adlı bir deryā vardır. **[69a]** Kûhistan sınırındaki Benâgân adlı kentten ortaya çıkar. Kente girince su artar. Yarısı kente akar. Nice kentler zenginleşir. Yarısı (da) kuma girip gider. Kuma girmeye başlayan suya ağaç attılar. O ağacı Kirman’da bulup aldılar.

Bahrü’s-Sîrâk adlı bir derya vardır. Tüccarlar o nehri kullanırlar. Dalga vurmaya başlayınca hengâmeler bu deryada ortaya çıkar. Tüccarlar da başlarından başlıklarını, sarıklarını, ve külahlarını o suya atarlar. Dalgaları yavaşlar, gürültüler sakinleşir. Onda bir girdap da vardır. Ancak iki dağın arasında kaybolur. Gemileri de girdapdan çıkar. (Gemiler) Yedi gün ve gecede bu deryadan Cangur’a çıkarlar. Ancak gemi yadan (çıkan) oktan da hızlı gider.

Seyhan adlı **[69b]** Ona yedi kemerli bir köprü yapmışlardır. Ne zaman ki suları fena gelse, köprülerini alacak olsa demir bir tahtaya yazılmış bir yazıları vardır. Onu köprüye bağlayıp bıraksalar su sakinleşir. Rum’dan çıkıp gelir. Ancak müthiş güçlü bir deryadır. Bu köprüyü (inşa) eden kişi tılsım ile inşa etmiştir. Beş ay kaybolup, gidip, hazırlayıp, getirip deryanın üstüne koymuştur. Oraya yerleşti. Bütün halk şaşıp kaldılar.

Aynü’s-Sîb adlı bir pınar vardır. Her cumartesi günü ister insan ister hayvan ister kuş ister yırtıcı hayvan olsun o pınara yaklaşırlar. Onlar başka gün gelseler hiçbir olay olmaz.

Aynü’s-Sem adlı Çin Fağfuru(’nun) şehrinden bir pınar vardır. (Pınarın) suyu yerinde müthiş lezzetli, letafetli, güzel kokuludur. Ancak bir fersah yere alıp götürseler zehir olur.

[70a] **Sûzîn** denilen Rey’de küçük bir kasabadır. Onda bir pınar vardır. İster insan ister hayvan olsun, o pınarın suyundan içen hasta olur. Sebebi şudur: Zekeriya Peygamber’i,

aleyhisselam, öldüren testere bu 5 kaynak suyunda yıkanmıştır. Sebebi budur. Ona Aynü'l-Yemun derler.

Bahrü'ş-Şîr adlı bir derya vardır. Onun dibini gören kişi yoktur. On dört kulaç (uzunluğunda) ağacı (deryaya) saldılar. Hiç (deryanın) dibine ulaşmadı. Biri o suya çamur atsa taş olur. Asla çamur olmaz.

10 **Şûş** adlı bir su vardır. Onun uzunluğu iki mildir. Ebû Mûsâ Eşârî adlı biri bir yere gelip Hazret-i Danyal Peygamber'in, aleyhisselam, cesedlerini buldu. O yerde fena kıtlık vardı. O cesedi derya suyunu kesip, gömecekleri yeri hesaplayıp **[70b]** 1 ve daha sonra kazıp deryanın dibine defnettiler. Sonra suyu bıraktılar. Kıtlık hafifledi. Halk; gam, endişe ve kaygılardan kurtuldu.

Şâs adlı bir derya vardır. Harezm tarafından 5 çıkıp gelir. Günden güne yıldan yıla artar, azalmaz. Ancak hiçbir tarafa da çıkmaz. Bir dağ vardır. O dağın başında bir çeşme vardır. Onun başında bir arslanın sureti vardır. Ancak müthiş güzel bir sudur. Biri o suya para salsa elbette altı 10 katı artar. Onun vakasını hiç kimse bilmez. Ancak bu zâlim (ve) uğursuz derya Çin ü Maçin'dedir. O yerde bir rüzgar eser. Deryaya giren gemileri parçalar. Düzlükte olsa birçok canlıyı öldürür. Bu deryada su halkı vardır. O halkın hiç kimseye **[71a]** 1 zararı olmaz. Hiç kimseye onlardan elem ve külfet ulaşmaz. Ancak yedi yıl derya olup akar. Yine yedi yıl kuruyup kalır. Onun nasıl olduğu Tanrı kendisi (en) iyi bilir.

Dımaşk memleketinde 5 bir pınar vardır. Onun dört yıl suyu çıkıp akar. Diğer dört yıl suyu akmaz. Kuruyup kalır. Ona Çeşme-i Garâre derler. Bir dağın başında bir pınar vardır. Yaz kış, gece gündüz akıp durur. Ancak biri (oraya) gelip bir ses çıkarsa durup kalır. Biri 10 saklansa yine akar. Ona Çeşme-i Garâre derler. Bir dağ başında bir pınar vardır. Yaz kış, gece gündüz akar. Ancak biri gidip bir ses çıkarsa durup kalır. Biri saklansa yine akar. Ancak

Derya-yı Umman öyle bir deryadır ki kırk **[71b]** gün akmaz, durup kalır, hiç kımıldamaz. Sonra iyi ve saf olur. Dibindeki her şey açıkça görünür. Dalgıçlar dalıp sadefleri alıp çıkarlar. Dördünü kendileri (için) alırken birini Ummân padişahına beşte bir (pay) verirler. Bu sadeflerden her şey çıkar. (İnci) çıktığında kendilerini bahtlı görürler. Ancak o yerde köpek büyüklüğünde karıca olur. İnsanı çıkarmazlar. Oraya gidebilmek insanın haddi değildir. Biri o suya taş atsa kargaşalar olup bulutlar ortaya çıkıp, dolu ve yağmurlar yağıp insanları da helak eder. Birer ferseng yere kaçsa kurtulurlar. (Kaçamazlarsa) öldürür. Fâris deryası ve Hind deryası bir(likte) akar. Ancak suyu karışmaz, ayrı akar. Fâris Deryası'nın **[72a]** huyuna, Kaşgar'ın دعضی'na benzer oldukça coşkun sudur. Eğer güneş başak burcuna gelse dalgaları artar, yay burcuna ulaştığında (dalgalar) alçalır.

Fırat Nehri Anadolu yönünden gelir. Kırın, Umman ve Aden yollarından geçip Yemen tarafına Filistin ve Burut('a) gider. Bunlar aynı zamanda adadır. Arapların yeridir. Ancak Furat'ın içinde nar (ağaç)ları vardır. Meyvesini taşıyamaz. Ağacı(n dalları) kırılır.

Femmü'l-Ebvâb, nehirlerin toplamıdır. Her canlı o deryaya düştüğünde değirmenin çarkı gibi çevrilip ölmeden kurtulamaz. Ölüsünü sahile atar.

Femme'l-Eser adlı bir nehir vardır. Bir yerde bir taş vardır. Bu suyun tamamı bu taşın ağzına girip akar. O taş arslan suretindedir. Onun içinden gürültüler çıkar. Yine bir ferseng yerden o su çıkıp tekrar derya olur. **[72b]** Ancak bu dünyada büyük derya dört (tane)dir. Biri Bahrü'l-Azim, biri Bahr-i Fâris. Bu deryanın bir ucu Habeş sınırı, bir ucu (da) Hıtay (sınırı)dır. Yine biri Rum Deryası, biri (de) Derya-yı Mağrib'dir.

Bahr-i Fârâb adlı bir derya vardır. **O** deryaya giren kişinin ayağına bir şey dolaşır. Ne kadar çabalarsa o kadar sıkılaşır. Kendi halinde bırakca gevşer. Sonra kurtulur, aksi mümkün değildir.

Aynü'l-Fars adlı bir pınar vardır. O ülkede yağmur suyundan içerler. Ziraatlerini sularlar. Akarsuyu bilmezler. Eğer yağmur yağmasa şaşıp kalıp, bir atı alıp, gidip, o pınara bağlayıp, insanlar çevresinde durup feryat edip ve çığlık attıklarında bulutlar ortaya çıkıp yağmurlar yağar. Ziraatleri de (suya) doyar. Kendileri (de) suya doyar. Ancak çok fazla yağmaya başlasa **[73a]** canlarından geçip, o atı pınardan çıkarıp, bu atı öldürürler. Sonra su durur. Yağış yağmaz. Atın ölüsünü atıp bütün insanlar dağılıp giderler. Kuşlar ve vahşi hayvanlar (atın) etini yerler. İnsanlar Şöyle derler: "Tanrı bizi yağmur suyu ile ağırladı. Biz de onun kullarını at eti ile ağırlarız." **Kulzum** adlı bir derya vardır. Ona giren kişi sağ salim çıkamaz. İki tarafından rüzgar estiği için gemiyi çark gibi çevirir. Gemiler parça parça olur. Ancak Firavun'un, aleyhillane, battığı derya bu deryadır. O deryada maymunlar var(dır). Abdülmelik Mervân adlı kişi o yere gitti. Cevahirü'l-Gâlî dalgıçlarına emretti. Dalgıçlar (bir) süre sonra bakır testiler bulup çıktılar. Bütün insanlar sevindiler. Bu testide hazine var diye ağzını açtıklarında **[73b]** her testiden bir dev çıkıp gökyüzüne uçup gitti. Bu devleri Hazreti Süleyman, aleyhisselam, tepsilere hapsedip atmış. Devlerin kurtulanları söylediler: "Ey Davut'un oğlu! Bizleri hapsedip denize atınca biz kurtulmayıp kaldık mı?" Sonra çok çok maymunlar ortaya çıktı. Bir büyük maymun gelip durdu. Boynunda bir şey asılı (olduğunu) gördüler. (Üzerinde bir) yazı gördüler. "bismillahi'l-azim" yazıyordu. Sordular: "Bu nasıl yazı(dır)?" Maymun cevap verdi: "Hazreti Mihter Süleyman'ın, aleyhisselam, verdiği muska bizdedir. Cin, insan, dev, peri(nin) tehlikelerinden korunuyoruz." dediler. "Testilerini deryaya at." yalvardılar, birçok hediye getirip verdiler. Testileri deryaya yuvarlayıp bırakıverdiler. **[74a]** Sonra onlar (devler) mutlu ve mesut olup kaldılar. Sonra o deryada kapkara su insanları vardır. Onlar Muhit deryasındandırlar. Keyhüsrev o yere gitti. Gittiği gece çığlıklar duyuldu. Çok korktular. Sonra çıkıp baksalar suyun üstünde kubbeler gelmektedir. Kubbelere kılıçla vurdular ve su olduğu gördüler.

Bahr-i Kayyum adlı bir derya vardır. Birçok şehir vardır. (O şehirlerin) halkları o deryadan su içerler. O yerde bir dağ vardır. Dağın başında bir pınar (vardır). O pınarın içinde birçok altın gümüş mücevherler vardır. Onu alan kişi nereden çıkıp çıkmadığını bilmez. Bir kişi bir altın kadeh bulup aldı. Üzerine bir kişinin adı nakşedilmişti. Şaşırdılar. O an bir insan ortaya çıktı. "Kadehin sahibi benim. (Üzerinde) yazılmış ad da benim adımdır. Falan deryada **[74b]** gemiden suya düşmüştü." dedi. Üç aylık yerden geldiğini anladılar.

Bahrü'l-İ'nâf adlı (ve) ortasında bir dağ olan bir derya vardır. Hazreti Adem, aleyhisselam, cennetten bu dağın başına inmiştir. Ancak suyu güzelce sudur. Deryaları -Urus deryası, Taberiyye deryası- o deryaya dökülür. Mukan Deryası da katılır. Nehrü'l-Kemûsûr denilen sonsuz derya(dır). Tanca ve Endülüs onun kenarındadır. O derya Bulgar'a ulaştığında Ali Orung derler. Hıtay'a ulaştığında Derya-yı Çin derler. Biri o deryaya girerse batmaz.

İskenderiye' de suyu sıcak bir pınar vardır. Biri cüzzam (hastası) olsa, o pınara (girse) sağ salim olup çıkar. Rum padişahı "Ben cüzzam oluyorum." diyip o pınara gitmek için yüz bin kişi ile gemiye binip o pınara ulaşıp girdi. (Bunun) gecesinde İskenderiye şehrini gece baskınıyla aldı.

Gûr ülkesinde bir pınar vardır. O pınarın ağzında bir taş vardır. O **[75a]** taşın üç deliği vardır. Birinin herhangi bir hastalığı olsa o taşın üzerindeki deliklere basıp suyundan (da) başına koysa derhal hastalığından kurtulur.

Nehrü'l-Hind adlı uğursuz bir derya vardır. Ne zaman güneş balık burcuna gelse o derya(da) dalgalar vurur. Bütün dünya karanlık olur. Ne zaman güneş yay burcuna ulaşsa dalgaları yavaşlar. Yine aydınlık olur. O deryanın bir tarafı Hindistan diğer bir tarafı Mekran ile Bilâdüssîn'a ulaşır. Veheb ibni Münîb "Ben, büyük deryayı görüp Tanrı'nın kudreti ve azametini bilmeyip gönlünde karar kılmayan kişiye şaşkınım." demiştir.

Herkend adlı büyük bir derya vardır. Onun dibini hiçbir yaratılmış bilmez. Hızır -aleyhisselam- bir gün “Bu deryanın dibini görsem, bilsem.” diye hayal ettiler. İnip gittiler. Huzuruna **[75b]** 1 bir melek peyda oldu. Sordu: “Ey ademoğlu! Nereye gidiyorsun?” Hızır aleyhisselam: “Nereye gidersem (gideyim). Benimle ne işin var? Bu deryanın dibini görmek istiyorum.” dedi. O melek gülüp, öfkelenip 5 ve sonra merhamet edip “Bu deryanın dibini insan bil(e)mez. Nuh Peygamber zamanında bir kişi (deryanın) dibini görmek için dalmıştı. Dibine kadar ulaşamamıştır. Ettiğin hayalden vazgeç. Olur iş değil.” dedi. (Hızır a.s.) vazgeçti. (Melek): “Ey insan! Dalga bütün deryaların 10 üstündedir. Ancak bu deryanın dibinden rüzgar çıkar. O rüzgarlardan dalgalar oluşur.” dedi.

Hermen adlı bir nehir vardır. Onun uzunluğu otuz fersengdir. Ancak bin kanaldan su gelse artmaz. Bin kanaldan gelen su çıkamaz. Ancak balıkları sayısız ve kıyassız **[76a]** 1 olur.

Erûy adlı büyük bir derya vardır. O deryanın adaları çoktur. O adalardan Araplar üzüm fildişi ve vak[73] bulup alırlar.

Aynü’l-Yemin müthiş bir pınardır. Güneş çıkınca akşama kadar suyu dışarı çıkıp durur. 5 Güneş batınca ve sonra tan atıncaya kadar akmaz durur. Bunun oluş(unun sebebini) insanlara sorduk. Bil(e)medi. **“**Bu pınarın adetleri önceden beri böyledir. Hava bulutlu olsa güneşin doğuşunu batışını bu pınardan anlarız.” dediler. Vallahü a‘lem bi’ṣ-ṣavāb[74]. 10 Deryaların müthişliğinin (anlatımı) bu kadar yeter.

Şimdi kuyuları 11 **anlatalım.** Kıssa: Benî Âmir kabilesinde bir kuyu vardır. Hazreti Süleyman, aleyhisselam, askerleri ile o yere geldi. Bütün asker susuzluktan helak olmaya ve ağlamaya başladılar. Orada bir dev gülmeye başladı. **[76b]** 1 Hazreti Süleyman’ın arslanları gelip sordular: “Bütün halk ağlarken sen niçin gülüyorsun?” Dev cevap verdi: “Su altımızda

---

[73] Bir çeşit ağaç, kurbağa, bir çeşit kuş.

[74] En iyisini Allah bilir.

duruyor. Onlar ağlıyorlar. Ben ona gülüyorum.” dedi. Hazreti Süleyman, aleyhisselam, emretti, birkaç kişi kazdı. Su çıkmaya başladı. Bütün askerler (ve) atları (suya) doydular. Sordular: “Ey dev! Yer altında su olduğunu nasıl bildin?” Dev cevap verdi: “Tanrı’ya dua etmiştim. Duamı kabul etti. Sonra anladım.” dedi.

Üç yüz altmış kuyu arasından **Câh-ı Samireh** adlı kuyunun suyu güzel sudur. Eğer biri o kuyuya ham kerpiç salsa on saat (sonra) çıkarttıklarında çeşit çeşit sesler çıkar. Sonra suyu **[77a]** ateş yanıp kaynar gibi yakıcı olur. Onun bu işlerini Allah’tan başka hiç kimse bilmez.

Câh-ı Serendip denen kuyu bir dağın üstündedir. Biri o kuyuya baksa sanki mektep çocuklarının taş savaşı oynadıkları gibi ya da taş yağmuru yağıyor gibi taşlar dökülmeye başlar. Sınırını Allah bilir. **B**in canının yarısının yarısı kalan kişi kendisini kenara al(a)maz, eğer kenara alırsa kurtulur; kaçıp kurtulamazsa ölür.

Câh-ı Bûşnek adlı iki kuyu vardır. Biri o kuyuya bir şey atsa o şey dönüp arkasına düşer. Ancak onun içinde birçok güvercin vardır. Bu kuyunun dibine salınan ip salsalar bıçakla kesilmiş gibi kesilir.

Câh-ı Esfel adlı bir kuyu vardır. Biri o kuyudan su alıp içse derhal ishal olur. Eğer o sudan uzağa alıp götürseler kan olur. **[77b]** Eğer daha uzağa götürseler taş olur. Eğer biri eski (bir) giysi, taş, sarık ya da herhangi bir şey atsa fırtınalar kopar, yıldırımlar düşer, damları uçurur. Sonra atılan şeyler kuyudan çıkarılır. Fırtınalar sakinleşir.

Câh-ı Tancâb adlı bir kuyu vardır. Bağ-ı Guristan adlı bir bağ vardır. Biri o bağdan gül koparıp, getirip, o kuyuya atsa, ağzını kapatsa, yurduna dönüp, bir yıl durduktan sonra gidip (kuyunun) ağzını açsa kuyunun içi kıpkırmızı gül olur. Eğer gülü (kuyunun içine) atıp (kuyunun) ağzını sağlamlaştırmadan bıraksalar birçok kavga ve gürültü çıkar, Zehirlenip ölürler.

Hindistan’da bir kuyu vardır. Onun suyu ikiye ayrılıp akar. İki deliğe girer. Biri sarı (ve) zamk (gibi)dir. Öldürücü zehir(dir). Biri yeşil (ve) zamk (gibi)dir; Panzehirdir, yararlıdır.

Câh-ı Bâmiyan adlı bir kuyu vardır. **[78a]** Onun suyu ikiye ayrılıp iki deliğe girer. Çıkıp ağzından taşar. Herhangi bir şey ya da herhangi biri o sudan içse o kuyuya düşüp gider. Bir zaman sonra kemikleri çıkar.

Câh-ı Satak adlı bir kuyu vardır. Onun derinliğini bilen yoktur. Nehrevan padişahı “Şu kuyuyu samanla doldurun.” dedi. Bütün harmanların samanını koydular, dolmadı. (Samanları) sapıyla koydular, dolmadı. Sonunda üçüncü yıl Nehrevan (şehrinin bütün) samanını koydular. Yine saman koyulduğunun izini (bile) görmediler. Bütün insanlar ağzı açık bakıp kaldılar. Dördüncü yıl Maverâünnehir’den kervanlar geldi. Onların yüzü ’ların yüzü gibi sarıdır. Sordular: “Sizin yüzünüz niçin böyle sarıdır?” Onlar cevap verdi: “Bizim **[78b]** ülkemizde bir nehir vardı. Üç dört yıldır saman akıyor. Deryada saman aktığı için yüzümüz böyle oldu.” Anladılar ki bu kuyunun suyu Maveraünnehir’de akarsu olup akar.

Câh-ı Endülīs adlı bir kuyu vardır. İnsanoğlu ona yaklaşamaz. Eğer yaklaşırsa güle güle canı çıkıp ölür. Onun için orada mis ağacından yapılmış (bir) put var. O put önünde asılı çeken bir taş var. O taşın üstünde “Oraya gitme, yok yere kendini öldürme, yol yoktur.” diye yazılıdır.

Dördüncü 11 bâb dünyanın mucizeleri (ile ilgili)dir. Yedi bölümdür. Allah şöyle buyumuştur: / [75] Yani Allah şöyle buyurdu: “Ben öyle Allah’ım ki bütün yeryüzünü iki **[79a]** günde yarattım. Benim gibi kim yaratabilir?

---

75 Fussilet Suresi 9. Ayet.

Bunları hikmetle yarattım. Bazılarını bilsinler, amel etsinler, bir araya gelsinler ve öğretsinler diye hikmet için yarattım. Örneğin âlimler ve hakîmler, onlar yalnız oldukları için amel edemezler. Cansız varlıklar konuşmasa da özünde konuşurlar. Her biri kendi (hal) dilleriyle Tanrı'ya münacat ederler. Birbirlerine söz söylerler. Peygamberlere (ve) velilere söz söylerler. Onlar bilirler. Örneğin biri insana dosttur. Evde yoldaş olur. Bu girmez. O da kaçmaz. Kaçarsa yine gelir. Bu güvercindir. Biri insanı görünce kaçar. Bu kargadır. Birisi var, güzeldir; bu ak geyiktir. Yine biri var pistir, o kara geyiktir. Yine biri var, cesurdur; o arslandır. Yine biri var, korkaktır; o sülündür. Yine biri vardır. Gece gündüz güneşi arzular. O dir. Yine biri var. Asla güneşi arzulamaz. O yarasadır. Yine biri var keklik gibi güler. O tavus kuşudur. Yine **[79b]** biri var, hiçbir zaman düşmansız değildir; o leopardır. Yine biri var, merhametlidir; örneği horozdur. Biri var, aç gözlüdür; o köpektir. Yine biri var, faydalıdır; örneği bal arısıdır. Yine biri var, zehirlidir; örneği çöp sineği (ve) faredir. (Tanrı,) gökyüzünü, bunca yüksek (ve) alçak yerleri yarattı. Bunların hepsi onun şanına yakışır. (Kullarına) rızık da verir. Bazılarına aydınlık bazılarına (da) karanlık (verir).

İkinci fasıl dünyanın sınıflandırılmasıdır. Dünya iki bölümdür. Birine konuşan alem denir. Onun canı da ağzı da dili de vardır. Konuşur. Gözü vardır, görür. (İkincisine) suskun derler. Onun örneği cansız varlıklar ve taşlardır. Adı felek dünyası değildir. Cansız varlık da değildir. Ona olay da demezler. Hayvan da demezler.

Üçüncü Fasıl: Bu alemi Hazreti Padişah İskender-i Zülkayneyn yürüyüp, seyretmiştir. Batıdan doğuya kadar kaç fersengdir, kaç mildir itinayla gidip batıda İskenderiye (şehrini) inşa etmiştir. Irak ve Semerkant (şehirlerini) yürüyerek (geçip) Rûmiyye şehrini **[80a]** inşa edip oraya yerleşmiştir. Medâyin (şehrini) inşa edip oraya yerleşmiştir. Yeryüzünü yedi hisse(ye) bölüp her bir hisseye bir ülke adı koymuştur. Her bir ülke otuz bin beş yüz fersengdir. Bir ülke Araplarındır. Bir ülke Rûmîlerindir. Bir ülke Habeşlerindir. Bir ülke

Hintlilerindir. Bir ülke Türk Tâciklerindir. Bir ülke Yecüc ve Mecüclerindir. Bir ülke has Türklerindir. Evleri de ağaçtan olur.

Birinci ülkenin halkı siyahî ve çıplaktır. Ömürleri uzun olur. Orada ejderhalar vardır. Uzunluğu beş bin fersengdir. Genişliği de beş bin fersengdir. Onun yeri Muhterife'den ta Serandip'e kadardır.

İkinci ülkenin yeri Serandip'ten Habeş, Vahan ve Zavilistan'a kadardır. Onun halkı o kadar kötü değildir. Onun genişliği ve uzunluğu birinci ülke kadardır.

Üçüncü ülke Sad'dan, Cürcan'dan Sın, Aden, Şam, Faris ve Kirman'a kadardır.

Dördüncü ülke Babil'den Afrikiye, **[80b]** Belh ve Merv'e kadardır.

Beşinci ülke Rûm'dan Hazar ve Konstantiniyye'ye kadardır.

Altıncı ülkenin halkı suda (yaşar).

Yedinci ülkenin halkı Türk'tür. Evleri ahşaptır. Bu alemde Feridun adlı padişahın üç oğlu vardı. Birinin adı Selem'di. Yine birinin adı Tûr'du. Yine birinin adı İreç'ti. Feridun bu ülkeyi üçe bölüp üç oğluna verdi. Birinci hisseyi doğudan, Hıtay ve Türkistan'a kadar Tûr'a verdi. (İkinci hisse) Sâriye, batıda Rûm ve Rûmât'tır. Onu Selem'e (verdi). Bu ikisinin arası İran ülkesiydi. Bunu (da) İreç'e bölüp verdi. Ancak Hazreti Nuh'un -aleyhisselam- da üç oğlu vardı. Birinin adı Hâm, birinin Yâm ve birinin adı (da) Yâfis'ti. O da üçe bölüp bu üç oğula verdiler. Siyahî halk güney **[81a]** tarafındadır. Onu Hâm'a (verdi). Kuzey tarafının halkı beyazdır. Onu Yâfis'e (verdi). Buğday renkli tüylü halkı Sâm'a verdi. Ancak derler ki Allah on sekiz bin alemin yaratıcısıdır. İnsanın akıl, anlayış, kavrayış ve idraki ancak bin alemi (anlamaya) yeter. Hesaplayarak gider. Ancak Allah on yedi bin alemi kendisi iyi bilir. Yaratılmışların idrakine sığmaz, aklı da yetmez. Ama Kubat ibni Firuz da dünyayı iyisini ve

kötüsünü tanıyarak gitti. Bütün dünya içinde hepsinden daha hoş ve memnun halk Irak, Cürcan, Medayin, Rey, Renced, Berde('nin halkı)dır. Bütün dünyada en kıt (şehir) İsfahan'dır. En aç Horasan, Erdevil, Sıfahan ve Şiraz'dır. Meyve ve nimet dolu olan ülkeler Ermeniyye, Azerbaycan ve Kirman'dır. En kıskanç Hilvan, Hemedan ve Mâsîdan'dır. En cesur Maveraünnehir'dir. Suyu tatlı (olan) Fırat, Dicle, Semerkand ve Belh'dir. En hilebaz Isfahan ve Ermeniyye'dir. En sâdık **[81b]** Horasan'dır. Hayır ve yardım yapan Cürcan'dır. Allah aklı ve fesatlığı yaratıp Irak ülkesine salmıştır. Sabır ve cefayı yaratıp Şam ülkesine göndermiştir. Kanaati ve fakirliği yaratıp Hicaz ülkesine bırakmıştır. Zenginlik ve sakinliği yaratıp Mısır'a buyurmuştur. Ancak hırsızlığı yaratıp, ona bölüp dokuz parçasını sadece Kıpt'ta bırakmıştır. Bir parçasını da bütün dünyaya göndermiştir. O şehirler hep doğu tarafındadır. O tarafın suyu güzel olduğu için (insanlarının) mizacı ılımlı, çehresi güzeldir. Sularında güneş görünür. Batı tarafındaki şehirlerin halkı hastalanmaya eğilimlidir. O şehirlerin suyu pis kokuludur. Güney yönündeki şehirlerin suyu sıcak olduğu için (insanları) zayıftır. Çünkü suyu sıcak(tır). Ancak kuzey tarafında (olan) şehirlerin suyu güzeldir. Kendilerinin kolları güçlüdür. **[82a]** Ömürleri de uzun olur. Kûhistan'daki halk sıtmaya ve soğuğa dayanıklıdır.

Beşinci bâb dağların beyanıdır. Dağların özelliklerinin betimlenmesini işitmek gerekir. Bütün dağların en büyükleri kıble yönündedir. Bunlar: Şam Dağı, Tihâme Dağı, Demâvend Dağı, Serendîb Dağı, Demâvend Dağı, Sâmil Dağı, Taberistan Dağı, Alvend Dağı, Kûhistan ve Kahkan(dır). Dağların yeryüzünün hem süsüdür hem de büyük yaylarıdır. Allah şöyle söylemiştir: / [76] Allah kullarına buyurdu: "Ey kullarım! Yeryüzünü size dinlenme yeri kıldık. Dağları yeryüzünün çivileri yaptık. (Bunu) yer sallanmasın, sizlerin

[76] Nebe Sûresi 6-7. ayetler.

yaptığınız binalar (ve) yurtlar harap olmasın (diye yaptık). Sonra bütün mücevherleri sizler için yarattık. Suyun, yerin ve dağların karnında sakladık.

Cebelü'l-Ahzar adlı bir dağ vardır. Dünya onun içinde tabakta **[82b]** durduğu gibi dönmektedir. İskender zulmetten çıkıp aydınlık bir yere geldi. Bir meleğin feryad ettiğini gördü. "Ey Allah'ım! Bu dünyada ezelden ebede kadar olmuş ve olacak her şey sana malumdur. Senden gizli ve saklı hiçbir şey yoktur. Ey Allah'ım! Bütün kullarına rahmet et." diyip, secde edip, inleyerek ağlayıp, gök gürültüsü gibi sesler çıkararak bu sözleri söylüyordu. İskender o meleğin önüne geldi. Melek: "Ey insanoğlu! Dünyayı gezdin, dolaştın, doymadın. Şimdi bu yerleri de mi dolaşıyorsun?" dedi. İskender sordu: "Sin kimsin? Bu dağ nedir?" Melek cevap verdi: "Bu Kaf Dağı'dır. Ben bu dağda yaratıldım. Gökyüzü bu dağın üzerinde bir kubbe gibi durur. Bu dağa Ümmü'l Cibal derler. Ben ilk âlemden son âleme kadar bu dağı tutup dururum. **[83a]** Eğer bırakıversem, (dünya) sallansa bütün dünya alt üst olur." dedi.

Kuh-i Ahmer adlı kızıl (bir) dağ vardır. Derya-yı Magrib'in içindedir. Hiç kimse o dağın başına hiç çıkamamıştır. "Ömer Abdülaziz adlı padişah 'Ben gidip kızıl dağa çıkayım.' diyip o dağın başına çıktı. Deve gibi akrep ve karıncalar bütün askerleri tutup, yedi. Kendisi azıcık kişiyle kaçıp güçlükle kurtuldu." derler.

Kuh-i Uhud adlı (dağ), Mekke ve Medine'nin arasındadır. Hazreti Emir Hamid Sahib Kıran o yerde şehit oldu. Müthiş güzel havalı dağdır. Hazreti Peygamber –sallallahu aleyhi ve sellem- cennet kapısı diye yad ettiler.

Kuh-i Elvend adlı bir dağ vardır. Gece olunca ateş yanar, hiç sönmez. Gündüz olunca duman olur. Ama mübarek dağdır. Onun çevresinde binlerce pınarlar vardır. Akıp giderler.

Birçok şehir o pınarlardan beslenir. **[83b]** Ayrıca İmam Cafer-i Tayyar "Bu Elvend dağının pınarları cennet pınarlarındandır." demiştir.

Kûh-i Amul adlı bir dağ vardır. O dağda bir çatlak vardır. Biri kılıcını iki eliyle o çatlağın ağzında tutsa o kılıç mıknatıs taşı gibidir. Mıknatıs öyle taştır ki demiri kese(bili)r (ama) demir onu kesemez.

Kuh-i Aral adlı dağ Hint Denizi'nin içindedir. Halkı siyahîdir. Ama yılanı gördüklerinde ellerinde olmadan gülüp (yılanı) salarlar. Gülüşlerinin sebebini kimse bil(e)mez. Karabiber, siyah ve beyaz revend[77], besbase[78] o yerde çoktur.

Kûh-i Atvaran batıdadır. O dağda deve kadar maymunlar çoktur. Kâfur orada olur.

Kûh-i Eşkürân adlı (dağ) İsfahan ülkesindedir. Orada yılanlar çoktur. Yılanları alırlar; başını, kuyruğunu atarlar. Ortasını **[84a]** panzehir yaparlar. O dağda bir yer vardır. Ona cah-ı mârân derler Yıllar yılı yatan büyük bir yılan vardır. Biri fena soğukta donup, ayağını o kuyuya sarkıtıp oturunca dizinden tabanına kadar kapkara olup zehirlenip öldü.

Kûh-i Basar adlı bir dağ vardır. Orada yılanlar fil kadardır. Onu insanoğlu aniden gördüğü zaman korkup can vermeden kurtulamaz. Hind ülkesindedir.

Kûh-i Bârcâg Semerkand'dadır. Onun çevresinde binlerce pınar vardır. Çevresinde birçok kent beslenir.

Kûh-i Beryâyil adlı bir dağ vardır. O dağdan daima saz, def, rebap, kanun ve barbetin sesi gelir; gece gündüz duyulur. Orada hiçbir zaman insan olmaz. Onların ne sesi oldukları bilinmez. Birbirine bitişik üç dağ vardır. Birinde kar, birinde yağmur yağar.

---

[77] Revendiyye: F. > A. Karabuğdaygiller.

[78] Besbāse: F. Sedef otugillerden, acı tohumları susama benzeyen, beyaz çiçekli, çok dallı, halk arasında tütsü olarak kullanılan üzerlik.

Birinden ise rüzgar hiç eksik olmaz. Bunun sebebini Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Ayrıca insan **[84b]** o yere gidemez. Eğer gidebilse yatamaz. Yatabilirse dahi (geriye) dönemez.

Kûh-i Tetûme adlı Hind'de bir dağ vardır. O dağda güzel su vardır. Biri o sudan içse ömrü artar. Ayrıca orada köpeğe benzer bir canlı vardır, rengi kızıldır. Eğer o suyun ağzında insanı yakalasa yemeden salıvermez. Yerde yakalamasıyla yiyip yürümez.

Kûh-i Tibet adlı suyun içinde bir dağ vardır. Ne zaman (biri) odun alıp, dağın başına çıkıp ateş yaksa su çıkıp ateşi söndürür. Çin padişahı bu söze inanmayıp bin (at) arabası odunu dağ başına çıkartıp ateş yaktılar. Su çıkıp ateşi söndürdü. Sonra ilginç işe ilginç söze inanır oldu.

Kûh-ı Cûr adlı alçakça bir dağ vardır. Bir zaman Hazreti Nuh Peygamber, aleyhisselam, tufandan kurtuldu. Allah, **[85a]** "Ey Nuh! Ben senin gemini bir dağa indiriyorum." dedi. Birçok yüksek dağ vardı. Dağların her biri bana iner (diye) umdu. Kûh-i Cûri bana iner diye hiç umutlanmadı. Sonra Allah bu dağın tevazu göstermesi sebebiyle bu dağa indirdi. (O dağ) bütün dağlardan daha şerefli bir dağdır.

Kûh-i Câri öyle bir dağdır ki yüksekliği dört fersengdir. Ancak her yıl yazın Zengbâr ülkesine yaklaşır. (Zengbar'daki) insanlar orada çok fazla avlanırlar. Odun alırlar, darı ekip toplarlar. Sonbahar olunca (dağ) dönüp gider. Biri oduna gidip, odun alıp yürüyordu. Odunu bağlayıp durduğunda dağ döndü. O kişi (bunu) fark etmedi. Halk o kişiyi arayıp, bulamadı. Sonra gidip, bulup, alıp geldiler. Dağın bu yürüyüşünün hâllerini hiç kimse bilmez. Bazıları **[85b]** "Bu dağ bir canlının sırtındadır." derler. Bunu Allah (ancak) kendisi bilir.

Kûh-i Daygan genişliği dört ferseng olan bir dağdır Gündüz olunca sabahtan akşama kadar davul sesi duyulur. O dağ yakınca görünür. Ali ibn Abdürrahim "Davul çalınan yere

gezinti için gidelim.” diyip sekiz gün gece gündüz konaklamadan yürümüştür. Nice kişisi ölüp, kendisinin ayağı kırılıp, bir iki yıl orada yatıp, yeşil otları yiyip, ayılıp sonra dönüp evine geldi derler. Müthiş heybetli bir dağdır. Biri o dağ tarafına gelse iki ferseng yerden geriye döndürür, gitmesine izin vermez. Yaklaşanın ayağını kırar.

Kûh-i Demâvend müthiş yüksek bir dağdır. Yüz ferseng yerden yakın gibi **[86a]** görünür. Ancak yaz kış ondan kar eksik olmaz. Hiçbir canlı o dağda ortaya çıkmaz. O dağda ot (dahî) bitmez. Onun başından bulut eksik olmaz. Dibinde kirli su tükenmez. Sürekli rüzgar eser.

Kûh-i Zehûn adlı dağ da müthiş yüksek bir dağdır. Hazreti Adem Peygamber’in, aleyhisselam, ayaklarının izi vardır. Hindistan ülkesindedir. (Hazreti Adem’in) her bir ayak izi seksen karıştır. Gece gündüz o yerden gök gürültüsü eksik olmaz. Eğer bulut olursa o yakutların sesidir. Yağmurda sel akıp yakutları o getirir. Oradan bulup alırlar.

Kûh-i Semen Semre müthiş ulu bir dağdır. O dağda Ferhat’ın yaptığı eyvan, keyvan, nakış ve resimlerin müthiş suretleri vardır. Önceki zamanda da nakışlı dağdır derler.

[86b] **Kûh-i Sincâr** adlı dağ Musıl’dadır. Büyük (dağlardan) da değildir. Hazreti Nuh’un gemilerinin düştüğü (Hz. Nuh’un) namaz kıldığı, dualar ettiği, dualarının kabul edildiği (dağdır). Hâlâ biri her çeşit, her türlü isteği olsa, (orada) dilese kabul olmayan kalmaz. Muradına ermeyince secdeden baş kaldırmaz. Bu bereketler (sebebiyle) Kûh-i Nur derler.

Kûh-i Senc adlı (dağ) Yemen’dedir. O dağda bir delik vardır. Ondan geçip, çıkıp yürürler. Ancak namuslu biri olsa o delikten geçer. Namussuz olsa sıkışıp geçemez. Ölmeyip diri kalmaz. Ölüsünü çapayla çıkarıp alırlar.

Kûh-i Selimî ve Kûh-i Acâkûş dağdır. Arap'ta bir kadın vardı. Adı Selimî'ydi. Bir dostu vardı. Adı Avca idi. Bu ikisi birbirlerine âşık oldular, sevdalandılar. Sonunda birbirlerine kavuştular. Maksatlarına, gönül mutluluğuna eriştiler. **[87a]** (Birbirlerine) huzur verdiler. Birbirlerinin gönlünü hoş ettiler. Birbirlerini ağırladılar. Sonunda bunların olaylarını Araplar duydular. Onları yakalamayı kararlaştırdılar. O ikisi, Arapların aldıkları kararı duydu. Sonunda kucaklaşıp, öpüşüp, ağlaşıp, gönül sırlarını söyleşip oradan kaçtılar. Araplar arkalarından kovaladılar. Sonunda kadını tutup o yerde vuruştular. O kadın öldü. Ona, Selimî adını koydular. Erkeği bir başka dağda öldürdüler. Ona Acah adını verdiler. Gönül birliğine varıp döndürler derler.

Kûh-i Şirân adlı Musıl'ın güzel (bir) dağı vardır. Taht-ı Şirviyye derler. Orada güzel, sevimli canlılar vardır. Lezzetli pınarları vardır. Rengârenk çiçekleri vardır. Müthiş güzel gezilecek yerleri vardır.

[87b] **Cebel-i Ebvāb** adlı dağ büyük bir dağ vardır. Denizin içindedir. Eğer biri denizden geçip ona çıkabilirse dağın üstünde müthiş tahtlar, eyvân u keyvânlar, güzel sofralar ve manzaralar vardır. Müthiş, havadar, temiz, ferahlatıcı, neşelendirici yerdir. Bostan ve kümbetler vardır. Ayrıca büyük büyük kabirler vardır.

Tûr-ı Sînâ adlı büyük mübarek bir dağ vardır. Sahrayn ülkesindedir. Derya-yı Kulzüm('ün için)dedir. Firavun'un şişesi o dağdadır. Tanrı, Tevrat'ı Hazreti Musa'ya, aleyhisselam, o dağda vermiştir. Allah o dağı kaldırıp Benî İsrail'in başına indirdiğinde iman edip Müslüman oldular. Dağı yine yerine bıraktı. Dağlar içinde Allah'a secde eden dağ oydu.

Kûh-i Tamâr adlı müthiş büyük dağ vardır. Onun üzerinde bir kılıç vardır. Onu, insanoğlu taşıyamaz. Taşıyabilse dahi yağış olur. Kılıcı yerinde bırakınca yağış durur. **[88a]** Bir yazıtı var. Onu hiç kimse okuyamaz.

Kûh-i Tabûr adlı dağ Rum'dadır. O dağın üzerinde bir kümbet ve delikler vardır. Binlerce canlı o deliklere yuva yapıp, yavru çıkarır. Güz mevsimi olunca gelip başlarını deliklere sokup dururlar. Biri kaçmış olursa başlarını delikten çıkarıp giderler. Bu böyle devam eder.

Kûh-i Muazzim adlı şerefli bir dağ vardır. Mısır'a yakındır. Onun toprağını altına denk (değerde) tutarlar. Mezara koyarlar. Canlı İnsanlarla beraber olmaz. Keşti-i zâr cenneti derler. "Onu Ömer İbn As bana yetmiş bin dinara satsın." diye Hazreti Ömer, İbnü'l-Huttâb'a mektup ve elçi gönderdiğinde Ömer İbn As'ın teklifini Hazreti Ömer İbn Huttâb kabul etmeyip mezarlık yaptı derler.

Cebelü'n-Nar adlı bir dağ vardır. Gece gündüz o dağda ateş yanar. Oraya insan gidemez. Gidebilirse ejderha gibi nefes alır. Orada iki pınar vardır. Daima, yaz kış, **[88b]** gece gündüz suyu çıkıp, akıp yeri kazar durur. Nûşadır olan yere biri giderse yakar. Ona gideyim diyen kişi, kıyafetini ıslatıp, üzerine giyip gitse yanmaz. Nûşadırı bulup alması mümkün değildir. Alamaz.

Kûh-i Semer adlı dağ Endülüs'tedir. Onun kırılan her taşı arslan sûretinde olur. At (suretinde) olmaz. Orada çıkan otların hepsi arslan yarasına ve arslanın açtığı yaralara deva olur.

Kûh-i Herkend adlı dağ Selâhat ülkesindedir. Onun tepesinde bir pınar vardır. Ondan akan su saçılıp kara taş olur. O kara taşlar, ertesi sabah ak taş olup kalır.

Kûh-i Vak Vâk adlı bir dağ vardır. Altınların kaynağı, devlerin mekanıdır. Altını o kadar çoktur ki atların yuları dahi altındandır. O dağın maymunları da çoktur. Onu yakalayıp alırlar. Odun taşıtırlar. Evlerine ahır yaptırıp (oraya) bırakırlar.

Kûh-i Dârvî [89a] adlı bin yedi yüz dağ vardır. O dağlar fillerin mekanıdır. Havası hoştur. Güzel vilayetleri vardır. Onların padişahları kadındır. Bütün halkı da kadındır. Başlarında güzel taçlar boyunlarında kıymetli gerdanlıklar vardır. Ancak çıplak yürürler. Tüyleri onların vücutlarını örter. Eyvân ve keyvanları, saray ve bostanları çoktur. Kadın şehri (denen şehirler) o şehirlerdir.

Cebelü'l-Yaragat adlı üç dağ vardır. Bir dağın başında üç minare vardır. Yılda üç akşam mum yakıp bırakırlar. Sabah dönüp baktıklarında üç canlının oturduğunu, mumun olmadığını görürler. O canlıya yarasa derler. Yine bir taşları vardır. Uzaktan ateş gibi yanar durur. Yakına gelince taş (olduğu anlaşılır). Doğrusunu Allah bilir.

Yedinci bâb cevherler ve madenlerin beyanıdır.

Elmas adlı taş öyle taştır ki bütün taşları deler **[89b]** ve kırar. Ancak onu hiçbir taş ve demir hiçbir şey kıramaz ve delemez. Ancak kurşunla işlenir. Ona hiçbir şey yapamaz. Onun madeni karanlıktır. Yapısı kuru ve soğuk(tur). Ağza atıldığında dişleri kırar. Çünkü onun özelliği her türlü katı şeye atıldığında kırmaktır. Derler ki elmas yılanların olduğu bir kuyudadır. Bir canlı yılanlara bakarsa ölür. Hazreti İskender-i Zülkayneyn hikmetiyle büyük bir ayna yaptırdı. Gece aynayı alıp, gidip (yılanın) karşısına koydur(du). Sabah o yılanlar aynaya bakıp aynada kendi yansımalarını görüp, zehirlenip öldü. Padişah İskender o kuyuya birini indirip, elması aldırıp çıkarttı. O elmaslar hâlâ yeryüzündedir. O elmaslardan alıp gelen başka biri yoktur.

Seng-i Ermenî adlı bir taş vardır. Onu öğütüp (suya karıştırıp) içenin **[90a]** sevdasını keser. İshali hafifletir. Yüreğe kuvvet verir. Bedene mutluluk bağışlar.

Seng-i İshal adlı (taşı) öğütüp (suya katıp) birine içirilirse ishal hastalığına yakalanır.

Seng-i Besed[79] öyle taştır ki üç kısımdır. Akça, kızılca (ve) karaca olur. Yapısı soğuktur, kendisi serttir. İçi öten kişinin içini durdurur. Öğütüp herhangi bir yaraya sürse kanını durdurur. Eğer kuvvetsiz göze sürseler kuvvet verir. Şaraba atıp içerlerse yüreğe kuvvet verir, gönlü açar. Eğer suya atarlarsa zıplayıp çıkar. Hazreti İskender anlatmıştır: "Biri besed taşını yanında taşısa gut hastalığından, sara hastalığından korunur.

Seng-i Bulûr adlı (taş) Arap çöllerinde olur. Onu birçok kişi tanımaz. Çünkü dışı tozlu(dur). Dışını temizleyince ondan daha parlak taş yoktur. En iyilerinin ışığı karanlık evlere düşer. **[90b]** Biri yüzüğü ısıtıp şu beş harfi - ل ا ع س ب - yazsa yüzüğü pirinçten yapıp temiz tutsa Allah bütün bela ve kazalardan korur. Halk içinde yüzü sıcak, sözü geçen, kendisi makbul tabiatlı (biri) olur. Dünyadaki insanların nazarında sevilen ve rağbet edilen (biri) olur.

Pāzehr[80] öyle bir taştır ki (biri) boynuna takıp yılanı parça parça etse asla ölmez. (Taşı) boynundan çıkarışıyla ölür. Kıymetli taştır. Onu öğütüp zehirlenmiş (birine) verirlerse derhal şifa verir. Kişi yanında tutsa zehirli yemek kaynadıkça o taş terler. Yılan çıyanın soktuğu yere sürüp vursalar derhal hastalığı hafifler. (Yılan çıyan) zehri giderilir.

Bîcâde[81] adlı kızıl bir mücevher vardır. Ancak değeri hafiftir. Yapısı kuru ve sıcaktır. Doğu dağlarında çoktur.

---

79 Seng-i besed: mercan, akik.

80 Pâzehr: panzehir

81 Bîcâde: yakuta benzer kızıl bir taş.

Seng-i Bagargar adlı bir taş vardır. **[91a]** Türkistan ülkesinde olur. Yada taşı o(dur). Onu cirende[82] tanıyıp, bulup, ağzına alıp, dişleriyle ısırıp güneşe gösterir. Bulutlar ortaya çıkıp yağışlar yağar. Yürekler sakinleşir. Ancak onun olduğu yer fena sıcak olur. O halk da serdabelerine[83] girip otururlar. Susuzluktan birçok canlı ölür.

Cemest şeftali gülü renginde bir mücevherdir. Onun özellikleri çoktur. Eğer biri o taştan kâse yapıp, ne kadar saf şarap içse (de) sarhoş olmaz. Küçük parçalarını şaraba atıp içerse de böyle olur. Yastığın altına koyup yatarsa güzel rüyalar görür. Altın yüzüğe bu taştan göz yapıp savaşa giren kişiye hiçbir savaş kâr etmez. Herkes bu kişiye barış teklif eder.

Cez'[84] adlı bir mücevher vardır. Yapısı beyaz, katı, soyulmuş, resmedilmiş, nakşedilmiş, benekli(dir). Nice türleri vardır: Habeşî, Fârisî, İsrî, Vânî, İslî, Avdî. Ancak hepsinden güzeli **[91b]** bakranidir. ناحضیsı yüz dinar değerindedir. Gazvani olanı büyük olur. Ondan kadehler yaparlar. Eğer hamile bir kadının doğumu zor olursa, o kadehlerle su içirilse derhal yükünden kurtulur. Eğer o taşı yüzüğe işleyip bu harfleri -ده ی اوتم- nakşetse, yüzüğü yanında taşırsa anlayışlı, akıllı ve bilgili olur. Zor işler onun elinde kolay olur. Biri o taşı iki kişinin arasına saklayıp bıraksa husumetler olur.

Hacerü'l-Yehûd adlı bir taş vardır. yüksekliği sandık kadardır. Çizgilidir. Bir dağdan yükselip çıkar. Zeytine benzer (bir) taştır. Yahudiler elinde "günde" olur. Eğer سلاب yapıp içerlerse taş mesaneyi eritir. Temizler. Onun kaynağı Tarablis dağındadır.

Seng-i Yerekan adlı bir taş vardır. Kırlangıçın yavrusuna safran **[92a]** sürüp bırakırlarsa "Yavrum sarılık olmuş." Diyip, gidip yerekan taşını bulup aşıp gelip üzerine koyar. Üstünlüğü şudur: Ondan başkası daha ölçülü olur. Hazreti İskender anlatır:

---

[82] Cirende: bir kuş olmalı

[83] Serdābe: Sıcak ülkelerde sıcaktan korunmak için kullanılan yer altı odası

[84] siyah ve beyaz renkte deniz hayvanı kabuğu, şiirde sıklıkla gözlerle karşılaştırılır.

“Akbabanın yuvasında bir taş vardır. Büyüklüğü ceviz kadardır. Bir kadının çocuğu olmazsa o taşı yanında taşısa hamile kalır. O taş genellikle padişahların hazinesinde olur.

Hacer-i Âhir adlı taş hurma çekirdeği kadardır. Onu sirkeye atsalar balık gibi yüzüp oynar. Doğu sınırında olur. Mısır’da bir taş vardır. Ona **bâ-fażl’ül-cebel** derler. Onu sirkeye atsalar hemen yıldırım düşer. İsfahan sınırında bir taş vardır. Boncuk gibidir. ’a benzer. Serttir. Eğer savaştan korkarlarsa o taşı mızrağın ucuna bağlayıp yürürler. O mızraktan bir ses **[92b]** çıkar. Savaş yavaşlar. Eğer biri zehirlenmiş olsa o taşı ayranın (içine) atıp ona içirirlerse zehri çeker. Tekrar sağlıklı ve sağlam olur.

Zeheb[85] adlı (maden) altındır. Ancak aslı taştır. O bütün mücevherlerin en güzelidir. Çünkü azı çok olur. Küçüğü büyük olur. Padişaha da yakışır, bulursa dilenciye de yakışır. Ancak dilencinin dilenciliği kalmaz. Zengin olur. Her şey ateşte yanıp yok olur. Ziyan olur. Suda kokup kalır. Mücevher suya yatırıldığında güzel olur. Ateşte yakıldığında da güzel olur. Ağza atıldığında güzel koku verir. Eğer mil yapıp göze çekse aydınlık olur. Yanında taşısa kendisine güç verir. Macun yapıp yese cinsel isteği arttırır. Yüreği tazeleştirir. Gönül vesveselerini giderir. İğne yapıp kulak delse (delik) kapanmaz. Göze **[93a]** sürse aydınlık olur. Onun kaynağı çok yerde vardır. Yemen ülkesinde vardır, Hindistan ülkesinde vardır, Zengbâr ülkesinde vardır. Orada bir adadan çıkar. Râvinin dili gibi olur. O yerde karıncalar vardır. İnsanın karnını yarıp yerler. Yolu çok tehlikelidir. O ada halkının giydiği elbise kaplan derisidir. Türkistan’da bir kaynak vardır. Su kaynağıdır. Suyu sıcaktır. Suyu, kaynağın çevresinde tutan gibi bağlar. Kızıl taştır. O taşı eritirlerse kızıl altın olur. Yine bir kaynağı Zerbevâr’dadır. Yine bir kaynağı Çaktu’dadır. Yine bir kaynağı Yârkend deryasındadır. Şehr-i ’den ortaya çıkar. Kurşun kaynağı çok yerde var.

---

[85] Altın

Ruhâm adlı bir taş vardır. Onunla binalar yaparlar. Kâseler yaparlar. Belinas Hakîm anlatır: Biri o taştan [93b] yüzük yapsa, yanında taşısa unutkanlıktan kurtulur.

Zümürrüd birçok türü olan bir mücevherdir. İri (olanı) vardır, yeşil (olanı) vardır, ince (olanı) vardır, sabun gibi (olanı) vardır. Onun çoğu kırıktır. Doğu dağlarında olur. Zümürrüd olan her yerde altın elbette vardır. Yapısı kuru, sıcaktır. Elmas ve zümürrüdü Hazreti İskender zulmetten alıp çıkarmıştır. Bunlardan başka kırık zümürrüd (de) vardır. Mısır ülkesinde Kıft diye bir yer vardır. Oradan alırlar.

Zirnıh[86] adlı herkes bilsin ki öldürücü bir zehir vardır.

Zücâc adlı bir mücevher vardır. Taştan çıkarırlar. Onun güzeline Fiavnî derler. Mısır'dan gelir. O öyle güzel şeydir ki her şeye katılıp yakılsa, karışıp su renginde olur. Ayrıca ilk hâlinden daha güzel ve daha hoş kokulu olur. Eğer nuhas ile eritilirse lal (gibi kırmızı) renk [94a] olur. Kalayla eritse firûze renginde olur. Allah buharları iki türlü yaratmıştır. Biri su buharıdır. Diğeri ateş buharıdır. Suyun buharına derler. Ateşin buharına duman derler. Allah öyle bir kâdirdir ki gökleri suyun buharından yarattı, bulutları ateşin buharından yarattı. Birini diğerine üstün kıldı. Birini diğerine alçak kıldı. Birini diğerine baş tâcı yaptı. Birini diğerinden habersiz yaptı. Su ile ateşin buharını birbirine karıştırsa mücevher ortaya çıkar. Su verse topraktan ot çıktığı gibi bakır ve kalay den tunç çıkar. Ancak yaratılmışlara her şey zordur. Ancak Allah'nın huzurunda kolaydır. Arslan küçüktür, fil büyüktür. Ancak arslanın dişi filin kemiklerini paramparça eder. Arslanın pençesi [94b] her şeyin derisini paramparça eder. Ancak filin kemikleri arslanın dişinden hem büyüktür hem de serttir. Ancak Tanrı ona güç kuvvet verdiği için onu parça parça eder. Onun özelliklerini Tanrı kendisi bilir. Allah bu mücevherleri yaratmıştır. Hangi gerekçe ve sebeple yarattığını kendisi iyi bilir.

---

[86] Zirnıh: F. zırnık, arsenik.

Zâc[87] adlı nice türlü (maden) vardır. Sert mücevherdir. Bazıları dağlardan çıkar. Bazıları kaynaklardan çıkar. Kaynak suyu kötü olursa (orada) zâc olur. Eğer onu çamurlu suya ya da şaraba atarlarsa hemen saf yapar. Eğer mazu ağacının suyuna atarlarsa karartır. Zâc suyuyla pişmemiş yumurtaya yazı yazıp pişirseler soyup baktıklarında bütün yazıların (yumurtanın içine) yazılmış olduğunu görürler. (Yumurtanın) akında şöylece durur. Onun orada ortaya çıkması güneşin **[95a]** harareti sonucudur. Yerin kaynağı suya değdiğinde su gelip basıp geçse birleşip zâc ortaya çıkar. O da öldürücüdür, aynı zamanda yararlıdır. Örneğin akçiğere değse yakar. Ancak bütün renkler onsuz olmaz. Has ipeği önce zâc suyuna çekmeden başka renge atmazlar. Elmas yerin mücevheridir. Ancak taşın mücevherine güneşin sıcaklığı değip su basıp geçse nûşadır ortaya çıkar.

Sadef Derya-yı Umman'da bir canlıdır. O derya okyanusun bir parçasıdır. Güneş koç burcuna geldiğinde suyun dibinden deryanın yüzüne çıkar. yağmur yağdığı zaman ağızlarını açarlar. Yağmur ağızlarına damlayınca deryanın dibine inip giderler. Yine yedi gün sonra derya yüzüne çıkarlar. **[95b]** Güneşi, rüzgarı kendilerine çekerler. Hava ısınınca tekrar çöküp giderler. Diğer namaz vaktinde yine çıkarlar. Güneş batınca hareket ederler. Güneş batınca yine çökerler. Kırk gün işleri budur. Sabahın ve akşamın rüzgarını ve güneşini alıp inci kabuğu kapanır. Bir ya da iki vakit beklerse inci olur. Son hiçbir zaman deryanın yüzeyine çıkıp hareket etmezler. Buna kanaat edip derya dibinde yatarlar. Bütün renkleri, incinin rengi gibi saf olur. (Eğer bunu) öncesinde yapmazlarsa o renk olmaz. Eğer yazın deryanın yüzeyine çıkarlarsa sarı ya da kara olurlar. Kötü rüzgarlar değer. Değersiz olur.

Akik adlı kızılca bir taş vardır. Yemen ülkesinden çıkar. Biri akikten yüzük yapıp takarsa gönlün gam ve kederini yok eder. **[96a]** Gönlü hoş eder.

---

[87] Zâc: A. Demirsülfat

Firûze adlı mübarek bir mücevher vardır. Biri sabahleyin (firuzeyi) bırakıp ona bakarsa akşama kadar hiçbir kötülük olmaz. Gönülden huzur nuru asla eksik olmaz. Zehir içtiğinde verirlerse fayda verir. Göze koyarlarsa aydınlık verir. Biri firûze taşlı yüzüğü yanında taşırsa cadıdan korunur.

Fıdda adlı gümüş vardır. Altında olan her özellik gümüşte de vardır. Altın kadar olur.

Fulâd adlı (maden) civanın buharından olur. Civanın buharı (ile) kibritin buharı karışıp fulâd olur. Onun kaynağı çoktur. Hint ülkesinde bir demir vardır. Ondan zırh yapıp herhangi bir canlıya vurursa (o kişiden) kan çıkmaz, ağaca vurursa ateş çıkar.

Mıknatıs bütün demirlere yapışır. O (fulâd)dan kaçar. Ateşe atsalar kararır. Karanlık gecede ışık verir. Melîk-i Mihr-i Tâc'ın **[96b]** o **demir**den yapılma bir kılıcı vardır. O **demir** ateşte erimez. Fulâdı her şehirden (başka) şehirlere taşırlar. Ancak demiri çıkarmazlar, şehirden şehire (de) taşımazlar. Eğer tüccarlar yollarda dan (bir) yapı bulurlarsa kılıp yağmalarlar. Öldürmedik (insan) bırakmazlar.

Hindistan ülkesinde bir taş vardır. Onu ateşe atıp yakarlarsa o toprakı yakar. (Kendisi) saf ve iyi (olarak) kalır. Ona **belâlir** adı verilir. Bir parça belâlir, bir parça fulâd, iki parça altın katıp, (o karışımdan) yüzük yapıp üzerine "bismillah bismillah" (sözünü) nakşederlerse ve bu yüzüğü çıban çıkan yere değdirmesiyle acısı hafifler.

Kehrübâ adlı zamg gibi bir (maden) vardır. Ona seyyidü'l- kebârit adı verilir. Ateşe atılırsa yanar. Çöpleri kendisine çeker. Biri yanında taşırsa asla sarılık hastalığına yakalanmaz. Bebek annesinin rahminden düşmez. Selâmet olur. Eğer ezip ateşe atılırsa güzel koku verir. Yapısı sıcaktır. Macun yapıp yenirse **[97a]** gönlü mutlu eder. Sıkıntıyı keser.

Kibrîte ebû'l-ecsâd adı verilir. **Zibîk**e ebu'l-ervâh adı verilir. Kibrît'in kaynağı dünyada çoktur. Hermen adlı şehirde bir pınar vardır. Her zaman ağlama sesi gelir. Oradan çıkarırlar. Kûh-i Demâven'de pınarlar vardır. Hacmi yüz cerîb[88]dir. O pınarlardan da çıkarılır. Onun buharı sarıdır. Buharı yere oturur. Oradan kükürt çıkar.

Lâciverd adlı dağdan çıkarılan bir taş vardır. Gönüle kuvvet verir. **Gevher** ve **Lal** bu taraflarda yoktur. Serândîp'ten, Bedahşân'dan çıkar.

Gevher denilen madeni Serândîp'te gâvâbî[89] alıp çıkarır. Otlağına koyar. Gece onun aydınlığında otlar. Tekrar deryaya gireceği zaman alıp girer. Onu (almaya) kasdeden kişi her yere kül bıraka bıraka döner. O yuvasından çıkıp gevheri külün üzerine koyar. Gevher küle çöker. Yine (suya dalıp), alıp, çıkıp külün üzerine bırakır. Böyle böyle devam eder. Eğer biri lâciverd (taşını) **[97b]** ateşe atarsa su gibi olur. Bir şey ateşte lâciverd (taşı) ile birlikte eritilirse yumuşar. Lâciverd (taşının) yapısı kuru ve sıcaktır. Yüreğe kuvvet veren bir şeydir. Eğer biri korkudan sıçrasa laciverdi ezip (suyla) içirmek gerekir. Yararlıdır. Sadef taşını ezip içirmek gerekir. (Korkuyu) hafifletir. Gönülden korkuyu çıkarır.

Sadef yüreği kuvvetlendirir.

Mıknatıs adlı öyle taş vardır ki demiri kendisine çeker. Onun kaynağı deryanın dibindedir. Öyle güçleri vardır ki gemilerin demirlerini kendisine çeker. Ondan çok korkarak gemileri ağaçla çivilerler. Bu mıknatısı soğan suyuna atarlarsa, oruçlu olarak tükürürlerse, aybaşı kanına sürterlerse artık demiri çekmez. Çocuğu olmayan kadın yanında taşırsa hamile kalabilir. Eğer birine demiri saplayıverseler (sonra o kişiye) iki arpa (boyu) kadar mıknatıs verirlerse demiri içinden alıp çıkarır.

---

[88] Cerîb: 216 litrelik hacim ölçüsü.

[89] Gâvâbî: F. Gâv+âbî

Merkaşşâ adlı **[98a]** öyle taş vardır ki parlakçadır. Göze çekilirse aydınlık verir. Ne işte kullanılsa yumuşatır. Sara hastasının boynuna bağlansa korkmaz. Yüzüğe işleyip (onu) yanında taşıyan kişiyi yılan çiyan ve hiçbir sürüngen ısırmaz.

Mûmyâ adlı (cevher) bir mağaradan çıkar. Dağdan suya karışıp akıp gelir. O aktığı yerin çevresi kapalıdır. Her yıl bir derece eşiğini açarlar. Şehrin ulu (kişileri) ulaştırırlar. Özelliği (şudur): Birinin kemiği kırılırsa mûmyâyı kırık yere bağlarlarsa ağrısı hafifler.

Mercân öyle bir şeydir ki ona kaynak (da) denir. Onun kaynağı deryanın dibinde olur. Ağaç gibi büyüyüp çıkar. Yemyeşil olur. Ona güneşin sıcaklığı, rüzgarın havası ulaşıp kızartır. Eğer göze sürülürse aydınlık yapar. Kuvvet verir.

Milah adlı (cevher) aziz bir kaynaktır. Halkın ondan bulması asla mümkün değildir. Yemeğin bozukluklarını **[98b]** keser, giderir. Yemeği sindirir. Onun kaynağı Hemedan'dadır. Oranın uzaklığı dört fersengdir. Yazın o bölgenin suları yığılır. Tamamı tuz olur. O yerden bütün dünyaya ulaştırırlar.

Nuhâs yerden çıkan bir kaynaktır. Buharla oldukça süzülmüş ve sulanmıştır. Ancak ateşte yanar. Yanmış nuhâsın özelliği şudur: Yaraya uygularlarsa (yarayı) kapatır. Göz için ilaç yaparlarsa aydınlık verir. Yenilirse öldürücü olur. Sirkeye katılırsa yeşerir, zengâr taşına benzer. Onun kayngı Kâbil'dedir.

Yâkut; kızıl, sarı, mavi taştır ama onun en güzeli kızılıdır. Ateşe dayanıklıdır. Bütün kaynaklardan daha değerlidir. Macuna katıp (yense) gönle ferahlık verir. (Gönül) kuvvetli olur. Ağza atılsa oldukça mutlu eder. Bütün mücevherler taşla kırılır, ateşte yanar ama yâkut hem kırılmaz **[99a]** hem de yanmaz. Dördüncü derecede kuru ve sıcaktır. Yanında taşıyan kişiyi vebâ hastalığından korur. Altından ve [illegible]'dan daha değerlidir. Onun kaynağı Zehûn Dağı'ndadır. Hazreti Âdem'in, aleyhisselam, cennetten indirildiği dağdır.

İnsanoğlunun ayağı oraya ulaşmaz. Kaynağını sel alıp getirir. Oradan bulup alırlar. O dağ uzaktan tamamıyla ateş gibi görünür. Biri (yakutu) yanında taşırsa sekte hastalığından korunur. وبالله العصمت والتوفيق والله اعلم بالصواب

Sekizinci bâb kayaların anlatımı(dır). Beyt'ül-Mukaddis kayası sarı bir kayadır. Hazreti Âdem, aleyhisselam, cennetten indiler. Bu dünyanın kötü kokusundan rahatsız oldular. Cennetin güzel kokularını hatırladılar. Secde edip, alınlarını yere koyup çok ağladılar. Gözyaşları seller olup aktı. O yer Beyt'ül **[99b]** Mukaddis'ti. Hazreti Dâvud'un, aleyhisselam, dükkan açıp iş yaptığı yer Beyt'ül-Mukaddis'ti. Uzunluğu üç yüz gez[90]dir. Genişliği yüz elli gezdir. Kıyamet gününde Hazreti Mihteri İsrâfil, aleyhisselâm, onun üzerinde durup insanları davet ederler. Bütün insanlar o yere toplanırlar.

Sahre-i Zülkarneyn adlı bir kaya vardır. İskender zulmete girmeye karar verdi ve girdi. Bir yere geldi. (Orada) bir melek durmaktadır. Ağzına bir şeyi koyup, gökyüzü tarafına bakmaktadır. Melek buyurdu: "Ey insanoğlu! Dünyanın aydınlığına daymayıp, sabretmeyip, kanaat etmeyip buraya mı geldin?" Bir parça verdi. "Ey insanoğlu! Bu taşı terâzide tarttılar. Bir kefesine taşları koyup diğer kefesine o taşı bırakıp tarttılar. Denk gelmedi. **[100a]** Altın, gümüş ve (çeşitli) mücevherler koydular. Denk gelmedi. Sonra Hazreti Hızır'ın, aleyhisselam, bir avuç toprağı koymasıyla (terazinin kefeleri birbirine) eksiksiz denk geldi. İskender sordu: "Bu nasıl iştir?" Hazreti Hızır, aleyhisselam, cevap verdi: "Ey iskender! Sebebi şudur: Batıdan doğuya kadar hep fethettin. Emrin altına aldın. Bütün ülkeler senin oldu. Bütün taç sahibi padişahlar hizmetçin oldu. Bütün ünlü vezirler kölen oldu. Bütün hazine ve defineler senin oldu. Bütün bu mal, memleket, hazine, define, hizmetçi ve köleye gözün doymadı ancak bir zerre mezar toprağı gözü doyurur." Bu söz İskender'e ibret oldu. Bütün insanlara da ibret oldu, ancak (sadece) o zamanın insanlarına ibret olmuştur.

[90] Gez: Dirsekten orta parmağın ucuna kadar olan mesafeye eşit olan eski bir uzunluk ölçüsü.

İbret de almışlardır ama bu zamanın fesâdında ne kadar söylesen bile desen bile arkalarına $_{15}$ dönüp giderler. İleri asla gelmezler.

Sahre-i [100b] $_{1}$ **Mûsâ aleyhisselam** insan başı kadardı. O zaman Benî İsrâil'de pınar yoktu. Susuzluktan perişandılar. Bir gün Benî İsrâil Hazreti Musa'nın -aleyhisselam- huzuruna gelip su istediler. Allah, $_{5}$ Hazreti Mihter-i Cebrâil'i -aleyhisselam- gönderdi. "Gidip Mûsâ'ya söyle, asasıyla taşa vursun. Benim kudretimi müşahede etsin." dedi. Hazreti Mûsâ -aleyhisselam- asasıyla o taşa vurmuş. O taşın on iki yerinden bu akmaya başladı. Orada on iki $_{10}$ kabîle vardı. Her kabîleye bir pınar ortaya çıktı. Hazreti Mûsâ -salavâtullahi aleyhim- bütün kavimlerinden uzun boyluydu. Güçlü kolluydu. Her birisi bir şey söylüyordu. Yani Musa'da diyorlardı. "Onun için **[101a]** $_{1}$ sürekli avretini saklıyor." diyorlardı.

4. DİZİN

intihā-yı ā. 100b/01
ā. +ge (ferzend-i ā.) 51a/03
ā.+ lerninĝ 61b/06
ā.+ ni 71b/07, 79a/11, 84b/05
ā.+ ninĝ 81a/04, 93a/05
[=22]

ādem-ābī (A.+F.) suda yaşayan insan
ā.+ ler 68b/11, 74a/02
[=2]

ādemī (A.+F.) ademoğlu, insanoğlu
ā. 62a/07, 67a/04
ā.+ ler 60a/04, 99b/05
ā.+ lerni 57b/13, 57b/15
ā.+ lerninĝ 68b/12
[=7]

ādemī-zād (A.) ademoğlu, insanoğlu
ā. 54a/05, 99b/09
[=2]

āferīde (F.) yaratılmış, yaratık
ā.+ ī 75a/12
[=1]

āfitāb (F.) güneş
ā. 55b/08, 62a/10, 62b/01, 64b/09, 66a/07, 72a/02, 75a/04, 76a/04, 81b/11, 95a/10
ā.+ ġa 55b/02, 57b/09, 91a/02
ā.+ ını 95b/05
ā.+ nı 79a/14, 79a/14, 95b/01
ā.+ nınĝ 55b/01, 55b/09, 94b/15, 95a/07, 98a/12
[=20]

aġ- (KYAS, 41.) sakinleşmek
a.- ar 91a/04
[=1]

āġāz (F.) başlama, işe koyulma
ā. kıl-: 53b/02
[=1]

aġır 1) ağır
a. 59b/09
2) değerli
a. 61b/10
a.+ raḳ 98b/12, 99a/03
[=4]

aġırlıḳ (<ağır+lıḳ) tembellik, uyuşukluk
a.+ dın 57b/14
[=1]

aġız ağız
a.+ ġa 89b/04, 92b/11, 98b/14a
a.+ı (aġzı) 79b/08
a.+ıda (aġzıda) 83b/04
a.+ıdın (aġzıdın) 78a/02
a.+ıġa (aġzıġa) 59a/14, 59a/17, 65a/04, 72a/12, 99b/08
a.+ını (aġzını) 73a/15, 77b/07, 77b/09, 77b/10
a.+ larıġa 91a/02, 95a/13
a.+ larını 95a/12
[=18]

aġramçı ip, halat
a. 77a/12
[=1]

aġrıġaḳ (<aġrı-ġaḳ) hasta
a. 81b/13
[=1]

aġrıḳ ağrı, sızı, dert
a. 67a/12
a. bol- 70a/03
a.+ ı 90b/12, 98a/09
a.+ ıdın 75a/03, 90a/11
a.+ ıġa 90a/03
a.+ ḳa 75a/01
a. ḳıl- 58b/06
a.+ lardın 57b/15
[=10]

aġrıķlıķ (<aġrıķ+lıķ) ağrılı
a. 67a/06
[=1]

āḫır (A.) son, son olarak, sonunda
ā. 54b/01, 78a/09, 85a/04, 85a/13, 86b/14, 87a/03, 87a/05, 87a/07, 99b/13, 100a/01
ḥacer-i ā. 92a/08
ā.-ü'l emr 57a/13
ā.+ iġa 76a/07
[=13]

aḥmaķ (A.) salak, budala, sersem
a. 53a/02
[=1]

aḥmer (A.) kızıl, kırmızı
āb-ı a. 64a/01
kūh-ı a. 83a/02
[=2]

aḫşam akşam
a.+ ġaça 76a/04, 85b/04, 96a/03
a.+ nıñg 95b/05
[=4]

aḫşamlıķ (<aḫşam+lıķ) akşam vakti
a.+ da 89a/09
[=1]

aḫtar- (*aḫtarmaķ* "araştırmak, aramak" YUTS, 6.) aramak, araştırmak
a.- ıp 52a/07
[=1]

aḥvāl (A.) durumlar, haller
a.+ ıġa 79b/05
a.+ ını 85a/15
a.+ ları 95b/04
a.+ larnı 66b/01
[=4]

aḫżar (A.) yeşil
cebel-ü'l a. 82a/15
baḥr-i a.+ dın 68a/09
[=2]

a'izze (A.) azizler
a. 82a/08
[=1]

aķ beyaz
a. 61b/02, 64a/04, 67b/07, 79a/12, 88b/11, 91a/13
a.+ dur 81a/01
a.+ ġına 90a/04
a.+ ıda 94b/14
[=9]

aķ- akmak
a.- a 100b/09
a.- adur 78b/02
a.- an 78b/02
a.- ar 60b/14, 66a/07, 71a/02, 71a/05, 71b/14, 77b/13, 78b/05
a.- ġay 71a/10
a.- ıp 62a/03, 71a/08, 83a/14, 86a/10, 88b/01
a.- ıpla 71a/12
a.- ķay 62b/03
a.- may 71a/06, 71b/01
a.- tı 99a/15
[=21]

aķın akan
a.72b/10
[=1]

'aķīķ (A.) kırmızı renkli değerli taş
'a. 95b/13
'a.+ din 95b/14
[=2]

'aķīm (A.) kısır
'a. 92a/05
'a.-i mażlūm 97b/14
[=2]

‘aḳl (A.) akıl
‘a. 81a/05, 81b/02
[=2]

‘aks (A.) yansıma
‘a.+ ini 89b/11
[=1]

al- 1) almak
a.- almas 88b/05
a.- almay 55b/15
a.- ay 53a/04, 54a/05
a.- dı 61a/06, 74a/12, 74b/14, 77a/08, 88b/04, 97a/13
a.- dılar 69a/05
a.- ġalı 69b/03
a.- ġan 62a/10, 62b/08, 62b/10
a.- ġanda 71b/04
a.- ġaysizler 54b/01
a.- ġusıdur 53a/07
a.- ıp 54b/07, 55b/06, 58b/09, 59a/15, 60b/03, 61a/03, 63b/15, 64b/16, 65a/11, 65a/11, 65b/13, 66a/13, 66b/05, 67a/06, 67b/03, 67b/03, 69b/15, 71b/03, 72b/11, 73a/14, 73b/08, 77a/14, 77a/15, 77b/01, 84b/08, 85a/11, 85a/14, 89b/09, 89b/13, 89b/14, 91a/02, 92a/02, 93b/07, 97a/11, 97a/16, 99a/06, 99b/13
a.- ışı 90b/08
a.- mas 77a/08
a.- maydur 61b/14
a.- saŋ̂lar 53a/02
a.- ur 60b/05, 64a/05, 64a/09, 74a/11
a.- urlar 55a/11, 64b/15, 65a/07, 67b/08, 76a/03, 83b/15, 85a/09, 85a/09, 85a/10, 86a/11, 86b/11, 88b/15, 93b/09, 93b/11, 97a/04, 99a/07
a.- ur men 65b/11
2) -e başlamak
a.- dı 52a/08, 60b/17, 64a/15, 76b/06
a.- dılar 76a/14
a.- ġay 77a/06
a.- sa 72b/14
a.- ur 59b/14, 64a/07, 64b/14, 69a/07
3) fethetmek
a.- dıŋ̂ 100a/05
4) çıkarmak, kaldırmak.
a.- ıp 88a/07, 97b/16
[=94]

ala benekli, alaca.
a. 58a/03
[=1]

ald ön, huzur.
a.+ ıda 60a/02, 64a/09, 94a/13
a.+ ıġa 51b/15, 53b/08, 56a/16, 58a/08, 78b/08
a.+ ılarıġa 75a/14
a.+ ımġa 56a/13
[=10]

‘ale’l-ḫuṣūṣ (A.) özellikle.
‘a. 62a/08
[=1]

‘ālem (A.) dünya, evren
‘ā. 56b/09, 60a/08, 75a/05, 79b/06, 80b/03, 81a/09, 83a/01, 90b/05
‘ā.-i felek 79b/09
‘ā.-i nāṭıḳ 79b/07
‘ā.-i vücūd 51b/05

‘ā.+ de 52b/09, 54a/03, 59b/04, 62b/14, 64a/10, 72b/01, 81a/11, 82b/03, 97a/03
rū-yı ‘ā.+ de 89b/13
iptidā-yı ‘ā.+ din 82b/03, 82b/14
‘ā.+ ge 81b/08
‘ā.+ ġa 51b/08, 58a/14, 98b/04
intihā-yı ‘ā.+ ġaça 82b/15
‘ā.+ ni 58a/12, 79b/11, 80b/06, 81a/06, 81a/08, 82b/09
‘ā.+ niñ 78b/11, 79b/06, 81a/04, 99a/12, 99b/10
[=39]

alış- **(<al-ı-ş-)** birlikte almak
a.- tılar 87a/01
a.- urlar 88a/09
[=2]

almās (Yun > F.) elmas, değerli taş a. 63a/14, 64a/11, 89a/14, 89b/06, 95a/06
a.+ dın 89b/14
a.+ ları 89b/13
a.+ nı 89b/12, 93b/06
[=9]

altı altı
a. 66a/04, 70b/09
[=2]

altınçı altıncı
a. 80b/02
[=1]

altmış altmış
a. 68a/11, 76b/10
[=2]

altun altın
a. 100a/01, 51a/11, 64a/04, 74a/10, 74a/12, 88a/09, 93a/10, 93b/05, 96b/09
a.+ ça 96a/08
a.+ da 96a/08
a.+ dın 52b/06, 88b/14, 91a/11, 99a/03
a.+ dur 92b/04
a.+ ı 88b/13
a.+ lar 88b/12
[=18]

ammā (A.) ama, fakat, ayrıca, ek olarak
a. 100a/10, 100a/12, 100a/13, 52b/09, 52b/12, 55a/05, 55a/09, 55a/15, 55b/06, 56a/08, 56a/16, 56b/02, 56b/06, 57a/06, 57a/09, 58a/01, 58b/03, 59b/02, 59b/12, 59b/14, 60a/01, 60b/01, 61a/03, 61a/07, 61b/14, 62a/16, 62b/05, 62b/14, 63a/05, 63b/07, 63b/13, 63b/14, 64a/02, 64a/05, 64b/03, 65a/13, 65a/14, 66a/04, 66a/05, 66a/12, 66a/13, 66b/07, 67a/10, 67b/02, 67b/10, 67b/11, 67b/13, 68a/04, 69a/11, 69a/14, 69b/05, 69b/15, 70b/06, 70b/08, 70b/11, 71a/02, 71a/08, 71a/12, 71a/14, 71b/06, 71b/13, 72a/06, 72b/01, 72b/14, 73a/10, 73b/01, 74b/04, 75b/013, 75b/014, 75b/10, 76b/10, 77a/11, 79a/05, 80a/07, 80b/10, 81a/03, 81a/05, 81a/08, 81b/06, 81b/09, 81b/15, 82a/07, 83a/13, 83b/01, 83b/06, 83b/08, 83b/09, 83b/13, 84a/11, 84a/12, 84a/14, 84a/15, 84b/04, 84b/07, 84b/09, 85a/03, 85a/07, 85a/11, 85a/15, 85b/10, 86a/01, 86a/08, 86b/02, 86b/08, 87b/05, 88a/01, 88a/10, 89a/05, 89b/01, 89b/02, 89b/08,

90b/01, 90b/04, 91a/04, 91a/15, 91b/15, 92a/14, 92b/04, 92b/04, 92b/07, 92b/09, 93a/04, 93a/06, 93a/08, 93a/13, 93b/06, 94a/12, 94a/13, 94a/14, 94b/01, 94b/03, 95a/04, 95a/06, 96a/08, 96a/11, 96b/02, 96b/03, 97a/13, 98b/06, 98b/11
[=140]

ana anne
a.+ sı 96b/13
a.+ sıdın 57b/08
a.+ sını 57b/08, 66b/05
a.+ sınıñ 56a/05
[=5]

ʻanāṣır (A.) unsurlar, elemanlar
ʻa.+ nıñ 56b/10
[=1]

añga ona → **ol**
a. 51a/02, 51a/05, 53a/14, 53b/02, 53b/05, 54a/08, 56a/07, 59b/13, 60b/15, 61a/09, 61b/01, 62a/13, 63a/01, 63a/10, 67b/06, 67b/10, 69b/01, 71a/04, 76b/03, 78b/06, 78b/09, 87a/10, 87b/02, 88b/02, 89b/08, 94b/03, 98a/12
a.+ ġaça 63b/04
[=28]

ançа onun gibi, o kadar, o şekilde → **ol**
a. 61a/13, 61b/06, 72b/06, 80a/12, 96b/07, 97b/09
[=6]

anda orada → **ol**
a. 60b/01, 65b/10, 68b/11, 69a/10, 70a/01, 71b/08, 76a/14, 78b/07, 78b/09, 80a/01, 80a/01, 80a/08, 83b/14, 84a/06, 84a/11, 84b/04, 87a/12, 88a/15, 88a/16, 88b/06, 89b/07, 93a/03, 93b/05
[=23]

andaġ o şekilde, öyle, oradaki → **ol**
a. 51a/01, 51a/09, 51b/04, 54b/10, 54b/12, 54b/15, 55b/11, 57a/11, 58a/09, 59b/09, 60a/06, 60b/02, 60b/05, 62a/09, 64b/07, 66a/03, 66b/07, 71a/14, 76b/14, 78b/12, 78b/15, 78b/15, 82a/10, 83b/06, 85a/07, 88b/13, 89a/15, 90a/04, 90a/14, 90a/15, 90b/06, 93b/02, 93b/12, 94a/05, 94b/03, 97b/08, 98a/01, 98a/10, 98a/14, 98b/10
[=40]

andaki ondaki
a. 72a/03, 95b/06, 100a/13
[=3]

andın ondan → **ol**
a. 51b/02, 52a/09, 55a/06, 55b/03, 55b/03, 55b/15, 56b/04, 57a/01, 57a/16, 58a/04, 58a/07, 59a/13, 60b/06, 62a/06, 62b/02, 62b/17, 63a/16, 63b/03, 63b/03, 64b/13, 65a/02, 65a/09, 65a/09, 65a/11, 65b/02, 67b/08, 68a/01, 68b/09, 70b/01, 70b/02, 71b/01, 72b/07, 73a/02, 73b/06, 74a/01, 76b/10, 76b/14, 77b/03, 77b/08, 84b/11, 85a/08, 85b/10, 86b/08, 88b/10, 89b/14, 92a/03, 92b/02, 93b/08, 93b/09, 94b/15, 95b/07, 97a/04, 97b/13
[=53]

anı onu → **ol**
a. 55a/04, 58b/05, 59a/09, 59a/15, 59b/11, 60a/04, 65b/10, 67a/03,

67b/06, 70a/05, 71a/06, 71a/10, 74a/11, 79b/10, 80b/09, 81a/01, 81a/02, 81a/02, 83b/07, 84a/01, 84a/06, 85b/01, 87b/14, 88a/01, 88a/10, 88b/15, 89b/01, 89b/02, 89b/15, 90a/13, 90b/09, 91a/01, 92a/09, 92a/10, 92a/11, 93b/08, 94b/04, 94b/10, 96b/06, 96b/08, 96b/11

[=41]

anıñg onun → **ol**

a. 100b/13, 51a/04, 52b/05, 55b/04, 55b/09, 55b/13, 57b/11, 58a/15, 59a/17, 60b/04, 60b/04, 60b/06, 61b/03, 62a/10, 62b/16, 63a/05, 63a/11, 63b/05, 63b/08, 64a/10, 64a/15, 64b/03, 65a/04, 65b/01, 65b/14, 66a/04, 66a/06, 67a/11, 67a/15, 67b/06, 67b/09, 67b/14, 68a/02, 70a/07, 70a/10, 70b/07, 70b/08, 70b/10, 71a/03, 72a/13, 73a/06, 74b/07, 75a/12, 75b/012, 77a/01, 77a/11, 77b/13, 78a/01, 78a/05, 78b/07, 79b/07, 80a/10, 80a/12, 80a/13, 81b/12, 81b/16, 83a/14, 84a/08, 86a/03, 87b/13, 88a/09, 88b/09, 89b/03, 89b/04, 91a/07, 91b/08, 91b/13, 92b/05, 93a/14, 93b/03, 93b/11, 94b/04, 94b/15, 96a/11, 97a/06, 97a/12, 97a/13, 97b/08, 98a/10, 98b/01, 98b/02, 98b/09, 98b/11, 99a/03

a.+ da 58a/09

a.+ dın 58a/15, 59b/10, 63b/15, 97b/10

[=89]

anıñgda onda → **ol**

a. 96a/12

[=1]

anıñgdın ondan → **ol**

a. 56b/09, 86a/01, 91b/02, 96a/14, 96b/08, 98a/15

[=6]

anıñgsız onsuz → **ol**

a. 95a/04

[=1]

ara ara, arasında

a.+ sı 64b/04, 65a/15, 68a/10, 80b/09

a.+ sıda 100b/02, 55b/04, 58b/13, 63a/03, 66a/04, 67a/02, 68a/11, 69a/11, 72a/06, 81a/09, 83a/03, 90b/04, 91b/09

a.+ sıdın 55a/04, 87b/11

a.+ sını 56b/08

[=20]

'Arab (A.) Arap

'a. 90a/12

'a.+ da 86b/12

'a.+ lar 76a/02, 80a/04, 87a/03, 87a/07

[=6]

'Arabī (A.) Arap

'a. 61b/16

'a.+ lerniñg 72a/06

[=2]

aralıḳ aralık, aralanmış

a.+ ıda 83a/08, 83b/08

[=2]

ārām (F.) rahatlık, rahat etme, huzur

ā. 87a/01

[=1]

ārām-gāh (F.) dinlenme yeri

ā. ḳıl- 82a/10
[=1]
aranla (YUyg. aranla < Moğ. aran+la) zorlukla, güçlükle
a.+ da 83a/07
[=1]
arfa arpa → **arpa**
a.+ ça 97b/15
[=1]
arıġla- (<arıġ+la-) temizlemek
a.- sa 90a/14
[=1]
arıḳ arık, su yolu
a. 64b/15, 75b/013, 75b/013
[=3]
arḳa arka, sırt
a.+ ġa 100a/14
a.+ larıda 68b/13
a.+ rıdın 87a/07
a.+ sıda 64a/11, 64a/16
a.+ sıdın 66b/09
a.+ sıġa 85b/12
[=7]
arpa arpa → **arfa**
a. 51b/12
[=1]
ʻarş (A.) gök, arş, tavan
ʻa. 62a/14
[=1]
ʻaṣā (A.) asa, sopa, değnek
ʻa. 100b/08
ʻa.+ sı 100b/06
[=2]
āsān (F.) kolay, kolayca, kolaylıkla
ā. 94a/13
ā. bol- 91b/08
[=2]
asıġlıḳ (<asıġ+lıḳ) asılı
a. 73b/08
[=1]
aṣl (A.) asıl, kök, temel
a.+ ı 62a/11, 92b/04
[=2]
āsmān (F.) gökyüzü
ā. 58a/16, 82b/13, 99b/08
ā.+ ġa 61a/02, 73b/01
ā.+ larnı 94a/05
ā.+ nı 79b/04
ā.+ nıñ 55b/08
[=7]
ast alt, aşağı
a.+ ıda 73b/04, 76b/07, 91a/10
a.+ ımızda 76b/03
[=4]
āş (F.) yemek, gıda
a. 65a/08
[=1]
ʻāşıḳ (A.) âşık
ʻā. bol- 53a/14
[=1]
aṭ at
a. 54b/14, 59a/02, 60b/15, 65b/13, 72b/11, 73a/01, 73a/02, 73a/03, 73a/06, 76b/06, 88b/13
[=11]
aṭ ad, isim
a. 63b/16, 74a/13, 74a/15, 74a/15, 80a/03, 80b/05, 80b/05, 80b/06, 80b/11, 80b/11, 80b/12, 86b/12, 86b/13, 87a/09, 87a/10
[=15]
at- atmak
tañ a.- gunça 76a/05
a.- ıp 92a/14

a.- sa 70a/09
[=3]
ata baba, ata, ced
a.+ sını 66a/13, 66b/01
a.+ sınıñg 53a/13
[=3]
āteş (F.) ateş
deryā-yı ā.+ ġa 53b/09
[=1]
āteş-ferestlik (F.+T.) ateşe tapınma → **āteş-perestlik**
ā. 52b/13
[=1]
āteş-perest (F.) ateşe tapan
ā. 52a/11, 53b/13
ā. bol- 52a/12
a.+ ler 52b/07
ā.+ ni 52b/14
[=5]
āteş-perestlik (F.+T.) ateşe tapınma → **āteşferestlik**
ā.+ din 52b/09
[=1]
atik çabuk davranan, çevik
a. 58a/06
a.+ dür 55a/07
[=2]
aṭlan- (< aṭ+la-n-) ata binmek
a.- ıp 52a/06
[=1]
āvāz (F.) ses
ā.+ ı 55a/04, 84a/11, 86a/10
ā.+ ī ḳıl- 71a/09
ā. ḳıl- 60b/14
ā.+ lar 76b/14
ā.+ lardur 84a/12
[=7]

‘avret (A.) insanın başkasına gösteremeyeceği yerleri, avret yerleri
setr-i ‘a. 89a/06
[=1]
avval (A.) ilk, birinci, evvel
a.+ ḳı 80b/07, 95a/05
iḳlīm-i a. 80a/13
a.+ ıda 95b/10
a.+ ıdın 76a/07
a.+ nıñg 80a/07
[=6]
ay 1.ay, kamer
a. 55b/07
a. +nı 55b/06
2. bir aylık zaman
a. 58b/11, 69b/07
[=4]
ay- söylemek, konuşmak
a.- dı 60a/06, 61b/11, 75b/05
a.- dılar 55a/01, 75a/09
a.- ġıl 56a/05, 56a/15, 62a/12
[=8]
ayaġ ayak
a.+ ı 99a/05
a.+ larınıñg 86a/07
[=2]
ayaḳ kadeh
a. 91b/02, 91b/04
[=2]
ayġır aygır, at
a.+ ı 54b/14
[=1]
ayıl - ayılmak, kendine gelmek, uyanmak
a.- ıp 85b/09
[=1]
ayır- ayırmak, koparmak, uzaklaştırmak
a.- ıp 53a/07

[=1]

āyine (F.) ayna
ā. 89b/09
ā.+ de 89b/11
ā.+ ge 89b/10
[=3]

aylıḳ (<ay+lıḳ) bir aylık süre
a. 52b/08, 52b/08, 64b/05, 64b/05, 67a/10, 67a/10, 74b/02
[=7]

‘ayn (A.) pınar, göze, kaynak
‘a.-ü’l cem 67a/02
‘a.-ü’l fars 72b/08
‘a.-ü’l yemīn 76a/03
[=3]

ayrıl- (<ayır-ı-l-) ayrılmak, uzaklaşmak
a.- ıp 77b/13, 78a/01
[=2]

ayt- söylemek, demek
a.- ġıl 100b/06
a.- ıpdur 54b/12, 55b/12, 57a/11, 58b/15, 59b/07, 59b/09, 68b/11, 78b/12, 92a/04
a.- ıpdurlar 51b/04, 52b/15, 53a/09, 54a/04, 57a/01, 81a/03, 83b/01, 89b/06, 90a/10
a.- ışıp 87a/06
a.- ḳan 100a/14
a.- ḳanı 54b/01
a.- tı 100a/04, 52a/03, 53b/07, 54a/14, 61b/13, 61b/16, 66b/02, 73b/10, 74a/14, 75b/09, 76a/06, 76b/03, 76b/08, 78a/06, 78a/15, 82b/08, 82b/12, 85a/01, 99b/09, 99b/11
a.- tılar 65b/12
a.- tım 60a/12
a.- ur 53a/02, 60b/16, 65b/06, 73b/03, 82b/07, 93a/15
a.- urlar 73a/05, 79a/07, 79a/08, 85a/15
a.- ursın 53a/03
[=55]

az az, nadir
a.+ ġına 83a/07
a.+ ı 92b/05
[=2]

a‘żā (A.) organlar
a.+ ġa 61b/15
[=1]

‘aẓamet (A.) büyüklük, görkem, ululuk
‘a.+ lerini 75a/10
[=1]

azıḳ gereken yiyecek ve içecek şeyler, nevale.
a. 64b/15
a.+ ları 64b/14
[=2]

‘aẓīm (A.) büyük, ulu
‘a. 51a/15, 63a/15, 63b/01, 65a/14, 68b/07, 69b/01
baḥr-ül ‘a. 72b/01
deryā-yı ‘a. 68b/06, 76a/01
deryā-yı ‘a.+ dür 65b/14, 75a/12
[=11]

‘azīz (A.) değerli, itibarlı
‘a. 98a/14
[=1]

B

bāb (A.) 1. kapı
b.-ü’l cennet 83a/11
2. bölüm, fasıl.

b. 54b/08, 55b/10, 57b/02, 59b/06, 62b/11, 78b/11, 82a/03, 89a/14, 99a/10
3. konu.
b.+ ıda 56a/14
[=11]

bād (F.) rüzgâr, yel
b.-ı bahār 57b/13
[=1]

ba'de (A.) sonra
b. 56b/17
[=1]

bāġ (F.) bağ, bahçe
b.-ı ġūristān 77b/06
b.+ dın 77b/06
b.+ dur 77b/06
[=3]

bağışla- (<bağış+la-) bağışlamak, ihsan etmek
b.- r 90a/02, 97a/09, 98b/08, 98b/13
[=4]

bağla- (<baġ+la-) **1.** bağlamak, birleştirmek
b.- p 66b/05, 69b/04, 85a/12, 0b/07
b.- r 993a/0
b.- rlar 60b/15
b.- sa 98a/03
2.oluşturmak, tutmak
b.-p 70a/14
[=8]

bağlan- (<baġ+la-n-) bağlanmak, kapanmak
b.- ıp 95a/02
b.- ur 95b/06
[=2]

bāh (A.) cinsel güç
b.+ nı 92b/13
[=1]

bahā (F.) değer, kıymet, paha
b. 95b/13
[=1]

bahāliġ (F.+T.) değerli, kıymetli, pahalı → **bahālıḳ**
b. 61b/12
[=1]

bahālıḳ (F. +T.) değerli, kıymetli, pahalı → **bahāliġ**
b. 61b/10
[=1]

bahār (F.) bahar, ilkbahar
bād-ı b. 57b/13
[=1]

baḫīl (A.) cimri
b. 79b/02
b.+ raḳ 81a/11
[=2]

baḥr (A.) deniz, büyük göl, içdeniz
b. 63b/03
b.-ı muẓlim 64a/16
b.-i aḫżar 68a/09
b.-i cenūbī 63a/02
b.-i fārāb 72b/04
b.-i fāris 72b/02
b.-i ḳayyūm 74a/07
b.-ü'l'amīḳ 62a/15
b.-ül 'aẓīm 72b/01
b.-ü'l devvār 67b/04
b.-ü'l şor 65a/12
b.-ü'r rūm 68a/09
b.-ü'r rūmiyye 68a/14
b.+ lar 62b/03, 62b/04
[=15]

baḫşende (F.) bağışlayan
b. 79b/01

[=1]

baḫt (F.) talih

b.+ larıda 71b/06

[=1]

bā'is̱ (A.) yol açan, sebep olan

b. 100a/05

b.+ din 94b/07

[=2]

baḳ- bakmak

b.- ġıl 99b/12

b.- ıp 78a/11, 89b/10, 99b/09

b.- maḳḳa 59a/14

b.- sa 89a/10, 94b/13, 96a/02

b.- salar 74a/05

b.- tılar 73b/08

[=10]

bala çocuk, yavru

b. 54b/14, 56a/05, 88a/04

b.+ ları 77a/04

b.+ sıdın 57b/08

b.+ sıġa 91b/15

b.+ sını 57b/08, 66b/05

[=8]

balabarḳa (KYAS, 104.) çocuklar ve ailedeki kadınlar

b.+ sı 54b/14

[=1]

balıḳ 1) balık

b. 55a/13, 56a/03, 92a/09

b.+ ı 68a/04

b.+ lar 55a/15, 55a/16, 66a/02, 68a/06

b.+ lardın 55a/13, 63b/09

b.+ ları 63b/08, 65b/14, 68a/03, 75b/014

b.+ nıñ 57a/04, 68b/13

2) şehir.

b.+ nıñ 56b/17,

[=17]

bar var, mevcut

b. 100b/10, 51b/13, 53a/14, 54a/06, 54b/03, 56b/05, 56b/06, 56b/06, 56b/07, 56b/07, 58a/01, 58a/10, 59a/03, 59a/04, 60a/07, 61a/07, 62b/04, 63a/04, 63b/08, 63b/17, 64b/15, 65b/09, 65b/14, 66a/05, 67b/06, 67b/14, 68b/03, 68b/03, 68b/04, 68b/07, 68b/12, 69b/04, 70a/01, 70b/07, 70b/08, 70b/14, 71b/02, 72a/07, 72a/11, 73a/11, 74a/13, 74b/03, 74b/15, 75a/01, 75b/03, 76b/08, 77a/12, 77b/12, 78b/01, 78b/08, 78b/09, 79a/11, 79a/12, 79a/12, 79a/13, 79a/13, 79a/14, 79a/15, 79b/02, 79b/02, 79b/03, 79b/08, 79b/08, 79b/08, 80b/04, 80b/11, 83a/14, 83b/13, 84a/06, 85a/02, 86a/07, 86b/12, 86b/13, 87b/05, 87b/05, 87b/14, 88a/01, 88a/03, 88b/02, 89a/03, 89a/05, 89a/13, 93a/13

b.+ dur 51a/05, 59a/10, 59a/13, 59a/17, 60b/14, 65a/05, 69a/11, 70b/07, 73a/15, 74a/02, 74a/08, 74a/09, 74a/10, 76a/12, 79b/01, 79b/01, 79b/07, 83b/03, 84a/01, 84a/02, 84a/13, 84b/04, 86a/14, 87a/14, 87b/03, 88a/16, 88b/09, 89b/07, 89b/13, 91b/11, 92a/10, 93a/07, 93b/05, 93b/05, 93b/08, 93b/09, 96a/08, 96a/08, 96a/12, 96b/01, 96b/06, 97a/05, 97b/09

b.- dur 58b/05, 58b/14, 60a/04

b. tur- 51a/04, 51a/09

[=131]

bār (F.) tanrı
b.-ı ḫüdāyā 61b/17
[=1]

bar- varmak, gitmek
b.- a 85b/07
b.- adurlar 100a/15
b.- alġay 71b/08
b.- almas 78b/06, 84b/01, 88a/15
b.- alsa 84b/01, 88a/16
b.- amen 88b/02
b.- ay 88b/03
b.- ayın 75b/02
b.- dı 52a/05, 66a/11, 73a/12, 74a/03, 81a/08
b.- dılar 57a/13, 66b/08
b.- dım 60a/06
b.- ġay 68a/08
b.- ġuçınıñg 85b/13
b.- ıp 100b/05, 52a/07, 55a/10, 60a/17, 64b/11, 64b/16, 65b/01, 65b/12, 66a/10, 67a/06, 71a/09, 71a/12, 72b/11, 77b/08, 77b/09, 79b/13, 79b/14, 83a/05, 83a/05, 85a/11, 85a/13, 89b/09, 92a/01
b.- ıpdurlar 63b/15
b.- ırda 56b/05
b.- ma 78b/09
b.- maḳġa 74b/12
b.- maḳḳa 59b/03
b.- mamasḳa 66a/13
b.- masḳa 60a/02
b.- masun 66a/13
b.- sa 69b/15, 78b/06, 88b/02, 88b/04
b.- salar 59b/01, 77a/15, 77b/01
b.- sam 75b/02
b.- ur 63b/03, 66b/03, 75a/14, 81a/05
b.- urlar 67b/03
b.- ur sizler 66b/03
[=67]

bārān (F.) yağmur
seng-i b. 77a/05
[=1]

baraṣ (A.) alaca hastalığı, deride lekeler oluşturan tedavisiz bir hastalık
b. 67a/05, 74b/11
b. bol- 74b/12
[=3]

barça bütün, hep
b. 53a/10, 54a/14, 56a/02, 73a/14, 75b/09, 92b/08, 96a/14
[=7]

bardur- (<bar-dur-) gitmesine izin vermek
b.- mas 85b/12
[=1]

bār-ḫāne (F.) yük indirme yeri, yüklük
b.-i ʻindī 59a/03
[=1]

bas- basmak, çiğnemek
b.- ıp 55a/11, 56b/02, 59a/08, 59a/16, 75a/02, 95a/02
su b.- ıp 95a/08
[=7]

bā-ṣafā (F.+A.) safalı.
b. 87b/04
[=1]

baş baş, kafa
b. 83b/15
b.+ ı 61a/03, 65a/10, 68b/14
b.+ ıça 100b/01
b.+ ıda 64b/16, 70b/07, 70b/08, 71a/07, 71a/11, 74a/09, 89a/09

b.+ ıdın 86a/03
b.+ ıġa 64b/15, 65a/10, 74b/04, 75a/03, 83a/04, 83a/06, 84b/07, 84b/10, 87b/10
b.+ ları 68b/13
b.+ larıda 89a/04
b.+ larıdın 69a/08
b.+ larını 88a/05
b.+ larnı 88a/07
b.+ nı 61a/08
b. ur- 51a/05, 53b/13, 54a/08, 60a/05
b. çal- 52a/11
b.+ ını çal- 52a/09
b.+ larını çal- 52a/10, 99a/14
b. köter- 86b/06
[=37]

başla- (<baş+la-) başlamak, önde olmak, rehberlik etmek
b.- dı 100b/09, 53b/01, 53b/03
b.- dılar 61a/09
b.- ġuçı 66b/08
b.- p 66b/06
[=6]

bāver (F.) inanma, inanç
b. ḳıl- 84b/10
[=1]

bayaḳı önceki, eski
b. 52a/03
[=1]

bāzgeşt (F.) geri dönüş
b.+ i 62a/16
[=1]

ba‘żī (A.) bazı, bir kısmı
b. 51a/05, 54a/08, 57b/04, 59b/05, 59b/06, 60a/05, 62a/03, 62a/03, 85a/15
b.+ ġa 79b/05, 79b/06
b.+ ları 58a/01
b.+ nı 79a/02
b.+ sı 94b/08, 94b/09
[=15]

bāzi:rgān (F.) tüccar, bezirgan
b.+ lar 69a/08
[=1]

bāzū (F.) pazı, kol
b. 100b/12, 82a/01
[=2]

be (F.) yönelme-yaklaşma
b. 60a/11, 60a/11
[=2]

beççe (F.) çocuk, bebek
b. 96b/13
[=1]

bed (F.) kötü, kötülük
c. 96a/03
d. [=1]

beden (A.) vücut, beden
b.+ ge 90a/01
b.+ leri 68b/12
b.+ ni 61b/16
[=3]

be-ġāyet (F.+A.) çok, son derece
b. 98b/14
[=1]

be-ḥāṣıl (F.+A.) ortaya çıkmayan
b. 86a/05
[=1]

be-hem (F.) birlikte, beraber, bir arada
b. 88a/10
[=1]

behişt (F.) cennet
b. 83b/02
b.+ din 74b/03, 99a/05, 99a/11

b.+ i 88a/10
b.+ niñg 99a/13
[=6]

be-ḳadr (F.+A.) değerli
b.-ı ḥācet 65a/02
[=1]

belā (A.) belâ, musibet
b. 57a/16, 58a/11, 90b/03
b.+ dın 60a/13
b.+ sıdın 99a/02
b.+ sınıñg 55a/02
[=6]

belālir (A.) kristaller
b. 96b/08
[=1]

belki (F.) belki
b. 54b/12, 58a/08, 58a/13, 67a/01
[=4]

be-mücerred (F.+A.) tek başına, yalnız
b.+ ī 84a/06
[=1]

be-nāgāh (F.) ansızın, birdenbire
b. 96b/04
[=1]

bend (F.) bağ, zincir, düğüm
b. 92a/14
b.+ din 73b/03
b. ḳıl- 73b/02, 73b/05
[=4]

bende (F.) kul, köle
b.+ larıġa 51a/01
b.+ lerige 82a/10
b.+ leriñgge 82b/05
b.+ lerim 51a/05, 82a/10
b.+ lerini 73a/06
[=6]

ber - vermek
b.- di 54b/01, 80b/07, 80b/10, 99b/11
b.- diler 70b/02, 73b/14, 73b/14, 80b/13, 81a/03
b.- gen 73b/11, 87b/09, 92b/01, 97b/15
b.- gey 90b/09, 96b/15
b.- güçi 97b/03
b.- ipdür 56a/09, 79a/09, 79b/05, 94b/04
b.- megey 96a/03
b.- megey sėn 62a/01
b.- mekke 81a/04
b.- mes 84b/05
b.- mey 84a/07
b.- meydür 56a/09
b.- se 56b/03, 90b/09, 94a/10, 94a/10
b.- seler 96a/04, 97b/16
b.- sem 83a/01
b.- ür 55a/13, 57b/16, 57b/16, 58a/07, 64a/06, 90a/01, 90a/08, 90a/08, 92b/13, 96a/15
b.- ürler 65a/08, 71b/05
[=45]

ber-ā-ber (F.) beraber, birlikte
b. 100a/01, 94a/09
[=2]

berbaṭṭ (F.+ A.) bir müzik aleti, çeng, lavta
b.+ nıñg 84a/10
[=1]

berekāt (A.) bereketler, bolluklar
b.+ ī 51b/09
[=1]

bereket (A.) bolluk, bereket
b.+ lerdin 86b/06
[=1]

berg (F.) yaprak
b.+ lerini 57b/12
[=1]
ber-hem (F.) karışık, darmadağınık
b. 58a/07
[=1]
berkiş- (<berk-i-ş-) sağlamlaşmak
b.- ür 72b/06
[=1]
berkit - (<berk-i-t-)sağlamlaştırmak
b.- ip 77b/07
b.- mey 77b/10
[=2]
berḳ (A.) şimşek
b. 55a/02, 55a/05
b.+ nı 55a/05
[=3]
ber-ṭaraf (F.+A.) bir yana bırakma, giderme
b. 95b/15
b. bol- 57b/01
b. ḳıl- 92b/14
[=3]
besbāse (F.) sedef otugillerden, acı tohumları susama benzeyen, beyaz çiçekli, çok dallı, halk arasında tütsü olarak kullanılan üzerlik
b. 83b/11
[=1]
besed (A.) mercan, akik de denilen degerli bir taş
b. 90a/10
seng-i b. 90a/03
[=2]
beş beş
b. 67b/05, 68b/10, 69b/07, 80a/03, 80a/09, 80a/10, 90b/01
[=7]
beşinçi beşinci
b. 59b/06, 80b/01, 82a/03
[=3]
be-tamām (F.+A.) bütün, hepsi
b. 53b/09, 61a/08, 73a/04, 76a/13, 76b/06, 78a/07
[=6]
beyābān (F.) çöl
b.+ larıda 90a/12
[=1]
beyān (A.) bildirme, açıklama
b.+ ı 54b/08, 59b/07, 62b/11, 82a/03, 89a/14, 99a/10
b.+ ıda 55b/11
b. ḳıl- 76a/11
[=8]
beyt (A.) ev
b.-ü'l-muḳaddes 52a/13, 99a/15, 99b/02
b.-ü'n-nār 52b/04
ṣaḫre-yü
b.-'ül-muḳaddes 99a/10
[=5]
beyżā (A.) bembeyaz, apak
b.+ dın 64b/05
[=1]
bī-'aded (F.+A.) sayısız
b. 57a/16
[=1]
bīcāde (F.) yakuta benzer kızıl bir taş
b. 90b/13
[=1]
bī-cān (F.) cansız
b. ḳıl- 70b/13
[=1]
bī-çāre (F.) çaresiz

b. 60a/02

[=1]

bī-çūn (F.) benzersiz

ḳādir-i b.dür 57a/10

[=1]

bī-demāġ (F.) burunsuz

b. 99a/12

[=1]

bī-edeb-āne (F.+A.) edepsizce

b. 53b/03

[=1]

bī-günāh (F.) günahsız

b. 53b/14

[=1]

bī-ḫaber (F.+A.) habersiz

b. ḳıl- 94a/09

[=1]

bī-ḥecb-āne (F.+A.) örtüsüz

b. 53b/04

[=1]

bī-ḥadd (F.+A.) sonsuz

b. 57a/16, 60a/15, 75b/014

[=3]

bī-ḥesāb (F.+A.) sonsuz

b. 57a/13, 60a/15

[=2]

bī-hūde (F.) boş, boşuna

b. 78b/09

[=1]

bī-iḫtiyār (F.+A.) elinde olmadan, gayrı ihtiyari

b. 83b/09

[=1]

bī-īẓhār (F.+A.) gizlice, belli etmeden, göstermeden

b. 53b/01

[=1]

bī-ḳarārlıḳ (F.+A.) rahatsızlık, huzursuzluk

b. ḳıl- 53b/01

[=1]

bī-ḳıyās (F.+A.) kıyassız, mukayesesiz

b. 75b/014

[=1]

bil - bilmek

b.- di 51b/08, 51b/10

b.- diñ 76b/08

b.- diler 74b/01, 78b/03

b.- dim 76b/10

b.- ey 56a/10

b.- gen 78a/05

b.- gey 62b/17, 77a/06

b.- geyler 79a/02

b.- gil 53a/09

b.- ki 56b/07

b.- medi 76a/06, 85a/12

b.- mes 63a/01, 70b/10, 75a/12, 75b/05, 77a/02, 83b/10, 84a/15, 85a/15

b.- mesler 72b/10, 74a/11

b.- meydür 75a/11

b.- sem 75a/14

b.- ür 51a/11, 71a/04, 81a/07, 85b/02, 94b/05, 94b/07

b.- ürler 79a/08

b.- ür miz 76a/09

[=39]

bilād (A.) beldeler, kentler

b.-ı ani 54a/06

b.-ü'l-ẕenc 68a/02

b.-ü'ṣ-ṣīn 75a/08

[=3]

bī-lāzım (F.+A.) gereksiz

b. bol- 59a/08

[=1]

bildür- (<bil-dür-) bildirmek
b.- geyler 79a/03
[=1]

bile ile, birlikte → **bilen, birle**
b. 54a/12, 54b/04, 54b/06, 54b/14, 54b/14, 55a/03, 55a/03, 55a/08, 55b/13, 55b/17, 56a/08, 56b/02, 58a/05, 58b/02, 58b/02, 58b/02, 58b/03, 59a/01, 59a/02, 61a/05, 61b/06, 62a/05, 63a/17, 63b/02, 65b/01, 65b/11, 68a/07, 69b/01, 69b/06, 72a/05, 73a/06, 73a/07, 73b/05, 74a/06, 74b/13, 75a/08, 75b/014, 75b/03, 76a/12, 79a/02, 79a/09, 80b/08, 81b/02, 81b/03, 81b/04, 81b/05, 82b/07, 83a/07, 83b/04, 84a/05, 84b/06, 86b/11, 88a/09, 89b/09, 90a/11, 90b/02, 90b/08, 90b/10, 91a/02, 91b/06, 92a/06, 92b/12, 93a/14, 93b/01, 93b/15, 94a/01, 94a/09, 94a/11, 94b/12, 95a/06, 96a/02,
96a/06, 96b/10, 96b/12, 97b/02, 97b/14, 98a/03, 98a/05, 99a/02, 99a/08, 100a/02, 100a/14, 100b/06, 100b/08
b.+ dür 93b/10
[=85]

bilen ile, birlikte → **bile, birle**
b. 54b/05, 56a/07, 56b/01, 57a/12, 61b/03, 67a/11, 78a/08, 100a/14
b.+ dür 61b/07
[=9]

bilmek bilmek
b.- 51a/06, 56b/11, 62b/14, 82a/07
[=4]

bī-müntehā (F.+A.) sonsuz, nihayetsiz
a. 74b/07
[=1]

binā (A.) yapı, bina.
b. ḳıl- 79b/15, 80a/01, 80a/01
b.+ larnı 59b/12, 82a/12
[=5]

bir bir, 1, tek, aynı
b. 51b/07, 51b/07, 51b/07, 51b/09, 51b/11, 51b/12, 51b/14, 52a/01, 52a/12, 52a/15, 52b/15, 53a/04, 53a/09, 53a/14, 53a/14, 54a/02, 54a/05, 54a/06, 54a/11, 54a/15, 54b/02, 54b/03, 54b/03, 54b/04, 54b/05,54b/13, 55a/03, 55a/08, 55a/11, 56a/10, 56a/12, 57a/08, 57a/12, 57a/12, 57a/14, 57b/05, 58a/09, 58a/09, 58a/11, 58a/11, 58a/12, 58a/15, 58b/04, 58b/07, 58b/08, 58b/08, 58b/08, 58b/11, 58b/13, 59a/03, 59a/06, 59a/06, 59a/10, 59a/13, 59a/14, 59a/16, 59a/17, 59b/16, 60a/06, 60a/07, 60a/07, 60a/09, 60a/16, 60b/13, 60b/17, 61a/01, 61a/02, 61a/02, 61a/04, 61a/06, 61b/09, 61b/14, 61b/14, 61b/16, 62a/12, 63a/02, 63a/02, 63a/03, 63a/06, 63a/11, 63a/14, 63b/06, 64a/01, 64a/03, 64a/06, 64a/16, 64b/06, 64b/15, 65a/03, 65a/03, 65a/09, 65b/05, 65b/09, 66a/06, 66a/13, 66a/14, 66b/11, 66b/11, 66b/13,
67a/01,67a/04, 67b/01, 67b/06, 67b/11, 67b/12, 67b/14, 68a/02, 68a/14, 68b/09, 69a/10, 69b/01, 69b/03, 69b/03, 69b/05, 69b/14, 69b/15, 70a/01, 70a/10, 70a/11,

70b/04, 70b/06, 70b/07, 70b/08, 70b/08, 70b/12, 71a/05, 71a/07, 71a/07, 71a/09, 71a/09, 71a/11, 71a/11, 71a/12, 71a/13, 71b/13, 72a/11, 72a/11, 72a/11, 72a/14, 72b/02, 72b/02, 72b/04, 72b/05, 72b/08, 72b/11, 73b/01, 73b/07, 73b/08, 74a/09, 74a/09, 74a/12, 74a/12, 74a/13, 74a/14, 74b/03, 74b/10, 74b/15, 74b/15, 75a/07, 75a/08, 75a/13, 75b/01, 75b/06, 76a/11, 76a/14, 77a/03, 77a/14, 77b/05, 77b/06, 77b/08, 77b/12, 77b/15, 78a/05, 78b/01, 78b/05, 78b/08, 78b/09, 79b/01, 79b/08, 80a/02, 80a/02, 80a/03, 80a/04, 80a/04, 80a/05, 80a/05, 80a/05, 80a/06, 81b/08, 82a/15, 82b/02, 82b/02, 82b/13, 83a/12, 83b/02, 83b/03, 84a/01, 84a/02, 84a/02, 84a/05, 84a/09, 84b/02, 84b/04, 84b/07, 84b/13, 85a/01, 85a/02, 85a/11, 85b/01, 85b/03, 85b/09, 86b/12, 86b/13, 86b/15, 87a/01, 87a/09, 87b/14, 88a/01, 88a/03, 88a/14, 88b/09, 88b/12, 89a/09, 89a/12, 89b/07, 89b/15, 91b/11, 92a/04, 92a/10, 92a/12, 92a/14, 93a/03, 93a/07, 93a/11, 93a/11, 93a/12, 93a/14, 93b/09, 95a/08, 95a/10, 95a/12, 95b/06, 96a/01, 96a/12, 96b/01, 96b/06, 96b/08, 96b/09, 97a/03, 97a/08, 98a/05, 98a/07, 99b/07, 99b/08, 99b/08, 99b/11, 99b/14, 99b/15, 100a/02, 100b/03, 100b/08, 100b/10, 100b/12

b.+ din 94a/09

b.+ ge 86b/15, 94a/07, 94a/08, 94a/08

b.+ gine 86b/07

b.+ i 53a/11, 53a/11, 53a/11, 55b/17, 55b/17, 56a/01, 59a/04, 59a/04, 60b/13, 62a/14, 62a/14, 63a/01, 63b/07, 72b/01, 72b/02, 72b/03, 72b/03, 77b/14, 77b/14, 79a/07, 79a/10, 79a/11, 79a/12, 79a/12, 79a/13, 79a/13, 79a/14, 79a/15, 79b/01, 79b/01, 79b/02, 79b/02, 79b/03, 80b/11, 80b/11, 84a/13, 86b/13, 87a/02, 87a/05, 88a/06, 94a/02

b.+ ide 84a/13, 84a/13

b.+ idin 84a/14

b.+ ige 60b/13, 63b/07, 84a/13

b.+ ini 79b/07, 87a/05, 94a/03, 94a/08

b.+ ining̃ 80b/04, 80b/05, 80b/05, 80b/12

b.+ leridin 87a/02

b.+ lerige 79a/07, 86b/13, 87a/01

b.+ ni 71b/04, 79a/08, 94a/07, 94a/08, 94a/09

[=333]

birer birer

b. 60b/04, 71b/11

[=2]

birle ile, birlikte → **bile, bilen**

b. 78a/07

[=1]

bismi'llāh (A.) Allah'ın adıyla

b. 96b/09, 96b/09

[=2]

bismi'llāhi'l-'aẓim (A.) Azim olan Allah'ın adıyla
b. 73b/09
[=1]
bisyār (F.) çok, pek çok
b. 52a/14, 53a/12, 73b/13, 93a/05, 97b/11
[=5]
bī-şümār (F.) sayısız
ġanīmet-i b. 60a/17
[=1]
biz biz
b. 60a/16, 61b/01, 73a/06, 73b/05
b.+ de 73b/11
b.+ ge 52a/15
b.+ ing 78a/15
b.+ lerni 73a/05, 73b/04
[=9]
bīzār (F.) bezmiş, usanmış, bıkmış
b.bol- 73a/01
[=1]
boġaz hububat, tahıl
b. 55b/16, 66b/04
[=2]
boġaz (YUyg. boġaz I NECİP 46a) gebe, hamile.
b. bolġay 66b/04
[=1]
bol - olmak.
şād b. 52a/04, 60a/17
b.- a 61a/13
b.- adur 55b/16, 96a/09
peydā b.- adur 74a/11, 94a/12
b.- dı 100a/06, 100a/07, 100a/08, 54b/02, 57a/12, 60a/08, 62a/14, 62a/14, 62a/15, 62b/05, 62b/06, 62b/06, 64a/13, 75a/07, 78b/01, 78b/03, 84b/12, 85a/10, 95b/01
ber-ṭaraf b.- dı 57b/01
ġarḳ b.- dı 52b/15
nā-peydā b.- dı 54a/13
pest b.- dı 70b/02
pestraḳ b.- dı 57b/01
peydā b.- dı 100b/10, 51b/09, 60a/09, 74a/04, 74a/14, 75b/01
s̱ābit b.- dı 53b/14
yalagaç b.- dı 53b/08
'āşıḳ b.- dı 53a/14
'ibret b.- dı 100a/11, 100a/12
b.- dılar 100a/08, 52a/11, 53b/14, 54b/04, 54b/04, 73b/07, 87b/11, 99a/12
ḥayrān b.- dılar 53b/06, 66a/11
helāk b.- dılar 60a/09
ḫalāṣ b.- dılar 66b/10, 84b/14
şehīd b.- dılar 83a/09
zehr-i terīr b.- dılar 74a/04
b.- ġan 57a/16, 86b/04, 88b/06, 91a/04
ġarḳ b.- ġan 73a/10
peydā b.- ġan 94a/11
b.- ġanda 88a/05
bī-lāzım b.- ġanda 59a/08
ḥayrān b.- ġanda 52b/02
b.- ġanını 57b/05
ḫalāṣ b.- ġanlarıdın 73b/03
b.- ġay 51b/10, 52a/03, 64a/13, 66b/04, 67a/08, 68a/07, 68a/07, 77a/15, 77b/01, 83b/05, 90b/06, 91b/04, 92a/11, 97b/02
giriftār b.- ġay 90a/03
ḥāmile b.- ġay 97b/14
ḫalāṣ b.- ġay 75a/03, 77a/08

āteşperest b.+ ı 52a/12
peydā b. + ı 94b/15

boluş- (<bol-u-ş-) birlikte olmak.
b.- tılar 87a/02
b.- up 87a/10
[=2]

boran (< Moğ. boraġan) tipi, fırtına
b. 57b/06
b.+ lar 77b/02, 77b/04
[=3]

bostān (F.) bahçe, sebze bahçesi.
b. 87b/04
b.+ lar 61b/03
b.+ ları 89a/07
[=3]

boşaş- (YUyg. boşaş- NECİP 49) gevşemek
b.- ur 72b/07
[=1]

boyun boyun
b.+ dın 90b/07
b.+ ġa 90b/06
b. + ıda (boynıda) 73b/08
b. + ıġa (boynıġa) 98a/02
b.+ larıda 89a/04
[=5]

bozuḳ bozuk
b. 54b/10
[=1]

bölek ayrı, başka
b. 71b/14, 89b/06, 89b/14
[=3]

börk başlık
b. 69a/08
[=1]

bu bu
b. 100a/03, 100a/11, 100a/13, 51b/08, 51b/12, 51b/12, 51b/13, 52a/11, 53a/01, 53a/14, 53b/05, 53b/07, 53b/13, 54b/03, 54b/07, 55a/01, 56a/01, 56a/16, 56b/07, 56b/10, 58a/02, 58a/03, 58a/05, 58a/14, 58b/03, 59b/03, 59b/16, 60a/12, 60a/14, 60b/01, 60b/09, 61a/16, 61b/08, 62b/06, 62b/15, 63a/01, 63a/02, 63a/13, 63b/11, 64a/13, 64a/15, 64b/11, 64b/14, 65a/10, 65b/08, 66a/12, 66b/01, 66b/01, 68a/13, 69a/02, 69a/07, 69a/13, 69b/06, 70b/11, 70b/14, 71b/05, 72a/12, 72b/01, 72b/02, 73a/02, 73a/15, 73b/01, 73b/10, 74a/14, 74b/02, 75b/05, 75b/10, 76a/07, 77a/01, 78b/04, 79a/09, 79a/10, 79a/11, 79a/11, 79b/01, 79b/04, 79b/11, 80b/03, 80b/06, 80b/09, 80b/13, 82b/03, 82b/07, 82b/10, 82b/11, 82b/12, 82b/12, 82b/13, 82b/14, 83b/01, 84b/09, 84b/11, 85a/03, 85a/04, 85a/05, 85a/12, 85a/13, 85a/14, 85b/01, 86a/14, 86b/13, 87a/03, 87a/04, 89b/13, 90b/01, 91a/11, 91a/12, 91b/05, 93b/06, 94b/06, 95a/06, 96b/01, 96b/03, 96b/09, 97a/09, 97b/11, 99a/12, 99b/11, 99b/12
b.+ dur 95b/05
b.+ lar 51b/16, 60b/08, 72a/05, 74a/01, 80b/12, 87a/05
b.+ larnı 79a/01, 87a/04
b.+ larnıŋ̂ 62a/09, 87a/03
[=130]

buġday buğday

b. 81a/02

[=1]

buẖār (A.) buhar, buğu

b.+ dın 98b/05

b.+ ı 96a/10, 96a/10, 97a/06, 97a/07

b.+ ıdın 94a/06, 94a/07, 96a/09

b.+ ını 94a/03, 94a/04

[=10]

buẖārāt (A.) buharlar, buğular

b.+ nı 94a/02

[=1]

bul- bulmak

b.- ur 56a/07

[=1]

bulaḳ çeşme, pınar

b. 70a/04, 94b/10

b.+ dın 67b/12

b.+ dur 93a/08

b.+ lardın 62a/17, 94b/09

[=6]

būlūr (A.) billur, kristal

seng-i b. 90a/12

[=1]

bulut bulut

b. 55a/03, 57a/14, 60b/02, 61a/01, 86a/09

b.+ lar 59b/07, 60a/04, 60a/09, 62b/06, 64b/01, 71b/10, 91a/03

b.+ lardın 61b/01

b.+ larnı 57b/10, 57b/10, 59b/09, 60a/01, 60b/10

[=18]

burc (A.) yıldız kümesi, güneşin her evresi

b.+ ıġa 72a/02, 72a/03, 75a/05, 75a/06, 95a/10

[=5]

burna (YUTS, 53)Eski zamanlarda, çok eskiden

b. 86a/14

[=1]

buyru- buyurmak, emretmek → **buyur-**

b.- dı 73a/13

b.- pdur (81b/06)

[=1]

buyur- buyurmak, emretmek → **buyru-**

b.- dılar 76b/05

b.- du-kim 52a/05

b.- salar 98a/02

[=4]

būt (F.) put

b. 63a/11, 78b/08, 78b/08

b.+ lar 68b/03

b.+ larġa 68b/05

[=5]

būzīne (F.) maymun

b. 73b/07, 73b/10

b.+ ler 73a/11, 73b/06

b.+ leri 88b/14

[=5]

bük- eğmek, bükmek

b.- üp 58b/13

[=1]

bülend (F.) yüksek, yüce

b. 100b/11, 85b/14, 86a/06

[=3]

cādū (F.) büyücü

c.+ dın 96a/06

[=1]

cāh (A.) su kuyusu

c. 76a/11, 77a/09, 77a/14, 77b/05, 77b/12, 78a/04, 84a/01

c.-ı bāmiyān 77b/15

c.-ı endülīs 78b/05
c.-ı esfel 77a/13
c.-ı mārān 84a/01
c.-ı sāmireh 76b/11
c.-ı serāndīb 77a/03
c.+ ġa 77b/07, 78a/03, 84a/03, 89b/12
c.+ īde 89b/07
c.+ nı 78a/06
[=18]

cāhi:l (A.) bilgisiz, deneyimsiz, toy
c. 53a/07
[=1]

cāhi:llıḳ (A.+T.) bilgisizlik, deneyimsizlik, toyluk
c.+ lardın 57a/06
[=1]

cām (F.) kadeh
c. 74a/12, 74a/14
c.+ ġa 64a/05
[=3]

cān (F.) can, ruh, sevgi
c. 54b/01, 55a/13, 84a/07
c.+ dın 77a/07
c.+ ı 78b/07, 79b/07
c.+ ınıñ 77a/07
c.+ larıdın 73a/01
[=8]

cān-dār (F.) canlı
c.+ ī 60b/06
c.+ larnıñ 55b/12, 55b/16
c.+ nı 70b/13
c.+ nıñ 55b/13
[=5]

cānib (A.) taraf, yön, yan
c.+ ide 59a/05
c.+ idin 72a/04
[=2]

cān-ve:r (F.) canlı, yaşayan → **cān-ver**
c. 91a/06
c.+ ī 86a/02
c.+ lar 55a/14
[=3]

cān-ver (F.) 1. canlı, yaşayan →**cān-ve:r**
c. 89a/11
c.+ ī 72a/08, 84b/04, 95a/09
c.+ īniñ 89b/07
c.+ leriġa 60b/07
c.+ niñ 85b/01
2. kuş
c.+ ī 61a/06, 68b/05,
c.+ ler 88a/04
c.+ leri 87a/12
c.+ ni 61a/06, 89a/11, 96a/12
[=14]

cārī (A.) akan
c. kıl- 59b/10
[=1]

cebel (A.) dağ
c. 89a/08
c.-i ebvāb 87b/01
c.-ü'l aḫżar 82a/15
c.-ü'l nār 88a/14
[=4]

cefā (A.) üzme, eziyet etme → **cepā**
c.+ lar ḳıl- 60b/07
[=1]

cehūd (A.) yahudi
c. 52b/12
c.+ lar 91b/12
[=2]

cemā'a (A.) topluluk
c.+ ī 58b/15
[=1]

cemāʻat (A.) topluluk
c. 53b/13, 53b/13
[=2]
cemād (A.) katı cansız varlık
c. 79b/10
[=1]
cemādāt (A.) katı cansız varlıklar
c. 79a/05, 79b/09
[=2]
cemāl (A.) yüz güzelliği, güzellik
ṣāḥib-i c. 53a/13
[=1]
cemest (F.) büyük mavi mücevher
c. 91a/06
[=1]
cemīʻ (A.) tüm, bütün, hepsi
c. 51a/03, 51a/06, 51b/03, 52b/07, 53a/08, 55b/12, 55b/16, 55b/16, 58a/06, 59a/01, 61b/06, 61b/10, 61b/12, 61b/15, 62a/05, 62a/16, 64a/13, 66b/09, 67a/07, 68a/03, 78b/15, 81a/09, 81a/10, 81b/08, 82a/04, 82b/05, 89a/15, 90b/03, 92b/04, 95a/04, 98b/14, 99b/05, 100a/06, 100a/06, 100a/08, 100a/12
[=36]
ceng (F.) savaş
c.-i seng 77a/04
c.+ ge 91a/12
[=2]
cennet (A.) cennet
bāb-ü'l c. 83a/11
[=1]
cenūb (A.) güney
c. 57b/17, 80b/13, 81b/14
[=3]
cenūbī (A.) güney ile ilgili, güneye ait
baḥr-i c. 63a/02
[=1]
cepā (A.) cefa, üzme, eziyet etme → **cefā**
c.+ nı 81b/03
[=1]
cerāḥat (A.) yara
c. 67a/05
c.+ ġa 67a/12, 90a/06, 98b/07
[=4]
cerīb (A.) 216 litrelik hacim birimi
c. 97a/05
[=1]
cesed (A.) cesed, beden, vücut
c.+ lerini 70a/12
c.+ ni 70a/14
[=2]
cevāb (A.) cevap, yanıt
c. 56a/05, 56a/15
c. ay- 62a/12
[=3]
cevāhir (A.) mücevherler, değerli taşlar
c. 100a/01, 52a/14, 90b/13, 92b/09, 94a/10, 98b/14
c.-ü'l ġālī 73a/12
c.+ īdür 93b/02
c.+ ler 89a/14
c.+ lerni 94b/06
[=10]
cevāhirāt (A.) mücevherler, değerli taşlar
c.+ dın 98b/12
c.+ lar 74a/10
c.+ larnı 82a/13
c.+ larnıñg 92b/05
c.+ nı 93b/06, 99a/06
[=6]
cevher (A.) mücevher, değerli taş

c. 62a/12
c.+ i 95a/01, 95a/06
c.+ iġa 95a/07
c.+ ī 58a/09, 91a/13, 96a/01
c.+ īdür 91a/06, 93b/11, 94b/08, 98a/14, 98b/04
[=12]

ceviz (A.) ceviz
c.+ çerekdür 92a/05
[=1]

cez‘ (A.) göz boncuğu, damarlı akik
c. 91a/13
[=1]

cezb (A.) çekme
c. ḳıl-: 62b/01, 97b/13
[=2]

cezīre (A.) ada
c. 63a/07, 63b/03, 68a/11, 72a/06, 93a/06
c.-i bāk 67b/07
c.+ de 63a/14
c.+ din 93a/03
c.+ ī 63a/02
c.+ lerdin 76a/02
c.+ lerge 60b/03
c.+ leri 66a/05, 76a/02
c.+ si 67a/14, 67b/06
c.+ side 68a/13
c.+ sige 60b/11
[=17]

cibāl (A.) dağlar
ümmü-’l c. 82b/14
[=1]

cibin sivrisinek
hārī-yü c. 79b/03
[=1]

cihān (F.) dünya, âlem
c.+ nı 57b/09, 57b/13
[=2]

cīn (A.) cin
c. 73b/11
[=1]

cins (A.) tür
c.+ leride 57b/02
[=1]

cism (A.) cisim, madde
c. 58a/10
[=1]

cüdā (F.) ayrı, ayrı kalmış, uzak düşnüş
c. 66b/13
c. bol- 65b/05, 66b/13
c. ḳıl- 57b/09
[=4]

cümle (A.) bütün, hep, tümüyle
c. 61b/05
c.+ din 55a/09
[=2]

cüzām (A.) cüzzam, lepra
c. 67a/05
[=1]

cüzzī (A.) az, biraz, bir parça
c. 53a/04
[=1]

çaçıl- (<çaç-ı-l-) saçılmak, serpilmek
ç.- ıp 88b/10
[=1]

çaçur (*çaçiramaḳ*,”sıçramak” KYAS, 195) sıçrayan, sıçramış.
ç. 97b/04
[=1]

çaf- kazmak, deşmek; vurmak, elle vurmak → **çap-**
ç.- ıp 88b/01
[=1]

çaġla- (*çaġlamaḳ*, KYAS, 199.) tahmin etmek, sanmak, hesap etmek
ç.- p 70a/14
[=1]
çaḳ- 1. esmek, orta çıkmak
ç.- ıp 59a/07
2. ısırmak, sokmak.
ç.- ḳan 90b/11
ç.- maġay 98a/04
ç.- sa 62b/07
[=5]
çāker (F.) kul, köle; hizmetçi.
ç.+ ġa 100a/09
ç.+ in̂g 100a/07
[=2]
çaḳnı- (YUTS, 69.)parlamak
ot ç.- ġan 54b/09
[=1]
çal- vurmak
başını ç.- dı 52a/09
başlarını ç.- dılar 52a/10
başlarını ç.- ıp 99a/14
baş ç.- urlar 52a/11
[=4]
çalfiḳ (*çalçıḳ,* “balçıklı ya da çamurlu yer” KYAS, 201.)çamur
ç. 70a/09
[=1]
çalġış (*çalḳımak*, KYAS, 201.) dalgalanma
ç.+ ġa 60b/17
[=1]
çalġıt- (*çalḳımak*, KYAS, 201.) çalkalatmak, hareket ettirmek
ç.- ıp 57b/04
[=1]
çalma (OTS, 274.) sarık
ç. 77b/02
[=1]
çap- vurmak, elle vurmak → çaf-
ç.- ıp 74a/06
ç.- sa 93a/01, 98a/13
ç.- salar 90a/07, 90b/12
[=5]
çapa kazmak için kullanılan tarım aracı
ç. 86b/11
[=1]
çapan (KYAS, 193.) giysi, cepken, yamalı kaftan
ç. 77b/02
[=1]
çapış- (<çap-ı-ş-) vuruşmak
ç.- tılar 87a/08
[=1]
çāre (F.) çare.
ç.+ si 60a/03
[=1]
çarḫ (F.) tekerlek, çark
ç. 73a/09
ç.+ ı 72a/09
[=2]
çarviluḳ (F.+T.) hayvan barınağı
ç. 88b/16
[=1]
çayān çiyan, akrep
ç. 90b/11, 98a/04
[=2]
çeçek çiçek
ç. 58a/03
[=1]
çehār (F.) dört, 4.
ç. 67a/04
[=1]
çehre (F.) çehre, yüz, surat

ç.+ si 81b/10

[=1]

çehrelig (F.+T.) çehreli, yüzlü

ç. 81b/10

[=1]

çend (F.) kaç

ç. 59b/14

[=1]

çendān (F.) o kadar, o denli.

2) katı, misli.

ç. 51a/04, 54b/15, 59b/02, 60b/14, 70b/13, 73b/06, 73b/06, 74a/07, 77a/12, 77a/12, 77b/11, 83a/14, 83a/15, 84a/09, 85a/09, 85a/09, 85a/09, 88a/03, 88a/03, 99a/14

[=20]

çengāl (F.) avuç, pençe

ç. 52a/15

ç.+ i 94a/15

[=2]

çerāġ (F.) mum, çıra, kandil

ç. 89a/10, 89a/11

[=2]

çerāki (F.) çünkü

ç. 62a/08, 56a/07, 56b/05

[=3]

çerāmlıḳ (F.+T.) otlak

ç.+ da 58a/03

[=1]

çerende (F.) bir kuş türü

c. 60b/09, 69b/11, 91a/01

[=3]

çerig asker, çeri.

ç.+ ke 60a/06

[=1]

çeşme (F.) su pınarı

ç. 59a/13, 64a/01, 64a/03, 66a/09, 66b/14, 67a/03, 70a/01, 70a/02, 74a/09, 74a/10, 74b/15, 84a/08, 88b/09, 97a/03

ç.-i bābil 64b/09

ç.-i ebyaż 64a/03

ç.-i esved 64a/07

ç.-i ḥayāt 66a/08

ç.-i ḥār 66b/11

ç.-i zerāvend 67a/03

ç.+ de 67a/07

ç.+ din 73a/02, 76a/09

ç.+ ge 64a/06, 69b/11, 74b/11, 74b/12, 74b/13

ç.+ ġa 72b/11

ç.+ ī 100b/02, 100b/10, 64a/08, 64b/10, 65a/03, 66a/06, 66a/08, 66b/11, 67a/01, 69b/10, 69b/13, 70b/07, 71a/05, 71a/07, 71a/11, 72b/08, 74b/10, 74b/15, 76a/03, 88a/16

ç.+ ler 83a/14, 97a/05

ç.+ lerdin 83a/15, 97a/06

ç.+ leri 83b/02, 87a/13

ç.+ leridin 83b/02

ç.+ niñ 65a/05, 76a/07, 93a/08

[=59]

çevre (<çevür-e) etraf, çevre

ç. 64b/03, 65a/13, 993a/0

ç.+ si 98a/06

ç.+ side 64b/12, 72b/12, 83a/14

[=7]

çevrül- (<çevir-ü-l-) dolaşmak, dönmek

ç.- se 67a/15

ç.- üp 54b/02, 58a/12, 72a/09

ç.- ür 54a/16

[=5]

çevrült- (<çevir-ü-l-t-) döndürmek
ç.- gen 58b/09
[=1]
çevür- çevirmek
ç. -ür (çevrür) 73a/10
[=1]
çıban çıban, yara
ç. 96b/09
[=1]
çıḳ- çıkmak
ç.- a 75b/14, 83a/05
ç.- almaḳı 63a/16
ç.- almas 73a/08
ç.- alsa 87b/02
ç.- ar 51a/07, 51a/08, 55a/04, 58b/14, 59a/13, 59b/05, 64b/13, 65a/05, 65a/10, 67b/03, 69a/12, 71b/06, 72a/14, 74b/11, 76b/14, 78a/04, 91b/11, 93a/04, 97a/06, 97a/11, 98a/11
ç.- arlar 62a/17, 69a/13, 71b/03, 95a/11, 95a/14, 95b/02
ç.- ıp 52b/11, 59a/01, 59b/04, 61a/02, 61a/03, 62b/09, 66b/06, 67b/12, 68b/09, 69b/05, 70b/05, 71a/05, 72a/14, 73b/01, 73b/01, 76a/04, 78a/02, 78b/07, 82b/01, 83a/06, 84b/08, 84b/08, 84b/11, 86b/08, 88b/01, 95b/08, 97a/15, 97a/16, 100b/09,
ç.- ḳan 83a/04, 93b/07, 96b/10
kün ç.- ḳanını 76a/08
ç.- ḳay 77b/11, 90a/09, 92b/01, 96a/13
ç.- madı 52a/07
ç.- maġay 96a/13
ç.- mas 70b/06
ç.- masa 55b/15, 65a/05
ç.- masını 71b/06
ç.- salar 95b/12
ç.- tı 53b/12, 53b/15, 61a/03, 64b/09, 66a/07, 76a/04, 89b/13
ç.- tılar 73a/14, 99b/13
ç.- tım 67b/01
[=86]
çıḳar- (<çıḳ-ar-) çıkarmak
ç.- ıp 66b/01, 73a/02, 86b/11
ç.- maslar 71b/07, 96b/03
ç.- ur 88a/04, 97b/07
[=7]
çıḳart- (çıḳ-ar-t-) çıkartmak
ç.- ıp 84b/10
[=1]
çıḳġına (*kiçkine*, YUTS, 199.)küçücük
ç. 58a/14, 59a/15
[=2]
çıḳıġlıḳ (<çıḳ-ı-ġ+lıḳ) çıkıklık, çıkan
ç. 86a/04
[=1]
çıḳış (<çıḳ-ı-ş) çıkma, çıkış
ç.+ ġa 52a/08, 64b/14, 76b/06
[=2]
çırmaş- (*çirmaşmak*, YUTS, 83.) dolaşmak, sarılmak
ç.- ur 72b/05
[=1]
çile- (*çilimaḳ*, YUTS, 81.)batırmak, ıslatmak
ç.- p 88b/03
[=1]
çoġal dağınık, karışık
ç. 58a/06
[=1]
çoñ büyük

ç. 61a/08, 92b/06

[=2]

çoñgluḳ (<çoñg+luḳ) büyüklük

ç.+ ı 60b/04, 92a/04

[=2]

çök- çökmek

ç.- er 97a/15

ç.- erler 55a/16

ç.- ti 61a/02

ç.- üp 95b/02, 95b/04

[=5]

çöl çöl

ç. 65a/07

ç.+ de 57a/02

ç.+ ler 61b/02

[=3]

çöp ot, bitki

ç. 64a/06

[=1]

çuḳur çukur

ç. 54a/11

[=1]

çümeli karınca

ç. 71b/07, 83a/06

ç.+ ler 93a/04

[=2]

çünānçi çünkü

ç. 51a/13, 56b/01, 58a/06, 68a/04, 81b/15, 82a/05, 82b/01, 94a/10, 94a/13

ç.+ dür 51a/10

[=10]

D

dāf (A.) müzik aleti, def

d. 84a/10

[=1]

dāġ (F.) ateş, sıcak

d.bol- 76b/14

[=1]

daḫl (A.) girme, karışma, müdahale etme.

d.ḳıl- 79a/10

[=1]

damaġ damak

d.+ ḳa 62a/08

[=1]

dān (F.) ev, yer

d. 55b/17

[=1]

dānā (F.) bilen, bilici, bilgin

d. 51b/08

[=1]

dāne (F.) tane

d. 62a/12

[=1]

dāniş-mend (F.) bilgili

d. 91b/07

[=1]

daru buğdaygillerden bir bitki, darı

d. 85a/10

[=1]

dārū (F.) ilaç

d. 98b/07

[=1]

dā'ire (A.) çember, daire

d. 55b/02

[=1]

da'vā (A.) hak başvurusu, dava

d. 54a/01

[=1]

dā'yim (A.) sürekli, devamlı

d. 88a/16, 97a/04

[=2]

dė- demek

d.- di 100a/11, 100b/07, 52a/04, 53a/09, 54b/01, 59a/02, 61b/13, 61b/15, 62a/02, 66b/06, 74b/01, 75b/011, 75b/09, 76b/04, 76b/10, 78b/15, 82b/10, 82b/12, 83a/02, 85a/02, 85a/03

d.- diler 52a/01, 52a/02, 55a/02, 61a/09, 75b/02, 75b/04, 76a/09, 78b/03

d.- dim 60a/14

d.- gen 100a/14, 53a/03, 53b/15, 54a/04, 54a/10, 54b/15, 55a/02, 55b/07, 56b/09, 57a/03, 58b/07, 58b/10, 58b/15, 59a/03, 59a/12, 59b/12, 60b/02, 60b/03, 60b/16, 63a/08, 63a/14, 63b/01, 63b/08, 63b/11, 64a/01, 64a/03, 64a/08, 64a/08, 64a/10, 64a/16, 64b/02, 64b/06, 64b/07, 64b/10, 65a/02, 65a/13, 65a/14, 65b/04, 65b/11, 65b/14, 66a/06, 66a/08, 66a/10, 67a/14, 67b/05, 67b/08, 67b/12, 67b/13, 68a/02, 68a/09, 68a/14, 68b/06, 68b/14, 69a/01, 69a/06, 69a/14, 69b/09, 69b/13, 70a/01, 70a/06, 70a/10, 70a/11, 70b/04, 71a/14, 72a/08, 72a/11, 72b/04, 72b/08, 73a/07, 73a/12, 74a/07, 74b/02, 75a/04, 75a/11, 75b/012, 76a/01, 76b/11, 77a/03, 77a/09, 77a/13, 77b/05, 77b/06, 77b/15, 78a/04, 78b/05, 80b/04, 82a/15, 83a/02, 83a/04, 83a/08, 83a/12, 83b/07, 83b/11, 83b/14, 84a/05, 84a/08, 84a/09, 84b/02, 84b/06, 84b/09, 84b/13, 85a/06, 85b/02, 85b/06, 86a/05, 86b/01, 86b/07, 87a/11, 87b/01, 87b/06, 87b/13, 88a/02, 88a/08, 88a/14, 88b/03, 88b/05, 88b/08, 88b/12, 89a/01, 89a/07, 89a/08, 89a/15, 89b/06, 89b/15, 90a/03, 90a/12, 90b/06, 90b/13, 90b/15, 91a/06, 91a/13, 91b/10, 91b/14, 92a/08, 92b/03, 93a/14, 93b/10, 93b/10, 94b/08, 95b/13, 96a/01, 96a/07, 96a/09, 96b/11, 97a/03, 97a/08, 97b/08, 97b/16, 98a/05, 98a/10, 98a/14, 99b/06

d.- gende 61b/12, 61b/13

d.- geni 90a/02, 97a/11

d.- genniñg 96a/15

d.- mes 51b/01

d.- mesler 79b/10, 79b/11

d.- p 100a/04, 51b/09, 51b/10, 51b/14, 51b/16, 52a/01, 52a/05, 52a/15, 52b/01, 52b/03, 52b/04, 53b/05, 53b/08, 54a/02, 54a/04, 54a/10, 54b/07, 56a/11, 60a/10, 60a/11, 61a/11, 64a/12, 65b/09, 65b/09, 65b/11, 66a/13, 73a/15, 73b/09, 73b/12, 73b/13, 74b/12, 75a/14, 75b/07, 76b/02, 78a/07, 78a/15, 78b/05, 78b/10, 82b/06, 83a/05, 83a/11, 85a/04, 85b/07, 88a/11, 92a/01, 93b/09, 96b/09, 99b/11, 99b/13

d.- pdürler 53b/15, 54b/07, 83a/08

d.- r 100b/13, 100b/13, 65b/08, 73b/06, 86b/13

d.- rler 52b/14, 52b/15, 54b/09, 54b/09, 54b/09, 55a/05, 55a/05, 55b/07, 56b/08, 57b/06, 58a/01,

58a/01, 58a/02, 58a/02, 58b/05, 59a/10, 62a/15, 62a/16, 63a/03, 63b/14, 65a/16, 65b/02, 65b/02, 67a/03, 67a/04, 67b/04, 67b/07, 68b/08, 70a/06, 71a/07, 71a/10, 73a/07, 74b/08, 74b/09, 79b/07, 79b/09, 82b/14, 84a/01, 85b/01, 86b/07, 87a/12, 88a/10, 89a/12, 92a/11, 93b/12, 94a/04, 94a/04, 96b/08, 96b/11, 97a/02, 97a/02, 98a/10
d.- se 53a/05, 54a/06, 56a/05, 56a/10, 60a/02, 67b/01
d.- seler 56a/14, 62a/11, 65a/01
d.- ydür 56a/03, 59a/16, 85b/10, 86a/14, 87a/11, 88a/14
d.- ydürler 61a/12
[=311]

defʿ (A.) uzaklaştırma, kovma
d. ḳıl- 98b/01
d.-i şehvet kıl- 63b/10
[=2]

defīne (A.) gömü, define
d.+ ge 100a/09
d.+ ler 100a/08
[=2]

defn (A.) gömme, gömülme
d. ḳıl- 70b/01
[=1]

dek gibi, benzetme edatı → **dėk**
d. 78a/13
[=1]

dėk gibi
d. 54b/01, 55a/04, 56a/06, 63b/13, 64a/04, 64a/06, 64a/10, 64a/13, 64b/13, 67a/11, 68a/15, 68b/14, 72a/09, 73a/09, 76b/13, 77a/01, 77a/05, 77a/05, 77a/13, 79a/01, 80a/13, 82b/01, 82b/07, 82b/14, 83b/05, 88a/16, 89a/12, 91a/07, 92a/09, 93a/04, 94a/11, 95b/10, 97b/01, 98a/11, 993a/0, 99a/07
[=36]

dehen (F.) ağız
d.-i ıṣfahān 92a/12
[=1]

dem (F.) zaman, an
d. 55b/15, 88a/16
d.+ din 52a/10
[=3]

derd (F.) keder, sıkıntı
d.+ i 96b/10
d.+ leriġa 67a/08
[=2]

derece (A.) derece, mertebe, kademe
d.+ de 99a/01
[=1]

derende (F.) yırtıcı hayvan
d. 69b/11
d.+ lerniñ 60b/09
[=2]

der-gāh (F.) dergah, tekke
d. 60a/11
[=1]

der-ġażab (F.+A.) kızgın, öfkeli
d. 52a/02
[=1]

der-ḥāl (F.+A.) hemen, derhal, o anda
d. 75a/03, 77a/14, 90b/09, 90b/12
[=4]

dervāze (F.) kale kapısı, şehir kapısı
d.+ siniñ 64a/08
[=1]

deryā (F.) deniz

a. 55a/16, 60b/17, 62b/15, 63a/15, 63a/17, 63b/01, 63b/06, 63b/14, 64a/11, 64a/13, 64a/13, 64a/14, 64a/16, 64b/06, 64b/07, 67b/04, 67b/05, 67b/13, 67b/14, 68b/03, 69b/05, 70a/14, 70b/04, 70b/11, 71a/02, 71a/14, 72a/14, 72b/01, 72b/04, 73a/11, 73a/11, 73b/04, 74b/07, 74b/08, 75a/05, 78b/01, 78b/04, 95a/09, 95a/14, 95b/07, 95b/09
d.-yı āteş 53b/09
d.-yı bākī 64a/10
d.-yı çīn 74b/09
d.-yı endülīs 63a/08
d.-yı ḳulzüm 87b/07
d.-yı maġrīb 72b/03, 83a/02
d.-yı ṭaberiyye 63b/17
d.-yı ʻaẓīm 65b/14, 68b/06, 76a/01
d.-yı ʻāẓim 75a/12
d.-yı ʻummān 71a/14, 95a/09
d.+ da 52b/15, 61a/04, 68b/02, 69a/07, 70b/14, 73a/11, 74a/01, 74a/15, 78b/02, 80b/02
d.+ dın 57a/14, 64a/15, 65b/11, 65b/13, 67b/03, 69a/13, 74a/08, 87b/02
d.+ ġa 55a/11, 60b/07, 61a/01, 63a/15, 65b/10, 68a/05, 69a/06, 70b/12, 72a/09, 72b/05, 73a/08, 73b/13, 73b/14, 74b/06, 74b/09, 97a/13
rūy-ı d.+ ġa 95b/11
d.+ lar 59b/10, 62b/02, 62b/14, 62b/15, 74b/07, 76a/10
d.+ lardın 59b/13, 60b/02
d.+ ları 74b/05
d.+ larnıng̑ 57b/03, 62b/11
d.+ nı 63a/02, 64b/03, 75a/10
d.+ nıng̑ 63a/11, 64a/16, 66a/01, 68a/03, 68a/13, 69b/07, 70b/01, 72b/02, 75a/07, 75a/13, 75b/03, 75b/05, 75b/09, 75b/10, 76a/01, 87b/01, 95a/11, 95a/13, 97b/09, 98a/11
d.+ sı 63a/07, 63b/14, 66a/02
d.+ sıda 93a/12
d.+ sıdın 61a/06, 62b/09, 62b/10, 74a/02
d.+ sıdur 63a/09
d.+ sıġa 68a/09
d.+ sınıng̑ 63b/05, 64a/11, 83b/07
d.+ yi 73a/07
d.+ yī 63b/11, 64b/02, 64b/06, 65a/14, 66a/03, 67a/14, 67b/08, 68b/14, 69a/06, 70a/06, 74a/07, 74b/02, 75a/04
d.+ yīdur 63a/14
d.+ yīdür 62b/16, 70b/11
[=154]

dest (F.) el, hayvanların ön ayakları
d. 96a/03
[=1]

destār (F.) sarık, mendil
d. 69a/08
[=1]

deşt (F.) bozkır, geniş düzlük, step
d. 62b/06
[=1]

devā (A.) ilaç, deva, çare
d. 62a/10, 67a/08, 88b/08
d. bol- 67a/13
[=4]

devām (A.) dâimâ, hep

d. 86a/03, 86a/04
[=2]

dıraḫt (F.) ağaç
d. 55a/08, 98a/11
d.+ lar 67b/14, 68a/01
d.+ larġa 55b/16
d.+ larnı 54b/15, 57b/06
d.+ larnıṉg 57b/11
[=8]

diger (F.) öbürü, öteki
namāz-ı d. 95b/02
[=1]

dil (F.) kalp, yürek
rāz-ı d. 87a/06
[=1]

dil-āver (F.) yiğit, cesur
d. 79a/12
[=1]

dil-güşāy (F.) ferahlatan, iç açıcı
d. 87b/04
[=1]

dimāġ (A.) beyin, akıl, şuur
d.+ ḳa 57b/16
[=1]

dinār (A.) para, akçe, dinar
d.+ ġa 88a/11, 91b/01
[=2]

dirāz (F.) uzun
d. 80a/08
[=1]

dirīġ (F.) esirgeme
d. ḳıl- 61b/08
[=1]

dīn (A.) kulluk, tanrı'ya bağlılık
d. 52b/09, 54a/03
d.+ din 52b/10, 52b/11
d.+ ġa 52b/11, 52b/11
d.+ idin 52b/13
d.+ iġa 52b/13
[=8]

dīv (F.) dev, şeytan, iblis
d. 73b/01, 73b/11, 76a/14, 76b/03, 76b/07, 76b/08
d.+ ge 58a/12
d.+ ler 73b/03, 88b/12
d.+ lerni 73b/01
[=10]

dost (F.) arkadaş, dost, ahbap
d. 51b/03
[=1]

du'ā (A.) Tanrı'ya yalvarış
d.+ lar öt- 86b/03
d.+ mnı 60a/14, 76b/09
d.+ sını 60b/10
[=4]

dur- durmak → **tur-**
d.- ġan 61a/13
d.- men 83a/05
d.- miz 85b/07
[=3]

dūġ (F.) ayran
d.+ ḳa 92b/02
[=1]

dükkān (A.) iş yeri, dükkân
d. 99b/01
[=1]

dünyā (A.) yerküre
d. 82a/15
d.+ da 61b/10, 61b/11
[=3]

düşvār (F.) güç, zor, müşkil
d. 68a/05, 91b/03
[=2]

E/Ė

ė- imek, olmak yardımcı fiili
ḳoyup ė.- dim 52a/04
ė.- dük 52a/02
ė.- gen 57a/14, 57a/16, 60a/07, 61a/07, 63b/11, 74a/07, 74a/13, 78b/05, 86a/14, 89a/13
ė.- gen.i 53b/14
ė.- genini 76b/08
ė.- genler 73b/03, 74a/13
ė.- mes 56a/07, 56b/09, 58a/15, 74a/12, 79b/10, 84a/12, 86b/02, 89b/14
ḫālī ė.- mes 79b/01
kem ė.- mes 86a/09
peydā ė.- mes 86a/02
ė.- mesdür 51a/06, 53b/07, 55a/01, 57a/11, 75b/08, 78a/06
ė.- mesdürler 80a/12, 95b/11
[=37]

ebr (F.) bulut
e. 59b/12, 76a/08, 86a/03
e.+ lar 72b/13
[=4]

ebrīşum (F.) ibrişim, bükülmüş ipek
e.+ nı 95a/04
[=1]

ebū (A.) baba
e. 58b/15
e.-'l ecsād: cesetlerin babası. 97a/01
e.-'l ervāḥ: ruhların babası. 97a/02
[=3]

ebvāb (A.) kapılar, bölümler
b. 87b/01
[=1]

ebyaż (A.) beyaz
çeşme-i e. 64a/03
[=1]

ecel (A.) yaşamın son anları.
müddet-i e. 54a/13
[=1]

ecr (A.) iyi karşılık, ödül, mükafat
e. 53a/04
[=1]

ecsād (A.) cesetler, bedenler, gövdeler
ebū-'l e. 97a/01
[=1]

ef'ā (A.) engerek yılanı
e. 83b/14
e.+ ni 83b/15
[=2]

efsūs (F.) yazık, vah vah
e. + lar 53b/10
[=1]

ėge sahip
i.+ si 74a/14
i.+ sige 53a/06
[=2]

eger (F.) eğer
e. 53a/04, 55a/11, 56a/02, 56a/10, 56a/13, 60b/14, 61a/10, 62a/11, 62b/07, 62b/08, 63a/13, 64a/04, 64a/06, 66b/11, 66b/13, 67a/15, 68a/15, 71a/09, 71a/12, 72a/02, 76b/12, 77a/08, 77a/09, 77a/12, 77a/15, 77b/01, 77b/01, 77b/10, 78b/06, 83a/01, 84b/01, 84b/01, 84b/05, 84b/07, 86a/09, 87b/02, 90a/07, 90a/09, 90b/10, 91a/08, 91b/03, 91b/05, 91b/12, 92a/13, 92b/01, 92b/11, 93b/15, 94b/10, 94b/12, 94b/12, 95b/06, 95b/11, 96a/05, 96a/13, 96b/04, 96b/09,

96b/14, 97a/16, 97b/04, 97b/14, 97b/14, 98a/02, 98a/03, 98a/13, 98b/07, 98b/08, 98b/08, 98b/12, 98b/14
[=69]

egerçi (F.) her ne kadar
e. 79a/05
[=1]

ėgin kıyafet, elbise
ė. 64a/04
[1]

ėgiz (ÇUASV, 211.) yüksek, uzun
e. 51b/02, 51b/03, 79b/04, 85a/02
[=4]

ėgizlik (<ėgiz+lik) yükseklik, uzunluk
e.+ i 97a/05, 99b/02
[=1]

ehl (A.) halk, insanlar
e.-i ḳāfile 59a/01
[=1]

ejder (F.) büyük yılan, ejderhâ → **ejderhā**
e.+ īni 57a/14
e.+ niñ 57a/15
[=2]

ejderhā (F.) büyük yılan, ejderhâ → **ejder**
e. 60b/03, 88a/16
e.+ lar 80a/08
[=3]

ėken şüphe edatı
ė. 51b/14, 52a/01

ėkin ekin
ė.+ ge 64a/04
[=1]

ėkki iki
ė. 52b/08, 54b/04, 59a/04, 61a/07, 62a/14, 63a/04, 63a/06, 63b/06, 64a/12, 64a/13, 64b/05, 65a/15, 67a/10, 69a/11, 70a/11, 73a/09, 77a/09, 77b/13, 77b/13, 78a/01, 78a/01, 78b/15, 79b/06, 83b/04, 85b/09, 85b/11, 88a/16, 91b/08, 93b/06, 94a/02, 95b/06, 96b/09, 97b/15, 100b/09, 100b/09
ė.+ si 59b/16, 80b/09, 86b/13, 87a/04
[=27]

ėkkinçi ikinci
ė. 54b/08, 62b/11, 79b/06, 80a/11
[=4]

ekṡer (A.) en çok
e. 55a/09, 64b/03, 92a/07
[=3]

ėl el, organ
ė.+ leride 68b/13
[=1]

elbette (A.) elbette, kesinlikle, mutlaka
e. 70b/09, 93b/05
[=2]

ėlçi elçi
ė. 88a/12
ė.+ ler 51b/13
[=2]

elem (A.) keder, acı, üzüntü
e. 53b/15, 71a/01
[=2]

elif (A.) Arap yazı sisteminin ilk harfi
e. 63b/13
[=1]

el-ḳıṣṣa (A.) sözün kısası
e. 53b/11, 65b/09, 76a/11
[=3]

ellig elli, 50
e. 99b/03
[=1]

ėmdi şimdi
ė. 51b/01, 76a/10
[=2]
emr (A.) emir, buyruk
āḫīr-ü'l e. 57a/13
e.+ i 54a/12
e. ḳıl- 54a/10, 64a/12
[=4]
emşāl (A.) örnekler, misaller
e. 56b/12, 79a/03, 79a/05, 79a/08, 79a/15, 79b/02, 79b/02, 79b/03, 79b/09
e.+ i 55a/07, 55b/13, 95a/03
e.+ ī 51a/06
[=13]
enār (F.) nar
a.+ ları 72a/07
[=1]
enbiyā (A.) peygamberler, nebîler
e. 79a/07
[=1]
enes (A.) yakın dost
e. 79a/09
[=1]
engübīn (F.) bal, tatlı
e. 79b/03
[=1]
engüşter (F.) yüzük
a. 91a/11
[=1]
ėr- ermek, olmak yardımcı fiili
ė.- di 100b/01, 100b/02, 100b/10, 51b/06, 51b/08, 52b/16, 53a/02, 53a/13, 53a/14, 54a/06, 54a/07, 54a/07, 54b/03, 54b/03, 54b/08, 55b/11, 61a/04, 62b/04, 64b/03, 65b/06, 65b/06, 65b/08, 65b/09, 65b/12, 66a/12, 66b/01, 70a/13, 74b/01, 75b/06, 78b/01, 80b/04, 80b/06, 80b/09, 80b/11, 80b/12, 82a/03, 82b/03, 82b/08, 85a/02, 85a/12, 86b/12, 86b/12, 86b/13, 87b/13, 99b/01, 99b/02, 99b/15
ė.- diler 100b/08, 100b/12, 100b/12, 100b/13, 100b/13, 52a/01, 53b/10, 54a/08, 54b/05, 66b/08, 73b/04, 73b/06, 74a/06, 75a/14, 76b/06, 86b/13, 94b/14, 99b/14
zebūn ė.- diler 100b/03
ė.- dim 60b/17, 76b/09
ė.- dük 61a/01
ė.- mesdür 79b/10
[=68]
ėrit- eritmek
ė.- se 97b/02
ė.- seler 93a/10
ė.- ür 91b/13
[=3]
ėrkek erkek
ė.+ ni 87a/09
[=1]
Ermenī ermen şehrine ait olan
seng-i e. ermeni taşı 89b/15
[=1]
erre (F.) bıçkı, testere
e.+ ni 70a/04
[=1]
ėrte sabah, yarın
ė. 85a/08, 95b/05, 96a/02
ė.+ din 85b/04
ė.+ si 52b/03, 55a/10, 74a/05, 89a/10, 89b/10
[=9]

ervāḥ (A.) ruhlar
ebū-'l e. 97a/02
[=1]
erżān (F.) ucuz
e. 61b/15
[=1]
erzi- (YUTS, 116) değeri olmak, değmek
e.- r 91b/01
[=1]
esbāb (A.) sebepler
e. ḳıl- 96a/12
[=1]
eser (A.) iz
e.+ i 52b/07
[=1]
esfel (A.) aşağı, alt
cāh-ı esfel 77a/13
[=1]
eski eski.
e. 77b/02
[=1]
esved (A.) kara, siyah
çeşme-i esved 64a/07
[=1]
ėşek eşek
ė. 54a/15, 54b/02, 66b/09
[=3]
ėşig eşik
ė.+ i 59a/04
ė.+ ini 59a/06, 98a/07
ė.+ ni 59a/08
[=4]
ėşit- işitmek, duymak
ė.- mek 54b/08, 82a/03
ė.- seler 55a/16
ė.- ürler 55a/05, 55a/06
[=5]
eşitil- (<eşit-i-l-) işitilmek, duyulmak → **ėşitil-**
e.- ip 85b/04
[=1]
ėşitil- (<ėşit-i-l-) işitilmek, duyulmak → **eşitil-**
ė.- edür 55a/09
ė.- ip 84a/11
[=2]
et- etmek yardımcı fiili → **ėt-**
e.- gen 69b/06, 74a/12, 78b/08
e.- ip 53a/04, 95b/15
yoḳ e.- ip 60a/01
virān e.- megey 59b/12
[=7]
ėt- etmek, yapmak yardımcı fiili
tārāc ė.- erler 96b/05
ė.- ip 91a/11, 92b/13, 96b/09
köz ė.- ip 98a/03
ḳabūl ė.- medim 53b/05
ė.- se 90b/01
→ **et-**
[=7]
ėtek etek.
ė.+ ide 55b/08
[=1]
evliyā (A.) veliler, erenler
e.+ ġa 79a/08
[=1]
ey ey, hey, seslenme ünlemi
e. 100a/04, 52b/16, 53a/01, 53a/02, 53a/07, 61b/17, 65b/06, 66b/02, 73b/04, 75b/01, 75b/09, 76b/07, 82a/10, 82b/03, 82b/09, 85a/01, 99b/09, 99b/11
[=18]
eyn (A.) zaman, dönem, çağ

e. 52a/07
[=1]
eyvān (F.) ayvan, eyvan, kamerli salon
e. 86a/12, 87b/03, 89a/06
[=3]
ėz- ezmek
ė.- ip 97b/06
[=1]
ez-pey (F.) –den dolayı, nedeniyle
e. 76a/13
[=1]

F

faġfur (F.) Çin imparatoru
f.+ nıñ̑ 69b/13
[=1]
faḳr (A.) yoksulluk, fakirlik
f.+ nı 81b/04
[=1]
fāsi:d (A.) bozguncu
f. 95b/12
[=1]
fāsıdlıḳ (A.+T.) bozgunculuk
f.+ ıdın 57a/05
[=1]
faṣl (A.) bölüm, bâb
f. 78b/11, 79b/11
[=2]
fāy-dār (F.pāy-dār) iyice yerleşmiş, sağlam
f. ḳıl- 65b/08
[=1]
fāyide (A.) fayda, yarar
f. ḳıl- 62a/07
f.+ ler ḳıl- 99b/12
[=2]
fehm (A.) anlama, anlayış
f. 81a/05, 81a/07
[=2]
felek (A.) gökyüzü
ʻālem-i f. 79b/09
f.-ü'n nār 54b/09
[=2]
femm (A.) ağız
f.-e'l-eser 72a/11
f.-ü'l-ebvāb 72a/08
[=2]
feraḥ (F.) gönül açıklığı, ferah, sevinç
f. 98b/13
[=1]
feraḥ-baḫş (A.+F.) ferahlık veren, ferahlık bağışlayan
f. 87b/04
[=1]
ferāhem (F.) bir araya gelme, toplanma
f. ḳıl- 59b/09
[=1]
ferāmūşluḳ (F.+T.) unutkanlık
f.+ dın 93b/01
[=1]
ferişte (F.) melek
f. 54a/02, 75b/04, 82b/02, 82b/08, 82b/08, 82b/12, 99b/09
f.+ ī 75b/01, 99b/08
[=9]
ferseng (F.) fersah, doğu dünyasında bölgelere göre değişiklik gösterebilen uzunluk ölçü birimi
f. 54a/07, 57a/13, 60b/05, 63b/05, 63b/12, 64b/04, 64b/08, 65a/15, 67b/05, 67b/09, 68b/07, 68b/10, 69b/15, 71b/11, 72a/14, 75b/012, 80a/03, 80a/09, 80a/10, 85a/07, 85b/03, 85b/11, 85b/14, 98b/02
f.+ din 65a/13

f.+ dür 79b/13
[=26]
feryād (F.) yardım isteme
f. 72b/12
f.+ ımġa 53a/01
f. ḳıl- 52b/16, 53b/03, 60a/10, 82b/02
f.+ lar 53b/10
[=7]
ferzend (F.) çocuk, oğul, evlat
f.-i ādem 51a/03, 75b/01, 84a/06, 99b/11
f.+ i 78b/06, 82b/09, 87b/14, 99a/05
f.+ im 92a/01
[=9]
fesād (A.) bozukluk, karışıklık
f.+ ıda 100a/14
f.+ larını 98a/15
[=2]
fest (F.pest) aşağı, alçak, kısa, hafif → **pest**
f. 51b/03
[=1]
fiçaḳ (*pıçaḳ* YUTS, 322) bıçak
f.+ da 77a/13
[=1]
fiḍḍa (A.) gümüş
f. 96a/07
[=1]
firḳa (A.) topluluk, grup
f. 54b/04
f.+ ları 54b/05
f.+ sı 54b/04
[=3]
finhān (< F. *pinhān*) gizli, saklı
f. 82b/05
[=1]
firāvān (F.) bol, çok
f. 65a/10
[=1]
firʿavnī (A.+F.) zücâc adlı taşın bir cinsi
f. 93b/11
şīşe-i f. 87b/07
[=2]
fīşānī (< F. *pīşānī*) alın
f.+ siġa 63a/11
[=1]
fit- (biti- > pit- > fit- > *pütmek*, YUTS, 329.) **yazmak → pit- → füt-** f.- ipdürler 63a/12
[=1]
fitiglig (<fit-i-g+lig) yazılı olmak
f.+ dür 78b/09
[=1]
fitne (A.) bozgunculuk, nifak
f.+ si 54a/03
[=1]
fiyāle (F.) kadeh
f. 61b/14
f.+ lerde 91b/04
[=2]
fīl (A.) fil
f. 94a/14
f.+ lerniñ 89a/01
f.+ niñ 94a/14, 94b/01
[=4]
fīr (< F. *pīr*) yaşlı, ihtiyar
f. 66b/02
[=1]
fīrūze (F.) firûze taşı, turkuaz renkli bir taş
f. 94a/01, 96a/01, 96a/05
f.+ din 52b/05
f.+ ge 96a/02

[=5]

fī'l-ḥāl (A.) derhal, hemen

f. 52a/05, 56b/03, 67a/07, 91b/04, 92a/11, 94b/11

[=6]

fost (< F. *pūst*) yumurtanın kabuğu, dışı

f.+ ıġa 94b/14

[=1]

ful (< F. *pul*) para → **pul**

f.+ ı 54b/13, 70b/10

[=2]

furṣat (A.) uygun zaman, fırsat

f. 66b/13, 74a/14

f.+ dın 61a/02

f.+ ıdın 64a/07, 73a/13, 78a/03

[=6]

fūlād (F.) çelik

f. 96a/09, 96a/11, 96b/09

f.+ nı 96b/02

[=4]

fulān (A.) adının belirtilmesine gerek görülmeyen kişi veya şey

f. 74a/15

[=1]

fut bacak, ayak → **put**

f.+ ı 85b/08

f.+ ıġa 72b/05

f.+ ını 84a/03

[=3]

fülfül (A.) karabiber

f. 53a/11, 83b/10

[=2]

füşür- (<füş-ü-r-) pişirmek → **piş-**

f.- seler 94b/13

[=1]

füt- yazmak

f.- ip 94b/14

f.- üp 92b/15

ḫaṭ f. 94b/13

[=3]

G/Ġ

ġālī (A.) pahalı nesne

cevāhirü'l ġ. 73a/12

[=1]

ġam (A.) tasa, üzüntü, gam.

ġ. 70b/03, 95b/15

[=2]

ġanīmet (A.) savaşta düşmandan elde edilen mal.

ġ.-i bī-şümār 60a/17

[=1]

ġār (A.) mağara, in

ġ. 65b/08

ġ.+ dın 98a/05

ġ.+ ī 59a/17

[=3]

ġarīb (A.) tuhaf, garip

ġ. 57a/11

[=1]

ġarḳ (A.) dalma, batma

ġ. bol- 52b/15, 73a/10, 74b/10

[=3]

ġav (F.) gök gürültüsü

ġ. 55a/09

[=1]

gāv-ābī (F.) suda yaşayan sığır cinsi "acâyip" hayvan.

g. 97a/11

g.+ ler 68b/11

[=2]

ġavġā (F.) kavga, savaş, karmaşa

ġ. 53b/05, 53b/12, 74a/03, 77b/11

ġ.+ lar 68b/09, 72b/12

ġ.+ ları 69a/10
[=7]
ġavvāṣ (A.) dalgıç
ġ.+ lar 71b/03, 73a/13
ġ.+ larnı 73a/13
[=3]
ġāyet (A.) son derece
ġ. 98b/05
[=1]
ġāyib (A.) kayıp, görünmeyen, uzakta
ġ. bol- 69b/07
[=1]
ġażab (A.) hiddet
ġ.+ ları 76b/01
[=1]
Ġazvānī Gazne'ye ait olan, Gazne'de çıkarılan
ġ. 91b/01
[=1]
gebr (F.) ateşperest
g. 52b/14
g.+ ler 54a/03, 54a/08
[=3]
gedā (F.) dilenci → **gedāy**
g.+ ġa 61b/09
[=1]
gedāy (F.) dilenci →**gedā**
g.+ ġa 92b/07
g.+ nıñ 92b/07
[=2]
gedāylıḳ (F.+T.) dilencilik
g.+ ı 92b/07
[=1]
gevher (F.) bir tür mücevher, elmas, inci
g. 97a/09, 97a/11, 97a/15
g.+ ni 97a/15
[=4]
gez (F.) bir uzunluk ölçüsü birimi, arşın
g. 99b/02, 99b/03
[=2]
gezende (F.) felaket, belâ, musibet
g. 98a/04
g.+ lerdin 73b/12
[=2]
ġırīv (F.) bağırma, haykırma, çığlık atma
ġ. 60a/10, 64a/15
ġ. kıl- 53b/03
ġ.+ ler 68b/09, 72a/13
[=5]
gird (F.) bir yerin etrafı, çevresi
g.-i nevāḥī 84a/08
g.+ i 67b/09
g.+ ide 84a/08
g.+ ini 67a/15
[=4]
girdāb (F.) girdap
g.+ dın 69a/12
g.+ ī 69a/10
[=2]
giriftār (F.) yakalanmış, tutulmuş
g. bol- 75a/01, 90a/03, 96b/13
[=3]
giyāh (F.) bitki, ot
g. 86a/02, 94a/11
g.+ lar 88b/07
g.+ ları 87a/14
[=4]
ġu de / da bağlacı.
ġ. 100a/15, 68b/01
[=1]
ġulaç kulaç, uzunluk ölçü birimi.
ġ. 70a/07
[=1]

gūmā (F.) 1. bir bitkinin adı 2. kulak ağrısı ve sıtma için kullanılan tedavi
g.+ durlar 82a/02
[=1]
gūr-istān (F.) mezarlık
g. ḳıl- 88a/14
[=1]
ġusl (A.) yıkanma, gusül, boy abdesti
ġ. ḳıl- 63b/10, 66b/08
[=2]
ġuṣṣa (A.) keder, üzüntü, tasa
ġ. 70b/03
ġ.+ sını 95b/15
[=2]
gūşt (F.) et
g. 98b/07
g.+ ı 73a/06
g.+ nı 73a/04
[=3]
gūyā (F.) sanki, adeta, gibi
g. 77a/04
[=1]
güdāz (F.) eriten
g. 96b/02
[=1]
gül (F.) çiçek
g. 64b/16, 77b/07
g.-i şeftālū 91a/07
g.+ i 77b/09
g.+ ni 77b/10
[=5]
günāh (F.) hata, suç, kabahat
g. 53b/11
g.+ lar 53b/07
g.+ larıġa 65a/08
g.+ larıñgdın 53a/08
g.+ larınıñg 65a/12
[=5]
günbez (F.) kümbet, kubbe
g.+ ī 88a/03
g.+ ler 74a/06, 87b/05
g.+ lerni 74a/06
[=4]
günde (F.) işlenmemiş
g. 91b/12
[=1]

H/Ḥ/Ḫ

ḫaber (A.) haber, anlama, bilme
ḫ. 54a/16
[=1]
ḥācāt (A.) ihtiyaçlar
ḳāżī-ü'l ḥ. ḳıl- 60a/12
[=1]
ḥacer (A.) taş
ḥ.-i āḫīr 92a/08
ḥ.-'ül-yehūd 91b/10
[=2]
ḥace:rāt (A.) taşlar
ḥ. 79b/09
[=1]
ḥācet (A.) ihtiyaç
bi-ḳadr-i ḥ. 65a/02
ḥ. bol- 59a/06
ḥ.+ i 51a/04, 86b/04
[=4]
ḥadd (A.) sınır
ḥ.+ ı 63a/01, 63a/02, 64b/03, 65a/13, 71b/08, 72b/02, 72b/02
ḥ.+ ıda 92a/10, 92a/12, 993a/0
ḥ.+ ıdın 63b/17
ḥ.+ ını 77a/06
[=12]

ḫafaḳān (A.) yürek çarpıntısı, sıkıntı, çarpıntı
ḫ.+ nı 97a/01
[=1]
ḫᵛāh … ḫᵛāh (F.) ister … ister
ḫ. 67a/08, 67a/09, 69b/10, 69b/10, 69b/11, 69b/11, 70a/02, 70a/02
[=8]
ḥakīm (A.) bilge, bilgili
buḳrāṭ-ı ḥ. 57a/11
[=1]
ḥaḳḳ (A.) tanrı
ḥ. 53a/09
[=1]
ḥaḳ sübḥānehü ve te'ālā (A.) Her türlü kusur ve eksiklikten uzak yüce Allah
ḥ. 100b/04, 54a/08, 55b/11, 56a/06, 56a/08, 57a/10, 59b/07, 59b/08, 60a/14, 61b/08, 62a/12, 62b/16, 64a/11, 64a/14, 71a/03, 78b/12, 78b/14, 81a/03, 81a/06, 81b/02, 82a/09, 84b/14, 85a/04, 85b/01, 87b/08, 87b/09, 90b/03, 94a/01, 94a/04, 94b/03, 94b/05, 94b/05
ḥ.+ dın 77a/02, 84a/15
ḥ.+ ġa 60b/08, 76b/08, 79a/06, 87b/12
ḥ.+ nıñ 54a/12, 75a/10, 94a/13
[=41]
ḥāl (A.) durum
ḥ. 79b/05
ḥ.+ dın 67b/11
ḥ.+ ġa 89b/02
ḥ.+ ıġa 72b/06
ḥ.+ larġa 53a/05
[=5]
ḥālā (A.) şimdi, henüz
ḥ. 53a/07, 55b/04, 86b/04, 89b/13
[=4]
ḫᵛāla- (< F.ḫᵛāh+T.la-) istemek, arzulamak
ḫ.- mas 79a/15
ḫ.- r 79a/14
[=2]
ḫalāṣ (A.) kurtulma, kurtuluş
ḫ. 91b/04
ḫ. bol- 66b/10, 72a/10, 72b/07, 73b/03, 75a/03, 77a/08, 84b/14
ḫ. ḳıl- 53a/09, 57b/15
ḫ. tap- 70b/03, 93b/01
[=12]
ḫalāyıḳ (A.) yaratılmışlar, varlıklar
ḫ. 53b/10, 55a/04
[=2]
ḫālıḳ (A.) yaratan, yaratıcı
ḫ.+ ıdur 81a/04
[=1]
ḫālī (A.) boş, uzak → **ḫᵛālī**
ḫ. 58a/15
ḫ. ė- 79b/01
[=2]
ḫᵛālī (A. *ḫālī*) boş, uzak → **ḫālī**
ḫ. 56b/09
[=1]
ḥalḳ (A.) soluk borusu
ḥ.+ ıdın 55b/13
[=1]
ḫalḳ (A.) halk, insanlar
ḫ. 53b/09, 54b/03, 54b/06, 57a/08, 58b/12, 59a/17, 60a/05, 61a/08, 64a/09, 64b/14, 65b/12, 70b/03, 73a/04, 73a/14, 76b/02, 78a/11, 81a/10, 85a/08, 85a/13, 90b/04, 91a/05

ḫ.+ dur 80b/13, 81a/02
ḫ.+ ġa 100a/12, 56b/13, 59a/05, 64b/11
ḫ.+ ı 54b/06, 54b/13, 56b/14, 56b/14, 56b/16, 56b/17, 70b/14, 80a/07, 80a/12, 80b/02, 80b/03, 81a/01, 81b/12, 83b/08, 89a/04
ḫ.+ ıġa 100a/12
ḫ.+ ım 60a/08, 60a/10
ḫ.+ ımnı 60a/12
ḫ.+ ınınĝ 90b/05, 93a/06
ḫ.+ î 82a/01
ḫ.+ lar 65a/07, 69b/09, 72b/12
ḫ.+ ları 74a/08
ḫ.+ larnı 71b/11
ḫ.+ nı 54a/14, 58b/06, 61a/11, 99b/05
ḫ.+ nınĝ 52a/12, 57a/04, 70b/14, 98a/15
[=62]

ḫām (F.) çiğ, ham
ḫ. 66b/12, 94b/13
ḫ.-ı ḫişt 76b/12
[=3]

hāmān (F.) çöl, sahra, bozkır
h. 62b/05
[=1]

ḥamel (A.) koç burcu
ḥ. 95a/10
[=1]

ḥāmile (A.) gebe
ḥ. bol- 92a/06, 97b/14
[=2]

ḫ^v^āmūş (F.) suskun, sessiz
ḫ.+ durlar 79a/05
[=1]

hanĝ (YUTS, 148.) ağzı açık
h. 78a/11
[=1]

ḥançer (A.) hançer
ḥ.+ ni 59a/16
[=1]

ḥāne (F.) ev, saray
h.+ ninĝ 100a/12
→ **ḫāne**
[=1]

ḫāne (F.) ev, saray
ḫ.+ ġa 85b/06
→ **ḥāne**
[=1]

ḥār (A.) sıcak
çeşme-i ḥār 66b/11
[=1]

ḫarāb (A.) yıkık, harap
ḫ. 66a/05
ḫ. ḳıl- 59b/12, 60a/13, 82a/13
[=4]

ḥarām-zāde (A.+F.) piç, hilekar
ḥ. 54a/01, 86b/09
ḥ.+ ninĝ 54a/02
[=3]

ḥarāret (A.) sıcaklık
ḥ.+ de 54a/05
ḥ.+ i 95a/07, 98a/12
ḥ.+ idin 95a/01
[=4]

ḥarb (A.) savaş, harp
ḥ. 91a/12
[=1]

ḥarbe (A.) süngü
ḥ.+ leri 68b/04
[=1]

ḥarf (A.) harf
ḥ.+ lerni 91b/05

[=1]

hārī (F.) çöpçü

h. 79b/03

[=1]

ḫark (A.) kavga etme, münakaşa etme

ḫ. + leri 60b/12

[=1]

ḫas (F.) çerçöp, çalı

ḫ.+ nı 96b/12

[=1]

ḫāṣ (A.) katışıksız, has

ḫ. 95a/04

[=1]

ḥāṣı:l (A.) meydana gelen, sonuç

ḥ. 86b/15

[=1]

ḥāsid (A.) kıskanç

ḥ. 81a/13

[=1]

ḫāṣṣa (A.) 1. özellikle.

ḫ. 56a/01

2. saf, katışıksız.

80a/06

[=2]

ḫāṣṣıyyet (A.) özellik

ḫ.+ i 89b/05, 96a/07, 98b/06

ḫ.+ ī 98a/08

ḫ.+ leri 51a/09, 91a/07

ḫ.+ lerini 94b/04

[=7]

ḫaṭṭ (A.) yazı

ḫ. 73b/08, 73b/10

ḫ. füt- 94b/13

ḫ.+ ī 94b/14

ḫ.+ ları 69b/03

[=5]

ḫaṭarlig (A.+T.) tehlikeli

ḫ. 63b/13

[=1]

ḫaṭar-nāk (A.+F.) tehlikeli

ḫ. 93a/06

[=1]

ḫatun hatun, kadın → **ḫᵛātun**

ḫ. 53a/14, 53b/02, 87a/08, 89a/03, 89a/04

ḫ.+ ı 53a/14

ḫ.+ nı 87a/07

[=7]

ḫᵛātun kadın, hatun. →**ḫatun**

ḫ. 86b/12

[=1]

ḥavāss (A.) duyular, duygular

ḥ.+ ı 55a/07

ḥ.+ ıdın 55a/07

ḥ.+ ıġa 57b/16

[=3]

ḫavfluḳ (A.+T.) korkunç

ḫ. 63a/15

[=1]

ḫavż (A.) havuz

ḫ.+ ları 68b/07

[=1]

ḥıbāl (A.) ip

ḥ. ḳıl- 66b/13

[=1]

ḫayāl (A.) akılda canlanan, hayal

ḫ. ḳıl- 75a/13, 75b/08

[=2]

ḥayāt (A.) hayat, yaşama

çeşme-i ḥ. 66a/08

[=1]

haydı- kovmak, dağıtmak, sürmek

h. - sa 60a/02

[=1]

hāyil (A.) büyük, geniş
h. bol- 57b/09
[=1]
ḫayl (A.) tür, cins, grup
ḫ. 56b/12
ḫ.+ da 88b/06
[=2]
ḫayriyyāt (A.) hayır işleri
ḫ. 81b/01
[=1]
ḥayrān (A.) şaşkın, şaşırmış
ḥ. bol- 52b/02, 53b/06, 66a/11
ḥ.+ dur men 75a/09
ḥ. ḳal- 72b/11
ḥ.+ la 69b/09
ḥ.+ lar ḳal- 74a/13
[=7]
ḥayrānī (A.+F.) şaşkınlık, hayranlık
ḥ. bol- 86b/14
[=1]
ḥayvān (A.) canlı
ḥ. 69b/10, 70a/02
ḥ.+ larnıñ 57b/08
[=3]
ḥayvānāt (A.) canlılar
ḥ. 51b/03, 79b/11
[=2]
ḥayż (A.) aybaşı, regl, hayız
ḥ. 97b/12
[=1]
ḥażar (A.) barış dönemi
ḥ. ḳıl- 91a/13
[=1]
ḫazīne (A.) hazine
ḫ. 100a/08, 100a/09
ḫ.+ side 92a/07
[=3]
hazm (A. *hażm*) sindirim
h. 98b/01
[=1]
helāk (A.) ölme, öldürme
h. bol-: ölmek.
60a/09, 76a/13
h. ḳıl-: öldürmek.
58b/15, 71b/11
[=4]
ḥelāl-zāde (A.+F.) helal süt emmiş, namuslu
ḥ. 86b/09
[=1]
hem (F.) de, dahî, üstelik
h. 100a/01, 100a/09, 100a/12, 100a/13, 51b/03, 51b/15, 52a/07, 52b/14, 52b/15, 53a/07, 54a/16, 54b/09, 55a/05, 55a/13, 55a/16, 56a/16, 56b/06, 56b/07, 56b/09, 56b/10, 56b/14, 57b/01, 57b/01, 58b/06, 59a/15, 61a/08, 61a/11, 61a/12, 62a/16, 63b/14, 65a/07, 65a/11, 65a/16, 65b/15, 67a/04, 67a/04, 67a/05, 67b/04, 68a/03, 68b/12, 69a/08, 69a/11, 69a/12, 69a/14, 69b/08, 70b/06, 70b/13, 71a/03, 71b/11, 72a/06, 72b/14, 72b/14, 73a/13, 73b/07, 74a/06, 74a/07, 74a/13, 74a/15, 74a/15, 74b/06, 75b/07, 76a/14, 77b/11, 78a/09, 78a/13, 78b/03, 79a/09, 79a/10, 79b/05, 79b/07, 79b/10, 79b/10, 79b/10, 79b/11, 80a/07, 80a/08, 80a/09, 80a/10, 80a/13, 80b/02, 80b/03, 80b/11, 80b/12, 81a/05, 81a/07, 81a/08, 82a/01, 82a/02, 82a/02, 82a/07, 82a/08,

83b/08, 84b/01, 85a/02, 85a/09, 85b/01, 86a/05, 86a/09, 86a/14, 86b/04, 86b/15, 87a/01, 87a/04, 87b/05, 88a/03, 88a/05, 88a/06, 88b/11, 88b/14, 88b/14, 88b/16, 89a/02, 89a/04, 89a/12, 89b/01, 89b/04, 90b/12, 90b/12, 91a/05, 91a/06, 91a/09, 92a/11, 92b/06, 92b/07, 92b/09, 94b/02, 94b/02, 95a/02, 95a/03, 95a/06, 96a/08, 96a/11, 96b/01, 97a/03, 97a/06, 98b/15, 99a/01, 99a/03
[=138]

hemīn (F.) aynı, tıpkı
h. 58a/07
[=1]

hemīşe (F.) sürekli, daima
h. 64a/16, 84a/10, 97a/04
[=3]

hemme (F.) bütün
h. 53b/06, 54a/03, 56b/17, 64a/09, 64a/10, 65a/10, 76b/01, 78a/11, 79b/04, 83a/01, 85a/06
h.+ din 81a/09, 91a/15, 98b/11
h.+ ī 100b/11, 51a/12, 75a/05, 98b/12
h.+ si 68a/12, 72a/12, 82b/04, 88b/07, 98b/03
[=24]

hem-rā (F. *hem-rāh*) yoldaş → **hem-rāh**
h. 92b/12
[=1]

hem-rāh (F.) yoldaş → **hem-rā**
h. bol- 79a/09
h. ḳıl- 92a/06
[=2]

hengāme (F.) gürültü, patırtı, kargaşa
h.+ ler 69a/07
[=1]

her (F.) her, her bir
h. 100a/14, 100b/10, 100b/12, 51a/03, 51b/01, 51b/02, 54b/11, 55a/11, 58a/16, 59a/11, 59a/13, 59b/14, 63a/15, 63b/08, 63b/09, 63b/16, 63b/16, 64b/15, 66a/09, 66b/14, 67a/04, 67b/03, 67b/14, 68a/07, 68b/09, 69b/02, 69b/10, 70a/02, 70a/08, 70b/09, 71b/02, 71b/05, 72a/08, 72b/04, 73a/08, 73b/01, 74a/11, 74b/09, 74b/11, 75a/01, 75a/01, 75a/09, 75b/02, 77a/03, 77a/10, 77a/10, 77a/14, 77b/02, 77b/06, 78a/02, 78a/02, 79a/06, 80a/02, 80a/03, 83b/03, 84b/03, 84b/07, 85a/02, 85a/07, 85b/11, 86a/08, 86b/04, 86b/04, 86b/04, 86b/08, 88b/05, 89a/09, 89b/05, 89b/07, 90a/02, 90a/06, 90a/10, 90b/01, 91a/12, 92a/05, 93a/15, 93b/04, 93b/10, 93b/13, 94b/14, 95b/14, 96a/02, 96a/05, 96a/07, 96a/12, 96b/02, 96b/02, 96b/12, 97a/14, 97b/01, 98a/02, 98a/07, 98b/07, 99a/02, 99a/08
[=95]

hergi:z (F.) asla, hiç
h. 100a/15, 52b/14, 53b/02, 53b/11, 58b/01, 59a/07, 59a/11, 59b/01, 59b/03, 59b/05, 64a/15, 67b/11, 68a/04, 70a/08, 70a/09, 79a/14, 83a/03, 83a/12, 84a/11, 84a/14, 85a/03, 90b/07, 95b/07, 96a/03, 96a/04, 96b/13, 98a/15
[=27]

hevā (A.) hava
h. 51a/13, 54b/10, 54b/11, 55a/03, 55b/05, 56a/07, 56a/08, 56b/08, 56b/09, 57b/01, 59b/13, 59b/14, 76a/08, 87b/04, 95b/01
h.+ dın 60a/01
h.+ ġa 61a/03
h.+ nı 60a/07
h.+ nıñ 51a/14, 57a/05, 59b/15, 59b/15
h.+ sı 89a/02, 98a/12
[=24]

hevālıḳ (A.+T.) havalı
h. 83a/10
[=1]

hevāyī (A.) nefis istekleri ile ilgili
h. 56a/07
[=1]

heybet (A.) azamet, büyüklük
h.-i ilāhī 62a/14
[=1]

heybetlig (A.+T.) heybetli, azametli
h. 68b/08, 85b/10
[=2]

hezār (F.) bin, (1000), çok, binlerce
h. 83a/14, 88a/03
[=2]

hezm (A.) dağıtma, çözme
h. ḳıl- 98b/01
[=1]

ḫīre-ser-āne (F.) dikkafalıca, sersemce
ḫ. 53b/04
[=1]

ḫırmen (F.) harman
ḫ. 59a/05
ḫ.+ ler 78a/07
[=2]

ḫışt (F.) kerpiç
ḫām-ı ḫ. 76b/12
[=1]

ḫıṭṭalig (< A.+T.) topraklı
ḫ. 63b/13
[=1]

hīç (F.) hiç, yok, asla
h. 51b/16, 52a/07, 52b/09, 52b/12, 57a/10, 57a/12, 58b/03, 60b/06, 61b/08, 62b/17, 66a/14, 67a/14, 67a/15, 68a/01, 68b/05, 69b/12, 70b/06, 70b/14, 71a/01, 71b/01, 75a/12, 77a/02, 84a/15, 85a/15, 86a/01, 86a/02, 88a/01, 89b/01, 89b/01, 89b/01, 89b/02, 91a/12, 98a/04, 99b/15
[=34]

ḥikmet (A.) bilgelik, hakîmlik
ḥ. 79a/01, 79a/02, 89b/09
[=3]

ḥīle (A.) düzen, oyun, hile
ḥ. 58b/03
[=1]

ḥisāb (A.) sayma, hesap
ḥ. 56a/16, 79b/13, 79b/14, 81a/05, 81a/08
ḥ.+ da 56b/07
[=6]

ḥiṣṣe (A.) pay
ḥ. 80a/02, 80b/12, 96b/08, 96b/09, 96b/09
ḥ. ḳıl- 80b/06
ḥ.+ ni 80b/07
ḥ.+ siġa 80a/02
ḥ.+ sini 81b/08
[=9]

ḫoras (F.) horoz

ẖ. 79b/02

[=1]

ẖoş (F.) iyi, güzel

ẖ. 56b/17, 57b/13, 64a/11, 69b/14, 87b/03, 89a/02

ẖ.+ ı 87a/01

[=6]

ẖoş-būy (F.) güzel kokulu

ẖ. ḳıl- 69b/15, 92b/11

[=2]

ẖoş-būyluḳ (F.+T.) ;güzel kokma

ẖ. 96b/15

ẖ.+ u 99a/13

[=2]

ẖoş-dillıḳ (F.+T.) mutluluk, sevinç

ẖ. 96a/01

[=1]

ẖoş-ḥāl (F.+A.) mutlu, sevinçli.

ẖ. 81a/09

ẖ. ḳıl- 57b/14

[=2]

ẖoş-rūy (F.) sevimli, güzel yüzlü

ẖ.+ dur 56b/17

[=1]

ẖoş-ṣūret (F.+A.) güzel yüzlü

ẖ. 53a/12, 87a/12

[=2]

ẖoş-vaḳt (F.+A.) iyi durumda, mutlu, sevinçli

ẖ. 57b/13

[=1]

ẖūb (F.) iyi, güzel

ẖ. 63b/11, 71a/04, 71b/02, 81a/06, 94b/07

ẖ.+ raḳ 93b/15

[=6]

ẖūbluḳ (F.+T.) iyilik, güzellik

ẖ.+ larını 99a/13

[=1]

ẖudā (F.) Tanrı, Allah

ẖ. 77a/06

ḥażret-i peyġāmber-i ẖ. 54b/06

ẖ.-yı te'ālā 60b/08

ẖ.+ dur 78b/15

ẖ.+ ġa 53a/08

[=5]

ẖudāyā (F.) ey Tanrı'm, Allah'ım

ẖ. 60a/12, 82b/03

bār-ı ẖ. 61b/17

[=3]

ẖudā-yı te'ālā (A.) yüce Allah

ẖ. 56b/11

[=1]

ḥudūd (A.) sınırlar

ḥ.+ ıda 60a/03, 60b/12, 69a/01

[=3]

ẖuffāş (A.) yarasa

ẖ. 79a/15

[=1]

ẖums (A.) beşte bir alınan/verilen vergi

ẖ. 71b/05

[=1]

ẖun-ẖ^{v}ār (F.) kan içici, kan dökücü

ẖ. 70b/11

[=1]

ẖurde (F.) küçük, ufak

zehr-i ẖ.+ ge 90b/09

[=1]

ẖu:rmā (A.) hurma

ẖ.+ nıñg 92a/08

[=1]

ẖurrem (F.) sevinçli, mutlu

ẖ. bol- 52a/04, 60a/17, 74a/01

ẖ.+ rāḳ 81a/09

[=4]
ḥuruf (< A.) harfler
ḥ. sal-: yazmak.
ḥ.+ nı sal- 90b/01
[=1]
ḫuṣūmet (A.) husumet, düşmanlık
ḫ. 91b/09
ḫ.+ ler 53b/06
[=1]
hūş (F.) akıl
h. 81a/05
[=1]
hūş-mend (F.) akıllı
h. 91b/07
[=1]
ḥūt (A.) balık burcu
ḥ. 75a/04
[=1]
ḫutük (KYAS, 224.) eşeğin yavrusu, sıpa
ḫ. 66b/04
[=1]
ḫuvān (F.) masa
ḫ. 64a/13
[=1]
ḫūy (F.) huy, adet
ḫ.+ ige 72a/01
[=1]
ḥużūr (A.) gönül rahatlığı
nūr-ı ḥ. 96a/04
[=1]
ḥükemā (A.) hakimler, bilgeler
ḥ. 79a/04
ḥ.+ lar 55a/01
[=2]

I

ıraḳ uzak, mesafe
ı. 59a/06, 59a/12
[=2]
ısı- ısınmak, sıcaklamak
ı.- ġay 62a/04
[=1]
ıssıġ sıcak
ı. 58a/01, 64a/02, 74b/10, 81b/15, 90b/04, 90b/14, 91a/04, 93a/08, 93b/06, 95b/01, 96b/15, 97b/03, 99a/01
ı.+ ıda 59b/16
[=14]
ı:żṭırāb (A. *ıżṭırāb*) acı, azap
ī.+ ġa 58a/14
[=1]

İ

iber- göndermek
i.- di 100b/05, 51b/11, 52a/14, 52b/01, 52b/01
i.- diler 51b/12
i.- dük 61b/01
i.- gende 88a/12
i.- ip 52a/01
i.- ipdür 81b/04
i.- medi 61a/12
i.- mediler 51b/16
i.- megey 61a/10
i.- sün 52a/15
i.- ür 57b/11, 60b/10, 65b/15, 81b/08
[=18]
‘ibret (A.) çıkarılan ders
‘i. 100a/13
‘i. bol- 100a/11, 100a/12, 100a/13
[=4]
ibtidā (A.) başlama, başlangıç

i.-yı ‘ālem 82b/03, 82b/14
[=2]

icābet (A.) kabul etme → **i:cābet**
i. kıl- 60a/14
[=1]

i:cābet (A.) kabul etme → **icābet**
i. ḳıl- 76b/09
[=1]

iç iç
i.+ geri 55b/14
i.+ i 66b/14, 77b/09, 90a/05
i.+ ide 56b/07, 56b/10, 58a/06,
65b/08, 68b/03, 74a/10, 77a/11,
82a/15,
84b/07, 87b/01
i.+ idin 53b/12, 55b/14, 67a/01,
72a/13, 97b/16
i.+ ige 55b/06
i.+ ini 90a/06
[=21]

iç- içmek
i.- erler 72b/09, 74a/08
i.- genge 96a/04
i.- mekge 66a/11
i.- se 66a/09, 77a/14, 78a/03,
84b/03, 91a/09
i.- seler 89b/15, 90a/08, 91b/13
i.- ti 66b/14, 70a/03
[=14]

içür- (<iç-ür-) içirmek
i.- mek 97b/05, 97b/06
i.- se 90a/03, 91b/04
i.- seler 92b/02
[=5]

idrāk (A.) kavrama, akıl erdirme
i.+ i 81a/05
i.+ iġa 81a/07
[=2]

iḥsān (A.) iyilik etme
u i. 81b/01
[=1]

iḥtilām (A.) meni akışı, cinsel boşalma
i. bol- boşalmak
63b/10
[=1]

iḳlīm (< A. < Yun.) ülke, yer, diyar
i. 80a/02, 80a/03, 80a/03, 80a/04,
80a/04, 80a/05, 80a/05, 80a/05,
80a/06, 80a/07, 80a/14, 80a/15,
80b/01
i.-i avval 80a/13
i.+ ni͠ng 80a/11, 80b/02, 80b/02
[=17]

il- ulaşmak
i.- mes 67a/04
[=1]

‘ilāc (A.) ilaç, çare
‘i. 66a/14
[=1]

ilāhī (A.) ilahî, tanrısal
i. 82b/05
heybet-i i.+ din 62a/14
[=2]

ilgeri ileri
i. 100a/15
i.+ kidin 93b/14
[=2]

iliş- (<il-i-ş-) bağlanmak, ulaşmak
i.- ip 58a/05, 98a/05
[=2]

‘illet (A.) hastalık
‘i.+ idin 90a/11
‘i.+ ler 58a/03
[=2]

ilt- iletmek, ulaştırmak
i.- erler 52b/09, 67a/11, 98b/04
i.- ip 57b/05, 59a/12, 59a/15, 60b/10
[=7]

ilṭifāt (A.) ilgi gösterme
i. ḳıl- 53b/02
[=1]

īmān (A.) inanma
ī. keltür- 87b/10
[=1]

'imāret (A.) bina, yapı
'i. ḳıl- 52b/01, 52b/04
'i.+ ler ḳıl- 93a/14
'i.+ lerni 59b/11
[=4]

imdi şimdi
i. 82b/10
[=1]

i:mīn (A.) güvenilir
i. 99a/08
i. bol- 90a/12, 96a/07, 99a/02
i.+ dür miz 73b/12
i. ḳıl- 90b/03
[=6]

īn (F.) bu, şu
ī. 100a/08, 81a/08
[=2]

in'ām (A.) nimet verme
i. ḳıl- 61b/09, 62a/01
[=2]

'ineb (A.) üzüm
'i. 76a/02
[=1]

ins (A.) insan, insanlar
i. 73b/11
[=1]

intihā (A.) sona erme, tükenme
i. 100b/01
i.-yı 'ālem 82b/15
[=2]

intiḳāl (A.) göçme, taşınma
i. ḳıl- 57a/06
[=1]

inṭiẓār (A.) bekleme, bekleyiş
i. bol- 99b/09
[=1]

ishāl (A.) ishal
i. 90a/03
seng-i i. 90a/02
i. bol- 77a/15
i.+ ni 90a/01
[=4]

iste- istemek, talep etmek
i.- p 52a/06, 85a/13
[=2]

iş iş, davranış, hareket
i. 95b/04, 99b/01
i.+ ġa 84b/12
i.+ i 89b/06
i.+ in͡g 75b/03
i.+ ḳa 98a/02
i.+ ler 91b/07
i.+ leri 58a/08
i.+ lerni 77a/01
[=9]

it- itmek
i.- ip 59a/09
[=1]

it köpek
i. 79b/02
i.+ çe 84b/04
[=2]

'itāb (A.) azarlama, çıkışma

‘i. ḳıl- 64a/14
[=1]
i‘tidāl (A.) ölçülü olma
i.+ ıġa 64a/07, 69b/04
[=2]
iẓ iz, işaret, nişan
i.+ leri 86a/07, 86a/08
[=2]
i‘lā (A.) yükseltme, yüceltme
i.+ sı 92a/02
[=1]

Ḳ/K

ḳābıż (A.) sert
ḳ.+ ı 90a/05
[=1]
ḳābi:l (A.) mümkün olan, mümkün
ḳ. 82a/02, 82a/02
[=2]
ḳabīle (A.) boy, kabile
ḳ. 100b/10
ḳ.+ ġa 100b/10
ḳ.+ side 76a/11
ḳ.+ sidin 54a/09
[=4]
ḳabr (A.) mezar, kabir
ḳ.+ imni 54a/15, 54a/16
ḳ.+ isini 54b/02
ḳ.+ ler 87b/05
[=4]
ḳabūl (A.) kabul
ḳ. ėt- 53b/05
ḳ. ḳıl- 84b/12, 88a/13
[=3]
ḳaç- kaçmak
ḳ.- ar 79a/11, 96a/14
ḳ.- arısa 88a/06
ḳ.- arlar 55a/14, 68b/05
ḳ.- ıp 59a/02, 60a/16, 77a/09, 83a/07
k.- ḳaylar 97b/16
ḳ.- mas 79a/10
ḳ.- sa 71b/12
[=12]
ḳaçan ne zaman
ḳ. 64b/11, 64b/15, 75a/04, 75a/06, 95a/12
[=5]
ḳaçış- (<ḳaç-ı-ş-) kaçışmak
ḳ.- tılar 87a/06
[=1]
ḳadīm (A.) eski
ḳ. 64b/14
[=1]
ḳādir (A.) güçlü, kuvvetli
ḳ.-i bī-çūndur 57a/10
ḳ.+ īdür 94a/05
[=2]
ḳadr (A.) değer, kadir
ḳ. 65a/02, 90b/14
[=1]
ḳāfile (A.) kervan
ehl-i ḳ. 59a/01
[=1]
kāfir (A.) tanrıtanımaz
k. 52b/12
k.+ ler 60a/16
k.+ lerġa 60a/15
[=3]
kāfūr (A.) hekimlikte kullanılan saydam ve güzel kokulu bir madde
k. 83b/13
[=1]
kāhin (A.) kehanette bulunan, falcı

k.+ ī 60a/07
[=1]
kāhi:llıḳ (A.+T.) tembellik
k.+ dın 57b/14
[=1]
ḳaḥṭ (A.) kıtlık, kuraklık
ḳ. 55a/01
ḳ.+ rāḳ 81a/11
[=2]
ḳaḥṭlig (A.+T.) kıt, kurak
ḳ. 70a/13, 70b/02
[=2]
ḳaḳşa- (KYAS, 289.) çok fazla ağlamak
ḳ.- rlar 65a/08
[=1]
ḳal- kalmak, durmak
ḳ.- adur 56a/03
ḳ.- almaslar 56a/01
ḳ.- dı 54a/03, 54b/14, 62b/05
ḳ.- dılar 69b/09, 74a/01, 78a/11
ḥayrānlar ḳ.- dılar 74a/13
ḳ.- duḳ 73b/05
ḳ.- ġanıda 77a/07
ḳ.- ġay 71a/09
ḳ.- ıp 61a/01
ḥayrān ḳ.- ıp 72b/11
ḳ.- maġay 68a/04
ḳ.- mas 52b/07, 66b/12, 86b/05, 86b/10, 92a/06, 92b/07, 92b/15
ḳ.- sa 64b/16
ḳ.- ur 53a/05, 63a/17, 64b/09, 66b/14, 71a/03, 71a/06, 71a/13, 71b/01, 73a/03, 77b/10, 78b/07, 88b/11, 92b/09, 96b/08
[=38]
ḳal‛ (A.) kalay → **ḳal‛ī**
ḳ. 94a/01
[=1]
kālā (F.) inek
k. 54b/14
[=1]
ḳal‛a (A.) kale
ḳ.-i muḳannī 58b/09
ḳ.+ dın 58b/14
[=2]
ḳala- (KYAS, 290.) yakmak
ḳ.- sa 51b/02
ḳ.- p 77a/01
[=1]
ḳal‛açe (A.+T.) kale
ḳ. 58b/13
[=1]
ḳaltaḳ itibarsız, namussuz, güvenilmez
ḳ.+ ı 86b/13
[=1]
ḳal‛ī (A.) kalay → **kal‛**
ḳ. 93a/12, 94a/11
[=2]
kām (F.) zevk, lezzet, mutluluk
k. -ı dil 86b/15
[=1]
ḳāmet (A.) boy, kişinin uzunluğu
ḳ. 100b/11
[=1]
kāmile (A.) tam
ḳudret-i k.+ si 56a/06
[=1]
ḳan kan
ḳ. 67a/01, 68a/15, 77a/15, 96a/13
ḳ.+ ġa 64a/02
ḳ.+ ını 90a/07, 97b/13
[=7]
kān (F.) maden ocağı, maden, kaynak
k. 98a/10

k.+ ı 88b/12, 93a/12, 93a/13
k.+ ī 93a/07, 93a/11, 93a/11
[=7]

ḳanat kanat
ḳ.+ ı 61a/07
[=1]

ḳanā'at (A.) yetinme
ḳ. 81b/04, 95b/08
ḳ. ḳıl- yetinmek
99b/10
[=3]

ḳança biri, bir şey
ḳ. 51a/15, 51b/01, 51b/02, 59b/01, 72b/05, 84b/08, 89b/05, 91a/08
[=8]

ḳandaġ ne kadar
ḳ. 52a/01, 56a/04, 61b/13
[=3]

ḳandın nereden
ḳ. 74a/11, 74a/11, 96a/08
[=3]

ḳānūn (A.) müzik aleti, kanun
ḳ. 84a/10
[=1]

ḳapaḳ kapak
ḳ.+ nıñg 56b/07
[=1]

ḳapḳara simsiyah, kapkara
ḳ. 74a/02, 84a/04
[=2]

ḳar kar
ḳ. 59b/15, 62a/05, 84a/13, 86a/01
[=4]

kār (F.) iş, çalışma
k.+ ġa 56a/16, 56b/03
k. ḳıl- 91a/12
[=3]

ḳara kara, siyah
ḳ. 55b/03, 56b/13, 56b/14, 64a/04, 64a/09, 67b/02, 67b/07, 79a/12, 80a/08, 80b/13, 83b/08, 88b/10, 88b/11, 94b/12, 95b/12, 96a/14
ḳ.+ ġına 90a/05
ḳ.+ sı 54b/14
[=18]

ḳarañġġu karanlık
ḳ. 64b/01, 90a/15, 96a/15
ḳ. ḳıl- 57b/09
[=4]

ḳarañġġuluḳ karanlık
ḳ. 59b/02, 75a/05, 79b/06
ḳ.+ dın 66b/10
[=4]

ḳarala- (KYAS, 283.) sık sık dikkatle bakmak
ḳ.- sa 77a/04
[=1]

ḳarar (A.) durma
ḳ. 75a/11
[=1]

ḳarġa karga
k. 79a/11
[=1]

ḳarı- yaşlanmak
ḳ.- ġan 57a/07, 57a/08
[=2]

ḳarı 1. yaşlı
ḳ. 66a/12
2. uzunluk ölçüsü, karış
ḳ. 86a/08
[=2]

ḳarın karın, göbek
ḳ. (ḳarn)
ḳ. + ıda 56a/05, 82a/14 (ḳarnıda)

ḳ. + ını93a/05 (ḳarnını)
[=3]
ḳarluġaç kırlangıç
ḳ.+ nıñ 91b/15
[=1]
kārvān (F.) kervan
k. 58b/15
k.+ lar 78a/12
[=1]
ḳaṣabaçe (A.) kasaba
ḳ. 70a/01
[=1]
ḳaṣd (A.) kasıt, niyet
ḳ.-ı ẓulmāt ḳıl- 99b/07
ḳ.+ ıġa 97a/13
ḳ. ḳıl- 52a/08, 53b/04, 59b/03, 66a/11,
[=6]
kāse (F.) kase, çanak
k. ḳıl- 91a/08
k.+ ler 93a/15
[=2]
ḳaṭre (A.) damla
ḳ. 59b/11, 59b/11, 59b/13, 59b/14
[=4]
ḳaş ön, huzur
ḳ.+ larıġa 100b/04
ḳ.+ ıġa 82b/08
[=2]
ḳat- katmak, ilave etmek
ḳ.- ıp 96b/09, 97b/05
ḳ.- sa 97b/01
[=3]
ḳatıġ katı, sert
ḳ. 69b/05, 89b/05, 91a/13, 94b/03
[=4]
ḳatıl- (<ḳat-ı-l-) katıl, karışmak
ḳ.- mas 63b/07
[=1]
ḳāti:l (A.) kâtil
ḳ. 95a/03
zehr-i ḳ. 77b/14, 93b/10
[=3]
ḳattāl (A.) çok öldüren
ḳ.+ dür 98b/08
[=1]
ḳavış- kavuşmak, birleşmek
ḳ.- tılar 86b/15
[=1]
ḳavī (A.) güçlü, sağlam
ḳ. 100b/12, 81b/16, 97b/07
ḳ. ḳıl- 98b/13
[=4]
ḳavlaş- (*ḳavlamaḳ*, ŞSEL, 224) kovalamak
ḳ.- tılar 87a/07
[=1]
ḳavm (A.) kavim, insan topluluğu
ḳ.+ ları 100b/12
ḳ.+ larıdın 100b/11
[=2]
ḳavs (A.) yay, kavis, eğri
ḳ. 72a/02, 75a/06
ḳ.-ı ḳuzaḥ 55b/01
ḳ.+ ı 82a/08
[=4]
ḳaya kaya, taş
ḳ. 59a/06
[=1]
ḳayan nere, nereye
ḳ. 60a/02, 75b/01, 75b/02
[=3]
ḳayġu kaygı, tasa
ḳ.+ lardın 70b/03
[=1]

ḳayḳ (A.) çığlık
ḳ.+ lar 74a/04
[=1]
ḳayna- kaynamak
ḳ.- ġan 77a/01
ḳ.- ġay 90b/10
[=2]
ḳaynaş (<ḳayna-ş) kaynayış, kaynama
ḳ.+ ḳa 64a/06
[=1]
ḳaysı hangi, hangisi
ḳ. 100b/12, 63b/16, 63b/16, 79a/06
[=4]
ḳayyūm (A.) قيوم Tüm varlıkları yöneten
baḥr-i ḳ. 74a/07
[=1]
ḳażā (A.) istenmeden yapılan kötü iş
ḳ.+ lardın 90b/03
[=1]
ḳazan kazan, su kazanı
ḳ. 64b/10
ḳ.+ larnıng̃ 64b/12
[=2]
ḳāżī (A.) yargıç, hâkim
ḳāżi'l-ḥācāt ḳıl- 60a/12
[=1]
kebārīt (A.) kibritler
seyyid-'ül k. 96b/11
[=1]
kebūd (F.) mavi
k. 98b/11
[=1]
kebūter (F.) güvercin
k. 79a/10
k.+ ler 77a/12
[=2]
keçe gece
k. 52b/02, 52b/07, 55a/10, 55b/06, 58b/07, 58b/11, 59a/07, 59b/04, 66a/06 69a/13, 71a/08, 71a/11, 79a/14, 83a/12, 84a/11, 85b/07, 86a/08, 88a/15, 88b/01, 89b/09
k.+ de 96a/15
k.+ si 74a/03
k.+ sige 74b/14
[=23]
keçelig gece vakti
k.+ de 97a/12
[=1]
kefen (A.) kefen, ölü sarılan bez
k.-i ṭayyār ḳıl- 58b/06
[=1]
kehrübā (F.) kehribar
k. 96b/11
[=1]
keklik bir kuş türü, keklik
k. 79a/15
[=1]
kel- gelmek → **kėl-**
k.- di 52a/06, 69b/12, 78a/13, 82b/02, 82b/08, 99b/07
rāst k.- di 100a/03
k.- ding̃ 99b/11
k.- diler 51b/06, 51b/15, 76a/13, 85a/14
vücūdġa k.- diler 51b/10
k.- dük 65a/01
k.- e 51b/13, 51b/13, 56b/04, 67b/12, 67b/13
k.- elmes 63a/17
k.- gen 85b/10, 89b/14
k.- gende 95a/11
k.- genler 52b/01

k.- genlerdin 51b/12
k.- gey 68a/06, 69b/05
k.- geyler 68a/03
k.- günçe 59a/01
k.- ip 100b/04, 51b/07, 52b/02, 53b/13, 54a/08, 54a/11, 54a/15, 54b/02, 54b/06, 61a/01, 62b/09, 63b/02, 64b/06, 65a/08, 65b/13, 67b/06, 69a/11, 70a/12, 73b/07, 74b/02, 75b/04, 76b/01, 85b/04, 88a/05, 92a/02, 95a/02, 97a/04
k.- ipdür 58a/14
k.- medi 100a/01
rāst k.- mes 99b/15
k.- meydür 56b/02
k.- meydürler 100a/15
k.- se 58a/03, 58a/05, 58b/01, 58b/06, 59a/14, 63a/17, 69b/02, 69b/12, 72a/02, 75a/05, 85b/11
k.- sün 56a/13, 61b/04
k.- türüp 69b/07
k.- ür 58a/16, 58a/16, 58b/11, 63a/17, 63b/01, 63b/03, 64a/07, 65a/16, 66b/06, 67b/12, 68a/10, 69b/05, 70b/05, 72a/04, 73a/09, 79a/10, 84a/11, 85a/08, 89b/02, 93b/12, 98a/06, 99a/06
ziyāde k.- ür 70b/10
k.- ürde 66a/12
[=99]

kėl- gelmek → **kel-**
k.- edür 56a/16
[=1]

keltür- (<kel-tür-) getirmek
k.- di 54a/02
k.- gil 52a/05
k.- üp 54a/12, 58b/01, 60a/17, 66a/14, 73b/14, 74b/14, 77b/07
īmān k.- üp 87b/10
k.- ür 86a/11
[=11]

kem (F.) az, eksik, küçük
k. 85a/05, 95b/13, 96a/04
k. bol- 59a/11, 59b/05, 64a/15, 67b/11, 70b/06, 84a/14, 86a/01, 86a/03
k. ė- 86a/09
k.+ rek 59b/06
[=13]

kėme gemi
k. 63a/01, 63a/05, 63a/09, 69a/14
k.+ din 74b/01
k.+ ge 74b/13
k.+ n̂gni 85a/01
k.+ ler 73a/10
k.+ leri 69a/12, 86b/02
k.+ lerni 70b/12, 97b/11
k.+ lernin̂g 97b/10
k.+ ni 73a/09
[=14]

kėmeçi gemici
k. 53a/02
[=1]

kemend (F.) ucu ilmekli uzun ip
k. 65b/11
[=1]

ken̂g geniş
k. 63b/12
[=1]

kenār (F.) kıyı, sahil
k.+ ıda 74b/07
[=1]

kenāre (F.) kıyı, sahil

k.+ ge 77a/08
k.+ side 67b/14
[=2]

kenīn (A.) gizli, örtülü
k.-ü'l riyāḥ 59a/09
[=1]

kent (F.) geniş arazi, geniş toprak parçası
k.+ din 69a/01
k.+ ge 54b/15, 69a/02, 69a/02
k.+ ler 69a/03, 84a/09
[=6]

kerek gerek, lazım
k. 51a/06, 54b/08, 56b/11, 62b/14, 82a/03, 82a/07, 97b/05, 97b/06
[=8]

kerkes (A.) akbaba
k.+ ning̃ 92a/04
[=1]

kes- kesmek → **kės**
k.- elmes 83b/07
k.- er 83b/06, 90a/01
k.- gen 77a/13
k.- se 55a/08
[=5]

kės- kesmek → **kes-**
k.- er 97a/01, 98b/01
[=2]

kesīf (A.) yoğun
k. 79a/12
[=1]

kesil- (<kes-i-l-) kesilmek
k.- gey 77a/13
[=1]

keştī (F.) gemi
k.-i zār 88a/10
[=1]

ket- gitmek → **kėt-**
k.- er 72a/12
k.- gen 62a/06
k.- gey 68b/10
k.- ip 75a/14
k.- ipdür 61a/05
k.- ti 61a/02, 61a/03
k.- tiler 73b/01
[=8]

kėt- gitmek
k.- e 82b/01
k.- er 59a/12, 63b/05, 65b/01, 69a/04, 72a/05, 78a/03, 85a/11
k.- erler 65a/11, 73a/04, 88a/07, 95a/14, 95b/02
k.- ip 69b/07, 74b/01
k.- ti 65b/13, 97a/13
k.- tiler 54b/07
[=18]

ketmen (?) ziraatte kullanılan bir araç, sıyırga.
k. 58b/02
[=1]

key- giymek
k.- er 93a/06
[=1]

keyik geyik
k. 79a/12, 79a/12
[=2]

keyvān (F.) eyvan
k. 87b/03, 89a/06
k.+ ları 86a/12
[=3]

keyin sonra
k. 65a/02, 78a/04, 95a/14, 95b/07, 97b/13
[=4]

ḳıble (A.) kıble, kâbe'nin olduğu taraf
ḳ. 82a/05
[=1]

ḳıbṭ (A.) kıbtî, eski mısırlılar
ḳ.+ da 81b/08
[=1]

ḳıl- etmek, kılmak, yaomak
ḳ.- 53b/10, 81b/01
ḳ.- a 53b/01, 61a/09
āġāz k.- ıp 53b/02
def'-i şehvet ḳ.- galı 63b/10
feryād ḳ.- a 53b/03
ḳ.- adur 56a/05, 56a/08
ḳ.- agay 60b/15
beyān ḳ.- alı 76a/11
ḳ.- almas 89b/01
ḳ.- almaydurlar 79a/04
ḳ.- dı 52b/16, 54a/01
bī-ḫaber ḳ.- dı 94a/09
emr ḳ.- dı 54a/10, 64a/12
ġırīv ḳ. 53b/03
icābet k. 60a/14
īcābet ḳ.- dı 76b/09
'imāret ḳ.- dılar 52b/04
in'ām k.- ġaysın 62a/01
ḳasd ḳ.- dı 52a/08, 53b/04
ḳaṣd ḳ.- dı 66a/11
ḳaṣd-ı ẓulmāt ḳ.- dı 99b/07
maḳrūn ḳ.- dı 60a/14
mihmān-dārlıḳ ḳ.- dı 73a/06
minnet ḳ.- dı 51a/01, 82a/10
muḥkem k.- sun 56a/11
naẓar ḳ.- dı 62a/13
peydā ḳ.- dı 94a/06, 94a/07
seyr k.- ıp 79b/12
tāc-ı ser ḳ.- dı 94a/08
zeber-dest ḳ.- dı 94a/07
zīr-pāy ḳ.- dı 94a/08
'itāb ḳ.- dı 64a/14
ḳ.- dıñ 100a/06
temāşā ḳ.- dıñ 82b/09
ḳ.- dılar 52b/05, 52b/06, 66b/07, 99b/02
defn ḳ.- dılar 70b/01
feryād ḳ.- dılar 60a/10
gūristān ḳ.- dılar 88a/14
ġüsl ḳ.- dılar 66b/08
ḫayāl ḳ.- dılar 75a/13
ḳaṣd ḳ.- dılar 59b/03
nüzūl ḳ.- dılar 99a/11
yād ḳ.- dılar 83a/11
zārīlıḳ ḳ.- dılar 73b/12
ḳāżī-ü'l ḥācāt ḳ.- dım 60a/12
ta'yīn ḳ.- dım 51a/02
yādgārī ḳ.- dım 51a/02
ḳ.- duḳ 61b/06, 82a/12
āram-gāh ḳ.- duḳ 82a/10
ferāhem ḳ.- duḳ 59b/09
münādī ḳ.- durup 66a/12
ḳ.- ġan 77a/05, 82a/12, 86a/12, 88b/07, 96b/01
namāz ḳ.- ġan 86b/03
nişāne ḳ.- ġan 52b/04
secde ḳ.- ġan 87b/12
ḳ.- ġandur 69b/06
ḫayāl ḳ.- ġanıñ 75b/08
ḳ.- ġay 96a/05
fāyideler ḳ.- ġay 99b/12
ḥażr ḳ.- ġay 91a/13
īmīn ḳ.- ġay 90b/03
rūşīn ḳ.- ġay 96a/05
ṣāf ḳ.- ġay 94b/11
ḳ.- ġaylar 79a/03
raḥmet ḳ.- ġaysın 82b/06

yoḳ ḳ.- ġıl 54a/10
ḳ.- ġuçırāḳ 81b/01
‘imāret ḳ.- ıñglar 52b/01
ḳ.- ıp 56b/02, 64a/09, 64b/14, 75b/05, 80b/13, 90b/02, 91a/11, 91b/06, 91b/12, 92b/11, 92b/15, 95b/04, 95b/08, 96b/05, 96b/15, 97b/11
bend ḳ.- ıp 73b/02, 73b/05
binā ḳ.- ıp 79b/15, 80a/01, 80a/01
cezb ḳ.- ıp 62b/01
esbāb ḳ.- ıp 96a/12
ḥiṣṣe ḳ.- ıp 80b/06
kāse ḳ.- ıp 91a/08
ḳısm ḳ.- ıp 81b/07
ḳısmet ḳ.- ıp 80a/02
mülāḥaẓa ḳ.- ıp 58b/01
münācāt ḳ.- ıp 76b/09
müşaḫḫaṣ ḳ.- ıp 51b/09
nişāne ḳ.- ıp 52b/03
ṣalābe ḳ.- ıp 96b/14
ṭayyār ḳ.- ıp 69b/07
taḳsīm ḳ.- ıp 80b/10
temāşālar ḳ.- ıp 79b/12
zārī ḳ.- ıp 82b/07
zehr-gār ḳ.- ıp 84a/05
inān ḳ.- ıpdur 61b/09
ḳısm ḳ.- ıpdur 94a/02
rivāyet ḳ.- ıpdur 53a/12
te’s̱īr ḳ.- ıpdur 56b/13
ḳ.- ıpdurlar 100a/13
ḳ.- ıştılar 86b/15
maṣlaḥat ḳ.- ıştılar 87a/04
ilṭifāt ḳ.- madı 53b/02
ümmīd ḳ.- madı 85a/03
fāyide ḳ.- maġay 62a/07
ḫarāb ḳ.- maġay 59b/12, 82a/13
kār ḳ.- maġay 91a/12
ḫarāb ḳ.- maġaysėn 60a/13
dirīġ ḳ.- mapdur 61b/08
ḳ.- mas 89b/02
cezb ḳ.- mas 97b/13
daḫl ḳ.- mas 79a/10
intiḳāl ḳ.- maslar 57a/06
bāver ḳ.- may 84b/10
ḳabūl ḳ.- may 88a/13
ḳanā‘at ḳ.- may 99b/10
ṣabr ḳ.- may 99b/10
ḳ.- maydur 75a/11
ḳ.- sa 71a/12, 72b/06, 91b/05, 93b/01
āvāz ḳ.- sa 60b/14
āvāzī ḳ.- sa 71a/09
ġüsl ḳ.- sa 63b/10
hem-rāh ḳ.- sa 92a/06
naḳş ḳ.- sa 91b/05
pāre ḳ.- sa 90b/07
üşkü ḳ.- sa 51a/08
zārīlıḳ ḳ.- sa 76b/02
ḳ.- sañ 53a/06, 92b/12
ḳ.- salar 96b/09, 98b/07
ḫıyāl ḳ.- salar 66b/13
müşāhede ḳ.- sun 100b/07
ḳ.- ur 53b/10, 54b/02, 54b/02, 92b/14, 94b/12, 96a/01, 97a/01, 97b/07, 98a/02
aġrıḳ ḳ.- ur 58b/06
berṭaraf ḳ.- ur 92b/14
bīcān k.- ur 70b/13
cüdā ḳ.- ur 57b/09
def‘ ḳ.- ur 98b/01
fāydār ḳ.- ur 65b/08
feryād ḳ.- ur 52b/16, 82b/02
helāk ḳ.- ur 58b/15, 71b/11

hezm ḳ.- ur 98b/01
ḫalāṣ ḳ.- ur 53a/09, 57b/15
ḫoş-būy ḳ.- ur 92b/11
ḫoş-ḥāl ḳ.- ur 57b/14
ḳabūl ḳ.- ur 84b/12
ḳaranĝġu ḳ.- ur 57b/09
ḳavī ḳ.- ur 98b/13
müstecāb ḳ.- ur 60b/10
nābūd ḳ.- ur 57b/12
nāçiz ḳ.- ur 54b/12
özge ḳ.- ur 58a/08
pāk ḳ.- ur 91b/13
pāre- pāre ḳ.- ur 94b/01
pest ḳ.- ur 90a/01, 97b/06
peydā ḳ.- ur 57b/04, 96a/01
rīze- rīze ḳ.- ur 94a/15, 94b/04
rūşīn ḳ.- ur 98a/01, 98a/13
seyr ḳ.- ur 64b/03
ṭavāf ḳ.- ur 54a/16
tendürüst k.- ur 57b/15
şādmān ḳ.- ur 98b/14
tāze ḳ.- ur 61b/16
terbiyyet ḳ.- ur 61b/16
yer-bile yeksān ḳ.- ur 61a/11
ziyāde ḳ.- ur 92b/13
żarar ḳ.- ur 62a/08
ḳ.- urlar 67a/11, 67a/12, 91b/03
cārī k.- urmiz 59b/10
cefālar ḳ.- urlar 60b/07
kefen-i ṭayyār ḳ.- urlar 58b/06
münācāt ḳ.- urlar 79a/07
münādī ḳ.- urlar 99b/05
nāle ḳ.- urlar 60b/08
nişāne ḳ.- urlar 55a/10
pāre ḳ.- urlar 66a/02
raḳḳāṣlıḳlar ḳ.- urlar 64b/12
seyr ḳ.- urlar 60a/04
tevbe ḳ.- urlar 65a/09
tiryāḳ ḳ.- urlar 84a/01
żāyiʿ ḳ.- urlar 54b/07
ʿimāretler ḳ.- urlar 93a/14
mihmān ḳ.- urmiz 73a/07
seyr ḳ.- urmusın 82b/10
[=231]

ḳıldur- (<ḳıl-dur-)kıldırmak, yaptırmak
ḳ.- up 88b/16, 89b/09
[=2]

ḳılıç kılıç
ḳ. 74a/06, 87b/14
ḳ.+ ı 96b/01
ḳ.+ nı 87b/15
[=4]

ḳır- kırmak, keserek şekil vermek
ḳ.- arlar 91b/02, 93a/15
[=2]

ḳırḳ kırk
ḳ. 61a/05, 63b/12, 65a/13, 71a/14, 95b/04
[=5]

ḳısm (A.) kısım, bölüm, parça
ḳ. 53b/07, 57b/03, 58a/05, 60b/01, 67b/14, 68a/07, 75a/01, 86b/04, 90a/04, 91a/14, 93b/02
ḳ. bol- 79b/07, 94b/08
ḳ. ḳıl- 81b/07, 94a/02
ḳ.+ nı 79b/08, 81b/07
[=17]

ḳısmet (A.) bölme, ayırma
ḳ. ḳıl- 80a/02
[=1]

ḳıṣṣa (A.) hikâye
ḳ. 69b/12
[=1]

ḳıstal- (YUTS, 238.) sıkışmak

ḳ.- ıp 86b/10
[=1]
ḳış kış
ḳ. 57b/17, 59b/04, 66a/01, 67b/10, 71a/08, 71a/11, 86a/01, 88a/16
ḳ.+ nıñ 62a/05
[=9]
ḳıyām (A.) ayağa kalkma
ḳ.+ ıġa kel- 61b/04
[=1]
ḳıyāmet (A.) bütün ölenlerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman
ḳ. 64a/15, 99b/03
ḳ.+ ġaça 66a/09
[=3]
ḳıymet (A.) değer
ḳ.+ i 90b/14
[=1]
ḳıymetlig (A.+T.) kıymetli, değerli
ḳ. 90b/08
[=1]
ḳız kız, kız çocuğu
ḳ.+ ı 54b/03, 54b/05
ḳ.+ nı 54b/05, 54b/07
[=4]
ḳızar- kızarmak
ḳ.- ur 98a/13
[=1]
ḳızıl kızıl
ḳ. 55b/02, 56b/15, 58a/02, 58a/03, 59a/03, 63a/08, 64a/01, 64b/16, 67a/06, 68a/15, 83a/02, 83a/05, 84b/04, 90b/13, 93a/10, 98b/10, 98b/11, 993a/0
ḳ.+ ġına 90a/04, 95b/13
[=20]
ḳızılbaş şiî mezhebinin bir kolundan olan
ḳ. 52b/12
[=1]
ki (F.) ki, kim
k. 100a/04, 51b/03, 51b/05, 51b/06, 51b/06, 52a/03, 54a/01, 54a/14, 55a/06, 55a/12, 56a/07, 56a/09, 56b/05, 57a/02, 57a/02, 59b/11, 60b/14, 61a/13, 61b/06, 61b/13, 62a/17, 62b/01, 64a/12, 66b/02, 67a/04, 69b/01, 69b/02, 71b/02, 76a/06, 76b/03, 76b/08, 77a/01, 78a/06, 78a/15, 78b/04, 79b/04, 80b/13, 81a/01, 81a/02, 81b/12, 81b/15, 82a/01, 82a/12, 82b/02, 82b/03, 82b/12, 84b/13, 85b/11, 89b/13, 93b/10, 94b/14, 95a/10, 96a/07, 96b/07, 96b/07, 98b/04, 99b/06, 99b/07, 99b/11
[=59]
kibrīt (A.) kibrit, kükürt
k.+ ni 97a/01
k.+ niñ 96a/10, 97a/02
[=3]
kiçig küçük
k. 54a/14, 56a/05, 94a/14
k.+ gine 67b/09
k.+ i 92b/06
[=5]
kigür- içeri sokmak
k.- ür 98a/14
[=1]
kim 1. kimse, kişi.
k. 59a/13, 63a/15, 63b/08, 63b/09, 66b/14, 70a/02, 70a/08, 71a/14, 72b/04, 74a/11, 74b/09, 77a/03, 77a/14, 85b/11, 88a/01, 91a/12, 93b/10, 96a/05, 96b/12,

k.+ dür 79a/01
k.+ ge 70b/14, 71a/01, 90a/02
k.+ niñg 77a/06
2. ki.
k. 100a/03, 100a/05, 51a/01, 51a/01, 51a/06, 51a/09, 51b/04, 51b/08, 51b/10, 52a/01, 52a/13, 52b/16, 53a/10, 53b/03, 53b/05, 53b/06, 53b/07, 54a/04, 54a/05, 54a/10, 54b/10, 54b/12, 55a/01, 55a/03, 55b/01, 55b/12, 56a/02, 56a/05, 56a/14, 56a/15, 57a/12, 58a/09, 58b/15, 59a/17, 59b/03, 59b/07, 59b/09, 60a/06, 60a/08, 60b/02, 60b/06, 61a/09, 61b/10, 61b/11, 61b/12, 61b/17, 62a/02, 62a/09, 62a/11, 62a/12, 62b/14, 63a/01, 63a/09, 63a/12, 64a/03, 64b/01, 64b/07, 64b/11, 64b/15, 64b/15, 65a/05, 66a/03, 66a/09, 66a/12, 67a/04, 67b/14, 68a/02, 68a/14, 70a/03, 73a/05, 73a/08, 73a/09, 73a/15, 73b/04, 73b/08, 73b/09, 73b/10, 73b/10, 73b/13, 74a/11, 74a/14, 74b/01, 74b/02, 75a/04, 75a/06, 75a/09, 75a/09, 75a/13, 75b/01, 75b/12, 75b/02, 75b/09, 76a/03, 76b/01, 76b/03, 76b/07, 77b/11, 78b/02, 78b/07, 78b/09, 78b/12, 78b/15, 79a/01, 81a/03, 82a/10, 83b/01, 83b/06, 84b/03, 85a/07, 85a/15, 88a/14, 88b/13, 89a/15, 89b/04, 89b/06, 89b/07, 90a/04, 90a/10, 90a/13, 90a/15, 90b/06, 91a/01, 91a/07, 91b/10, 92a/04, 92b/05, 93b/02, 93b/13, 94a/05, 94b/04, 95a/12, 97a/08, 97b/08, 97b/09, 98a/01, 98a/10, 98a/14, 98b/06, 98b/10, 99a/15, 99b/08
[=165]

kimerse kimse, kişi
k. 51b/14, 52a/03, 67a/15, 68a/15, 70b/09, 73a/08, 74a/12, 74b/11, 75a/01, 75a/09, 75b/06, 76b/12, 77a/10, 77b/01, 77b/06, 78a/02, 83b/03, 85a/11, 86b/04, 86b/09, 90a/10, 90b/01, 90b/10, 91a/08, 91b/08, 93a/15, 95b/14, 96a/02, 97a/16, 97b/04, 99a/02, 99a/08
k.+ din 61b/08, 61b/09
k.+ ge 92b/01, 97b/14
k.+ ī 55a/07, 56a/10, 65b/09, 71a/08, 71a/12, 71b/08, 84a/02
k.+ īniñg 98a/08
k.+ ni 58b/08, 85a/13
[=46]

kin sonra
k. 54a/15, 55a/09, 55b/09, 61a/02, 64a/07, 65a/10, 65a/11, 70b/01, 73a/13, 73b/06, 76b/10, 76b/14, 77b/04, 84b/12, 92b/02
k.+ ige 77a/11
[=16]

kir- girmek
k.- di 74b/13, 97a/13, 99b/07
k.- diler 51b/15
k.- e 69a/04
k.- elmey 66a/11
k.- er 67b/10, 69a/03, 77b/13, 78a/01
k.- erde 97a/13
k.- erler 63a/10, 69a/06
k.- gen 75b/014

k.- ip 52b/11, 66b/05, 67b/10, 69a/02, 69a/03, 72a/12, 74b/13, 76a/05, 91a/05
k.- mese 55b/14
k.- mesler 52b/14
k.- se 63a/15, 70b/12, 72b/05, 73a/08, 74b/09, 75b/013, 91a/12
k.- sele 63a/10
[=33]

kişi kişi, şahıs
k. 51b/08, 52b/01, 56b/05, 56b/06, 60b/14, 66a/13, 69b/06, 70a/07, 71a/09, 71a/13, 74b/13, 75b/05, 76b/05, 78a/05, 83a/03, 83a/07, 83b/10, 84a/12, 85a/12, 85a/15, 87b/02, 88a/15, 88b/02, 88b/03, 89a/03, 89b/12, 89b/14, 97a/14, 97b/12
k.+ din 76a/06, 91a/12
k.+ ge 54a/10, 65a/08, 88a/10, 91a/12
k.+ ler 55a/12, 85a/15, 90a/13
k.+ lerġa 60a/05, 63b/10
k.+ lerni 58b/14
k.+ lerniñ 51a/03
k.+ ni 67a/06, 98a/04
k.+ niñ 71b/08, 74a/13, 90a/06, 91b/08
k.+ si 85b/08
[=49]

kitābet (A.) yazıt
k.+ i 88a/01
[=1]

kiz (ÇUASV, 257.) keçe
k. 60b/15, 82a/13, 88b/03
[=2]

ḳol el, kol
ḳ. 58a/11, 53b/04
ḳ.+ ġa 60a/17
ḳ.+ ı 83b/04
ḳ.+ ıda 91b/08, 91b/12
ḳ.+ ıdın 60b/06
ḳ.+ ları 68b/12
ḳ.+ larıda 68b/04
ḳ.+ umnı 53a/02
[=10]

ḳolsuz elsiz, kolsuz
ḳ. 58a/11
[=1]

ḳop- 1) çıkmak, ortaya çıkmak
ḳ.- ar 58a/04, 59b/13, 75b/11, 75b/10
ḳ.- ġay 77b/03
ḥuṣūmetler ḳ.- ġay 91b/09
ḳ. -sa 57b/06,
ḳ.- tı 53b/06, 53b/12, 60a/11
2) yerinden kalkmak
ḳ.- up 51b/15, 74a/05, 89a/10
[=12]

kubbe (A.) kubbe
k. 52b/05
[=1]

ḳurġaşum kurşun → **ḳurġaşun**
ḳ. 93a/13
[=1]

ḳurġaşun kurşun →**ḳurġaşum**
ḳ.+ da 89b/02
[=1]

ḳorḳ- korkmak
ḳ.- arlar 55b/01
ḳ.- maġay 98a/03
ḳ.- salar 92a/13
ḳ.- tılar 74a/04
ḳ.- up 52a/09, 64a/14, 84a/07

[=7]

ḳorḳuḳ korku, korkma

ḳ. 58a/05

ḳ.+ dın 97b/04

ḳ.+ nı 97b/06

[=3]

ḳorḳunç korkma, korku

ḳ.+ dın 52a/09

[=1]

ḳorḳunçaḳ korkak

ḳ. 79a/13

[=1]

ḳoş- katmak, eklemek

ḳ.- up 93b/13

[=1]

ḳoşul- (<ḳoş-u-l-) karışmak

ḳ.- may 71b/14

ḳ.- up 93b/13, 96a/10

ḳ.- ur 63b/06, 67b/06, 71b/13, 74b/06

[=7]

ḳoy- koymak, bırakmak, terk etmek

ḳ.- a 70b/02, 73b/14, 83a/01, 84b/05

ḳ.- aberseler 66b/06

ḳ.- adur 56b/04

ḳ.- ar 92a/02, 97a/12, 97a/15, 97a/16

ḳ.- arlar 59a/07, 59a/09, 64b/16, 65a/09, 88a/09, 88b/16, 89a/10

ḳ.- ay 56a/13

ḳ.- dı 51b/14, 52b/03, 87b/11, 87b/15

ḳ.- dılar 78a/08, 84b/11, 87a/09, 87a/10

ḳ.- ġan 56b/02, 69b/08, 70a/04, 96b/10

ḳ.- ġandurlar 64b/10

ḳ.- maslar 55a/15, 96b/06

ḳ.- sa 72b/06, 91b/09, 92a/01

ḳ.- salar 69b/04, 75a/03, 77b/10

ḳ.- sun 56a/12

ḳ.- up ė- 52a/04

ḳ.- up 52b/03, 57a/16, 81b/08, 88a/04, 89b/10, 91a/10, 96a/02, 97a/14, 97a/14, 99a/14, 99b/08

secde ḳ.- up 60a/11, 82b/06

ser ḳ.- up 82b/06

ḳ.- updur 80a/03, 81b/05

[=58]

ḳoy koyun

ḳ.+ nı 66b/12

[=1]

ḳoyul- (<ḳoy-u-l-) koyulmak, bırakılmak

ḳ.- ġan 78a/10, 98a/06

ḳ.- up 98a/06

[=3]

köger- yeşermek

k.- sün 61b/02

k.- ür 57b/13

[=2]

kök 1. gök

k.+ ke 57b/07, 58a/07

k.+ niṅg 56b/08

2. mavi, yeşil.

k. 77b/14, 85b/09

[=5]

köl göl

k. 68a/02

[=1]

köm- gömmek

k.- diler 52b/01

k.- er 70a/14

k.- gen 52a/03
k.- üp 51b/14, 52a/04
[=5]

kön̂gül gönül
k. 87a/01, 92b/14,
k. + ide (kön̂glide) 75a/11
k.+ din 96a/03, 97b/06
k.+ ge 97a/09, 98b/13
k.+ ni 90a/09, 96b/15
k.+ nin̂g 95b/15
[=10]

köp çok fazla, pek çok
k. 55a/12, 55a/13, 57b/03, 57b/14, 58a/03, 58a/08, 58b/14, 67a/12, 83b/12, 90a/13, 91a/06, 91a/07, 93a/01, 94a/12
k.+ dür 62b/14, 83b/14, 96a/11, 97a/03
k.+ raḳı 56b/10
[=19]

köprüg köprü
k. 69b/01
k.+ ge 69b/04
k.+ lerni 69b/02
k.+ ni 69b/06
[=4]

kör- görmek
k.- di 79a/11, 82b/02, 84a/06
k.- diler 73b/07, 73b/08
k.- dü 51b/06
k.- edür men 75b/03
k.- er 55a/06, 79b/08
k.- erler 71b/06
k.- geli 85b/06
k.- gen 70a/07
k.- gey 91a/11
k.- mediler 78a/11
k.- seler 83b/09
k.- sem 75a/14, 75b/07
k.- üp 61a/09, 65b/10, 65b/12, 75a/10, 89b/11
[=22]

kör (F. *kūr*, Steingass, 1060.) kör, yok
k. bol- 58a/03
[=1]

körgüz- (<kör-güz-) göstermek
k.- di 62a/13
[=1]

körküt- (kör-küt-)göstermek
k.- ürler 91a/03
[=1]

körük körük, el körüğü
k. 56b/02
[=1]

körün- (<kör-ü-n-) görünmek
k.- üp 71b/02, 85b/05
k.- ür 54a/07, 55b/04, 62b/06, 99a/07
[=6]

köter- 1. kaldırmak.
k.- elmes 87b/14
k.- ip 87b/09
k.- mes 86b/06
k.- mese 56a/12
2. tartmak, taşımak.
k.- elmey 72a/07
[=5]

köteril- (<köter-i-l-) götürülmek, kaldırılmak
k.- gey 90b/13
k.- se 87b/15
[=2]

kötert- (<köter-t-) kaldırmak
k.- ip 56a/13

[=1]

köy- yanmak
k.- di 52b/02
k.- er 52b/07, 54a/05, 88a/15, 98b/06, 98b/15
k.- erler 83a/12
k.- gen 98b/06, 99a/07
k.- gey 96b/12
k.- mes 58a/13, 88b/04, 99a/01
k.- üp 54b/14, 89a/13, 92b/08, 96b/07
[=17]

köydür- (<köy-dür-) yakmak
k.- di 51b/07, 55a/01
k.- elmes 53a/11
k.- mekni 51a/02
k.- mey 53b/11
k.- meydür 51b/01
k.- se 92b/10, 93b/15
k.- seler 96b/07
k.- ür 51a/15, 51b/02, 53a/10, 54b/11, 88b/02
[=14]

köyür- (<köy-ür-) yakmak
k.- se 93b/13, 94a/01
k.- ür 95a/03
[=3]

köz 1. göz
k. 58a/10, 65a/06, 93a/01
k.+ ge 62a/08, 90a/07, 92b/11, 92b/15, 96a/05, 98a/01, 98a/13, 98b/07
k.+ i 79b/08, 89b/08
k.+ niñ 55a/06
k.+ üñ 100a/09, 100a/10
2. yüzüğe işlenmiş taş.
k. 90b/01, 91a/11, 91b/05, 98a/03
k.+ ige 96b/09
[=21]

közgür- görünmek
k.- üp 55a/08
[=1]

közlüg gözlü, taşlı yüzük
k. 96a/06
[=1]

ḳubbe (A.) kubbe, yarım küre şeklindeki tavan
ḳ. 82b/13
[=1]

ḳucaġla- kucaklamak, sarılmak
ḳ.- p 87a/05
[=1]

ḳudre:t (A.) güç, kudret → **ḳudret**
ḳ.+ imni 100b/07
[=1]

ḳudret (A.) güç, kudret → **ḳudre:t**
ḳ. 75a/10
ḳ.-i kāmile 56a/06
[=2]

ḳuduġ kuyu, su kuyusu → **ḳuduḳ**
ḳ. 77b/15
ḳ.+ ī 77b/05, 78a/05, 78b/05
ḳ.+ ḳa 77a/04
[=5]

ḳuduḳ kuyu, su kuyusu → **ḳuduġ**
ḳ. 54a/11, 64b/16, 76b/10, 77a/10, 77b/09
ḳ.+ dın 64b/13, 77a/14, 77b/04
ḳ.+ ġa 54a/12, 76b/12, 77a/10
ḳ.+ larnı 76a/10
ḳ.+ nıñ 76b/11, 78b/04
[=14]

kūh (F.) dağ

k. 83b/07, 83b/13, 84a/07, 85b/02, 86a/11, 86b/11, 88b/05
k.-ı seylān 54a/01
k.-i aḥmer 83a/02
k.-i amul 83b/02
k.-i aṭvārān 83b/11
k.-i baṣār 84a/05
k.-i berṭāyil 84a/09
k.-i cārī 85a/06
k.-i cūr 84b/13
k.-i cūrī 85a/03
k.-i dārvī 88b/16
k.-i demāvend 82a/05, 82a/06, 85b/13
k.-i devāmen 97a/05
k.-i elvend 83a/11
k.-i herkend 88b/08
k.-i ḳāf 82b/12
k.-i muʿaẓẓīm 88a/08
k.-i sāmil 82a/06
k.-i selīmī 86b/11
k.-i senc 86b/07
k.-i serendīb 82a/06
k.-i sincār 86b/01
k.-i şām 82a/05
k.-i ṭaberistān 82a/06
k.-i ṭabūr 88a/01
k.-i ṭamār 87b/13
k.-i şiʿrān 87a/11
k.-i tetūme 84b/02
k.-i tibet 84b/06
k.-i tihāme 82a/05
k.-i uḥud 83a/08
k.-i vaḳvāḳ 88b/11
k.-i zehūn 86a/05
[=41]

kūze (F.) testi, su testisi
k. 65a/09
k.+ de 73a/15
k.+ din 73b/01
k.+ ler 73a/14
k.+ lerni 73b/13, 73b/14
[=6]

ḳulaḳ kulak
ḳ. 55a/07, 92b/15
ḳ.+ larnı 61a/07
[=3]

ḳuluf (F. *ġulf*, KYAS, 311.) kilit
ḳ 65a/04
[=1]

ḳulunc (A.) kulunç
ḳ. 58a/04, 67a/09
[=2]

ḳum kum
ḳ. 59a/15
ḳ.+ ġa 69a/03, 69a/04
[=3]

ḳura (KYAS, 304.) ağıl
ḳ. 54b/14
[=1]

ḳuru- kurumak
ḳ.- p 64b/16, 71a/06
[=2]

ḳursaḳ karın
ḳ.+ ıdın 96b/13
[=1]

ḳurşa- kuşatmak, ortasına almak
ḳ.- p 55b/06
[=1]

ḳuruġ kuru → **ḳuruḳ**
ḳ. 71a/02, 97b/03, 99a/01
[=3]

ḳuruḳ kuru → **ḳuruġ**
ḳ. 89b/03, 90b/14, 93b/05

[=3]

ḳutanlan- (ŞSEL, 231.) hâlelenmek, ayın hâle tutması

ḳ.- ıpdur 55b/07

[=1]

ḳutul- kurtulmak

ḳ.- dı 83a/07

ḳ.- dum 59a/02

ḳ.- mas 60b/06, 67a/05, 84a/07

ḳ.- masa 77a/09

ḳ.- may 73b/05

ḳ.- up 60a/16, 72b/07

ḳ.- urlar 71b/12

[=10]

ḳuvve:t (A.) kuvvet → **ḳuvvet**

ḳ.+ i 56a/09, 97b/09

ḳ.+ ini 56a/10

[=3]

ḳuvvet (A.) kuvvet → **ḳuvve:t**

ḳ. 56a/14, 57b/16, 57b/16, 90a/01, 90a/08, 90a/08, 92b/13, 94b/04, 97a/09, 97b/03, 98a/14

ḳ.+ ler 51a/15

[=12]

ḳuvvetlig (A.+T.) kuvvetli

ḳ. 56a/14, 56b/01, 60b/02

[=3]

ḳuvvetsiz (<A.+T.) kuvvetsiz

ḳ. 90a/07

[=1]

ḳuy- akmak, nehrin dökülmesi

ḳ.- ar 64a/01, 64b/07

ḳ.- ġan 64b/14

ḳ.- ġay 68a/09

[=4]

ḳuyruġ kuyruk → **ḳuyruḳ**

ḳ.+ ı 61a/03, 61a/04

ḳ.+ ıdın 57a/04

ḳ.+ ını 83b/15

[=4]

ḳuyruḳ kuyruk → **ḳuyruġ**

ḳ.+ ları 57a/04, 57a/07

[=2]

ḳuyul- (<ḳuy-u-l-) akmak, nehrin dökülmesi

ḳ.- ġan 88b/10

ḳ.- ur 74b/06

[=2]

ḳuyuluş akma, akış

ḳ. 67b/13

[=1]

ḳuzaḥ **(A.)** renk renk çizgi

ḳavs-ı ḳ. gök kuşağı 55b/01

[=1]

küç güç

k. 56a/09, 94b/03

[=2]

kül kül

k. 97a/14, 97a/15

k.+ ge 97a/15

k.+ ini 57b/07

[=4]

kül- gülmek

k.- e 78b/07, 78b/07

k.- edürmen 76b/03

k.- er 76b/04

k.- esėn 76b/02

k.- gey 79a/15

k.- meklerining̃ 83b/09

k.- üp 75b/04, 83b/09

[=9]

külāh (F.) şapka, külah

k.+ larını 69a/09

[=1]

küle- kazmak
k.- p 52a/07, 54a/11, 70b/01, 76b/05, 85a/10
[=5]

külfet (A.) zahmet, sıkıntı
k. 71a/01
k.+ din 53b/15
[=2]

külüş (<kül-ü-ş) gülüş, gülme
k.+ ge 76a/14
[=1]

kümüş gümüş
k. 100a/01, 64a/05, 74a/10, 96a/07
k.+ de 96a/08
k.+ din 91b/06
k.+ nin̂g 51a/11
[=7]

kün gün
k. 100b/03, 51b/04, 53a/14, 54a/15, 54b/02, 57b/16, 57b/17, 58b/12, 60a/07, 60a/09, 63a/09, 63a/10, 65b/08, 69b/10, 69b/12, 70b/05, 70b/05, 71b/01, 75a/13, 79a/01, 85b/07, 89a/09, 95a/14, 95b/04, 99b/03
[=25]

kün güneş
k. 63a/09, 63a/10, 76a/05
k. çıḳ- 76a/08
k. oltur- 76a/08, 95b/03, 95b/03
[=7]

künbez (F.) tavan, kubbe, kümbet
k. 52b/05
k.+ din 61a/08
[=2]

kündüz gündüz
k. 52b/07, 54a/06, 58b/07, 58b/11, 59a/07, 59b/04, 71a/08, 71a/11, 79a/14, 83a/13, 84a/11, 85b/03, 85b/07, 86a/08, 88a/15, 88b/01
k.+ de 69a/13
[=17]

küngüre (F.) kubbenin tepesi
k.+ sini 61a/05
[=1]

kürküt (F.) kükürt, sarı renkli element
k. 97a/07
[=1]

kürre (A.) küre, yuvarlak
k.+ si 56b/05
k.+ sidin 56b/04
[=2]

küz güz, sonbahar
k. 57b/11, 85a/10, 88a/05
[=3]

L

lāciverd (F.) lacivert renkli bir taş
l. 97a/08, 97b/01, 97b/02
l.+ ni 97a/16, 97b/04
[=5]

laḥid (A.) mezar
l. 100a/10
l.+ ġa 88a/09
[=2]

lākpuşt kaplumbağa
l. 68b/02
[=1]

laḳva (A.) Ağızda ortaya çıkan bir hastalık
l. 58a/03
[=1]

la‘l (A.) lal taşı

l. 93b/15, 97a/09
[=2]

laṭīf (A.) hoş, güzel
l.+ dür 79a/11
[=1]

lāy (F.) çamur
l. 70a/09, 94b/11
[=2]

lāzı:m (A.) gerekli
l. bol- 51a/03, 64b/11
[=2]

leb (F.) dudak
l.+ ide 63a/11, 74b/15, 84b/05
[=3]

leb-ā-leb (F.) ağzına kadar dolu
l. 66a/07
[=1]

leṭāfet (A.) zariflik, hoşluk
l. 62a/06, 64a/11
l.+ ini 62a/10
[=3]

leṭāfetlig (A.+T.) letafetli, hoş
l. 69b/14
[=1]

leşker (F.) ordu, asker
l. 66b/09, 76a/13, 76b/06
l.+ i 52a/10
l.+ imdin 60a/08
l.+ leri 76a/12
l.+ ni 83a/06
[=7]

libās (A.) giysi
l.+ ı 93a/06
[=1]

līki:n (A. *līkin*) ancak, lakin
l. 98b/05
[=1]

M

ma'būd (A.) ibadet edilen, tanrı
m. 53a/08
[=1]

mācerā (A.) macera
m.+ lar 53b/06, 77b/11
[=2]

ma'cūn (A.) yoğurulmuş, hamur kıvanımda
m. 92b/13, 96b/15
m.+ ge 98b/13
[=3]

Maçīn (A.) Güney Çin
m. 60b/12
[=1]

ma'den (A.) maden, kaynak
m.+ i 89b/03, 91b/14, 96a/11, 97a/02, 97b/08, 98a/10, 98b/09 99a/04
[=8]

maġri:b (A.) batı
m. 57a/05, 59a/04, 62b/07, 65a/03, 79b/14, 80b/08, 81b/12, 83b/12
deryā-yı m. 72b/03
m.+ daḳı 57b/10
m.+ din 100a/05, 79b/13
m.+ ġa 57b/11
deryā-yı m.+ niñ 83a/02
[=14]

maḥbūb (A.) sevilen
m. 90b/05
[=1]

māhī (Peh.) balık
m.+ niñ 60b/09
[=1]

maḫlūḳ (A.) yaratılmış
m.+ ġa 94a/12

m.+ nıñg 81a/07
[=2]
maḥşūd (A.) toplanmış, yığılmış
m. bol- 99b/06
[=1]
māī (A.) mavi
m. 94a/03, 94a/09
[=2]
maḳbūl (A.) kabul edilmiş
m. 90b/05
[=1]
maḳrūn (A.) yakın, ulaşmış, kavuşmuş
m. ḳıl- 60a/14
[=1]
maḳṣūd (A.) istek, kastedilen
m.+ larıġa 86b/15
[=1]
māl (A.) mal, varlık, servet
m. 100a/09, 73a/15
m.+ ı 54b/13
[=3]
mal- (KYAS, 348.) batırmak, daldırmak, bandırmak.
m. -sa 51a/10
[=1]
maʿlūm (A.) bilinen, belli
m. 84a/12
m.+ dur 82b/04
[=2]
maʿmūr (A.) bayındır
m. 68a/12
[=1]
maʿnā (A.) anlam
m.+ sı 61a/16
[=1]
manẓara (A.) seyir yeri
m.+ lar 87b/03
[=1]
mār (Peh.) yılan
m. 83b/14, 83b/15
[=2]
Mārān (Peh.) yılanlar
cāh-ı m. 84a/01
[=1]
maʿrūf (A.) bilinen, belli
m.+ dur 60b/01
[=1]
maṣlaḥat (A.) plan, karar
m.+ ını 87a/05
m. ḳıl- 87a/04
[=2]
maṣrūʿ (A.) sara hastası
m.+ nıñg 98a/02
[=1]
maşrı:ḳ (A.) doğu
m. 59a/04, 62b/08, 65a/16, 81b/09, 90b/14, 92a/09, 93b/04
m.+ daḳı 57b/10
m.+ dın 80b/07
m.+ ġa 57b/10
m.+ ġaça 100a/05, 79b/13
[=12]
māyil (A.) eğilen, meyleden
m.+ tur 58b/08
[=2]
maẓlūm (A.) zulme uğramış
ʿaḳīme-i m. 97b/14
[=1]
maẓlūme (A.) zulme uğramış
m.+ ī 92a/05
m.+ īniñg 91b/03
[=2]
māzū (F.) mazı, mazı böceği, ömür ağacı
m. 94b/12

[=1]

meʻādin (A.) madenler, kaynaklar

m.+ i 93a/01

m.+ ler 89a/14

[=2]

mebādā (F.) olmasın, sakın, aman ha

m. 58b/05, 61a/10, 65a/05, 72b/10, 83a/01, 87b/15, 88a/06, 88a/15

[=8]

mecmuʻ (A.) toplanmış, toplam

m.-ü'n-nehār 72a/08

[=1]

mecūsī (A.) ateşe tapan

m. 52b/14, 52b/15

[=2]

meflūc (A.) felçli

m. bol- 63b/09

[=1]

meger (F.) meğer, oysa ki

m. 63a/16, 96a/06, 98b/15

[=3]

mekān (A.) yer

m.+ ı 88b/12, 89a/01, 98b/01

m.+ ıda 69b/14

[=4]

mekkār (A.) düzenbaz, hilebaz

m. 54a/02

m.+ raḳ 81a/15

[=1]

mekr (A.) hile, düzen, aldatma

m.+ ni 81b/02

[=1]

mekteb (A.) okul

m. 77a/04

[=1]

melaḫ (F.) çekirge

m.+ ī 57a/02, 57a/02

[=2]

melīk (A.) hükümdar

m.-i mihr-i tāc 96a/15

[=1]

memleket (A.) ülke

m. 100a/06

m.+ ge 100a/09, 96b/02

m.+ ide 58b/04, 58b/10, 62b/04, 71a/04, 93a/02, 93a/02, 93a/03, 96a/11

m.+ iniŋ 56b/12

m.+ ler 68a/13

m.+ te 57a/12

[=14]

men ben

m. 51a/01, 51b/01, 52a/03, 53b/05, 54a/14, 55b/12, 59a/02, 60a/06, 60a/11, 60b/17, 74a/15, 74a/15, 75a/09, 76b/03, 76b/04, 76b/04, 78b/15, 78b/15, 82b/12, 82b/13, 82b/14, 83a/01, 83a/05, 85a/01

m.+ din 53b/07

m.+ iŋ 100b/06, 53a/01, 54a/16, 56a/13, 60a/08, 60a/12, 74a/14, 74a/15, 75b/03, 79a/01

maŋa 51b/16, 53b/03, 53b/04, 54a/02, 54a/02, 62a/01, 85a/03, 85a/04, 88a/11

[=44]

menfaʻat (A.) çıkar

m.+ ler 51a/04

[=1]

menḳūṭ (A.) noktalı, noktalanmış

m. 91a/14

[=1]

menzil (A.) konak yeri

m. 87b/04

m.+ ide 77b/08
[=2]
merātib (A.) dereceler, mertebeler
m. 62b/05, 62b/05
[=2]
mercān (A.) mercan
m. 98a/10
[=1]
merġūb (A.) rağbet edilen, aranılan
m. 90b/06
[=1]
merḳaşşā (F.) merkaşişâ, pirit, doğal maden sülfürü
m. 97b/16
[=1]
mertebe (A.) derece, basamak
m. 58b/08, 58b/09, 65b/05, 98a/07
[=4]
meṣāfet (A.) uzaklık
m.+ i 98b/02
[=1]
mes̱āne (A.) idrar torbası
m.+ ni 91b/13, 91b/13
[=2]
mesẖ (A.) hayvan şekline sokulmuş
m. 57a/05, 57a/10
[=2]
mest (F.) sarhoş
m. bol- 91a/09
[=1]
meşhūr (A.) ünlü, şöhretli
m. 60b/01
m.+ dur 67a/13
m.+ raḳı 62b/15
[=3]
mevāt (A.) ölüler, cansızlar
m. 79b/10
[=1]
mevc (A.) dalga
m. 69a/07, 75b/09
m.+ ler 57b/04, 75a/05, 75b/011
m.+ leri 69a/09, 72a/02, 75a/06
[=8]
mevcūdāt (A.) varlıklar
m. 62b/17
m.+ lar 61a/13
m.+ larnıñ 61b/05
m.+ nıñ 58a/06
[=4]
meymūn (A.) maymun
m.+ nıñ 57a/09
[=1]
meyş (A.) karıştırmak
m. 94a/10
[=1]
meyve (< Peh.) meyve
m. 81a/12
m.+ ler 61b/03
m.+ sini 72a/07
[=3]
mezelig (F.+T.) tatlı, lezzetli
m. 69b/14
[=1]
mez̠heb (A.) yol, din kolu
m.-i millet 54a/04
[=1]
mıdıra- (*midirimaḳ*, YUTS, 272.) kımıldamak
m. 71b/01
[=1]
mıẖ (F.) çivi
m.+ ları 82a/11
[=1]
mıẖla- (< F.mıẖ+T.la-) çivilemek

m.- rlar 97b/11
[=1]
mıḳnāṭīs (< A. < Yun.) mıknatıs
m. 96a/13, 97b/07, 97b/15
m.+ nı 97b/11
[=4]
mihmān (F.) konuk, misafir
m. ḳıl- 73a/07
[=1]
mihmān-dārlıḳ (F.+T.) konuk ağırlama
m.+ ġa 87a/02
m. ḳıl- 73a/06
[=2]
mihr (F.) güneş
melīk-i m.-i tāc 96a/15
[=1]
mīl (A.) bir uzunluk ölçüsü
m. 66a/03, 66a/04, 68a/11, 70a/11, 79b/14,
m.+ dür 63a/06, 63a/06
[=8]
milḥ (A.) tuz
m. 98a/14
[=1]
millet (A.) din, mezhep
meẕheb-i m. 54a/04
m.+ ini 54a/03
[=2]
mińg bin
m. 61b/13, 61b/14, 63a/04, 63a/05, 63a/05, 63a/06, 63a/07, 64b/04, 64b/10, 65a/08, 67b/05, 68a/11, 74b/13, 75b/013, 75b/013, 77a/07, 80a/03, 80a/09, 80a/10, 81a/04, 81a/06, 84a/08, 84b/10, 88a/11, 89a/01
[=25]
minָāre (A.) minare
m. 89a/09
[=1]
minnet (A.) iyiliğe karşılık duyulan borçluluk duygusu
m. 87a/02
m. ḳıl- 51a/01, 82a/10
[=3]
mīs (F.) bakır
m. 73a/14, 94a/11
m.+ din 78b/08
[=3]
miyāne (F.) orta, ara, kıvam
m.+ rek 92a/03
[=1]
mizāc (A.) karakter, huy
m. 81b/10
m.+ ları 62a/09
[=2]
mu bu
m.+ ńga 51a/03
m.+ nça 79b/04, 79b/04
m.+ nda 100b/09, 52a/05, 94b/15
m.+ nı 65b/12, 80b/09
m.+ nıńg 54b/03, 63a/03, 76a/06, 84a/14
m.+ nuńg 85a/14, 93a/01
[=14]
mu soru edatı
m. 56a/14, 56a/14, 73b/05.
[=3]
mu'aẓẓīm (A.) büyük, kocaman
kūh-i m. 88a/08
[=1]
muġ (F.) ateşperest
m. 52b/12
[=1]

muḫaṭṭaṭ (A.) çizilmiş, resmedilmiş
m. 91a/14, 91b/11
[=2]
muḥīṭ (A.) saran, kuşatan, çevreleyen
m. 74a/02
m.+ nıñg 95a/10
[=2]
muḥkem (A.) sağlam, dayanıklı
m. kıl- 56a/11
[=1]
muḫtelif (A.) türlü, çeşitli
m. 56b/11, 59b/14
[=2]
muḳaddes (A.) kutsal
beyt-ü'l m. 52a/13, 99a/15, 99b/02
ṣaḫre-yü beyt-'ül m. 99a/10
[=4]
mundaġ böyle
m. 58a/11, 67a/06, 78a/15, 84b/09
[=4]
mundaġla böylelikle
m. 95b/08
[=1]
munḳāṭıs (< A. < Yun.) mıknatıs. → **mıḳnāṭīs**
m. 83b/05, 83b/06

[=2]
muraṣṣa' (A.) değerli taşlarla süslü
m. 89a/05
[=1]
murād (A.) istek, arzu
m.+ ıda 56b/03
m.+ ıġa 86b/05
[=2]
murġ (F.) kuş
m. 60b/09
[=1]
muṣaffā (A.) arıtılmış, süzülmüş
m. 98b/05
[=1]
muşt (F.) avuç
m. 100a/02
[=1]
mu'tedil (A.) ılımlı
m. 81b/09
[=1]
muttaṣıl (A.) sürekli, aralıksız
m. 84a/13
m. bol- 58b/11
[=2]
muz buz
m. 62a/04
[=1]
muẓlim (A.) karanlık
m. 75a/04
baḥr-ı m. 64a/16
[=2]
mūmiyā (F.) her derde iyi geldiği söylenen masalımsı bir ilaç, kemik kırılmalarında ve yaraların iyileştirilmesinde kullanılan ilaç
m. 98a/04
m.+ nı 98a/09
[=2]
mü soru edatı
m. 51b/16, 99b/11
[=2]
mübārek (A.) kutlu, kutsal
m. 83a/13, 87b/06, 96a/02
[=3]
mücerreb (A.) deneyimli, tebrübeli
m. 67a/09
[=1]
müddet (A.) süre, zaman, vakit

m.-i ecel 54a/13
[=1]
müdevver (A.) yuvarlak
m. 67a/14
[=1]
mühre (F.) boncuk
m.+ dür 92a/12
[=1]
mülāḥaẓa (A.) düşünce, görüş
m. ḳıl- 58b/01
[=1]
mülk (A.) ülke, yurt
m.+ ide 68a/14, 86a/07, 87b/06
m.+ imizde 78b/01
[=4]
mülket (A.) ülke
m.+ ge 72b/08
m.+ ide 59a/13, 74b/15, 83b/14, 84a/07, 88b/09, 91a/01, 93b/08, 96b/06
m.+ idin 95b/14
m.+ ige 85a/08
m.+ iġa 81b/03, 81b/04, 81b/05
[=14]
münācāt (A.) Tanrı'ya yakarma
m. 60a/11
m. ḳıl- 76b/09, 79a/07
[=3]
münādī (A.) çığırtkan, tellal
m. ḳıl- 66a/12, 99b/05
[=2]
münaḳḳaş (A.) nakışlı, desenli
m. 91a/14
[=1]
münaḳḳaşlig (A.+T.) desenli, nakışlı
m. 86a/14
[=1]
mürvārīd (F.) inci
m. 95b/05
m.+ niñ 95b/09
[=2]
müstecāb (A.) dileği kabul edilmiş
m. 86b/03
m. bol- 86b/05
m. ḳıl- 60b/10
[=3]
Müsülmān (A.) Müslüman
m. 87b/11
m.+ larnı 60a/13
[=2]
müşāhede (A.) gözlem
m. ḳıl- 100b/07
[=1]
müşaḫḫaṣ (A.) somut
m. ḳıl- 51b/09
[=1]
müşekkel (A.) şekil verilmiş
m. 82b/13
m.+ dür 81b/12
[=2]
müşkil (A.) güç, zor →**müşki:l**
m. 91b/07
m.+ dür 94a/12
[=2]
müşki:l (A.) güç, zor → **müşkil**
m. 66b/04, 68a/05
[=2]

N

nāb (F.) saf, arı
şarāb-ı n. 91a/08
[=1]
nā-būd (F.) yok
n. ḳıl- 57b/12

[=1]

nā-çiz (F.) değersiz, önemsiz

n. ḳıl- 54b/12

[=1]

nā-dān (F.) bilgisiz, cahil

n. 53a/03

[=1]

nāfiʿ (A.) yararlı

n. 77b/15, 79b/02, 95a/03

n.+ dür 97b/05

[=4]

naḥs (A.) uğursuz, uğursuzluk

n.+ ı 55b/10

[=1]

naḫl (A.) bal arısı

n. 79b/03

[=1]

naḳḳāre (A.) davul

n. 85b/04, 85b/06

[=2]

naḳş (A.) nakış, desen, işleme

n. 86a/13

n. ḳıl- 91b/05

[=2]

naḳşīn (A.) nakışlı

n. 96b/09, 74a/12

[=2]

nāle (F.) inilti, inleme

n. 53a/06, 82b/06

şeydā-yı n. 86b/14

n. ḳıl- 60b/08

[=4]

nām (F.) ad, ün

n.+ ı 79b/09

[=1]

namāz (F.) namaz

n.-ı diger 95b/02

n. ḳıl- namaz kılmak

86b/03

[=2]

nām-dār (F.) ünlü

n. 100a/07

[=1]

nāme (F.) mektup

n. 88a/12

[=1]

nān (F.) ekmek

n. 52a/01, 52a/01

n.+ da 51b/13

n.+ ı 51b/12

[=4]

nā-peydā (F.) belirsiz, belli olmayan

n. bol- 54a/13

[=1]

nār (A.) ateş

beytü'n- n. 52b/04

cebelü'n-n. 88a/14

felekü'n-n. 54b/09

[=3]

nārī (A.+F.) ateş ile ilgili

n. 94a/03

n.+ ni 94a/09

[=2]

nāṭı:ḳ (A.) konuşan, söyleyen.

ʿālem-i n. 79b/07

n.+ durlar 79a/06

[=2]

nāzenīn (F.) nazlı

n.-i raʿnā 53a/13

[=1]

naẓar (A.) bakma, bakış

n.+ ıġa 58b/01

n.+ ige 58a/15, 90b/05

n. ḳıl- 62a/13

[=4]

nażḥluḳ (A.+T.) su çekmiş, sulu

n.+ dadur 98b/05

[=1]

ne ne

n. 58a/10, 58a/10, 58a/10, 58a/10, 58a/10, 58a/10, 58a/11, 58a/16, 58a/16, 58a/16, 58a/16, 61b/12, 73a/09, 75b/03, 76b/02, 76b/08, 81b/10, 82b/11, 82b/11, 84a/12, 89b/04, 90a/13, 94b/06, 94b/07

n.+ din 62a/11

[=25]

necīs (A.) pis, kirli

n.+ raḳ 52b/10

[=1]

neççe nice, nasıl, ne kadar

n. 100a/14, 51b/12, 52a/01, 54a/07, 56b/11, 56b/12, 57b/03, 58b/12, 59b/04, 62b/05, 62b/05, 62b/05, 65a/05, 65b/08, 69a/03, 76b/05, 79b/13, 79b/14, 85b/08, 91a/14, 93b/02, 94b/08

[=22]

neçük nasıl

n. 100a/03, 56a/04, 73b/10

[=3]

nėçün niçin

n. 64b/01

[=1]

nefḫ (A.) üfleme, üfürme

n.-i sūr 82b/04

[=1]

nefṭī (F.) petrol yeşili

n. 93b/03

[=1]

nef‛ (A.) çıkar, yarar, kar

n. 96a/05

[=1]

neḥr (A.) ırmak, nehir → **nehr**

n. 62b/07

n.-i rum 62b/08

n.+ ler 62b/15

[=3]

nehr (A.) nehir, ırmak → **neḥr**

n. 63b/04, 63b/08, 63b/14

n.-i āzerbaycan 63b/17

n.-i urus 63b/17

n.-ü'l hind 75a/04

n.-ü'l ḫārezm 67b/08

n.-ü'l-şāş 67b/10

n.-ü'r-rūs 68a/06

n.+ de 63b/16

n.+ ge 63b/15

n.+ ī 72a/11, 75b/012

n.+ niñ 63b/16

[=14]

nėme ne, nesne

n. 100b/12, 51b/13, 61b/11, 78a/15, 89b/01, 89b/02

n.+ ge 56a/02

[=6]

nėmerse nesne, şey

n. 51a/06, 51b/16, 53a/04, 54b/10, 55b/17, 56b/08, 58a/16, 59a/11, 59b/06, 59b/13, 59b/16, 60b/02, 61b/07, 64a/06, 71b/02, 72b/05, 73b/08, 75b/08, 77a/10, 77a/11, 77b/02, 82b/05, 92b/08, 93b/12, 94a/12, 97b/03, 98a/10

n.+ de 51a/09, 51a/12

n.+ din 61b/10, 61b/12

n.+ dür 61b/12

n.+ ge 54b/11, 56a/09, 89b/05, 93b/13
n.+ ī 55a/02, 55b/01, 71b/05, 78a/02, 97b/01
n.+ ler 77b/04
n.+ lerni 51b/07, 57b/05, 60b/05
n.+ lerniñg 94b/01
n.+ ni 51b/01, 53a/10, 53a/10, 56a/12, 61a/02, 61b/08, 65b/15, 99b/08
[=54]

ne't- ne etmek
n.- ip 61a/10, 61a/11, 68b/01, 84b/06, 95b/08
[=5]

nevāḥī (A.) bölgeler, nahiyeler
gird-i n.+ de 84a/08
n.+ niñg 98b/02
[=2]

neẕāket (F.) zariflik, naziklik
n.+ i 62a/06
[=1]

nigār (F.) resim, sûret
n.+ ları 86a/13
[=1]

niḳrīs (A.) gut
n. 90a/11
[=1]

nimār (A.) kaplanlar
n. 79b/01
[=1]

nişān (F.) işaret
n.+ ı 55a/02
[=1]

nişāne (F.) nişan, hedefe konulan cisim
n. ḳıl- 52b/03, 52b/04, 55a/10
n.+ sini 78a/11
[=4]

ni'met (A.) bağış, bolluk, iyilik
n. 81a/12
[=1]

nīlgūn (F.) lacivert
ṭāḳ-ı n.+ ġa 68b/09
[=1]

nīm (F.) yarı, yarım
n. 77a/07
[=1]

nīze (F.) süngü, mızrak, kargı
n. 92a/14
n.+ din 92a/14
[=2]

nöker (< Moğ.) hizmetçi
n. 100a/09
n.+ iñg 100a/07
[=2]

nuḥās (A.) bakır
n. 98b/04
n.+ niñg 98b/06
[=2]

nūr (A.) ışık, aydınlık, parlaklık
n.-ı ḥużūr 96a/04
n.+ ı 55b/02, 55b/09
[=3]

nūşādīr (F.) nişadır
n. 88b/02, 95a/08
n.+ ni 88b/04
[=3]

nüzūl (A.) inme
n. ḳıl-: indirmek. 99a/11
[=1]

O

o o

o. 58b/03

o.+ lar 69b/12, 74a/02, 76b/04, 78a/15, 79a/04, 79a/08

o.+ lardın 71a/01

o.+ larnıñg 55a/04, 65a/11, 89a/03

[=11]

obdān (<F.ābādān) iyi

o. 59a/02, 81b/11, 87a/11, 89a/02, 92b/10, 92b/10

o.+ ı 90a/15, 91a/15, 98b/11

o.+ ını 93b/11

o.+ ī 96b/08

[=11]

oçuḳ açık

o. 54b/11

[=1]

oġul oğul, evlat

o. 66b/01,

o. + ı (oġlı) 52a/14, 54b/03, 54b/04, 73b/04, 80b/04,

o. + ıġa (oġlıġa) 80b/07

o. + um (oġlum) 66b/02,

o.+ ġa 80b/13

o.+ ları 80b/11

[=10]

oḫşa gibi, benzer

o. 58a/12, 72a/01, 91b/11

[=3]

oḫşa- benzemek

o.- r 64a/02, 92a/13, 98b/09

[=3]

oḳ ok

o.+ ıdın 69a/14

[=1]

oḳu- okumak

o.- yalmas 88a/01

[=1]

ol o

o. 100a/05, 100a/12, 100b/01, 100b/08, 100b/08, 51b/04, 52a/10, 52b/10, 52b/11, 52b/11, 52b/11, 53b/02, 53b/13, 54a/02, 54a/10, 54a/11, 54b/06, 54b/10, 55a/05, 55a/11, 55b/05, 55b/09, 56a/04, 56a/07, 56a/09, 56b/13, 57a/02, 57a/02, 57a/06, 57b/06,58a/08, 58a/13, 58b/05, 58b/08, 58b/12, 58b/14, 59a/01, 59a/05, 59a/08, 59a/10, 59a/11, 60a/05, 60a/07, 60a/08, 60a/15, 60a/16, 60b/05, 61a/16, 62a/15, 62a/17, 62a/17, 62b/01, 63a/07, 63a/08, 63a/11, 63a/15, 63b/09, 63b/09, 64a/06,64a/12, 64a/16, 64b/03, 64b/04, 65a/07, 65a/07, 65a/07, 65b/01, 65b/13, 66a/01, 66a/09, 66b/04, 66b/14, 67a/10, 67a/13, 67b/03, 67b/04, 67b/14, 68a/03, 68a/05, 68a/15, 68b/02, 68b/03, 68b/05, 69a/05, 69a/06, 69a/09, 69b/08, 69b/11, 70a/02, 70a/03, 70a/08, 70a/13, 70a/13, 70b/07, 70b/09, 70b/12, 70b/14, 71a/05, 71b/06, 71b/09, 72a/09, 72a/13, 72a/14, 72b/05, 72b/08, 73a/01, 73a/08, 73a/11, 73a/12, 74a/01, 74a/03, 74a/08, 74a/09, 74a/10, 74a/14, 74b/05, 74b/08, 74b/09, 74b/11, 74b/12, 74b/13, 74b/15, 74b/15, 75a/02, 75a/05, 75a/07, 75b/011, 75b/04, 75b/08, 76a/01, 76a/02, 76a/13, 76b/12, 77a/04, 77a/06, 77a/10, 77a/11, 77a/14, 77a/15, 77b/04, 77b/06, 77b/07,

78a/03, 78a/03, 78b/08, 79a/10, 79a/12, 79a/13, 79b/02, 79b/09, 80b/13, 81a/01, 81a/02, 81a/07, 81b/09, 81b/11, 81b/12, 81b/13, 81b/14, 81b/15, 82a/01, 82b/08, 83a/03, 83a/05, 83a/09, 83a/15, 83b/03, 83b/05, 83b/11, 83b/12, 83b/13, 84a/01, 84a/03, 84a/10, 84a/12, 84b/01, 84b/02, 84b/03, 84b/05, 85b/05, 85b/11, 86a/02, 86a/02, 86a/05, 86a/08, 86a/09, 86a/11, 86a/13, 86b/02, 86b/03, 86b/06, 86b/07, 86b/09, 87a/08, 87b/07, 87b/09, 87b/09, 87b/12, 87b/13, 88a/02, 88a/04, 88a/15, 88b/08, 88b/10, 88b/14, 89a/01, 89a/07, 89a/11, 89a/13, 89a/15, 89b/10, 89b/12, 90b/08, 90b/11, 91a/04, 91a/05, 91a/08, 91a/12, 91a/14, 91b/03, 91b/08, 92a/05, 92a/07, 92a/13, 92a/14, 92b/02, 92b/04, 93a/04, 93a/06, 93a/10, 93a/15, 93b/12, 95a/02, 95a/09, 95b/10, 95b/11, 96b/07, 97a/06, 97a/07, 97a/14, 98a/06, 98b/02, 98b/03, 98b/04, 99a/04, 99a/05, 99a/07, 99a/15, 99b/05, 99b/15

o.+ dur 52a/13, 60b/12, 62a/02, 70a/05, 98b/06

[=255]

oltur- oturmak, çökmek, batmak

o.- ur 97a/07

o.- dı 76a/05

kün o.- dı 95b/03

o.- ġandın 55b/08

o.- ġanıġa 84a/04

kün o.- ġanını 76a/08

kün o.- ġunça 95b/03

o.- up 80a/01, 80a/01

o.- ur 63a/10, 89a/11

o.- urlar 91a/05

[=12]

olturġuz- (<oltur-guz-) oturtmak

o.- salar 67a/07

[=1]

on on

o. 100b/09, 100b/09, 65a/15, 68b/10, 70a/07, 76b/13, 81a/04, 81a/06, 81b/07

[=9]

orun yer, mevki

o. + ıda (ornıda) 87b/11, 87b/15

[=2]

ot ateş

o. 51a/01, 51a/07, 51a/08, 51a/08, 51a/10, 51a/11, 51a/12, 51a/14, 51a/15, 51a/15, 52a/08, 52a/11, 52b/02, 52b/07, 52b/09, 52b/16, 53a/01, 53a/03, 53a/04, 53a/05, 53a/10, 53b/08, 53b/11, 53b/12, 53b/13, 54a/05, 54a/06, 54a/10, 54a/11, 54a/13, 55a/01, 55a/10, 55a/11, 56a/14, 56a/15, 56b/01, 56b/03, 56b/04, 56b/05, 57b/07, 58a/13, 58a/13, 58a/16, 58b/02, 61b/07, 77a/01, 83a/12, 84b/08, 84b/08, 84b/11, 84b/11, 88a/15, 89a/12, 92b/08, 92b/10, 94a/04, 94a/06, 96a/13, 96a/14, 96b/01, 96b/06, 96b/11, 96b/14, 97b/01, 97b/01, 98b/06, 98b/11, 98b/15, 99a/01, 99a/07

o. çaḳ- 54b/09

[=71]

ot ot
o. 85b/09
[=1]

otla- (<ot+la-) otlamak
o.- r 97a/12
[=1]

otlaġ (<ot+la-ġ) otlak
o. 57a/03
o.+ ıda 97a/11
[=2]

otra orta
o. 75b/07
o.+ sıda 74b/03
o.+ sını 83b/15
[=2]

otsuz ateşsiz
o. 51a/06, 56a/16
[=2]

otun odun
o. 84b/08, 84b/10, 85a/09, 85a/11, 88b/15
o.+ ġa 85a/11
o.+ nı 85a/12
[=7]

otuz otuz
o. 63b/05, 75b/012, 80a/03
[=3]

oyna- oynamak
o.- ġan 77a/05
o.- r 92a/09
[=2]

Ö

öç- sönmek
ö.- er 54a/06, 58b/02
ö.- mes 83a/12
ö.- ürür 84b/08
[=4]

öçür- (<öç-ü-r-) söndürmek
ö.- di 84b/11
[=1]

öfke (*öpke*, YUTS, 306.) akciğer
ö. 95a/03
[=1]

öl- 1) ölmek
ö.- di 84a/05, 87a/08, 89b/11
ö.- diler 59a/01
ö.- edür 55b/15
ö.- er 89b/08
ö.- erler 55a/12, 56a/02, 91a/06
ö.- geli 52b/16
ö.- gey 77a/09, 90b/08
ö.- geyler 77b/12
ö.- megey 90b/07
ö.- mey 72a/10, 86b/10
ö.- üp 54a/14, 60a/16, 63a/17, 85b/08
2) ıslanmak
ö. - mes 58a/13
[=21]

öltür- (<öl-tür-) öldürmek
ö.- di 59a/16
ö.- diler 87a/09
ö.- me 78b/10
ö.- mey 96b/05
ö.- üp 73a/02
ö.- ür 54b/12, 71b/12
[=7]

ölüg (<öl-ü-g) ölü
ö. 55a/13
ö.+ i 57a/15
ö.+ ini 72a/10, 73a/03
ö.+ leri 55a/14
ö.+ ni 86b/10

[=6]

‘ömr (A.) ömür

‘ö. 80a/08

‘ö.+ i 84b/03

‘ö.+ leri 82a/01

‘ö.+ leridin 73a/01

[=4]

ön̂glüg tüylü, kıllı

ö. 81a/02

[=1]

öpüş- (<öp-ü-ş-) öpüşmek

ö.- üp 87a/06

[=1]

öt- geçmek

ö.- elmes 86b/10

ö.- er 86b/09

du‘ālar ö.- gen 86b/03

ö.- ken 53b/07, 90a/05

ö.- keni 61a/04

ö.- megeysin 63a/13

ö.- se 58a/13, 58a/13, 95a/02, 95a/08, 95b/07

ö.- sen̂g 63a/13

ö.- ti 65b/03

ö.- üp 68a/08, 68a/08, 72a/05, 86b/08, 87b/02, 93a/03

[=20]

ötkez- (<öt-kez-) geçirmek, taşımak

ö.- mesler 96b/03

ö.- ürler 96b/02

[=2]

ötkün geçen, etkili

ö. 90b/04

[=1]

öy ev

ö. 59a/03

ö.+ de 79a/09

ö.+ ige 85b/10

ö.+ ler 97a/14

ö.+ lerge 90a/15

ö.+ leri 80a/07

ö.+ lerini 88b/15

[=7]

öylüg (<öy+lüg) evli

ö.+ dürler 80b/03

[=1]

öz kendi, öz.

ö. 52b/13, 56a/16, 58a/08, 64b/15, 72b/06, 79a/06, 79b/05, 89b/11

ö.+ ge 62b/17, 93b/08

ö.+ i 52a/06, 62b/01, 62b/17, 71a/04, 81a/06, 83a/07, 85b/02, 90a/05, 90a/11, 90b/05, 90b/10, 91b/06, 92a/06, 93b/01, 94b/05, 94b/07, 96a/06, 96b/12, 97b/14, 98a/03, 99a/02, 99a/08

ö.+ ige 88b/03, 96b/12, 97b/08, 97b/10

ö.+ ini 53b/09, 62a/13, 63a/16, 65b/10, 77a/08, 85a/05

ö.+ inin̂g 85b/08

ö.+ leri 71b/04, 72b/14, 81b/16

ö.+ lerige 89a/06, 95b/01

ö.+ ün̂g 92b/12

ö.+ ün̂gge 92b/12

ö.+ ün̂gni 78b/10

[=51]

özge başka.

ö. 51a/09, 51a/11, 52a/10, 56a/09, 63a/09, 68a/01, 77a/02, 84a/15, 94b/01, 95a/05

ö. ḳıl- 58a/08

ö.+ si 92a/03

[=12]

P

pādişāh (F.) padişah
p. 51b/06, 52a/02, 52a/04, 52a/06, 52a/08, 52b/01, 58a/09, 61b/09, 83a/04
p.-ı Çīn 84b/09
p.+ ġa 52a/08, 92b/06
p.+ ı 74b/12, 78a/06, 89a/03
p.+ ıġa 71b/04
p.+ lar 100a/07
p.+ larnıñ 92a/07
p.+ nıñ 80b/04
[=19]

pādişāhlıḳ (F.+T.) paişahlık
p.+ nıñ 65b/06
[=1]

pāk (F.) arı, temiz
p. ḳıl- 91b/13
[=1]

pākīzelıḳ (F.) temiz, saf
p. 90b/02
[=1]

palçıḳ balçık
p. 67b/02
[=1]

paltu (< Moğ.) balta
p. 55a/08, 55a/08
[=2]

pārçe (F.) parça
p. 99b/11
[=1]

pāre (F.) parça
p. 52a/12, 62a/14, 64a/13, 66a/02, 73a/10, 90b/07
p.- pāre ḳıl- 94b/01
p. bol- 64a/12, 73a/10
p. ḳıl- 66a/02, 90b/07
p. p. ḳıl- 94b/01
p.+ si 60a/16, 95a/10
[=14]

patman batman, bir ağırlık birimi, 57,3 kiloya denktir
p. 56a/12
[=1]

pāy (F.) ayak
p.+ ġa 67a/04
[=1]

pāyla- (F.+T.)çiğnemek, ezip geçmek
p.- may 51a/05
[=1]

pāzehr (F.) antikor, panzehir
p. 90b/06
[=1]

pelle (F.) tartının kefesi
p.+ de 65a/07
p.+ sige 99b/14, 99b/15
[=3]

perākende (F.) dağınık
p. bol- 63b/04
[=1]

perī (F.) peri, dişi cin
p. 73b/11
[=1]

perverīş (F.) beslenme
p. 61b/03
[=1]

pes (F.) sonra
p. 82a/13
[=1]

pest (F.) aşağı, alçak, kısa, hafif
p. 57b/12, 79b/04

p. bol- 69a/10, 70b/02, 75a/06, 77b/05, 90b/12, 92b/01, 96b/10, 98a/09
p.+ gine 84b/13
p. ḳıl- 90a/01, 97b/06
p.+ raḳ bol- 57b/01, 72a/03
[=14]

peydā (F.) açık, ortada, görünen
p. 73b/06, 94b/09
p. bol- 100b/10, 51a/09, 51b/09, 54a/15, 55b/06, 57b/03, 60a/09, 62b/03, 62b/09, 65a/01, 67a/05, 69a/01, 69a/07, 71b/10, 72b/13, 74a/04, 74a/11, 74a/14, 75b/01, 75b/011, 91a/03, 93a/13, 94a/10, 94a/11, 94a/12, 94b/09, 94b/15, 95a/08, 95b/14, 97a/07, 97a/08, 97a/10, 98a/05, 98b/05
p. ė- 86a/02
p. ḳıl- 57b/04, 94a/06, 94a/07, 96a/01
[=41]

peyġāmberlik (F.) peygamberlik, habercilik.
p. 54a/01
[=1]

pīl (F.) fil →**fīl**
p.+ çe 84a/06
[=1]

pirinç (F.) bakıra çinko katılarak elde edilen sarı renkte bir alaşım
p.+ din 90b/02
[=1]

piş- pişmek
p.- mey 66b/12
[=1]

pīşānī (F.) alın
p.+ lerini 99a/14
[=1]

pit- yazmak → **fit-** → **füt-**
p.- gen 69b/03
p.- ipdürler 73b/09
[=2]

pitil- (<piti-l-) yazılmak
b.- gen 74a/15
[=1]

piyāle (F.) kadeh
p.+ ler 91b/02
[=1]

piyāz (F.) soğan
p. 97b/12
[=1]

puḳaḳ (KYAS, 133.)guatr
p. 58a/02
[=1]

pul (F.) para → **ful**
p. 70b/09
[=1]

pūşīde (F.) örtülmüş
p. 82b/04
[=1]

put (YUTS, 328.) ayak, bacak → **fut**
p. 58a/11
p.+ ıġa 60b/15
p.+ ını 85b/13
p.+ ları 68b/13
[=4]

putsuz ayaksız, bacaksız
p. 58a/11
[=1]

püdi- (YUTS, 328.) üflemek, havayla doldurmak
p. -p 55a/11
[=1]

pür (F.) dolu, yığılmış, çok
p. 81a/12, 81a/12
[=2]
pür-dil (F.) yürekli, cesur
p. 79a/12
[=1]
püşt (F.) arka, sırt
p.+ ide 85b/01
[=1]
pütken maden, kaynak, ocak
p.+ i 97b/09
[=1]

R

ra‘d (A.) gök gürültüsü
r. 55a/05, 82b/07, 86a/09
r.+ dın 55a/16
r.+ nı 55a/06
r.+ nıñ 55a/15, 64b/13
[=7]
raḥmī (A.) rahmet ile ilgili, merhamet ile ilgili
r. 75b/05
[=1]
raḥmet (A.) merhamet, acıma
r. ḳıl- 82b/06
[=1]
raḳḳāṣlıḳ (A.+T.) dansçılık
r.+ lar ḳıl- 64b/12
[=1]
ra‘nā (A.) güzel, hoş
nāzenīn-i r. 53a/13
[=1]
rāst (F.) doğru, düz
r. kel- 100a/03, 99b/15
[=2]
rāvī (A.) rivayet eden
r.+ niñ 93a/04
[=1]
rāz (F.) sır, giz
r.-ı dil 87a/06
[=1]
rehlig (F.+T.) yol
r. 72a/04
[=1]
renc (A.) zahmet, sıkıntı
r.+ leriġa 67a/08
[=1]
reng (F.) renk
r. 56b/12, 57a/03, 58a/10, 64a/05, 64a/05, 93b/15, 94a/01, 95b/10
r.+ ge 95a/05
r.+ i 56b/15, 56b/16, 64a/04, 84b/04, 91a/07, 95b/10
r.+ ide 57a/02, 93b/14
r.+ ler 57a/01, 95a/04
r.+ leri 95b/09
r.+ ni 64a/09
[=21]
reng-ā-reng (F.) renk renk, rengârenk
r. 76b/13, 87a/13
[=2]
revān (F.) giden
r. bol- gitmek
67a/01, 71a/13
[=2]
revend (A.) karabuğdaygiller
r. 83b/11
[=1]
reyḥānī (A.) fesleğen renginde
r. 93b/03
[=1]
rızḳ (A.) rızık
r. 79b/05

[=1]

rīḥ (A.) rüzgar
r. 58b/05, 58b/10, 59a/12
r.-i dāmġān 58b/07
[=4]

rivāyet (A.) rivâyet, söylenti
r. ḳıl- 53a/12
[=1]

riyāḥ (A.) rüzgarlar
kenīn-ü'l r. 59a/09
[=1]

rīze (F.) küçük parça
r.- rīze ḳıl- 94a/15, 94b/04
r. r. ḳıl- 94a/15, 94b/04
[=4]

ru:ḫām (A.) mermer
r. 93a/14
[=1]

rumānī (F.) yakut, yakut renkli
r. 98b/15
[=1]

ruṭūbe:t (A.) nem
r.+ idin 62b/03
[=1]

rū (< F. *rūy*) alem → **rūy**
r.-yı ʻālem 89b/13
[=1]

rū-be-rū (F.) karşı karşıya, yüz yüze
r.+ sıġa 58a/16, 89b/09
[=2]

rūmī (A.+F.) Rumlu
r.+ ler 80a/04
[=1]

rūşenlig (F.+T.) parlaklık, aydınlık
r. 75a/07, 79b/05
r.+ ige 99b/10
[=3]

rūşi:n (F.) aydın, parlak
r. 82b/02, 90a/14
r. bol- 92b/12, 93a/01
r.+ kinedür 98a/01
r. ḳıl- 96a/05, 98a/01, 98a/13
[=8]

rūşi:nlig (F.+T.) parlaklık, aydınlık → rūşenlig
r. 98b/08
r.+ ide 97a/12
[=2]

rūy (F.) yüz → **rū**
r.-ı deryā 95b/11
[=1]

rūynās (F.) kök boyası
r. 67b/02

rūze (F.) oruç
r.+ de 97b/12
[=1]

rübāb (A.) saz
r. 84a/10
[=1]

rükn (A.) bölüm, başlık, kısım
r. 61a/12
[=1]

S/Ṣ/Ṣ

sāʻat (A.) saat
s. 58a/07
s.+ de 58a/12
s.+ ġaça 76b/13
[=3]

ṣābit (A.) hareketsiz
ṣ. bol- 53b/14
[=1]

ṣabr (A.) sabır
ṣ. 81b/03

ṣ. ḳıl- 99b/10
[=2]
ṣābūnī (A.+F.) sabuna benzer, sabun gibi
ṣ. 93b/03
[=1]
saçḳan (YUTS, 336.) sıçan, fare
s. 79b/03
[=1]
ṣad (F.) yüz
ṣ. 88a/03
[=1]
sa'd (A.) kutlu, uğurlu
s. 55b/10
s.+ din 80a/14
[=2]
ṣadef (A.) sedef, istiridye
ṣ. 95a/08, 97b/07
ṣ.+ lerdin 71b/05
ṣ.+ lerni 71b/03
ṣ.+ ni 97b/05
[=5]
ṣāf (A.) halis, temiz
ṣ. 95b/10, 96b/08
ṣ. bol- 71b/02
ṣ. ḳıl- 94b/11
[=3]
safil (*sėfil*, ÇUASV, 384.) demir duvar, çit
s. 61a/04
[=1]
sāḥıl (A.) kıyı, kenar
s.+ ġa 63a/16, 72a/10
[=2]
ṣāḥib (A.) sahip, malik
ṣ.+cemāl 53a/13
[=1]
ṣāhib-ḳırān
ṣaḫre (A.) kaya
ṣ.-i Mūsā 'aleyh'isselām 100a/15
ṣ.-i Zülḳarneyn 99b/06
ṣ.-yü beyt-'ül muḳaddis 99a/10
ṣ.+ ī 99a/11, 99b/06
ṣ.+ ler 99a/10
[=6]
saḫt (F.) katı, sert
s. 94b/08
[=1]
ṣā'iḳa (A.) yıldırım
ṣ. 54b/09, 54b/13, 92a/11
ṣ.+ lar bol- 77b/03
ṣ.+ nıñ 54b/08
[=5]
sāki:n (A.) hareketsiz duran, sabit
s. 69a/10
[=1]
saḳla- saklamak
s.- duḳ 82a/14
s.- ġay sėn 60a/13
[=2]
saḳuştur- (*soḳuşmaḳ*, "birbirine vurmak" KYAS, 257.) sürtmek, vurmak
s.- sa 51a/07
[=1]
sal- salmak, bırakmak
s.- dı 65b/10
s.- dılar 100a/01, 54a/13, 69a/04, 70a/08, 78a/09, 78a/10
s.- duḳ 59a/15
s.- gu 64a/06
s.- ġan 77b/04, 95a/06
s.- ġanda 72b/12
s.- ġandurlar 69b/01
s.- ġanıñ 73b/05
s.- ġannı 55a/08
s.- ġuçı 87b/10

s.- ıp 56b/01, 61a/10, 61a/11, 63a/01, 63a/17, 66a/14, 77b/07, 77b/10, 90a/08, 92b/02, 96b/07, 99b/01, 99b/14
s.- ıpdur 81b/03
s.- maḳları 100a/02
s.- maslar 95a/05
s.- sa 70b/09, 76b/13, 77b/02, 89b/04, 89b/05, 91a/09, 92b/11, 94b/12, 96a/14, 96b/12, 96b/14, 97b/01, 97b/12
s.- salar 64a/05, 64a/06, 66b/12, 71b/09, 77a/12, 90a/09, 92a/09, 92a/11, 94b/11, 95b/15, 96a/05, 98b/07, 98b/09, 98b/13, 98b/14
s.- ur 57b/05, 58a/05, 58a/14
s.- urlar 83b/09
[=65]

ṣalābe (F.) ilaç ezmek için kullanılan taş
ṣ. ḳıl- 96b/14
[=1]

salhā (A.) yıllar
s.-yı sāl 84a/02
[=1]

sāl (A.) yıl
salhā-yı s. 84a/02
[=1]

sāli:m (A.) sağlam, sağ
s. bol- 74b/11
[=1]

saman saman
s. 78a/07, 78a/10, 78b/02, 78b/02
s.+ ını 78a/08
s.+ larnı 78a/10
[=6]

ṣamġ (A.) zamk
ṣ. 77b/14, 77b/14
[=2]

ṣamġī (A.+F.) zamk gibi
ṣ.+ dür 96b/11
[=1]

ṣāmit (A.) sessiz, suskun
ṣ. 79b/09
[=1]

saṅ̂ga sana → **sen**
s. 82b/04, 99b/12
[=2]

saṅ̂gulat- (*saṅ̂ggilimaḳ*, YUTS, 341.) sarkıtmak
s.- ıp 84a/03
[=1]

sanç- saplamak, sokmak
s.- ıp 64b/16
[=1]

ṣandūḳ (A.) sandık
ṣ.+ ça 91b/10
ṣ.+ ıġa 66a/14
ṣ.+ īdur 65a/03
[=3]

ṣar‘ (A.) sara hastalığı, epilepsi
ṣ. 90a/11
[=1]

sarāy (F.) saray
s. 89a/07
s.+ nın 54b/13
[=2]

sarġart- (<sarıġ+ar-t-) sarartmak
s.- ur 57b/12
[=1]

sarı -e doğru manasındaki edat
s. 57a/07, 57a/08
[=2]

sarıġ sarı → **sarıḳ / ṣarıġ / ṣarıḳ**
s. 98b/10, 99a/11

[=2]

ṣarıġ sarı → **sarıḳ / sarıġ / ṣarıḳ**
ṣ. 77b/14
[=1]

sarıḳ sarı → **sarıġ / ṣarıġ / ṣarıḳ**
s. 56b/16, 95b/12, 97a/06
s.+ dur 78a/15
[=4]

ṣarıḳ sarı→ **ṣarıġ / sarıġ / sarıḳ**
ṣ. 78a/14
[=1]

sas- kötü kokmak
s.- ıp 57a/15, 92b/09
[=2]

sasıġ (<sas-ı-ġ) kötü koku → **sasıḳ**
s. 86a/03
[=1]

sasıġlıḳ (<sas-ı-ġ+lıḳ) kötü kokma
s.+ ıdın 57a/15, 99a/12
[=2]

sasıḳ (<sas-ı-ḳ) kötü koku →**sasıġ**
s. 81b/13
[=1]

sat- satmak
s.- sunlar 88a/11
[=1]

savu- soğumak
s.- ġay 62a/03
[=1]

savuḳ (<savu-ḳ) soğuk
s. 58a/01, 59b/13, 60a/08, 62a/06, 62a/07, 62a/09, 64a/03, 89b/03, 90a/05, 92a/13, 92b/01
s.+ ıda 59b/15, 62a/05
s.+ ḳa 84a/03
s.+ lar 60b/01
[=15]

savur- savurmak
s.- maḳġa 59a/05
s. – ur (savrur) 57b/07, 58a/07
[=3]

say- (*soymaḳ*, YUTS, 361.) soymak
s.- up 94b/13
[=1]

ṣayd (A.) av
ṣ. 85a/09
[=1]

ṣayyād (A.) avcı
ṣ.+ ları 66a/01
[=1]

sāz (F.) saz
s. 84a/10
[=1]

sebeb (A.) sebep
s.+ din 78b/02, 94b/06
s.+ i 52a/13, 70a/03, 70a/05, 84a/14
s.+ idin 85a/05
s.+ ini 83b/10
[=8]

sebz (F.) yeşil
s. 57a/03, 98b/09
[=2]

sebze (F.) yeşillik
s.+ lerni 61b/01
[=1]

secde (A.) yere kapanma
s.+ din 86b/06
s. ḳıl- 87b/12
s. ḳoy- 60a/11, 82b/06
[=4]

sefīd (F.) beyaz, ak
s. 53a/11, 83b/10
[=2]

seḥāb (A.) bulut

s.+ larnı 94a/06
[=1]
sehl (A.) sade, basit
s. 90b/14
[=1]
sehm-nāk (F.) korkunç
s. 68a/05
[=1]
sekkiz sekkiz
s. 52b/06, 63a/03, 64b/08, 81a/04, 85b/07
[=5]
sekkizinçi sekizinci
s. 99a/10
[=1]
seksen seksen
s. 86a/08
[=1]
sėl sel
s. 86a/10, 99a/06
s.+ ler 60b/14, 99a/15
[=4]
selāmet (A.) esenlik
s. 53b/12, 73a/08
s. bol- 92b/03, 96b/14
[=4]
semender (F.) ateşte yanmadığına hatta ateşi söndürdüğüne inanılan efsanevi hayvan
s. 53a/11
[=1]
semīn (A.) değerli, pahalı, kıymetli
s. 93b/02
[=1]
sen sen → **sėn**
s.+ din 53a/05, 82b/04
s.+ i 53a/04, 53a/06, 53a/09
s.+ iñ 100a/06, 100a/08, 85a/01
[=8]
sėn sen → **sen**
s. 82b/11
[=1]
seng (F.) taş
s. 90b/15, 91b/13
ceng-i s. 77a/04
s.-i bārān 77a/05
s.-i besed 90a/03
s.-i būlūr 90a/12
s.-i ermenī 89b/15
s.-i ishāl 90a/02
s.-i yereḳān 91b/14
[=9]
ser (F.) baş
s. 60a/11, 79b/13, 79b/14, 81a/05, 81a/08
tāc-ı s. ḳıl- 94a/08
s. ḳoy- 82b/06
[=7]
serdābe (F.) yer altı odası, serin oda
s.+ lerġa 91a/05
[=1]
serḥadd (F.+A.) sınır, hudu.
s.+ ı 68a/02
[=1]
ser-ḥisāb (F.+A.) itinayla ölçme
s. 79b/13, 79b/14, 81a/05, 81a/08
[=4]
ser-keş (F.) itaatsiz, dik başlı
s. 58a/09
[=1]
sermā (F.) soğuk
s.+ durlar 82a/02
[=1]
setr (A.) örtme, kapama, gizleme

s.-i ‘avret 89a/06
[=1]

sevdā (?) bir tür hastalık
s.+ nı 90a/01
[=1]

seyr (A.) izleme
s. 82b/09
s. ḳıl- 60a/04, 64b/03, 79b/12, 82b/10
[=5]

seyr-gāh (A.+F.) gezinti yeri
s. 87a/14
[=1]

seyyid (A.) efendi, bey
s.-’ül-kebārīt 96b/11
[=1]

ṣıdḳlıḳ (A.+T.) doğruluk, dürüstlük
ṣ.+ raḳ 81a/15
[=1]

sıġ- sığmak
s.- mas 81a/07
[=1]

ṣıḥḥat (A.) sağlık, sıhhat
ṣ. 92b/03
ṣ. bol- 74b/11
[=2]

sın- kırılmak
s.- ar 72a/08, 98b/15
s.- durur 85b/13
s.- ġan 98a/08
s.- ıp 85b/08
s.- mas 98b/15
[=6]

sına- sınamak, denemek
s.- p 59a/14
[=1]

sındur- (<sın-dur-) kırmak, kırdırmak
s.- maḳ 89b/05
s.- ur 89b/01, 89b/04
[=3]

sınuḳ (<sın-u-ḳ) kırık → **sunuḳ**
s. 98a/09
[=1]

sibā‘ (A.) yırtıcı hayvanlar, vahşi hayvanlar
s. 80a/08
[=1]

siler siz, sizler → **sizler**
s. 82a/13
s.+ ge 82a/11
s.+ niñ 82a/12
[=3]

sipāh (F.) asker
s. 52a/10
[=1]

siñ- (YUTS, 355.) suyun çekilmesi, toprağa sızması
s.- erler 62a/17
[=1]

sirke (F.) sirke
s.+ ġa 98b/08
[=1]

siyāh (F.) siyah, kara
s. 83b/10
[=1]

siz siz, sizler
s.+ ler 54a/16
s.+ lerniñ 78a/14
[=2]

siz (F.) sert, güçlü
s. 92a/13
[=1]

sīkte (A.) kan durması hastalığı

s. 99a/08
[=1]

si:rke (F.) sirke
s.+ ge 92a/09
s.+ ġa 92a/11
[=2]

ṣofa (A.) sofa, avlu, eyvan
ṣ.+ lar 87b/03
[=1]

soġul (soġulmaḳ, "suyu azalmak" YUTS, 357.) kuru
s. bol- 69a/11
[=1]

soḳ- sokmak
s.- up 88a/06, 88a/06
[=2]

son̂gra sonra
s. 56b/04
[=1]

sor sormak
s.- dı 100a/03, 66b/02, 75b/01, 82b/11
s.- dı ki 51b/16
s.- dılar 61b/10, 61b/11, 73b/09, 76b/01, 76b/07, 78a/14
s.- duḳ 76a/06
s.- salar 56a/02, 56a/13, 62a/11
[=15]

soyla- (soylimak, YUTS, 360.) sürünerek gitmek, sıvışmak
s.- p 92a/09
[=1]

söyünüş- (<söyün-ü-ş-) sevinmek
s.- tiler 73a/14
[=1]

söz söz.
s. 79a/07, 79a/08
s.+ din 100a/11, 53b/05
s.+ ge 84b/09, 84b/12
s.+ i 90b/04
s.+ ini 88a/13
s.+ ler 79b/08
s.+ lerni 53a/03, 82b/07
s.+ lernin̂g 61a/16
[=12]

su su
s. 100b/04, 100b/09, 51a/13, 55b/17, 56a/07, 56a/11, 58a/16, 58b/02, 58b/02, 59b/16, 61b/06, 61b/07, 61b/11, 61b/12, 62a/06, 62a/07, 62a/09, 62a/15, 62b/10, 63b/07, 63b/15, 64a/10, 64b/09, 64b/11, 64b/14, 65a/01, 65a/01, 65a/04, 65a/05, 65a/09, 67b/02, 69a/02, 69b/04, 70b/09, 70b/14, 72a/01, 72a/14, 73a/02, 74a/07, 74a/08, 74b/05, 75b/013, 75b/013, 76b/03, 76b/06, 76b/07, 76b/12, 77a/14, 84b/03, 84b/05, 84b/08, 84b/11, 86a/04, 91b/04, 93b/14, 94a/10, 95a/02, 97b/01, 98a/05
s. bas- 95a/08
s.+ da 63b/09, 70a/08, 92b/09, 92b/09
s.+ dın 53a/07, 58a/13, 67a/10, 75a/02, 77a/15, 78a/03, 84b/03
s.+ dur 63a/03
s.+ ġa 51a/10, 68b/01, 68b/02, 69a/04, 69a/09, 70b/09, 71b/09, 74b/01, 88b/03, 90a/09, 94b/11
s.+ lar 65a/10
s.+ ları 69b/02, 98b/03
s.+ larıg 62a/17, 62b/01
s.+ larıġa 81b/11

s.+ larnı 58a/07
s.+ larnıñ 62a/16
s.+ nı 58a/14, 61b/01, 61b/14, 62a/01, 62a/01, 62a/15, 62b/07, 70b/02, 72b/10
s.+ nıñ 56a/03, 62a/02, 62a/04, 62a/10, 62a/11, 72a/12, 74a/05, 82a/14, 84b/07, 94a/03, 94a/05, 95a/11
s.+ nıñ 51a/13
s.+ yġa 95a/01
s.+ yı 60b/17, 62a/04, 62a/05, 63b/06, 63b/13, 64a/01, 64a/03, 64b/08, 65a/14, 66a/06, 68a/15, 69b/14, 70a/10, 71a/05, 71a/06, 71b/14, 73a/05, 74b/04, 74b/10, 76a/04, 76b/11, 76b/14, 77b/13, 78a/01, 78b/04, 81a/14, 81b/11, 81b/13, 81b/15, 81b/16, 88b/01, 88b/10, 93a/08, 93a/08, 94b/10, 94b/12
s.+ yıda 65a/06, 70a/05
s.+ yıdın 66a/09, 66b/14, 70a/03, 72b/09
s.+ yıġa 65a/06, 94b/12, 95a/05, 97b/12
s.+ yını 57b/04, 70a/14
s.+ yī 68a/14
s.+ yīdür 69b/01
[=164]

sūdā-ger (F.) tüccar, tâcir
s. 96b/04
s.+ ler 69a/06
[=2]

suġar- (su+gar-) sulamak
s.- urlar 72b/09
[=1]

sula- (KYAS, 258.)hapsetmek, kapatmak
s.- p 72b/11, 99b/15.
[=1]

sunuḳ kırık → **sınuḳ**
s. 93b/04, 93b/08
[=2]

sūr (A.) boynuzdan yapılmış büyük boru, sur borusu
nefḫ-i s.+ ġaça 82b/04
[=1]

ṣūre:t (A.) şekil, biçim, görünüş → **ṣūret**
ṣ.+ ı 70b/08
ṣ.+ ıda 57a/09, 72a/13, 88b/06
[=4]

ṣūret (A.) şekil, biçim, görünüş → **ṣūre:t**
ṣ. 56b/17, 58a/10
ṣ.+ leri 86a/13
[=3]

sünbüle (A.) başak burcu
s. 72a/02
[=1]

sür- ezmek, öğütmek, toz halin getirmek
s. 89b/15, 90a/02, 90a/06, 92b/15, 97b/04, 97b/05
[=6]

sür- sürmek, sürtmek
s. 90b/09, 98a/13
s.- üp 90b/11
[=3]

sürt- sürtmek
s.- se 90a/06
s.- seler 97b/13
s.- üp 92a/01
[=3]

süt süt
s. 64a/04
s. + ün 66b/12

Ş

şād (F.) sevinçli, memnun
ş. bol- 52a/04, 60a/17, 74a/01
[=3]

şādlıḳ (F.+T.) sevinçlilik, memnuniyet
ş. 90a/02
[=1]

şād-mān (F.) sevinçli, memnun
ş. 97a/01
ş. ḳıl- 98b/14
[=2]

şafaḳ (A.) gün doğumundan önceki alacakaranlık
ş. 55b/07
[=1]

şarāb (A.) içki, şarap
ş.+ ġa 90a/08, 91a/09, 94b/11
ş.-ı nāb
[=4]

şeb-ḫūn (F.) gece baskını
ş. 74b/14
[=1]

şecāʿ (A.) cesurlar, yürekliler
ş.+ raḳ 81a/14
[=1]

şeftālū (F.) şeftali
gül-i ş. 91a/07
[=1]

şehīd (A.) şehit
ş. bol- 83a/09
[=1]

şehr (F.) kent, şehir
ş. 63a/04, 63a/04, 65a/05, 89a/07, 93a/12
ş.-i berdeʿ 58b/10
ş.-i iskenderiyye 74b/14
ş.-i kārzun 65a/13
ş.+ de 97a/03
ş.+ din 96b/02, 96b/03
ş.+ ge 61a/10
ş.+ ġa 61a/10
ş.+ idin 69b/13
ş.+ ler 65a/07, 74a/08, 81b/09, 81b/14, 83a/15, 89a/08
ş.+ lerde 67a/13
ş.+ lerge 65a/10
ş.+ leri 81b/12, 81b/15
ş.+ lerniŋ 81b/13
ş.+ niŋ 61a/04, 64a/08, 98a/07
[=28]

şehvet (A.) şehvet, cinsel istek
defʿ-i ş. kıl- 63b/10
[=1]

şeh-zāde (F.) padişahın oğlu, hükümdar ailesinin erkek evladı
ş. 53b/03, 53b/08
ş.+ ġa 53b/01
[=3]

şekil (A.) şekil, resim
ş. 57a/01
[=1]

şenbih (F.) cumartesi
ş. 63a/09, 63a/10, 69b/10
[=3]

şerīf (A.) şerefli
ş. 67a/03, 88a/08
ş.+ raḳ 85a/06
[=3]

şerr (A.) kötülük
ş.+ ni 51b/11
[=1]

şeydā (F.) delicesine seven, âşık
ş.-yı nāle 86b/14

[=1]

şifā (A.) iyileşme, sağlığına kavuşma

ş. 90b/09

[=1]

şifāluḳ (A.+T.) şifalı, sağlıklı, sağlam

ş. 67a/08

[=1]

şifte (F.) tutkun, âşık

ş. 86b/14

[=1]

şikāf (F.) yarık, çatlak

ş.+ ī 83b/03

ş.+ nıñ 83b/04

[=2]

şimāl (A.) 1. kuzey

ş. 57a/08, 81a/01, 81b/15

2. hava

ş. 55b/14, 55b/15, 56a/01, 56a/02, 56a/04, 56a/14, 56a/16, 56b/06, 61b/07

ş. +din 56b/10

ş.+ ni 55b/12, 56b/11, 58b/03, 95b/01

ş.+ niñ 56b/03, 56b/04

3. rüzgar

ş. 56b/01, 56b/02, 57b/02, 57b/17, 58b/04, 58b/05, 58b/07, 58b/08, 58b/11, 58b/12, 58b/14, 59a/01, 59a/05, 59a/07, 59a/09, 59a/11, 59b/01, 59b/04, 60a/01, 70b/12, 73a/09, 75b/10, 84a/14, 86a/04, 95b/05

ş. +din 57a/01

ş.+ dür 58b/07

ş.+ ġa 56a/09

ş.+ i 56b/13, 57b/11

ş.+ iniñ 56b/15, 56b/16

ş.+ ler 95b/12

ş.+ lerdin 75b/11

ş.+ lerniñ 55b/11, 57b/02

ş.+ niñ 56a/10, 60a/02, 98a/12

[=58]

şimālsiz (A.+T.) havasız

ş. 56a/02, 56a/15

[=2]

şimşīr (F.) kılıç

ş. 83b/05

ş.+ ni 83b/03

[=2]

şīr (F.) arslan

ş. 72a/13, 79a/13, 88b/06, 88b/07, 94a/14

ş.+ nıñ 70b/08

ş.+ niñ 88b/07, 94a/14, 94a/15, 94b/02

[=10]

şīşe (F.) şişe, cam

ş.-i firʿavnī 87b/07

ş.+ ge 64a/05

[=2]

şol şu

ş. 52b/01, 52b/01, 52b/04, 52b/06, 52b/08, 58b/14, 60a/10, 64b/11, 65a/05, 66a/07, 66a/08, 66b/06, 67a/07, 67b/01, 67b/11, 68a/13, 70a/04, 72a/12, 72b/11, 73a/11, 75a/02, 83b/04, 87a/08, 88a/07, 88a/07, 89b/14, 96b/01, 97a/16, 97a/16

ş.+ dur 92a/03

[=30]

şor (F.) tuz

ş. 62a/09, 63b/06, 63b/13, 64b/08, 65a/15, 67b/02

baḫr-ü'l ş. 65a/12
[=7]
şu şu
ş. 58a/11
ş.+ nda 64a/09, 85b/09
ş.+ ndağına 64b/08
ş.+ ndın 86a/11, 87a/06, 99a/06
ş.+ nı 69b/04, 79b/14
ş.+ nıŋ̂ 57a/15, 65a/06, 82a/15
ş.+ nuŋ̂ 99b/04
[=13]
şubu işbu
ş. 52b/09, 54a/04, 65b/10, 74b/04, 75a/13, 75b/03, 76a/08, 78a/06, 82b/15
[=9]
şuburġan kargaşa, karmaşa
ş. 60a/08, 60a/10, 60a/15
[=3]
şumça şu kadar
ş. 76a/10
[=1]
şumdaġ şöyle
ş. 59b/06, 78b/03, 95b/04
ş.+ dur 76a/07
[=4]
şūmraġ daha kötü, en uğursuz
ş. 65b/07
[=1]
şuŋ̂a şuna → **şu**
ş. 76b/04, 95b/08
[=12]
şunça şu kadar
ş. 59b/01, 77a/06
[=2]
şunçalig böyle, şöyle
ş. 84a/04
[=1]
şundaġ şu kadar
ş. 60b/05, 91a/09, 94b/14
ş.+ dur 56b/15
[=4]
şuʿle (A.) alev, şule
ş. 96a/15
ş.+ si 90a/15
[=2]
şūm (F.) uğursuz
ş. 70b/12
[=1]
şūmaẖ (F.) uğursuz
ş. 86a/05
[=1]
şūmluġ (F.+T.) uğursuzluk
ş.+ ıdın 65a/12
[=1]
şūri:ş (Steingass, 765) karmaşa, kargaşa
ş.+ ler 71b/09
[=1]

T/Ṭ

ṭaʿām (A.) yemek
ṭ. 90b/10
ṭ.+ nı 98b/01
ṭ.+ nıŋ̂ 98a/15
[=3]
tāb (F.) güç, kudret
t.+ ġa 56b/02
t.+ ı 56a/15
t.+ ıda 56b/03
[=3]
tabʿ (A.) yaratılış, yapı
t. 90b/05
t.+ ı 89b/03, 90a/05, 90b/14, 93b/05, 96b/15, 97b/02

[=7]

tabaḳ (A.) tabak
t.+ da 82a/15
[=1]

tāc (A.) taç
melīk-i mihr-i t. 96a/15
t.-ı ser ḳıl- 94a/08
t.+ ını 65b/07
t.+ lar 89a/04
[=4]

tāc-dār (A. + F.) taçlı, ulu, yüce
t. 100a/07
[=1]

tācik (F.) yabancı
t.+ ler 80a/05
[=1]

taf- tapmak, bulmak → **tap-**
t.- ıp 65b/13
[=1]

taġ dağ
t. 60b/13, 70b/06, 70b/07, 71a/11, 74a/09, 74b/03, 74b/04, 82b/11, 83a/02, 83a/05, 83a/12, 83b/07, 84a/05, 84a/12, 84b/02, 84b/07, 84b/07, 84b/10, 85a/04, 85a/06, 85a/12, 85b/01, 85b/05, 85b/11, 85b/14, 86a/05, 86a/12, 86a/14, 86b/01, 86b/12, 87b/01, 87b/01, 87b/02, 87b/06, 87b/12, 87b/13, 88a/02, 88a/08, 88b/05, 88b/12, 89a/01, 89a/08, 89a/09, 99a/05, 99a/07
t.+ da 83b/03, 83b/12, 84a/01, 84a/10, 84b/03, 86a/02, 86a/02, 86a/13, 86b/03, 86b/07, 87a/09, 87b/07, 87b/09, 88a/15, 88b/14
t.+ dın 91b/11, 97a/08, 98a/05
t.+ dur 83a/10, 83a/13, 84b/13, 85a/07, 85b/03, 85b/11, 86a/05, 86a/06
t.+ ı 87a/11
t.+ ıda 59a/10, 64b/10, 91b/14, 99a/04
t.+ ınıñ 58b/13, 83b/01
t.+ ī 82a/15, 83b/02, 88a/14
t.+ īdür 84a/09
t.+ ḳa 82b/12, 83a/05, 85a/01, 85a/05, 86b/02
t.+ lar 82a/03, 82a/07, 85a/02, 87b/11, 89a/01
t.+ larda 58b/12
t.+ lardın 85a/06, 94b/09
t.+ larıda 90b/15, 93b/04
t.+ larıġa 65b/01
t.+ larnı 82a/11
t.+ larnıñ 82a/03, 82a/04, 82a/14
t.+ nı 82b/14, 82b/15, 87b/09, 87b/11
t.+ nıñ 69a/11, 71a/07, 74a/09, 77a/03, 82b/13, 83a/03, 88a/02
[=113]

taġar (YUTS, 384.) çuval
t.+ ġa 59a/14
[=1]

taḫı de, da, dahi, ve
t. 100a/14, 51b/02, 57b/12, 61a/03, 61a/08, 67a/12, 75b/07, 77b/01, 78a/10, 81b/16, 92b/10, 93b/14
[=12]

taḥıyyet (A.) sahip olma, malik olma
t. 100a/05
[=1]

taḫt (F.) taht, hükümdar koltuğu
t. 65b/07

t.-ı şīrviyye 87a/12
t.+ lar 87b/02
[=3]

taẖta (F.) tahta
t.+ ġa 69b/03
[=1]

tak- takmak
t.- salar 98a/09
[=1]

tāḳatlig (A.+T.) güçlü
t. 98b/12
[=1]

taḳsīm (A.) bölme
t.+ i 79b/06
t. ḳıl- 80b/10
[=2]

ṭalāye (A.) öncü
ṭ.+ īde 51b/07
[=1]

tam dam
t.+ larnı 57b/07, 77b/03
[=3]

tam- damlamak
t.- ar 51a/10
t.- dı 95a/13
[=2]

tañ şafak, tan, sabah
t. at- 76a/05
[=1]

tañla sabahleyin
t.+ sı 88b/11
[=1]

tanu- tanımak
t.- p 91a/02
t.- maslar 90a/13
[=2]

tap- bulmak
t.- almay 52a/06, 52b/02, 66a/14, 85a/13
t.- ar 69a/10
t.- arlar 63a/08
t.- ar sizler 66b/03
ẖalāṣ t.- ġay 93b/01
t.- ıp 67b/08, 69a/05, 73a/14, 74a/12, 76a/03, 85a/10, 85a/14, 86a/11,
88b/04, 91a/02, 92a/02, 99a/06
t.- ḳan 84b/06
t.- sa 84b/05, 92b/07
t.- salar 96b/05
t.- tılar 66b/08, 70a/13
ẖalāṣ t.- tılar 70b/03
[=27]

tapıl- (<tap-ı-l-) bulunmak
t.- sa 61b/15
[=1]

tapın- tapınmak
t.- ıp 53a/08
[=1]

tapuş bulma, buluş
t.+ ı 98a/15
[=1]

tar dar
t. 63b/12
[=1]

ṭaraf (A.) yön
ṭ.+ ge 67b/03, 70b/06
ṭ.+ ı 63a/06, 75a/07
ṭ.+ ıda 57a/08, 63a/07
ṭ.+ ıdın 57b/17, 57b/17, 62b/07, 62b/08, 64b/06, 65a/16
ṭ.+ larda 97a/09
ṭ.+ nıñ 81b/11
[=14]

ṭara:f (A.) yön → **ṭaraf**
ṭ.+ ı 75a/08
ṭ.+ ıda 59a/04, 81b/12, 81b/14, 81b/15, 82a/05
ṭ.+ ıdadur 81a/01, 81b/09
ṭ.+ ıdın 58b/10, 70b/04, 73a/09
ṭ.+ ınıñ̃ 56b/14, 81a/01
ṭ.+ ige 65b/01, 72a/05, 85b/11, 99b/09
[=17]

tārāc (F.) yağma, talan, yağmalama
t. ėt- 96b/05
[=1]

tarḥ (A.) tarz, biçim
t. 68a/06
[=1]

tarı- ekmek, dikmek
t.- p 65a/06
[=1]

tarḳa- dağılmak, ayrılmak
t.- p 73a/04
[=1]

tart- çekmek
t. 99b/14
t.- ar 78b/08, 88a/16, 97b/08, 97b/10
t.- arlar 95b/01
t.- ġay 96b/12
t.- ḳan 76b/13
t.- ḳay 92b/03
t.- may 95a/05
t.- sa 92b/12, 98a/01
t.- tı 62b/01
t.- tılar 99b/15
[=14]

tart- tartmak, ölçmek
t. 99b/12
[=1]

tarz (A.) biçim, şekil, suret
t. 68a/06
[=1]

taş 1. taş
t. 54a/05, 55a/03, 62a/13, 68b/02, 70a/09, 71b/09, 72a/11, 72a/13, 74b/15, 75a/02, 77b/01, 77b/02, 78b/09, 83b/06, 88b/10, 88b/11, 89a/13, 89b/01, 89b/15, 90a/04, 90a/14, 90b/06, 90b/08, 90b/11, 92a/04, 92a/07, 92a/08, 92a/10, 92a/12, 92b/04, 93a/10, 96b/06, 97a/08, 97b/08, 98a/01, 98b/10, 99b/11
t.+ da 98b/14, 98b/15
t.+ dın 100b/08, 59a/03, 68b/04, 91a/08, 91a/11, 93a/15, 93b/11
t.+ dur 89a/15, 91b/12, 95b/13
t.+ ġa 100b/06, 51a/07
t.+ ı 83b/05, 91a/01
t.+ ını 90a/10, 92a/02
t.+ ī 90b/15, 91b/15, 93a/14
t.+ īdür 91b/10
t.+ ḳa 62a/13
t.+ lar 77a/05, 88b/11
t.+ ları 89a/12
t.+ larnı 89a/15, 99b/14
t.+ nı 100b/08, 51a/07, 51a/07, 51a/10, 56b/01, 88b/05, 90b/08, 91b/08, 92a/06, 92a/13, 92b/02, 93a/10, 99b/12, 99b/13, 99b/15
t.+ nıñ̃ 72a/12, 74b/15, 95a/07
2. dış.
t. 74a/05,
t.+ dın 65a/03,
t.+ ḳarı 55b/15, 76a/04

t.+ ḳarıtın 55b/14
[=88]
taş- taşmak
t.- ıp 58a/03, 78a/02
[=2]
taşla- (<taş+la-) atmak, fırlatmak
t.- dı 53b/09, 59a/16
t.- ġan 57a/14, 73b/02
t.- p 65b/07, 73a/03
t.- r 59a/12, 59a/14, 60b/03, 60b/11, 60b/13, 72a/10
t.- rlar 69a/09, 83b/15
t.- sa 77a/10
t.- saŋ 73b/13
t.- salar 59a/11
[=16]
taşlan- (<taş+la-n-) atılmak
t.- ġay 77b/04
[=1]
taşut- taşıtmak
t.- urlar 88b/15
[=1]
tatlıġ tatlı → **tatlıḳ**
t. 63b/07, 63b/07, 87a/13
[=3]
tatlıḳ tatlı → **tatlıġ**
t. 81a/14
t.+ ġına 64a/02
[=2]
ṭā'ūn (A.) vebâ
ṭ. 99a/02
[=1]
ṭavāf (A.) çevresini dolaşmak
ṭ. 54b/02
ṭ. ḳıl- 54a/16
[=2]
ṭavḳ (A.) 1. kolye
ṭ.+ lar 89a/05
2. yular
ṭ.+ ı 88b/13
[=2]
tavṣīf (A.) niteleme, vasıflandırma
t.+ lerini 82a/04
[=1]
ṭāvus (A.) tavus kuşu
ṭ. 79a/15
[=1]
tāvuş (F.) ses
t. 55a/11
[=1]
ta'yīn (A.) atama, belirleme
t. ḳıl- 51a/02
[=1]
ṭayr (A.) kuş
ṭ. 62a/16
[=1]
ṭayyār (A. KYAS, 276.) hazır, uygun
ṭ. ḳıl- hazırlamak, uygun hale getirmek
58b/06, 69b/07
[=2]
taz baş derisinde oluşan ağrılı, akıntılı kızartı
t. 58a/03
tāze (F.) yeni, taze
t. 92b/14
t. ḳıl-: yenilemek, tazeleştirmek. 61b/16
[=2]
tedbīr (A.) tedbir, önlem
t.+ ini 66b/02
[=1]
teferrüc (A.) gezinti
t. 85b/06

[=1]

teg (F.) dip
t.+ i 67b/02
t.+ ide 70b/01, 71b/02, 97b/09
t.+ idin 95a/11
t.+ ige 55a/16, 70a/08
t.+ ini 75a/12
[=8]

teg- değmek; ulaşmak → tėg-
t.- ip 61a/04, 65a/06, 65a/06, 95a/01, 95a/07, 98a/13
t.- ipdür 56b/13
[=9]

tėg- değmek, ulaşmak
t.- er 95b/13
t.- se 54b/11, 55b/16, 57b/13, 59b/13, 60b/13, 64a/04, 95a/03
[=8]

tegür- (<teg-ür-) değdirmek
t.- üp 96b/10
[=1]

tegürmen değirmen
t.+ niñ 72a/09
[=1]

teh (F.) alt, dip
t.+ ide 95b/09, 98a/11
t.+ idin 75b/10
t.+ ige 95a/13
t.+ ini 70a/07, 75a/13, 75b/03, 75b/05, 75b/07
[=9]

tekne uzunca yapılan kap
t.+ ge 61b/14
[=1]

tekye yastık
t. 91a/10
[=1]

telfek (*telpek*, YUTS, 399.) şapka
ş. 69a/09
[=1]

temām (A.) tamam, eksiksiz
t. 89a/03, 95b/09, 98b/03
[=3]

temāşā (F.) izleme, seyir
t. ḳıl- 82b/09
t.+ lar ḳıl- 79b/12
[=2]

te:mmūz (F.) aşırı sıcak, temmuz, yaz
t. 95b/11
[=1]

temür demir
t. 55a/03, 55a/10, 69b/03, 83b/07, 89b/01, 96a/12, 96b/01
t.+ din 68b/04, 96b/01
t.+ ge 51a/07, 96a/14
t.+ lerni 97b/10
t.+ ni 56b/01, 83b/06, 96b/03, 97b/08, 97b/13, 97b/15, 97b/16
[=19]

ten (F.) ten, vücut
t.+ ni 61b/16
[=1]
[=1]

ten-dürürst (F.) vücudu sağlam, kuvvetli
t. kıl- 57b/15
[=1]

teng denk, eşit
t. 88a/09
[=1]

teñ-ā-teñ tamamıyla denk
t. 100a/03
[=1]

tepren- teprenmek, kımıldamak
t.- megey 82a/12

t.- se 83a/01
[=2]
terāzū (F.) terazi
t.+ da 99b/12, 99b/14
[=2]
terbiyyet (A.) eğitim, yetiştirme
t. ḳıl- 61b/16
[=1]
tėre deri
t.+ sidür 93a/07
t.+ sini 94b/01
[=2]
terīr (F.) korkunç, öldürücü
t. 55a/12
zehr-i t. bol- 74a/04, 77b/11, 89b/11
[=4]
terkīb (A.) birleştirme
t. 81b/14
[=1]
terle- terlemek
t.- gey 90b/11
[=1]
tersā (F.) Hristiyan
t. 52b/12
[=1]
teş- deşmek → **tėş -**
t.- mekdin 89b/05
t.- se 92b/15
[=2]
tėş- deşmek, delmek → **teş -**
t.- er 89a/15
[=1]
teşnelig (F.+T.) susuzluk
t.+ ge 100b/02, 76a/13, 91a/06
[=3]
teşük delik, deşik → **töşük**
t. 59a/10, 78a/01
t.+ din 59a/10, 59b/04
t.+ ge 77b/13
t.+ ke 59a/11
t.+ lerde 88a/04
t.+ lerge 75a/02
t.+ leridin 65a/04
[=9]
tevaḳḳuf (A.) durma, bekleme
t. 95b/07
[=1]
tevbe (A.) tövbe, af dileme
t. 65a/02
t. ḳıl- 65a/09
[=2]
tėve deve
t. 83a/06
t.+ çe 65b/15, 83b/13
t.+ lerniñ 60b/15
[=4]
tezrū (F.) sülün
t. 79a/13
[=1]
te'ḫīr (A.) geciktirme, erteleme
t. 95b/06
[=1]
te's̱īr (A.) etkileme
t. ḳıl- 56b/13
[=1]
ṭılsım (A.) büyü
ṭ. 69b/06
[=1]
til 1. dil organı
t.+ i 79b/08, 93a/04
2. lisan, dil.
t.+ içe 79a/06
t.+ ide 62a/15

[=4]

tilbe deli, çılgın

t. 72a/01

[=1]

tile- dilemek

t.- diler 100b/04

t.- geli 65a/01

t.- se 86b/05

[=3]

tinnīn (A.) büyük yılan

t. 60b/03

t.+ larnı 60b/03

[=2]

tirig canlı

t. 55a/13, 66a/10, 86b/10

t.+ lerni 55a/14

[=4]

tiriglik canlı

t. 56a/01, 56a/03, 56a/04, 56a/08

t.+ i 55b/13, 55b/17

t.+ ini 61b/05

[=7]

tiril- dirilmek, toplanmak

t.- geyler 79a/03

[=1]

tiryāḳ (F.) panzehir

t.+ dur 77b/15

t. ḳıl- 84a/01

[=2]

tiş diş

t.+ ġa 62a/08

t.+ i 94a/14

t.+ idin 94b/02

t.+ leri 91a/02

t.+ lerni 89b/04

[=5]

tişle- dişlemek

t.- p 91a/02

[=1]

Tivrīt (A.) Hz. Musa'ya inen kutsal kitap

t.+ ni 87b/08

[=1]

tiz diz

t.+ idin 84a/04

[=1]

tīz (F.) çabuk, tez

t.+ raḳ 69a/14

[=1]

tofraġ toprak → **tofraḳ**

t.+ ını 88a/09

[=1]

tofraḳ toprak → **tofraġ**

t. 52a/15, 57a/02, 58b/02, 58b/02, 61b/07

t.+ da 52b/01

t.+ dın 94a/10

t.+ ı 96b/07

t.+ ıġa 100a/10

t.+ nı 100a/02, 58a/07

[=11]

toġluḳ (toġ+luḳ, *toġ*, "toz" ÇUASV, 437.) tozlu

t. 90a/14

[=1]

toġra (*toġra*, "doğru" ÇUASV, 437.) genişlik, en

t.+ sı 63a/06, 63b/05, 63b/12, 66a/04, 68b/07, 80a/09, 80a/13, 85b/03, 99b/03

t.+ sını 62b/16

[=10]

toġuş doğuş, doğma

t.+ ı 91b/03

[=1]

toġuz dokuz
t. 81b/07
[=1]
toẖm (F.) yumurta
t.+ ġa 94b/13
[=1]
toẖta- dinlenmek, saklanmak
t.- dı 69b/08
t.- madı 57a/12
t.- mas 59a/07
t.- p 71b/01, 73a/02
t.- y 71a/09, 71a/13
[=7]
toḳluḳ tok, aç olmayan
t. 81a/12
[=1]
tol- dolmak
t.- a 56b/05, 69a/02, 74a/10, 76a/02, 83a/06
t.- arak 55b/06
t.- araḳ 57b/17, 58a/01, 59b/05, 72b/14
t.- madı 78a/08, 78a/09
[=12]
tola 1. çok
t. 83b/11, 88b/14, 89a/07, 90b/15, 90b/15, 92b/06, 93a/13
t.+ dur 88b/13
2. büyüklük.
t.+ sı 65b/15, 93b/04
t.+ sıda 61b/13
[=11]
tolı dolu, bir yağış türü
t. 71b/10
[=1]
tomar (A.) tomar, deste, dürülüp bükülmüş kağıt
t. 73b/11
[=1]
toñ̂- (YUTS, 420.)donmak
t.- up 84a/03
[=1]
toñ̂guz domuz
t. 57a/09
[=1]
tor balık ağı, tuzak
t.+ larını 66a/01
[=1]
toşḳar- (toş-ḳar-, *toşmaḳ*, "dolmak" YUTS, 421.) doldurmak
t. – ıp 56a11
t.- ıñ̂lar 78a/07
[=2]
toy- doymak
t.- ar 72b/14
t.- arlar 72b/14
t.- dılar 76b/07
t.- madı 100a/10
t.- madıñ̂ 82b/09
t.- may 99b/10
t.- up 73a/01
[=7]
toyġu doyma hissi
t.+ sıdur 100a/10
[=1]
töben aşağı, alt
t.+ ge 88b/01
t.+ ı 84a/04
t.+ ki 55b/03, 55b/03
[=4]
töhmet (A.) suç, kabahat
t. 53b/02
[=1]
tök- dökmek

t.- günçe 58b/12

[=1]

tökül- dökülmek

t.- dürür 57b/12

t.- üşge 77a/05

[=2]

töpe tepe

t.+ side 88b/09, 99b/04

[=2]

tört dört

t. 52b/08, 58a/12, 61b/07, 61b/08, 63b/15, 64b/04, 67a/10, 70a/07, 71a/05, 71a/06, 72b/01, 78b/01, 85a/07, 85b/03, 98b/02

t.+ ini 71b/04

[=16]

törtünçi dördüncü

t. 57b/02, 78a/12, 78b/10, 80a/15, 99a/01

[=5]

töşük delik, deşik → **teşük**

t. 75a/01, 86b/08, 88a/03

t.+ din 86b/09, 88a/07

t.+ lerġa 88a/05

t.+ lerini 56a/11

[=7]

tuç (YUTS, 425.) tunç, pirinç

t. 94a/12

[=1]

ṭūfān (A.) fırtına, kasırga, tufan

ṭ.+ dın 84b/14

[=1]

ṭuḥfiyye (A.) hediyelik

ṭ. 73b/13

[=1]

ṭuḥleb (A.) su yosunu

ṭ. 53a/11

[=1]

tulum tulum, hava tulumu

t.+ nı 56a/10

[=1]

tur- 1. turmak yardımcı fiili, birdirme ifade eder

t.- adur 55a/09

t.- ar 71b/03, 86a/01, 86a/04,

t.- ur 51a/13, 51a/13, 51a/14, 51a/14, 51a/15, 53a/04, 54b/10, 55a/02, 55a/03, 55b/01, 55b/02, 55b/02, 55b/05, 55b/09, 55b/10, 55b/13, 55b/17, 56b/05, 56b/09, 56b/16, 56b/17, 57b/02, 58a/01, 58a/07, 58a/08, 58a/09, 58a/09, 58a/10, 58a/11, 58a/15, 58b/09, 58b/10, 59a/03, 59a/04, 59a/05, 59b/06, 59b/07, 60a/01, 60a/02, 60a/02, 60b/02, 60b/04, 61a/13, 61a/14, 61b/07, 61b/11, 62a/05, 62a/09, 62a/11, 62a/11,62a/16, 62b/08, 62b/10, 62b/11, 62b/15, 63a/01, 63a/04, 63a/04, 63a/07, 63a/07, 63a/14,63a/15, 63a/16, 63b/01, 63b/05, 63b/06, 63b/08, 63b/08, 63b/11, 63b/12, 63b/14, 63b/14, 63b/17, 64a/01, 64a/01, 64a/02, 64a/03, 64a/08, 64a/16, 64b/01, 64b/02, 64b/04, 64b/05, 64b/05, 64b/06, 64b/07, 64b/08, 64b/08, 64b/10, 64b/15, 65a/03, 65a/13, 65a/14, 65a/14, 65a/15, 65a/16, 65b/04, 65b/05, 65b/15, 66a/03, 66a/03, 66a/04, 66a/05, 66a/06, 66a/08, 66a/09, 66b/11, 66b/11, 67a/02, 67a/02, 67a/03, 67a/09, 67a/14, 67b/02, 67b/02,

67b/05, 67b/06, 67b/09, 67b/09, 67b/14, 67b/14, 68a/02, 68a/03, 68a/05, 68a/11, 68a/11, 68a/12, 68a/13, 68a/14, 68a/15, 68a/15, 68b/03, 68b/03, 68b/04, 68b/06, 68b/07, 68b/08, 68b/08, 68b/14, 68b/14, 69a/06, 69b/06, 69b/08, 69b/10, 69b/13, 69b/15, 70a/01, 70a/01, 70a/03, 70a/06, 70a/10, 70a/11, 70b/04, 70b/07, 70b/09, 71a/05, 71a/08, 71a/11, 71a/14, 72a/01, 72a/06, 72a/08, 72a/11, 72a/11, 72a/13, 72b/01, 72b/03, 72b/04, 72b/04, 72b/08, 73a/08,73a/11, 74a/07, 74a/15, 74a/15, 74b/02, 74b/03, 74b/05, 74b/08, 74b/10, 74b/15, 74b/15,75a/04, 75b/012, 76a/01, 76a/03, 76b/11, 77a/10, 77a/14, 77b/05, 77b/12, 78a/01, 78a/05, 78b/06, 78b/11, 78b/11, 80a/04, 80a/04, 80a/04, 80a/05, 80a/05, 80a/06, 80a/09, 80a/11, 80a/12, 80a/15, 80b/01, 80b/02, 80b/02, 81a/10, 81a/12, 81a/13, 81a/14, 81a/14, 81a/15, 81a/15, 81b/01, 81b/02, 81b/16, 81b/16, 82a/05, 82a/08, 82a/15, 82b/11, 82b/11, 82b/12, 82b/13, 83a/02, 83a/03, 83a/09, 83a/12, 83a/14, 83b/02, 83b/03, 83b/06, 83b/12, 84a/05, 84a/07, 84a/08, 84b/02, 84b/02, 84b/05, 84b/07, 84b/07, 85a/06, 85b/01, 85b/03, 85b/14, 86a/07, 86a/08, 86a/08, 86a/10, 86a/12, 86b/03, 86b/04, 86b/07, 86b/12, 87a/12, 87b/01, 87b/01, 87b/04, 87b/05, 87b/05, 87b/06, 87b/07, 87b/09, 87b/13, 87b/14, 88a/02, 88a/03, 88a/08, 88a/08, 88a/14, 88b/12, 88b/13, 88b/14, 89a/01, 89a/02, 89a/02, 89a/03, 89a/03, 89a/05, 89a/06, 89a/07, 89a/08, 89a/08, 89a/09, 89b/03, 89b/03, 89b/15, 90a/04, 90b/06, 90b/09, 90b/13, 90b/14, 90b/14, 90b/15, 91a/01, 91a/08, 91a/13, 91b/01, 91b/14, 91b/15, 92a/03, 92b/04, 92b/05, 93a/06, 93a/11, 93a/12, 93a/12, 93a/14, 93b/06, 93b/07, 93b/13, 94a/13, 94a/14, 94b/02, 95a/01, 95a/03, 95a/06, 95a/09, 95a/10, 96a/02, 96a/07, 96b/15, 97a/03, 97a/06, 97a/07, 97a/08, 97b/03, 97b/03, 97b/08, 97b/09, 98a/01, 98a/10, 98b/02, 98b/02, 98b/10, 99a/01, 99a/03, 99a/05, 99a/11, 99b/03, 99b/03, 99b/06

bar t.- ur 51a/04, 51a/09

ḫarāb t.- ur 66a/05

t.- urlar 70a/05, 74a/03, 74b/04, 79a/04, 80a/06, 80a/08, 80a/08, 82a/01, 89a/04

2. durmak, beklemek

t. -ar 58b/02, 64b/01, 65a/12, 82b/14, 87b/15,

t. -ġan 82b/01

t. -ġanı 55b/02

t. -ġay 94b/14

t. -mas 58a/13

t.- up 61a/01, 72b/12, 77b/08, 99b/05

t.- updur 63a/11, 76b/04, 99b/08

3. devam etmek, sürerlik birleşik fiili yapar.
-e turar 82b/01,
-e turġan 69a/04,
-p turar 55b/07, 58a/12, 59a/07, 59b/05, 71a/08, 71a/12, 76a/04, 76a/05, 78a/02, 82b/15, 84a/11, 84a/14, 85b/05, 85b/05, 88b/02, 89a/13, 97a/04
-p turarlar 88a/06, 95a/12
-p turdı 73b/07,
-p turġan 63a/05, 65a/06,
-p turġanda 85a/12
-p turġanıda 95a/01
-p turġay 62a/03,
-p turmas 58b/01
-p tursa 55b/14, 83b/05
4. –e başlamak
-ge turdı 76a/14
[=411]

turġur- (<tur-ġur-) durdurmak
t.- up 58b/04
[=1]

turġuz (<tur-ġuz-) durdurmak
t.- ur 90a/06, 90a/07
[=2]

turḳun durgun
t. 63a/03
[=1]

tut- tutmak
t.- ar 51b/04, 56a/07
t.- arlar 65a/02
t.- ġan 85a/05
t.- ḳan 98a/04, 993a/0
t.- maḳḳa 87a/04
t.- sa 90a/11, 90b/02, 90b/10, 91b/07, 93b/01, 96a/06, 96b/12, 97b/14,
99a/02, 99a/08
t.- tı 60a/07
t.- up 55b/14, 67b/03, 82b/15, 83a/06, 83b/04, 87a/08, 88b/15
[=25]

tutuş- tutuşmak
t.- tılar 87a/02
t.- ur 96a/14
[=2]

ṭuyūr (A.) kuşlar
ṭ.+ lar 73a/04
[=1]

tuyuş- duyuşmak
t.- tılar 87a/03, 87a/05
[=2]

tuz tuz
t. 64b/09, 98b/03
t.+ larnı 57a/16
[=3]

tüb dip
t.+ idin 86a/03
t.+ ige 75b/07
t.+ ini 78a/05
[=3]

tüfrüg (*tufuruk*, KYAS, 167.) tükürük
t.+ i 68b/01
[=1]

tüg tüy
t. 68b/12
t.+ leri 57a/07, 89a/06
[=3]

tükel tamamen
t. 99a/07
[=1]

tükür- tükürmek
t.- gen 68b/01
t.- se 97b/12
t.- üp 68b/01
[=3]

türlüg türlü, çeşitli
t. 86b/04
[=1]

tüş- 1. düşmek
t.- er 54b/11, 55a/10, 59b/15, 59b/16, 63b/04, 85a/03, 85a/04, 90a/15
t.- gen 52a/02, 97a/13, 99a/05
t.- gey 68b/02, 77a/11
t.- megey 96b/14
t.- mes 54b/10
t.- se 55a/11, 72a/09, 89b/08
t.- üp 54b/13, 54b/15, 60b/07, 74b/01, 78a/03, 95a/13
2. inmek
t. -gen 74b/04, 86b/02
3. suya dalmak
t. -gen 75b/06
t. -tiler 75a/14
t. -üp 71b/03
[=29]

tüş düş, rüya
t.+ ler 91a/10
[=1]

tüşlen- gecelemek, konaklamak, geceyi geçirmek
t.- mey 85b/07
[=1]

tüşür- (<tüş-ür-) indirmek
t. 85a/01, 85a/05, 89b/12
[=3]

tütün duman
t. 54a/07, 83a/13, 94a/04
[=3]

tüz düz, ova
t.+ de 70b/13
[=1]

tüzel- düzelmek
t.- ür 59b/15
[=1]

tüzük düz
t. 63b/12
[=1]

Türk Türk
t. 80a/05
t.+ dürler 80b/03
t.+ ler 80a/06
[=3]

U

uç uç
u. (uc) 92a/14
[=1]

uçur- uçurmak
u.- ġay 77b/03
u.- up 59a/12, 59a/15, 61a/05
u.- ur 57b/07
[=5]

‘ūd (A.) müzik aleti, ud
‘ū. 84a/10
[=1]

oġurluḳ hırsızlık
u.+ nı 81b/06
[=1]

ula- ulaştırmak
u.- rlar 98a/08
[=1]

ulaġ at, deve, öküz gibi yük taşıyan hayvan

u. 84b/10
[=1]

ulan- bağlanmak, eklenmek.
u.- ur 65b/03
[=1]

'ulemā (A.) alimler
'u. 79a/04
[=1]

uluġ büyük, ulu, yüce, değerli
u. 52b/02, 54a/11, 54a/14, 61a/06, 63b/17, 69b/02, 72b/01, 73b/07, 75a/09, 84a/02, 86a/12, 87b/01, 87b/05, 87b/05, 87b/06, 87b/13, 89b/09, 91b/02, 94a/14, 94b/02
u.+ lardın 86b/01
u.+ ları 98a/07
u.+ rakı 51a/12
u.+ raḳı 82a/04
[=24]

uluġluḳ büyüklük, yücelik
u.+ ı 91b/10
[=1]

'ulvī (A.) yüksek, yüce
'u.+ niñ 51a/12
[=1]

'umḳ (A.) derinlik
'u. 78a/05
[=1]

umūr (A.) işler, uğraşlar
u. 100a/06
[=1]

'unṣur (A.) unsur, eleman
'u.+ ı 61b/06
[=1]

'ūr (A.) çıplak, soyunmuş
'ū. 91a/13
[=1]

ur- vurmak
u.- ar 75a/05
baş u.- ar 54a/08
baş u.- arlar 51a/05, 60a/05
baş u.- dılar 53b/13
u.- sa 51a/08, 96a/13, 96a/13
u.- sun 100b/06
u.- up 100b/08
[=10]

uruġ tohum, çekirdek
u.+ ıça 92a/08
[=1]

uruġluḳ vurulu, çakılı
u.+ dur 65a/04
[=1]

uruş vurma, vuruş
u.+ ġa 69a/07
[=1]

uşaḳ küçük
u.+ larını 91a/09
[=1]

uşat- küçültmek, bölmek
u.- sa 88b/06
u.- ur 70b/12
[=2]

uşol işte, o, bu, tam bu
u. 52b/02, 57a/14
[=2]

uva yuva
u. 88a/04
u.+ sıda 92a/04
[=2]

uzat- uzatmak
u. 53b/04
[=1]

uzatu (uza-tu) uzunluk
u.+ sı 63a/04, 63a/05

[=2]
uzun uzunluk
u. 57a/07, 61a/07, 61a/08, 80a/13, 82a/01, 85b/03
u.+ ı 63b/11, 64b/07, 66a/03, 75b/012, 80a/09
u.+ ını 62b/16
[=12]
uzunluġ uzunluk → **uzunluḳ**
u.+ ı 60b/04, 85a/07
[=2]
uzunluḳ uzunluk → **uzunluġ**
u.+ ı 70a/10
[=1]

Ü

üç üç
ü. 52b/08, 53a/10, 54a/15, 54b/01, 55b/02, 55b/17, 58b/09, 58b/11, 63a/07, 67a/10, 74b/01, 75a/01, 76b/10, 78b/01, 80b/04, 80b/06, 80b/07, 80b/11, 80b/12, 80b/13, 84a/12, 89a/08, 89a/09, 89a/09, 89a/11, 90a/04, 99b/02
ü.+ i 56a/01
[=28]
üçün için
ü. 100b/13, 53b/11, 73a/09, 76b/02, 78b/07, 79a/02, 81b/10, 82a/13, 89b/04, 90a/13, 92b/05
[=11]
üçünçi üçüncü
ü. 55b/10, 61a/12, 78a/09, 79b/11, 80a/14
[=5]
ümm (A.) anne
ü.-’l cibāl 82b/14
[=1]
ümmīd (F.) umut
ü. ḳıl- 85a/03
[=1]
ün ses
ü. 97a/04
ü.+ i 55a/09, 64b/13, 68b/10, 85b/04
ü.+ ini 55a/15
ü.+ ī 71a/12, 92a/14
ü.+ ler 64b/13, 82b/07
[=10]
ün- 1. (bitki) bitmek, büyümek, yetişmek.
ü.- mes 86a/02
2. zıplamak, havaya doğru hareket etmek.
ü.- üp 90a/09, 91b/11, 98a/11
[=4]
ündür - 1. (bitki) bitirmek, büyütmek, yetiştirmek
ü.- sün 61b/02
güşt ündür-: yaranın kabuk bağlaması.
ü.- ür 98b/07
[=2]
üst üst
ü.+ ide 51a/13, 51a/14, 51a/14, 56a/03, 69b/08, 75a/02, 82b/13, 92a/02
ü.+ üge 52b/05
ü.+ üñge 56a/12
[=11]
üstünide üzerinde
ü. 64b/01, 77a/03, 87b/02, 87b/14, 88a/02
[=5]

üstün üstün
ü. 97a/15
[=1]
üstüḫᵛān (F.) kemik
ü.+ ı 94b/02, 98a/08
ü.+ ları 66b/13, 78a/04
ü.+ larını 94a/15
[=5]
üşkü vurma
ü. ḳılsa 51a/08
[=1]
üz- kesmek, koparmak
ü.- üp 77b/07
[=1]

V

vāhim (A.) kuruntulu
v. 97b/10
[=1]
vaḥy (A.) vahiy
v. 54a/02
[=1]
vāḳ (F.) sabahları çiçek açan, akşamları çiçekleri solan, meyveleri çeşitli hayvanlara benzeyen bir ağaç türü
v. 76a/03
[=1]
vāḳı'a (A.) olan, meydana gelen
v. 51b/13
v.+ dur 100a/03
v.+ larını 87a/03
v.+ sını 70b/10, 71a/03, 76a/06
[=6]
vaḳt (A.) vakit
v. 51b/06, 57b/14, 95b/06, 95b/06
v.+ da 57a/12, 59b/05, 59b/06, 62a/03, 62a/03, 66b/03
v.+ ı 85a/10, 88a/05
v.+ ıda 57b/11, 95b/02, 95b/11
v.+ ī 69b/02, 84b/13, 95a/10
[=18]
vallāhü a'lem bi'ṣ-ṣavāb (A.) doğruyu en iyi bilen Allah'tır
v. 76a/09, 89a/13
[=2]
vaṣf (A.) nitelik, özellik
v. 82a/04
[=1]
ve (A.) ve bağlacı
v. 51a/02, 52a/07, 52a/10, 52a/14, 52b/11, 52b/16, 53a/02, 53a/06, 53a/13, 53a/13, 53b/03, 53b/06, 53b/06, 53b/10, 53b/12, 53b/15, 54a/03, 54b/01, 54b/03, 54b/04, 55b/10, 55b/10, 56a/09, 56b/05, 56b/08, 56b/12, 57a/01, 57a/11, 57b/12, 58a/06, 58a/06, 58a/11, 58a/11, 58b/04, 59a/08, 59b/04, 59b/10, 60a/10, 60a/17, 60b/01, 60b/04, 60b/09, 60b/09, 60b/15, 61b/03, 61b/09, 62a/06, 62a/16, 62b/05, 62b/16, 64b/04, 65b/03, 65b/03, 65b/07, 66a/01, 67a/02, 67a/04, 67a/08, 67a/12, 67a/12, 67b/04, 67b/07, 67b/10, 67b/11, 68a/05, 68a/05, 68a/12, 68b/09, 69a/03, 69a/08, 69a/09, 69b/14, 70b/01, 70b/03, 70b/03, 71a/01, 71a/08, 71a/08, 71a/11, 71a/11, 71b/10, 72a/04, 72a/05, 72b/12, 73a/04, 73a/14, 73a/14, 73b/07, 74a/01, 74a/04, 74a/13, 74b/07, 74b/11, 75a/08, 75a/10, 75b/05, 76a/02, 76a/03, 77a/08, 77a/09,

77a/12, 77b/01, 77b/10, 77b/11, 78a/02, 78b/06, 79a/03, 79a/03, 79a/03, 79a/04, 79a/15, 79b/03, 79b/05, 79b/09, 79b/15, 80a/05, 80a/07, 80a/14, 80a/14, 80a/14, 80a/15, 80b/01, 80b/01, 80b/05, 80b/08, 80b/08, 80b/08, 80b/11, 80b/12, 81a/05, 81a/07, 81a/09, 81a/10, 81a/10, 81a/11, 81a/12, 81a/12, 81a/13, 82a/14, 82b/05, 82b/07, 82b/09, 83a/01, 83a/08, 84a/10, 83b/10, 84a/10, 84a/10, 84a/11, 84a/13, 84b/01, 84b/01, 85a/14, 86a/01, 86a/12, 86a/13, 86a/13, 86b/03, 86b/03, 86b/14, 86b/14, 87b/03, 87b/03, 87b/03, 87b/04, 87b/04, 88a/12, 88a/16, 88b/01, 88b/07, 89a/06, 89a/06, 89a/07, 90a/09, 90b/03, 90b/04, 90b/05, 90b/11, 90b/14, 91a/08, 91a/14, 91a/14, 91a/14, 91a/14, 91a/15, 91a/15, 91a/15, 91a/15, 91b/07, 92b/01, 92b/03, 93a/11, 93b/15, 94b/07, 94b/09, 95b/04, 95b/05, 95b/15, 96b/04, 96b/08, 97a/09, 97b/16, 98a/04, 98b/05, 98b/10, 100a/01, 100a/08, 100a/09, 100a/09, 100a/09, 100a/12
[=212]

vebā (A.) kolera, veba
v. 57a/12, 57b/01
[=2]

vech (A.) yol
v. 57a/12, 67a/15
[=2]

velī (F.) ama, fakat, ancak
v. 53a/10, 63b/06, 90b/13
[=3]

vesvāslıḳ (A.+T.) vesvese, vehim, korku, iç sıkıntısı
v.+ ını 92b/14
[=1]

veş (F.) iyi, güzel
v. 87b/03
[=1]

veyā (F.) veya, yahut, ya da
v. 64a/05, 77a/05, 95b/12
[=3]

vilāyet (A.) vilayet, kent
v.+ ide 59a/17, 65b/04
v.+ leri 89a/02
[=3]

vīrān (F.) yıkık, harap
v. et- 59b/12
[=1]

vuḥūş (A.) vahşi hayvanlar
v. 73a/04
[=1]
[=5]

vücūd (A.) varlık
ʻālem-i v.ġa keldiler 51b/05
v. keldiler 51b/10
[=2]

vüzerā (A.) vezirler
v.+ lar 100a/07
[=1]

Y

yā yahut, veya
y. 52b/12, 52b/12, 52b/12, 52b/12, 56b/01, 57a/09, 67a/04, 67a/05, 67a/05, 67a/05, 69a/14, 77b/02, 77b/02, 94b/11, 95b/06, 97b/12, 97b/12

[=17]

yād (F.) anma, hatırlama
y. ḳıl- 83a/11
[=1]

yada yada taşı
y. 91a/01
[=1]

yād-gārī (F.) hatıra
y. 51a/02
[=1]

yādlan- (F.+T.) anmak, hatırlamak
y.- dılar 99a/13
[=1]

yaġ- yağmak
y.- ar 60b/14, 62b/07, 72b/13, 91a/04
y.- ıp 55b/05, 59b/14, 71b/10, 84a/13
y.- ḳay 62b/02
y.- maġay 60b/16
y.- mas 73a/03
y.- masa 72b/10
y.- sa 62b/09, 64b/08, 95a/12
[=15]

yaġdur- (<yaġ-dur-) yağdırmak
y.- up 59b/10
y.- ur miz 59b/11
[=2]

yaġı düşman
y.+ dın 79b/01
[=1]

yaġın (yaġ-ın) yağış
y. 60b/16, 87b/15, 87b/15
y. bol- 60b/13
y.+ lar 73a/03, 91a/03
[=6]

yaġış (<yaġ-ı-ş) yağış
y.+ ġa 59b/14, 72b/14
[=2]

yaḫşı güzel, iyi
y. 51a/11, 55b/10, 62a/01, 70b/08, 76b/12, 81a/08, 81b/10, 81b/16, 83a/10, 84b/03, 87a/12, 87a/13, 87a/14, 89a/02, 89a/04, 91a/10, 93b/12
y.+ ġına 74b/04
y.+ raḳ 93b/14
y.+ raḳı 92b/05
y.+ sı 62a/02, 62a/10
[=22]

yaḳ- yakmak
y.- sa 84b/08
[=1]

yaḳa yaka, kıyı
y.+ ġa 77a/08
[=1]

yaḳın yakın
y. 55b/02, 59b/01, 65a/13, 68b/05, 69b/12, 78b/06, 85a/08, 88a/08, 89a/13
y.+ ġına 85b/05, 85b/14
y.+ raḳ 85b/12
[=12]

yāḳūt yakut, değerli bir taş
y. 63a/08, 98b/10, 98b/15
y.+ lar 86a/09
y.+ larnı 86a/10
[=5]

yalagaç çıplak → **yalañgaç**
y. 89a/05
y. bol- 53b/08
[=2]

yalañgaç çıplak → **yalagaç**
y. 80a/08

[=1]

yalġan yalan, sahte

y. 54a/01

[=1]

yalġuz yalnız

y. 81b/07

[=1]

yama- yamamak

y.- rlar 66a/01

[=1]

yaman kötü, fena

y. 52b/10, 54b/06, 55b/01, 57b/05, 60a/07, 62a/01, 67b/13, 68b/08, 69b/02, 70a/13, 80a/12, 84a/03, 91a/04

y.+ ı 55b/10

y.+ ını 51a/11, 81a/09

y.+ raḳı 62a/04

[=17]

yamanlıḳ (F.+T.) kötülük

b. 96a/03

[=1]

yamġur yağmur

y. 55b/05, 62b/02, 64b/08, 72b/08, 72b/10, 73a/05, 84a/13, 95a/12, 95a/13

y.+ da 86a/10

y.+ lar 59b/10, 71b/10, 72b/13

[=13]

yan- dönmek

y.- almas 84b/01

y.- ar 97a/14

y.- arlar 59b/02

y.- dı 85a/12, 92b/03

y.- dılar 66b/09, 75b/09

y.- duḳ 60b/01

y.- durur 85b/12

y.+ ġıl 75b/08

y.- ıp 100a/15, 51b/13, 52a/06, 52b/13, 53a/08, 54b/15, 58b/01, 63a/15, 63b/03, 65b/13, 76a/05, 77a/11, 85a/10, 85b/09, 85b/10

y.- maġay sėn 63a/13

y.- maḳ 66b/03

y.- urda 66b/05

[=27]

yan yön, taraf

y. 58b/03, 58b/03, 66a/12

[=3]

yandur- yakmak

y.- up 89a/10

[=1]

yanış- (<yan-ı-ş-) birlikte dönmek

y.- tılar 87a/10

[=1]

ya'ni (A.) yani, uzun lafın kısası

y. 100b/13, 59b/08, 61a/16, 61b/17, 62b/06, 63a/13, 78b/14

[=7]

yapyaşıl yemyeşil

y. 98a/11

[=1]

yār (F.) dost

y. 82b/03

[=1]

yar- yarmak

y.- ıp 93a/05

[=1]

yaraġat (*yarḳanat*, KYAS, 365.) yarasa

y. 89a/11

[=1]

ye:re:ḳān (A. Steingass, 1530.) sarılık hastalığı

y. 92a/01, 96b/13

[=2]

yaraş- yaraşmak, uygun düşmek

y.- a 79b/05

y.- ur 92b/06, 92b/07

[=3]

yarat- yaratmak

y.- alġay 79a/01

y.- ıp 81b/02, 81b/03, 81b/04, 81b/06, 81b/07

y.- ıpdur 94a/03, 94b/06, 94b/07

y.- ḳan 53a/05

y.- tı 56b/11, 62a/12, 79b/04, 79b/04

y.- tım 51a/01, 55b/12, 79a/01, 79a/02, 79a/02

y.- tuḳ 82a/14

[=20]

yarım yarım

y. + ı (yarmı) 55b/04, 69a/02, 69a/03, 77a/07

y. + ısı (yarmısı) 55b/04,

[=5]

yarlıḳ (YUTS, 460; KYAS, 365.) dağlık arazi

y.+ larda 58b/12

[=1]

yaruġluḳ aydınlık

y.+ ġa 66b/09

[=1]

yaş 1. yaş, göz yaşı.

y.+ ları 99a/15

2. genç.

y. 63b/10

[=2]

yaşıl yeşil

y. 55b/03

[=1]

yaşun- saklanmak, gizlenmek

y.- sa 71a/10, 71a/13

[=2]

yaşur- saklamak, gizlemek

y.- up 91b/09

[=1]

yat- yatmak

y.- adur 74a/06

y.- almas 84b/01

y.- alsa 84b/01

y.- ar 56a/06

y.- arlar 95b/09

y.- ıpdur 84a/02

y.- ḳan 56a/06

y.- ḳanıda 92b/10

y.- sa 91a/10

[=8]

yavaşlıḳ yavaşlık, sakinlik

y.+ nı 81b/05

[=1]

yavut- (*yavutmaḳ*, "yanına sokmak" YUTS, 462.) yaklaşmak, yakın olmak

y.- madı 59b/03

y.- mas 59b/01

[=2]

yavuḳ yakın

y. 59b/03

[=1]

yayla- yaylaya çıkmak

y.- mas 59b/02

[=1]

yaylaġ yayla, yazlık yer

y. 57a/03

[=1]

yaz yaz

y. 57b/16, 59b/04, 66a/01, 67b/10, 71a/08, 71a/11, 86a/01, 88b/01, 98b/02
[=9]

yazlıḳ yaz mevsimi
y.+ da 64a/02, 85a/08
[=2]

ye- yemek
y.- diler 51b/14
y.- mey 51b/14, 52a/03, 52a/03, 55a/15, 84b/05
y.- p 52a/02, 83a/07, 84b/06, 85b/09, 95b/05
y.- rler 73a/05
y.- se 63b/09, 92b/13, 96b/15
y.- seler 98b/08
[=15]

yehūd (A.) yahudiler
ḥacer-'ül y. 91b/10
[=1]

yek (F.) bir, tek
y. 62b/06, 79a/04, 81b/09
[=3]

yekke (F.) ayrı
y. 62a/17, 62b/06, 79a/04
[=3]

yek-pāre (F.) tek parça, bütün
y. 67a/14
[=1]

yek-reng (F.) tek renk
y. 68a/07
[=1]

yeksān (F.) eşit, bir
y. 61b/09
yer-bile y. ḳıl- 61a/11
[=2]

yel yel, rüzgar
y. 56b/07, 56b/09, 58a/01, 58a/02, 58a/02, 58a/03, 58a/06, 67a/06
y.+ din 57b/03
y.+ ge 56a/11
y.+ lerdin 58a/02
[=11]

yelsiz yelsiz, rüzgarsız
y. 56b/07
[=1]

yene yine, tekrar
y. 52a/11, 52a/12, 54b/04, 54b/08, 55b/16, 55b/16, 57b/05, 60a/09, 60a/10, 61b/11, 63a/02, 63a/04, 63a/15, 63a/16, 63b/02, 64a/07, 64a/13, 64b/09, 64b/15, 65a/01, 65a/01, 65a/12, 66a/02, 66a/07, 66a/08, 67a/15, 67b/01, 67b/01, 69b/12, 71a/02, 71a/06, 71a/10, 71a/13, 72a/14, 72a/14, 72b/03, 72b/03, 75a/07, 75a/08, 75b/05, 75b/09, 76a/05, 78a/08, 79a/10, 79a/12, 79a/12, 79a/13, 79a/13, 79a/14, 79a/15, 79a/15, 79b/01, 79b/02, 79b/03, 79b/08, 79b/08, 80b/05, 80b/05, 82a/03, 84a/13, 84b/06, 85a/10, 87a/09, 87b/11, 88a/07, 88a/07, 88b/06, 89a/12, 93a/11, 93a/11, 93a/12, 95a/14, 95b/02, 95b/02, 95b/03, 97a/12, 97a/16, 97a/16, 97a/16, 99b/15
[=80]

yer yer, yeryüzü
y. 56b/08, 58a/15, 58a/16, 62b/02, 68b/08, 76b/07, 78b/15, 80a/02, 82a/11, 82a/12, 87b/04, 91a/04, 99a/15
y.-bile yeksān ḳıl- 61a/11

y.+ de 51b/02, 52b/01, 52b/06, 54a/05, 55a/08, 56b/06, 56b/06, 56b/07, 57a/03, 57a/13, 58b/08, 60a/07, 61a/13, 65b/01, 67b/01, 68a/01, 68a/01, 70a/11, 70a/13, 70b/12, 71b/07, 72a/11, 74a/09, 83a/09, 83b/11, 83b/13, 84b/06, 87a/08, 93a/01, 93a/04, 93b/04
y.+ dedür 52b/03
y.+ din 100b/09, 52a/07, 52b/08, 59a/01, 63a/08, 63a/13, 72a/14, 74b/02, 85b/12, 85b/14, 86a/09, 97a/07, 98b/03, 98b/04
y.+ ge 51b/14, 52a/03, 52b/09, 54a/07, 54b/10, 54b/11, 59a/12, 60a/16, 62a/16, 62a/17, 67b/01, 68b/10, 69b/15, 71b/12, 73a/12, 74a/03, 76a/13, 82b/02, 84b/01, 88b/02, 90b/11, 96b/10, 97a/07, 97a/14, 98a/09, 99a/06, 99a/14, 99b/05, 99b/11
y.+ i 63a/05, 72a/06, 80a/10, 80a/11
y.+ imizde 52a/02
y.+ ī 93b/09
y.+ īge 99b/07
y.+ ler 61b/02, 93a/05
y.+ lerde 65b/07, 93a/13
y.+ lerge 57b/05, 67a/10
y.+ leri 87a/14
y.+ leridin 57a/06
y.+ lerni 70a/14, 82b/10
y.+ lerniñ 61a/12
y.+ ni 52b/04, 79b/04, 88b/01
y.+ niñ 51a/13, 55b/04, 62b/03, 64b/04, 82a/07, 82a/11, 82a/14, 89a/02,
95a/01, 95a/06, 98a/06
[=121]

yereḳān yerekan taşı, sarılık hastalığını iyileştirdiğine inanılan taş
y. 92a/02
seng-i y. 91b/14
[=2]

yet- yetmek, ulaşmak
y.- er 51b/01, 63b/02, 75a/08, 76a/10, 81a/05
y.- gende 65b/02, 72a/03, 74b/08, 74b/09
y.- gey 68b/10
y.- ip 53a/01, 74b/13
y.- medi 65a/01, 70a/08
y.- megünçe 86b/05
y.- mes 71a/01, 81a/07, 99a/06
y.- ti 54a/13, 69b/01, 75a/06
y.- tiler 66b/10
[=23]

yetkür- ulaştırmak
y.- diler 53b/08
[=1]

yetinçi yedinci
y. 80b/02, 89a/14
[=2]

yetiş- ulaşmak
y.- tiler 86b/15
[=1]

yetmiş yetmiş
y. 63b/04, 88a/11
[=2]

yetti yedi
y. 66a/03, 68b/07, 69a/12, 71a/02, 71a/02, 78b/11, 80a/02, 81a/06, 89a/01,
95a/14
[=10]

ye'cūc kısa boylu kavim
y. 60b/11, 60b/11, 80a/05
[=3]
yıġ- yığmak
y.- dı 54a/14
[=1]
yıġaç ağaç
y. 69a/04, 80b/03
y.+ da 97b/11
y.+ dın 80a/07
y.+ ġa 51a/08
y.+ ı 72a/07
y.+ ḳa 96a/13
y.+ nı 51a/08, 69a/05, 70a/08
[=10]
yıġıl- yığılmak
y.- ıp 67b/12
y.- ur 98b/03
[=2]
yıġla- ağlamak
y.- dılar 99a/15
y.- ġan 97a/04
y.- rlar 65a/08
y.- ydur 76b/04
[=4]
yıġlaş (<yıġ+la-ş-) ağlayış, ağlama
y.+ ḳa 64a/14, 76a/14
y.- ıp 87a/06
[=3]
yıl sene, yıl
y. 52b/06, 71a/02, 71a/02, 71a/05, 71a/06, 77b/08, 78b/01, 85b/09
y.+ da 85a/07, 89a/09, 98a/07
y.+ dın 70b/05
y.+ ġa 61b/14, 70b/05
y.+ ı 78a/09, 78a/12
[=16]
yılan yılan
y. 84a/02, 90b/11, 98a/04
y.+ ı 90b/07
y.+ lar 89b/07, 89b/10
y.+ ları 84a/06
y.+ nı 83b/09
[=8]
yıraḳ uzak
y. 59a/14
y.+ dın 89a/12, 99a/07
y.+ ḳa 59a/16, 77a/15, 77b/01
[=6]
yigirme yirmi
y. 57a/13, 63b/15
[=2]
yigit yiğit
y. 66a/13
[=1]
yigne iğne
y. 92b/15
[=1]
yoḳ yok
y. 100b/02, 55b/10, 56b/06, 56b/06, 56b/06, 56b/08, 59a/09, 63a/16, 66a/07, 67a/14, 68a/01, 69b/12, 72b/07, 89a/11, 89b/06, 92b/08
y.+ dur 51a/10, 70a/07, 78b/10, 82b/05, 90a/14, 97a/10, 98a/15
y. et- 60a/01
y.+ ıda 61b/14
y. ḳıl- 54a/10
y.+ tur 56b/10, 60a/03, 83a/04
[=29]
yoḳal- yok olmak
y.- mas 86a/04
[=1]
yoḳḳarı yukarı

y. 62b/01
[=1]

yoḳla- yoklamak, aramak
y.- p 85a/13
[=1]

yol yol
y. 66b/07, 78b/10
y.+ ġa 51b/15
y.+ ı 93a/05
y.+ ları 68a/04
y.+ larıdın 96b/04
[=6]

yola- (*yolimaḳ*, YUTS, 470.) yaklaşmak, yakınlaşmak
y.- yalmaslar 68b/05
[=1]

yolbars arslan, kaplan
y. 93a/07
[=1]

yörgen- (*yörgimek*, YUTS 471.) sarınmak, üzerine giymek
y.- ip 88b/03
[=1]

yörü- yürümek
y.- gil 65b/08
y.- mekke 58b/08
y.- mes 84b/06
y.- mesler 95b/08
y.- p 61a/10, 67b/01, 67b/01, 79b/12, 79b/15, 85b/08
y.- r 54b/05, 57a/02, 57a/03, 63a/01, 63a/10, 63b/07, 63b/16, 65b/06, 65b/12, 69a/12, 69a/14, 83a/15, 85a/11
y.- rler 52b/11, 58b/13, 86b/08, 89a/05, 92a/14, 95b/03
y.- r sėn 65b/07
y.- se 61a/11, 68b/01
y.- tüp 61b/15
y.- y 63a/05
y.- ydür 56a/04
y.- yelmegey 67a/15
[=36]

yörüş (<yörü-ş) yürüme, yürüyüş
y.+ ininĝ 85a/14
[=1]

yörüt- yürütmek
y.- üp 58b/03
[=1]

yu- yıkamak, temizlemek
y.- ġan 70a/05
[=1]

yulduz yıldız
y. 51b/07
[=1]

yumalat- (yumala-t, *yumalaḳ*, "yuvarlak" ÇUASV, 237.) yuvarlamak
y.- ıp 73b/14
[=1]

yumşaḳ yumuşak
y. 97b/02, 98a/02
[=2]

yumur- yumup yuvarlak yapmak
y.- ur 57b/06
[=1]

yurt yurt, vatan
y.+ ıġa 77b/08
[=1]

yut- yutmak
y.- up 65b/15
[=1]

yük yük, hamile kadının henüz doğmamış bebeği
y.+ idin 91b/04

[=1]

yünçi inci
y. 95b/07
[=1]

yürek gönül, kalp
y.+ ge 90a/01, 90a/08
y.+ ke 97b/03
y.+ ler 91a/04
y.+ ni 92b/13, 97b/07
[=6]

yüz 1. yüz, sayı adı
y. 52b/06, 63a/04, 63a/04, 63a/07, 63b/15, 66a/03, 66a/04, 67b/05, 67b/09, 68a/11, 74b/13, 76b/10, 80a/03, 85b/14, 89a/01, 91b/01, 97a/05, 99b/02, 99b/03
y.+ i 78a/13,
2. yüz, çehre.
y. 58a/10
y.+ i90b/04
y.+ üñgizler 78a/14
y.+ ümiz 78b/03
3. üst
y.+ i 64b/01,
y.+ ide 62b/02,
y.+ idin 75b/10
y.+ ige 95a/11, 95a/14, 95b/07
y.+ ini 78b/15, 80a/02, 82a/11,
4. bir nesnenin dışı
y.+ i 90a/13,
y.+ ide 74a/05
y.+ ini 90a/14
[=36]

yüz- suda yüzmek
y.- megey 63a/09
[=1]

yüzük yüzük → **yuzuḳ**
y. 91b/06, 93b/01, 96b/09
y.+ ke 90b/01, 91b/05, 98a/03
y.+ ni 90b/02, 96a/06, 96b/09
[=9]

yüzüḳ yüzük → **yüzük**
y. 95b/15

[=1]

Z/Ẓ/Ż

ẓabt (A.) tutma, ele geçirme
ẓ.+ ıñgda 100a/06
[=1]

zāc (A.) demirsülfat
z. 94b/08, 94b/10, 94b/12, 95a/02, 95a/05
[=5]

ża'f (A.) hastalık, zayıflık, güçsüzlük
ż.+ ıġa 96b/13
ż.+ lar 57b/03
ż.+ larġa 58a/05
[=3]

za'ferān (A.) safran
z.+ nı 91b/15
[=1]

zaḫm (F.) yara
z.+ ıġa 88b/07
z.+ īlarıġa 88b/08
[=2]

ẓāhir (A.) görünen, ortaya çıkan
ẓ. bol- 55b/05, 55b/09
[=2]

ża'īf (A.) zayıf
ż. 81b/14
[=1]

ẓāli:m (A.) zulmeden
ẓ.+ raḳ 58a/06
[=1]

zamān (A.) zaman
z. 79b/01
z.+ ġaça 52a/11
z.+ da 100b/01, 86a/14
z.+ ıda 75b/06
[=5]
zamāne (A.) zaman, devir, çağ
z.+ niñg 100a/13
[=1]
żarar (A.) zarar, ziyan
ż.+ ı 71a/01
ż. ḳıl- 62a/08
[=2]
zārī (F.) ağlama, inleme
z. ḳıl- 82b/07
[=1]
zārīlıḳ (F.+T.) ağlayış, ağlama
z. 53a/06, 61a/09
z. ḳıl- 73b/12, 76b/02
[=4]
zāt (A.) kişi
z.+ ġa 62a/07
z.+ ī 51b/09, 77a/02, 84a/15
[=4]
zātü'l-cenb (A.) akciğer iltihabı
z. 58a/04
[=1]
zātü'l-gürde (A.) böbrek iltihabı
z. 58a/04
[=1]
zātü'rri'e (A.) zatürre, akciğer iltihabı
z. 58a/04
[=1]
żāyiʿ (A.) kaybolan, kayıp
ż. ḳıl- 54b/07
[=1]
zeber (F.) üst
zīr ü zeber bolur 83a/01
[=1]
zeber-dest (F.) üstün
z. ḳıl- 94a/07
[=1]
zebūn (F.) düşkün
z. bol- 51a/12, 92b/09, 94b/10
z. ėr- 100b/03
z.+ raḳ 53a/05
[=5]
ẕeheb (A.) altın
ẕ. 92b/03
[=1]
zehr (F.) zehir
z. 55a/12, 79b/03, 92b/01, 96a/04
z.-i ḫurde 90b/09
z.-i ḳātīl 77b/14, 93b/10
z.-i terīr bol- 74a/04, 77b/11, 89b/11
z. bol- 62a/06, 62a/07, 69b/15
z.+ i 90b/12
z.+ ni 92b/02
[=15]
zehr-gār (F.) zehirli
z. ḳıl- 84a/05
[=1]
zehrlig (F.+T.) zehirli
z. 90b/10
[=1]
zem-istān (F.) kış
z.+ da 64a/02
[=1]
zemīn (F.) yer
z. 80b/09
z.+ de 57a/05, 65a/03, 79b/14, 83b/12
[=5]

zengār (F.) göz taşı
z.+ ġa 98b/09
[=1]
zenān (F.) kadınlar
z. 89a/07
[=1]
zer (F.) altın
z. 100a/01, 52a/14
[=2]
zer-dār (F.) zengin
z. 92b/08
[=1]
zer-dārlıḳ (F.+T.) zenginlik
z. 81b/05
[=1]
zerre (A.) zerre, parçacık
z. 51b/11
z.+ gine 100a/10, 58a/15, 59a/06
[=4]
zevraḳ (A.) küçük sandal
z.+ çe 63b/16
[=1]
zeytun (A.) zeytin
z.+ ġa 91b/11
[=1]
żımn (A.) iç yüz
ż.+ ıda 51a/04
[=1]
zirā'at (A.) tarım
z.+ leri 72b/13
z.+ lerni 72b/09
[=2]
zirnīḫ (A.) zırnık, arsenik
z. 93b/10
[=1]
ziyāde (A.) fazla, çok
z. bol- 67b/11, 70b/05, 72a/02, 75b/013, 84b/03
z. kel- 70b/10
z. ḳıl- 92b/13
z.+ raḳ 59b/01
[=8]
ziynet (A.) süs
z.+ i 82a/08
[=1]
zībaḳ (A.) civa
z. 97a/02
z.+ nıñ 96a/09
z.+ niñ 96a/10
[=3]
zīr (F.) alt, aşağı
z. 83a/01
[=1]
zīrā (F.) çünkü
z. 55a/06
[=1]
zīrek (F.) kıvrak zekalı
z. 91b/07
[=1]
zor (F.) kuvvet, güç
z. 72b/06
[=1]
ẓulme:t (A.) karanlıklar
ẓ. 89b/03
ẓ.+ de 66a/08
ẓ.+ din 82b/01, 93b/07, 99b/13
ẓ.+ ġa 99b/07
ḳaṣd-ı ẓ. ḳıl- 99b/07
[=7]
zücāc (A.) şişe, cam
z. 93b/10
[=1]
zümürrüd (A.) zümrüt

z. 93b/02, 93b/05, 93b/08

z.+ ni 93b/06

[=4]

Toplam kelime sayısı: 11812

Toplam madde başı sayısı: 2215

Madde Başlarının Dillere Göre Oranları:

Türkçe: 708 / % 31,9

Arapça: 879 / % 39,6

Farsça: 537 / % 24,2

Pehlevice: 4 % 0,1

Arapça + Türkçe: 22 / %0,9

Arapça + Farsça: 15 / %0,6

Farsça + Arapça 23 / % 1

Farsça + Türkçe 28 % 1,2



5. ÖZEL ADLAR DİZİNİ

‘Abdullah Ziyād (<A.) ابدلله زياد I. Yezid zamanındaki Irak valisi

‘a. 51b/04

[=1]

‘Abdülmelik Mervān (<A.) عبدالمليك مروان Emevî halifesi (685-705)

‘a. 73a/12

[=1]

‘Aden (A.) عدن Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti’nin başşehri ve tarihî liman, incileriyle meşhur deniz şehri.

‘a. 72a/04, 80a/14

[=2]

Afrāsiyāb (F.) افراسياب Alp Er Tonga, İran millî destanında İran düşmanı olarak gösterilen Turan hükümdarı

a. 65b/05, 65b/06, 65b/09, 65b/11

[=4]

Afriḳıyye (A.) **افرقيه** Afrika kıtası

a. 80a/15

[=1]

Aḫżar (?)اخضر Cezayir’de bir kaza

a. 62b/15

[=1]

‘Ālī ibn ‘Abdürraḥim (A.) على ابن عبدالرحيم Dağlar kısmında adı geçen râvî

‘ā. 85b/05

[=1]

Alvend (F.) الوند İran’ın Kazvin eyaletinin bir şehri

a. 82a/06

[=1]

Amul (F.) امل İran'ın Mazenderan Eyaleti'nde şehir

kūh-i a. 83b/02

[=1]

Anṭakiye (?) انطاكيه Akdeniz bölgesinde Hatay ilinin merkezi olan şehir

a. 61a/05

[=1]

Aṭvārān (A.) اطواران Okyanusta cinlerle yerleşik dağlık bir ada

kūh-i a. 83b/11

[=1]

‘Avd (A.) **عود**eski bir yol, antik bir yönetim

‘avdī 91a/15

[=1]

Āzerbāycān (?) Asya’nın batısında bulunan tarihi coğrafyanın adı

a. 53a/01, 81a/13

nehr-i ā. 63b/17

[=3]

Baġdād (?) بغداد İslâm dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak’ın başşehri

b. 68a/07

[=1]

Baṣra (?) بصره Irak’ın güneyinde bir şehir

b. 63b/14

[=1]

Bābil (?) بابل Eski Mezopotamya’nın en büyük ve en ünlü şehri

b. 80a/15

çeşme-i b. 64b/09

[=2]

Bāmiyān (?) باميان Afganistan’da bir vilayet

cāh-ı b. 77b/15

[=1]

Bedaḫşān **بدخشان** Kuzeydoğu Afganistan’da bir idari bölge

b. 56b/15, 97a/10

[=2]

Belencer (?) بلنجر Kuzey Kafkasya'da tarihi bir şehrin adı

b. (64b/06)

[=1]

Belḫ (?) بلخ Afganistan'ın kuzeyinde bir şehir ve eyalet

b. 65a/15, 65b/02, 80b/01, 81a/15

[=4]

Belīnās Ḥakīm بليناس حكيم Grek filozofu Apollonius

b. 93a/15

[=1]

Benāgān (?) بناكان Hindistan'da Daya Nehri üzerine kurulmuş şehir

b. 69a/01

[=1]

Benī 'āmīr (A.) **بنى عامر** Âmir b. Sa'saa'nın soyundan gelen kabilenin adıdır. İlk kez altıncı yüzyılda Güney Arabistan'da bulunan bir kitabede okunmuştur

b. 76a/11

[=1]

Benī İsrā'īl (A.) **بنى** اسرائل İsrailoğulları, Kuran'da ve Tevrat'ta Hz. Yakup nesli için kullanılır

b. 100b/02, 100b/03, 54a/09, 87b/10

[=4]

Berde' (F.) بردع İskender devrinde "Kraliçe Noshabh" tarafından yönetilen ülke ve şehir

b. 81a/10

şehr-i b. 58b/10

[=1]

Berṭāş (?) برطاش Volga Irmağı'nın doğusunda bir kavmin adı

b. 63b/03

[=1]

Berṭāyil (F.) **برطايل** Hindistan'da, bir dağından geceleri melodi ve çeşitli enstrüman seslerinin geldiğine inanılan efsanevi bir adanın adı

kūh-i b. 84a/09

[=1]

Buḳrāṭ (A.) **بقراط** Hipokrat

b.-ı ḥakīm 57a/11

[=1]

Bulġar بلغار Bir Türk kenti, bir şehrin adı

b. 63b/01, 63b/02, 74b/08

[=3]

Burus (?) بروس Bursa

b. 68a/12

[=1]

Burūt (?) بروت Burt ya da Burūt, Bağdat yakınlarında bir kasabadır

b. (72a/05)

[=1]

Cem (A.) **جم** Su birikintisi, su kuyusu

'ayn-ü'l c. 67a/02

[=1]

Ceyḥūn (A.) جيحون Ceyhun nehri

c. 65a/14, 65a/15, 65b/02

[=3]

Cūr (A.) Hakikat ve doğru yoldan sapma. AMGM'de Hz. Nuh'un bir kısssasında geçen dağın adı

kūh-i c. 84b/13

kūh-i cūrī 85a/03

[=2]

Cürcān (F.) جرجان İran'da bir şehir

c. 66a/02, 80a/14, 81a/10, 81b/01

[=4]

Çīn (F.) **جين** Çin

ç. 60b/12

deryā-yı ç. 74b/09

pādşāh-ı ç. 84b/09

[=3]

Dāmeġān دامغان İran'ın Kums adlı şehrinin merkezinin adı

d. 68a/14

rīḥ-i d. 58b/07

[=2]

Demāvend (F.) دماوند Hemedan yakınlarında bir dağın ve şehrin adı

kūh-i d. 82a/05, 82a/06, 85b/13, 97a/05

[=4]

Devvār Sürekli dönen

baḥr-ü'l d. 67b/04

[=1]

Dımaşḳ (A.) دمشق İslâm dünyasının önemli tarihî şehirlerinden biri, günümüzde Suriye'nin başşehri

d. 71a/04

[=1]

Dicle (A.) دجله Dicle ırmağı

d. 68a/01, 68a/03, 68a/04, 81a/14

[=4]

Ebū Delf ابو دلف Rüzgarlar kısmında adı geçen râvî

d. 58b/15

[=1]

Ebū Mūsā Eşʿarī (?) ابو موسى اشعرى Danyal Peygamber kıssasında adı geçen bir kişi

e. 70a/11

[=1]

Ebvāb AMGM'da geçen bir dağ adı

cebel-i e. 87b/01

femm-ü'l e. 72a/08

[=2]

Ferīdun افريدون (F.) İran mitololojisinde Dahhâk'ı öldüren padişah

e. 80b/06

→ **ferīdun**

[=1]

Elvend (A.) الوند Hemedan'da yüksek bir dağın adı

e. 83b/01

kūh-i e. 83a/11

[=2]

Endülīs (A.) **اندليس** İspanya

e. 54a/04, 74b/07

cāh-ı e. 78b/05

deryā-yı e. 63a/08

e.+ de 88b/05

[=4]

Ėrdeşīr (F.) ايردشير Eski İran tarihinde kimi hükümdarların adları

ė. 51b/06, 51b/08, 51b/15

[=3]

Erdevīl (F.) اردويل İran'ın otuz bir eyaletinden birinin adı

e. 81a/11

[=1]

Ermeniyye (F.) ارمنيه Ermenistan

e. 81a/12, 81a/15

[=2]

Fārāb (F.) فاراب Türkistan'da bir şehrin adı

baḥr-i f. 72b/04

[=1]

Ferḥād (F.) **فرحاد** Doğu edebiyatında sıkça işlenen Ferhad ile Şirin hikayelerinin erkek kahramanı

f.+ nıñg 86a/12

[=1]

Ferīdun: (F.) فریدون İran mitolojisinde Dahhâk'ı öldüren padişah.

f. 80b/04

[=1]

Fāris (A.) **فارس** İran

f. 71b/13, 71b/14, 80a/15

baḥr-i f. 72b/02

[=2]

[=2]

Fārisī (A.) **فارسی** İranlı, Farsça

f. 63a/06, 91a/15

f.+ niñ 52b/16

[=3]

Fars (A.) **فرس** İran

'ayn-ü'l f. 72b/08

[=1]

Filisṭīn (F.) Filistin

f. 72a/05

[=1]

Fir'avn (A.) Mısır krallarının genel adı

f. 73a/10

[=1]

Furāt (A.) فرات Fırat nehri

f. 72a/03, 72a/06, 81a/14

[=3]

Ġūr (A.) **غور** Havran ile Kudüs arasındaki alçak bölge

ġ. 74b/14

[=1]

Ḥabeş (A.) **حبش** Habeş

ḥ. 63a/01, 72b/02, 80a/11

ḥ.+ ler 80a/04

[=4]

Ḥabeşī (A. + F.) **حبشی** Habeşi, Habeşistanlı

ḥ. 91a/14

[=1]

Ḫalīc خلیج (?) Halīc ya da Halīcan, Ceyhun Irmağı'nın Aral Gölü'ne döküldüğü bölgenin adı

[=1]

Ḫālid ibni Sinān (A.) خالد ابن سنان Hz. Muhammet'in doğumundan kısa bir süre önce ölmüş biridir. Çocuklarının Hz. Muhammet ile görüşmüş sahabe olduğu rivayet edilir

ḫ. 54a/09

ḫ. 54a/11, 54a/13

[=3]

Hām (A.) هام Hz. Nuh'un üç oğlundan birinin adı

h. 80b/11, 81a/01

[=2]

Ḫārezm (F.) **خارزم** Aral gölünün güneyinde bulunan bölgeye verilen ad

nehr-ü'l ḫ. 67b/08

→ **Ḫvārezm**

[=1]

Ḫvārezm (F.) خوارزم Aral gölünün güneyinde bulunan bölgeye verilen ad

ḫ. 65b/03, 70b/04

→ **Ḫārezm**:

[=2]

Ḫarḳān (A.) Bistam'a yakın bir şehir.

ḫ. 67a/02

[=1]

Ḥażar (F.)حضر Hazar gölü, deniz olarak da adlandırılır

ḥ. 63b/03

→ **Ḥazar**

[=1]

Ḥazar (F.) حزر Hazar gölü, deniz olarak da adlandırılır

ḥ. 80b/01

→ Ḥażar

[=1]

Ḥażreti Ādem (A.) **حضرت ادم** İlk insan, Adem Peygamber

ḥ. ‘aleyhis’selām 74b/03, 99a/04, 99a/11

ḥ. peyġāmber ʿaleyhi’sselāmnıñ 86a/06

[=4]

Ḥażreti Cebrāīl (A.) **حضرت** جبرائيل Cebrail, vahiy meleği

ḥ. mihter-i cebrāīl ‘aleyh’isselām

ḥ.+ nı 100b/05

[=1]

Ḥażreti Dānyāl (A.) **حضرت دانيال** Benî İsrail Peygamberlerinden biri

ḥ. peyġāmber ‘aleyhi’sselām 70a/12

[=1]

Ḥażreti Dāvud (A.) **حضرت داود** Davut Peygamber

d.+ nıñ 73b/04

ḥ. ‘aleyh’isselām 99b/01

[=2]

Ḥażreti Ḥamza (A.)**حضرت حمزه** Hz. Muhammet’in amcası

Ḥażreti Emīr Ḥamza Ṣāḥībḳırān:

ḥ. 83a/09

[=1]

Ḥażreti Ḫıżır (A.) **حضرت خضر** Hızır Peygamber, bir inanışa göre bengisuyu içerek ölümsüzleşen ve dara düşenlere yardıma koşan peygamber

ḥ. ‘aleyhi’sselām 66b/07, 100a/02, 100a/04

ḫıżır ‘aleyhi’sselām 75a/12, 75b/02

[=4]

Ḥażreti İskender (Yun. F.+A.) **حضرت اسكندر**

İslâm tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralı

ḥ. 90a/10, 92a/03, 93b/07

ḥ. zülḳarneyn 89b/08

ḥ. pādişāh iskender-i zü’lḳarneyn 79b/11

İskender

i. 100a/03, 100a/04, 100a/11, 82b/01, 82b/08, 82b/11, 99b/07

İskender-i Zülḳarneyn

i. 66a/10

pādişāh iskender

p. 89b/12

ṣaḫre-i zülkayneyn 99b/06

[=15]

Ḥażreti ‘Īsā (A.) **حضرت عيسا** İsa Peygamber

ḥ. ‘aleyhi’sselam 51b/11

ḥ. mihter-i ‘Īsā ‘aleyhi’sselām 51b/05

‘Īsā

‘Ī. 52a/14

mihter-i ‘Īsā

m. 51b/10

[=4]

Ḥażreti İsrāfīl (A.) **حضرت اسرافيل** İslam inancına göre kıyametin kopacağını boru çalarak bildirmekle görevli büyük melek

ḥ. mihter-i isrāfīl ‘aleyh’isselām 99b/04

[=1]

Ḥażreti Meryem (A.) **مريم** Hz. İsa’nın annesi

ḥ. 52a/15

ḥ.+ ge 52a/13

[=2]

Ḥażreti Mūsā (A.) **حضرت موسى** Musa Peygamber

ḥ. ‘aleyhi’sselām 100b/07

ḥ. ‘aleyhi’sselām+ġa 87b/08

ḥ. ‘aleyhi’sselām+nıñg 100b/03

ḥ. ṣalavātullāhi‘aleyhim 100b/10

Mūsā

m.+ da 100b/13

m.+ ġa 100b/06

Mūsā ‘aleyh’isselām

ṣaẖre-i m. 100a/15

[=7]

Ḥażreti Nūḥ (A.) **حضرت** نوح Nuh Peygamber

ḥ. 86b/02

ḥ. ʿaleyhi’sselām+nıñg 80b/10

ḥ. peyġāmber ʿaleyhi’sselām 84b/13

nūḥ

n. 85a/01

nūḥpeyġāmber

n.+ niñg 75b/06

[=5]

Ḥażreti Peyġāmber (F.) **حضرت پيغامبر** Hz. Muhammet

ḥ. ṣallallahüʿaleyhivesellem 83a/10

[=1]

Ḥażreti Süleymān (A.) **حضرت سليمان** Süleyman Peygamber

ḥ.+ nıñg 76b/01

ḥ. ‘aleyhi’sselām 73b/02, 76a/12, 76b/05

ḥ. mihter-i süleymān ‘aleyhi’sselām 73b/10

[=5]

Ḥażreti ʻÖmer Hz. Ömer, dört halifeden ikincisi

ḥ. ibn ẖaṭṭāb 88a/13

ḥ. ibnü’l-ẖaṭṭāb 88a/12

[=2]

Hemmedān (F.) **همدان** İran’da bir şenrin adı

h. 81a/13, 98b/01

[=1]

Hermen (F.) هرمن Sistan’da bir nehrin adı

h. 75b/012, 97a/03

[=2]

Ḫıṭāy (A.) خطاى Kuzey Çin

ẖ. 56b/16, 72b/03, 74b/09, 80b/07

[=4]

Ḥicāz (A.) حجاز Suudi Arabistan’da Hicaz bölgesinin adı

ḥ. 81b/05

[=1]

Hind (F.) هند Hindistan

h. 62b/09, 83b/07, 84a/07, 84b/02, 96a/11

nehr-ü’l h. 75a/04

h. deryāsı 71b/13

[=7]

Hirkend (?) Hindistan’da bir şehir adı

h. 62b/09

kūh-i h. 88b/08

[=2]

Hind-istān (F.) هندستان Hindistan

h. 75a/07, 77b/12, 86a/07, 93a/02, 96b/06

[=5]

Hindī (F.) **هندى** Hindistanlı

h.+ ler 80a/05

[=1]

Ḥilvān (A.) حلوان Şanlıurfa’nın ilçelerinden biri

ḥ. 81a/13

[=1]

Ḫorāsān (A.) خراسان Kuzeydoğu İran'da bir eyalet

ḫ. 81a/11, 81b/01

[=2]

Hūm (F.) هوم Feridun'un soyundan gelen birinin adı

h. 65b/09, 65b/10

[=2]

Hürmüz ibn Ḫusrev (F.) هرمز ابن خسرو Sasani imparatorlarından birinin adı

h. 52a/13

[=1]

'Irāḳ (A.) عراق Ortadoğu'da bir İslâm ülkesi

'ı. 79b/15, 81a/10, 81b/03

[=3]

Īrān (F.) ایران İran ülkesi

ī. 80b/09

[=1]

Īreç (F.) ایرج Feridun'un en küçük oğlunun adı

ī. 80b/06, 80b/10

[=2]

Iṣfahān (F.) اصفهان İran'ın dördüncü büyük şehri ve aynı adı taşıyan eyaletin merkezi

ı. 81a/11, 81a/15

dehen-i ı. 92a/12

→ **Ṣıfahān**

[=3]

İmām Ca'fer-i Ṭayyār Hz. Muhammet'in amcasının oğludur

i. 83b/01

[=1]

İskenderiyye (A.) اسكندريه Mısır'da bir şehrin adı

i. 74b/10, 79b/15

şehr-i i. 74b/14

[=3]

'İsl (A.) عسل Bir cin topluluğunun adı

'i. 91a/15

[=1]

İsmā'īl ibni Aḥmed Ḫorasānī (A.) اسماعيل ابن احمد خراسانى 892-907 yılları arasında hükümet etmiş Samani hükümdarı

i. 60a/05

[=1]

'İsr (A.) عسر Bir şeytan topluluğunun adı

'i. 91a/15

[=1]

Kābil (F.) كابل Afganistan'ın başkenti

k. 98b/10

[=1]

Ḳāf (A.) قاف Hayali bir dağ

kūh-i ḳ. 82b/12

[=1]

Ḳahḳān (F.) İran'da bir şehrin adı

ḳ. 82a/07

[=1]

Ḳazvīn (F.) İran'da bir şehir

ḳ. 67a/02

[=1]

Keyḫusrev (F.) كيخسرو İran mitolojisinde Siyavuş'un oğlu

k. 65b/05, 65b/12, 68b/11, 74a/03

Keyḫusrev ibn Siyāvuş

k. 53a/12

[=5]

Ḳıfṭ (A.) قفط Kıbt ya da Kıft, Mısır'ın tarihi sakinleridir

ḳ. (93b/09)

[=1]

Ḳı:rīn (?)Karīn ya da Kırīn, dördüncü iklimin en ünlü şehirlerinden biridir. Fırat nehrinin geçtiği şehirlerden biridir.

ḳ. (72a/04)

[=1]

Kirmān (F.) كرمان İran'da bir şehir ve bu şehrin merkez olduğu idarî bölge

k. 69a/05, 80a/15, 81a/13

[=3]

Ḳosṭanṭıniyye (A.) قسطنطيه İstanbul

ḳ. 80b/01

[=1]

Ḳubād ibni Firūz (F.) قباد Bir İran kralının adı, Nuşirevan'ın babası

ḳ. 81a/08

[=1]

Kūh-i Başār (?) كوه بصار Hint coğrafyasında, fil büyüklüğünde yılanların olduğuna inanılan dağın adı 84a/05

[=1]

Kūh-i Nūr (A.) Hz. Muhammet'e ilk vahyin geldiği Hira dağının diğer adı

k. 86b/06

[=1]

Kūhistān (F.) Dağlık arazi, Semerkand

k. 69a/01, 82a/01, 82a/07

[=3]

Ḳulzüm (A.) قلزم Mısır'da bir şehir

ḳ. 73a/07

deryā-yı ḳ. 87b/07

[=2]

Māçīn (A.) ماجين Güney Çin

ç. 70b/11

[=1]

Māsīdān ماسيدان (?) Māsīdān ya da Māstīn, Buhara'nın en eski yerleşimlerinden biridir

m. 81a/13

[=1]

Māverāü'nnehr (A.) ماورالنهر Maveraünnehr

m. 78a/12, 81a/14

m.+ de 78b/04

[=3]

Me'cūc (A.) ماءجوج Rivayetlere göre Orta Asya'da bir kavmin adı

m. 60b/11, 60b/11

m.+ ler 80a/05

[=3]

Medāyin (A.) مداين Eskiden Dicle kenarında kurulmuş yedi şehir

m. 81a/10

m.+ ni 80a/01

[=2]

Medīne (A.) مدينه Medine şehri

m. 64b/04, 83a/08

[=2]

Mekke (A.) مكه Kabe'nin bulunduğu kent, Mekke

m. 83a/08

[=1]

Mekrān (F.) مكران İran'da bir şehir

m. 75a/08

[=1]

Meksān (?) مكسان Meks ya da meksān, yedinci iklimin iki büyük yerleşiminden biridir. İçinde birçok alt yerleşimi barındırır. Sakinleri göçebedir

m. 59a/13

[=1]

Melāġa (?) Melāġa ya Melā şekilleriyle geçer. Tirmiz çevresinde boya kökü çıkarılan bir yerin adı

m. 64a/08

[=1]

Merv (F.) مرو Horasan'da bir şehrin adı

m.+ ġaça 80b/01

[=1]

Mıṣr (A.) Mısır ülkesi

m. 58b/04, 62b/04, 62b/04, 81b/06, 88a/08, 92a/10, 93b/08, 93b/12

[=8]

Muʿallī ibni Melāl معلى ابن ملال

Bulutlar kısmında adı geçen râvî

m. 60b/16

[=1]

Muḥammedü'l Ṭayrī محمد الطيرى

Yıldırımlar bahsinde adı geçen râvî

m. 54b/12

[=1]

Mūḳān (F.) **موقان** Azerbaycan'da bir şehrin adı

m. 74b/06

ḳal'a-i muḳannī 58b/09

[=2]

Mūṣīl (A.) موصيل İrak'ta tarihi bir şehir

m. 87a/11

m.+ da 86b/01

[=2]

Nabṭ (A.) nabatîler, kuzey arap yarımadası süryanileri

n. 57a/03

[=1]

Nehrevān (F.) نهروان Mezopotamya'da bir şehrin adı

n. 78a/06, 78a/09

[=2]

Nūşādān (?) Ceyhun Nehri'nin diğer adı. Nuşa, Çingiz Han'ın Maverâünnehr'deki valilerinden biridir

n. 65a/16

[=1]

'Ömer ibn 'Āṣ عمر ابن عاص Dağlar kısmında adı geçen kişi

'ö. 88a/11, 88a/12

[=2]

'Ömer 'Abdü'l'azīz (A.) عمرعبدالعزيز 717-720 yılları arasında hükümet eden Emevi halifesi

'ö. 83a/04

[=1]

Renced (?) رنجد Fergana'da bir şehir

r. 81a/10

[=1]

Rey (F.) رى İran'da bir Orta Çağ şehri

r. 58b/10, 70a/01, 81a/10

[=3]

Rūm (A.) روم Anadolu

r. 69b/05, 72a/04, 74b/12, 80b/01, 80b/08, 88a/02

baḥr-ü'r r. 68a/09

r. 62a/15

neḥr-i r. 62b/08

rūm deryāsı 72b/03

[=10]

Rūmiyye (A.) روميه Anadolu

baḥr-ü'r r. 68a/14

[=1]

Rūs (F.) روس Rusya

nehr-ü'r r. 68a/06

→ **Urus**

[=1]

Ṣa'ālibe (?) Horasan'da bir topluluğun adı

ṣ. 56b/14

[=1]

Sām (A.) سام Hz. Nuh'un oğlu

s. 81a/03

[=1]

Sāmireh (A.) سامره Filistin'in kuzeyinde bir şehir

cāh-ı s. 76b/11

[=1]

Sebelān (F.) سبلان Erdebil yakınlarında bir dağın adı
s. 64b/10
[=1]
Sele (F.) سلم Feridun'un en büyük oğlu
s. 80b/05, 80b/09
[=2]
Ṣemerḳand (F.) ثمرقند Asya'da önemli bir kültür merkezi
ṣ. 79b/15, 81a/14
ṣ.+ da 84a/08
[=3]
Serāndīb (F.) سرانديب Hindistan'ın güneyindeki ada, Seylan, Sri Lanka
s. 80a/10, 80a/11, 97a/10, 97a/11
cāh-ı s. 77a/03
kūh-i s. 82a/06
[=6]
Seyḥān (A.) سيحان Seyhan nehri
s. 69a/14
[=1]
Seylān Seylan, Sri Lanka
kūh-ı s. 54a/01
[=1]
Ṣıfahān (F.) صفهان İran'ın dördüncü büyük şehri ve aynı adı taşıyan eyaletin merkezi
ṣ. 81a/12, 83b/14
→ **Iṣfahān**
[=2]
Ṣīn (A.) صين İskenderiye ve Kûfe yakınlarında bir şehir
ṣ. 80a/14
bilād-ü'ṣ ṣ. 75a/08
[=2]
Sīnā (F.) Mısır'da bir dağın adı
ṭūr- s. 87b/06
[=1]
Sīnān (F.) سينان Efsanevi bir dağın adı
s. 58b/13
[=1]
Sincār (A.) سنجار Musul yakınlarında bir kale
kūh-i s. 86b/01
[=1]
Sind (F.) سند Hindistan alt kıtasında tarihî bir bölge
s. 64b/05, 68a/08
[=2]
Siyām (F.) سيام Semerkand yakınlarında bir dağ
s. 59a/10
[=1]
Siyāvuş (F.) سياوش İran destanlarında bir kahraman
s. 53b/01, 53b/07, 53b/10, 53b/11, 53b/14
[=5]
Şām (F.) شام Suriye'nin başkenti
ş. 59a/17, 80a/14, 81b/04
ḳūh-i ş. 82a/05
[=4]
Şāş (F.) شاش Taşkent, Özbekistan'ın başkenti
ş. 70b/04
nehr-ü'l ş. 67b/10
[=2]
Şīrāz (F.) شراز İran'ın güneyinde bir şehrin adı
ş. 81a/12
ş.+ da 52b/01
[=1]
Şīrūy (F.) شيروى Hüsrev Perviz, Sasani imparatorlarından birinin adı
taḫt-ı ş. 87a/12

[=1]

Şūş (F.) شوش Kuzistan'da bir şehrin adı

ş. 70a/10

[=1]

Ṭaberistān (F.) طبرستان İran'da tarihi bir bölge

ṭ. 54b/13, 65b/03, 67a/01

kūh-i ṭ. 82a/06

[=4]

Ṭaberiyye (F.) **طبريه** İran'da tarihi bir bölge

deryā-yı ṭ.+ ge 63b/17

ṭaberiyye deryāsı 74b/05

[=2]

Ṭabūr (F.) طبور İsrail'de bir şehir

kūh-i ṭ. 88a/01

[=1]

Tāliḳān (A.) تالقان Belh ve Merv arasında bir şehir

ṭ. 66b/11

[=1]

Ṭanca (A.) طنجه Fas'ın güneyinde bir kent

ṭ. 74b/07

[=1]

Ṭarāblīs (A.) **طرابليس** Libya'nın başkenti, Trablus

ṭ. 91b/14

[=1]

Tirmiz (F.) ترمز Bir şehrin adı.

t. 65a/16

[=1]

Tibet (F.) Orta Asya'da bir bölgenin adı.

t. 60b/13, 65b/01

kūh-i t. 84b/06

[=3]

Tihāme (A.) تهامه Arap yarımadasında bir bölgenin adı

kūh-i t. 82a/05

[=1]

Ṭūr (A.) طور İsrail'de bir dağın adı

ṭ. 80b/05, 80b/08

ṭ.- sīnā 87b/06

[=3]

Türk-istān (T.+F.) تركستان Orta Asya'da bir bölgenin adı

t. 60a/03, 65b/04, 80b/08, 91a/01, 93a/07

[=5]

Uḥud (A.) احد Medine'nin kuzeyinde bir dağ

kūh-i u. 83a/08

[=1]

Uluġ Nūşirvān-ı ʿĀdil (F.) **نوشروان عادل اولوغ** 531-579 tarihleri arasında hükemtmiş Sasani hükümdarı

u. 64b/02

[=1]

ʿUmmān (A.) عمان Arap yarımadasının güneydoğusunda bir ülke

ʿu. 71b/04, 72a/04

deryā-yı ʿu. 71a/14, 95a/09

[=4]

Urus (F.) اوروس Rusya

u. 63b/01, 63b/02

nehr-i u. 63b/17

Urus Deryāsı

u. 74b/05

→ **Rus**

[=4]

Vaḥan (?) Bedahşan yakınlarında bir yer

v. 80a/12

[=1]

Vaḫḫāb (?) وخاب Tibet'te Ceyhun nehrine verilen ad

v. 65b/02

[=1]
Vaḳvāḳ (A.) Bir dağın adı
kūh-i v. 88b/11
[=1]
Vāsıṭ Kûfe ve Basra arasındaki şehrin adı
v. 68a/08
[=1]
Vehb ibni Münīb وهب ابن منيب Deryalar kısmında adı geçen râvî
v. 75a/08
[=1]
Yāfiṣ (A.) يافث Hz. Nuh'un üç oğlundan biri
y. 80b/12, 81a/02
[=2]
Yām (A.) يام Hz. Nuh'un üç oğlundan biri
y. 80b/12
[=1]
Yārkend (?) ياركند Doğu Türkistan'da bir şehir
y. 93a/12
[=1]
Yemen (A.) يمن Arap yarımadasının güneybatısında bir ülke
y. 72a/05, 86b/07, 93a/02, 95b/14
[=4]
Yūnān (A.) **يونان** Yunanistan
y. 62b/05
[=1]
Zāvilistān (?) زاولستان İran'da bir ülke adı
z. 80a/12
[=1]
Zekeriyyā (A.) زكريا Zekeriya Peygamber
z. peyġāmber 'aleyhi'sselām 70a/04
[=1]
Zengbār (F.) زنكبار Hindistan'da efsanevi bir adanın adı
z. 56b/12, 85a/08, 93a/03
[=3]
Zerāvend (A.) زراوند Medine'nin yakınında bir yer
çeşme-i z. 67a/03
[=1]
Zerdehūşt (F.) زردهوشت Zerdüştlük inancını tebliğ eden kişi
z. 53b/15
[=1]
Zenc (F.) **زنج** Doğu afrika kökenli siyahi bir grup
bilād-ü'l z.+ din 68a/02
[=1]

6. KARŞILAŞTIRMALI ÖZEL ADLAR DİZİNİ

Karşılaştırmalı Özel Adlar Dizini bölümünde *'Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât* metninin Uppsala nüshası ile Millet Kütüphanesi nüshası karşılaştırılmıştır. Birinci sütunda Uppsala nüshasında anlatılan maddeler dizilmiştir. Sıralamada Uppsala nüshasının maddeleri Arap harflerine göre alfabetik sıralanmıştır. İkinci sütunda maddelerin çeviri yazı alfabesine aktarımı, sayfa ve satır bilgileri verilmiştir. Üçüncü sütunda Uppsala nüshası ile Millet Kütüphanesi nüshasında ortak olarak yer alan maddelerin çeviri yazı alfabesine aktarımına, sayfa ve satır bilgilerine yer verilmiştir. Dördüncü ve son sütunda Millet Kütüphanesi nüshasının maddeleri orijinal nüshadan fotoğraf olarak yerleştirilmiştir. Bu tablo sayesinde iki nüshanın karşılaştırılması yapılmış ve benzerlik oranları ortaya konmuştur. Kaynak eserlerde tespit edilemeyen bazı yer adlarının okuma önerileri bu tabloya yerleştirilmiştir.

Uppsala nüshasının dördüncü ve beşinci bölümlerinde toplamda 140 madde hakkında bilgi verilmiştir. Bu 140 maddeden 79'u Millet Kütüphanesi nüshasında da bulunmaktadır. Bu da %56,4 benzerliği ifade eder. Bu mukayesede maddelerin isimleriyle beraber içerikleri de dikkate alınmıştır. Örneğin; Uppsala nüshasında Kûh-i Hirkend (88b/08) adıyla anlatılan dağ, Millet Kütüphanesi nüshasında Cebeli'n-Necm (70a/08) adıyla anlatılmıştır. İçerikleri benzer olduğundan bu iki madde de benzerlik olarak kabul edilmiştir.

Arap Harfli Yazımı (Uppsala Nüshası)	Uppsala Nüshası	Millet Kütüphanesi Nüshası	Arap Harfli Yazımı (Millet Kütüphanesi)
اباحمر	Āb-ı Aḥmer (64a/01)	Ayn-ı Aḥmer (56b/14)	
ابل	Ebel (63b/01)	---	---
اخف	Deryā-yı Aḫaf (62b/15)	---	---

اروى	Erūy (76a/01)	---	---
پازهر	Pāzehr (90b/06)	---	---
الماس	Almās (63a/14)	Baḥr-i Deryā-yı Elmās (48b/07)	
الماس	Almās (89a/14)	Ḥacer-i Elmās (70b/07)	
الىاورنك	Alī Orung (74b/08)	---	---
ايلاقى	Īlāḳī (63b/08)	Īlāḳ (56b/09)	
ايله	Īle (63b/11)	---	---
باقرانى	Baḳrānī (91b/01)	---	---
بحرالاعناف	Baḥrü'l-İ'nāf (74b/02)	---	---
بحرالحرزم	Baḥrü'l-Ḥarezm (67a/13)	---	---
بحرالروم	Baḥrü'r-Rūm (68a/09)	Baḥri'r-Rūm (51a/10)	
بحرالروميه	Baḥrü'r-Rūmiyye (68a/14)	---	---
بحرالزره	Baḥrü'l-Zerre (68b/06)	Buḥayra Zerre (51a/17)	
بحرالسيراق	Baḥre's-Sīrāḳ (69a/05)	Baḥrü Sirāf (51b/10)	
بحرالشور	Baḥrü'ş Şor (65a/12)	---	---
بحرالشير	Baḥrü'ş-Şīr (70a/06)	---	---
بحرالعظم	Baḥrül-'Aẓim (72b/01)	---	---
بحرفاراب	Baḥr-i Fārāb (72b/04)	---	---

بحرفارس	Baḥr-i Fāris (72b/02)	---	---
بحرقيوم	Baḥr-i Ḳayyūm (74a/07)	---	---
بصره	Baṣra (63b/14)	---	---
بغرغر	Seng-i Bağarġar (90b/15)	---	---
بكرويل	Bükrüyel (64b/02)	Bükrümül (49a/04)	
بلجكان	Belcikān (64b/07)	Belḥikān (49b/09)	
بلنجر	Belencer (64b/06)	Belencer (49a/03)	
بلاله	Belāle (96b/08)	---	---
بيجاده	Bīcāde (90b/13)	Ḥacer-i Bicāde (71b/07)	
توبه	Tevbe (65a/02)	---	---
جاجرميه	Cāceremiyye (66a/05)	Ayn-ı Çesme-i Cācerum (57b/01)	
جاجور	Cācūr (67b/13)	---	---
جاقتو	Çaḳtu (93a/11)	---	---
جانغور	Cānġūr (69a/13)	---	---
جاهاسفل	Cāh-ı Esfel (77a/13)	---	---
جاهاندليس	Cāh-ı Endülīs (78b/05)	---	---
جاهباميان	Cāh-ı Bāmiyān (77b/15)	---	---
جاهبوشنك	Cāh-ı Būşnek (77a/09)	---	---

جاهسامره	Cāh-ı Sāmireh (76b/11)	---	---
جاهستق	Cāh-ı Satak̦ (78a/04)	---	---
جاهسراندب	Cāh-ı Serāndib (77a/03)	---	---
جاهطنجاب	Cāh-ı Ṭancāb (77b/05)	---	---
جبلابواب	Cebel-i Ebvāb (87b/01)	Cebel-i Ebvābü'n-Necmeyn (69a/06)	
جبلالاحضر	Cebelü'l-Aḫżar (82a/15)	Cebelü'l-Aḫżar (65b/06)	
جبلالنار	Cebelü'n-Nār (88a/14)	---	---
جبلاليار اغاب	Cebelü'l-Yārāġāb (89a/08)	---	---
جبنست	Cebenest (65b/04)	Baḥr-i Cenesb (50a/14)	
جرجاندرياسى	Cürcān Deryāsı (66a/02)	---	---
جزع	Ceza' (91a/13)	Ceza' (72a/02)	
جشمهابيض	Çeşme-i Ebyaż (64a/03)	'Ayn-ı Aḥmaṣ (56b/16)	
جشمهاسود	Çeşme-i Esved (64a/07)	'Ayn-ı Esved (57a/02)	
جشمهبابل	Çeşme-i Bābil (64b/09)	Ayn-ı Bābil (57a/05)	
جشمهحيات	Çeşme-i Ḥayāt (66a/08)	Aynu'l-Hayāt (57b/03)	
جشمهخار	Çeşme-i Ḫār (66b/11)	Aynu'l-Hār (58a/13)	
جشمهغراره	Çeşme-i Ġarāre (71a/07)	---	---
جكل	Cügel (65b/14)	Baḥr-i Cügel (50b/09)	

جمست	Cemest (91a/06)	Cemest (71b/09)	
لاجورد	Lāciverd (97a/08)	Ḥacer-i Lājiverd (78a/05)	
جیحون	Ceyḥūn (65a/14)	Ceyḥān (50a/03)	
حجراخر	Ḥacer-i Āḫir (92a/08)	---	---
حجراليهود	Ḥacer'ül-Yehūd (91b/10)	Ḥacerü'l-Yeḥūd (72a/07)	
خرد	Ḫarad (63b/05)	---	---
دخله	Dicle (68a/02)	Dicle (51a/02)	
دریایی‌اندلیس	Deryā-yı Endülīs (63a/08)	Nehr-i Endülüs (56b/05)	
دریایی‌باکی	Deryā-yı Bākī (64a/10)	---	---
دریایی‌حرظ	Deryā-yı Ḥaraẓ (64b/06)	---	---
دریایی‌عمان	Deryā-yı ʻUmmān (71a/14)	Baḥr-i ʻUmmān (52b/08)	
دریایی‌مغریب	Deryā-yı Maġrīb (72b/03)	---	---
ذهب	Ẕeheb (92b/04)	Ẕeheb (72b/17)	
روخام	Rūḫām (93a/14)	Ḥacer-i Ruḫām (73b/03)	
رومدریاسی	Rūm Deryāsı (72b/03)	---	---
ريح احزى	Rīḥ-i Aḥzī (58b/10)	---	---
زاج	Zāc (94b/08)	Zāc (74b/07)	
زبیق	Zībaḳ (97a/02)	Cevher-i Zībaḳ (74a/09)	

زجاج	Zücāc (93b/10)	Cevher-i Zücāc (74a/01)	
زربوار	Zerbevār (93a/11)	---	---
زرنيخ	Zernīḫ (93b/10)	Cevher-i Zernīḫ (74b/04)	
زمرد	Zümürrüd (93b/02)	Zümürrüd (73b/05)	
سلاهط	Selāhaṭ (88b/08)	---	---
سطاح	Sitāh (68a/08)	---	---
سنك بسد	Seng-i Besed (90a/03)	Besed (71a/08)	
سنكارمنى	Seng-i Ermenī (89b/15)	---	---
سنكاسهال	Seng-i İshāl (90a/029	Ḥacerü'l-İshāl (71a/07)	
سنكبولور	Seng-i Būlūr (90a/12)	---	---
سوزين	Sūzīn (70a/01)	Ab-ı Sūzin (58b/09)	
سيحان	Seyḥān (69a/14)	Baḥr-i Seyḥān (52a/01)	
شاس	Şās (70b/04)	---	---
شوش	Şūş (70a/10)	---	---
صخراين	Ṣaḫrāyn (87b/06)	---	---
صخره بيت‌المقدس	Ṣaḫre-i Beyt'ül-Muḳaddes (99a/10)	---	---
صخره ذوالقرنين	Ṣaḫre-i Zülḳarneyn (99b/06)	---	---
صدف	Ṣadef (95a/08)	Ṣadef (75a/09)	
طورسينا	Ṭūr-i Sīnā	Ṭūr-ı Sīnā	

	(87b/06)	(69a/11)	
عقيق	ʻAkīk (95b/13)	ʻAkīk (75b/09)	
عيناالسم	ʻAynü'ṣ-Sem (69b/13)	---	---
عيناالسيب	ʻAynü'l-Sīb (69b/09)	Şīn (52a/05)	
عين الفرس	ʻAynü'l-Fars (72b/08)	---	---
عين اليمين	ʻAynü'l-Yemīn (76a/03)	ʻAynu'l-Yemen (59b/16)	
فارس درياسى	Fāris Deryāsı (71b/13)	---	---
فرات	Furāt (72a/03)	Furāt (53a/07)	
فضه	Fıḍḍa (96a/07)	Fıḍḍa (76a/02)	
فم الابواب	Femmü'l-Ebvāb (72a/08)	Femmü'l-Ebvāb (53a/13)	
فم الاسر	Femmü'l-Eser (72a/11)	Femmü'l-Esed (53a/17)	
فولاد	Fūlād (96a/09)	Pūlād (76a/06)	
فيروزه	Fīrūze (96a/01)	Fīrūzec (75b/14)	
قلزوم	Ḳulzüm (73a/07)	Ḳulzüm (54a/10)	
قيرو	Ḳayru (59a/15)	---	---
كبريت	Kibrīt (97a/01)	Kibrīt (77a/06)	
كهربا	Kehrübā (96b/11)	Kehrübār (76b/07)	
كوه بارجاغ	Kūh-i Bārcāġ (84a/07)	---	---
كوه برطايل	Kūh-i Berṭāyil	Cebel-i Berṭāīl	

	(84a/09)	(67a/10)	
كوه بصار	Kūh-i Baṣār (84a/05)	---	---
كوه تبت	Kūh-i Tibet (84b/06)	Cebel-i Tebbet (67a/17)	
كوه تتومه	Kūh-i Tetūme (84b/02)	Cebel-i Tetūme (67a/14)	
كوه جور	Kūh-i Cūr (84b/13)	el-Cebelü'l-Cīm (67b/05)	
كوه داروى	Kūh-i Dārvī (88b/16)	---	---
كوه دماوند	Kūh-i Demāvend (85b/139	Dümāvend (68a/07)	
كوه ديغان	Kūh-i Dayġān (85b/02)	---	---
كوه زهون	Kūh-i Zehven (86a/05)	Zehven (68b/03)	
كوه سلمى	Kūh-i Selimī (86b/11)	---	---
كوه سمر	Kūh-i Semer (88b/05)	Cebelü'l-Yemūn (70a/14)	
كوه سمنسمره	Kūh-i Semen Semre (86a/11)	Cebel-i Sūn ve Sehūm (68b/10)	
كوه سنجار	Kūh-i Sincār (86b/01)	---	---
كوه شعران	Kūh-i Şiʿrān (87a/11)	---	---
كوه طبور	Kūh-i Ṭabūr (88a/01)	Cebeli'ṭ-Ṭuyūr (69b/09)	
كوه طمار	Kūh-i Ṭamār (87b/13)	Ṭahmā (69b/06)	
كوه معظيم	Kūh-i Muʿaẓẓīm (88a/08)	---	---
كوه وقواق	Kūh-i Vaḳ Vāḳ (88b/12)	Cebel-i Vaḳvāḳ (70a/17)	
كوهاجاقوش	Kūh-i Acāḳūş	---	---

	(86b/11)		
كوهاحد	Kūh-i Uḥud (83a/08)	Cebel-i Uḥud (66b/06)	
كوهاحمر	Kūh-i Aḥmer (83a/02)	Cebelü'l-Aḥmer (66a/04)	
كوهارل	Kūh-i Aral (83b/07)	---	---
كوهاشكران	Kūh-i Eşkürān (83b/13)	Esküvāre Ṭağı (67a/06)	
كوهاطواران	Kūh-i Aṭvārān (83b/11)	Cebel-i Uṭuvān (67a/04)	
كوهالوند	Kūh-i Elvend (83a/11)	Cebel-i Ervend (66b/08)	
كوهامل	Kūh-i Amul (83b/02)	---	---
كوهجارى	Kūh-i Cārī (85a/06)	Cebelü'l-Cārī (67b/07)	
كوهر	Gevher (97a/11)	---	---
كوهسنج	Kūh-i Senc (86b/07)	---	---
كوههركند	Kūh-i Hirkend (88b/08)	Cebeli'n-Necm (70a/08)	
مرجان	Mercān (98a/10)	---	---
مرقشا	Merḳaşşā (97b/16)	---	---
مقناطيس	Mıḳnāṭīs (97b/07)	Mıḳnāṭīs (78a/12)	
ملح	Milaḥ (98a/14)	---	---
موميا	Mūmiyā (98a/04)	Ma'den-i Mūmiyā (79b/04)	
نحاس	Nuḥās (98b/04)	Nuḥās (79b/16)	
نهرالحرز	Nehrü'l-Ḥarez	---	---

	(62b/07)		
نهرالخابور	Nehrü'l-Ḫābūr (67b/11)	---	---
نهرالخارزم	Nehrü'l-Ḫārezm (67b/08)	Baḥr-i Ḫārezm (50b/12)	
نهرالكموسور	Nehrü'l-Kemūsūr (74b/06)	---	---
نهرالهند	Nehrü'l-Hind (75a/04)	---	---
نهراوروس	Nehr-i Urus (63b/17)	---	---
هركند	Hirkend (75a/11)	Hirkend (56a/02)	
هرمن	Hermen (75b/12)	---	---
هنددرياسى	Hind Deryāsı (71b/13)	---	---
وسرور	Vesrūr (68b/14)	---	---
ياقوت	Yāḳūt (98b/10)	Yāḳūt (80a/05)	
يرقان	Seng-i Yereḳān (91b/14)	Ḥacer-i Yereḳān (72a/12)	

7. SONUÇ

Bu çalışma ile Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi numara 588'de yer alan ve Doğu Türkçesine tercüme edilmiş *'Ācāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* adlı eserin 51a-100b yaprakları arası incelenmiştir. Bu tez ile ilk defa Doğu Türkçesine tercüme edilmiş bir *Acāyibü'l-Maḫlūkāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* metni Türk dili açısından incelenmiştir.

Çalışmanın "Giriş" bölümünde *'Acāyibü'l-Maḫlūkāt* türü ile ilgili genel bilgiler verilmiş, üzerinde çalıştığımız eserin bölümleri tanıtılmış, eserin dili ses bilgisi, yapı bilgisi, cümle bilgisi açılarından kısaca incelenmiştir.

"Metin" bölümünde Arap harfli metin, çeviri yazı alfabesine aktarılmıştır. Metin, çeviri yazı alfabesine aktarılırken Türkiye Türkçesinin imla kuralları dikkate alınarak noktalanmış, konu bütünlüğü dikkate alınarak da paragraflara ayrılmıştır.

"Türkiye Türkçesine Aktarım" bölümünde metin, Doğu Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmış ve bu çalışma ile Türklük bilimi dışındaki alanlarda araştırma yapanların kullanımına sunmak amaçlanmıştır. Eserin içeriği on yedinci yüzyıl sonrasındaki coğrafya, mitoloji, teoloji, biyoloji gibi çeşitli bilimlerle alakalı olduğundan "bilim tarihi" konusunda yapılacak çalışmalara kaynaklık edecektir.

"Dizin" bölümünde metinde, 2215'i madde başı olmak üzere, toplam 11812 sözcüğün yer aldığı tespit edilmiştir. 2215 madde başı sözcükten %31,9'u Türkçe, % 39,6'sı Arapça, %24,2'si Farsça, %0,9'u Arapça + Türkçe, %0,6'sı Arapça + Farsça, %1'i Farsça + Arapça, % 1,2'si Farsça + Türkçe olarak belirlenmiştir. Bunlardan başka dört Pehlevice, iki Moğolca, bir Çince sözcük bulunmaktadır.

"Karşılaştırmalı Özel Adlar Dizini" adlı bölümde metinde madde olarak belirlenip bilgisi paylaşılan unsurlar Batı Türkçesine tercüme edilen, Millet Küphanesi Türki Tarih bölümü, numara 897'de yer alan yazma ile karşılaştırılmıştır. Bu bölümde sadece özel adlar alınmamış, hakkında bilgi verilen unsurlar tür adı olsalar dahi -maden adları gibi- karşılaştırılmaya tabi tutulmuştur. Yapılan karşılaştırma sonucunda iki tercüme arasında %56 benzerlik tespit edilmiştir.

Metnin yazımında ödünçleme sözcüklerde normal uzunluktaki bazı ünlüler gösterilerek imlada Türkçeleştirmeye gidildiği belirlenmiştir: *ḳāti:l*, *cāhi:l*, *nāṭı:ḳ*. Metinde yer alan ve

Çağdaş Uygur Türkçesi ile ortaklık gösteren -ė- > -e- (*bėr-* > *ber-*) , -i > -e (*tėri* > *tėre*), s- > ç- (*saç-* > *çaç-*), -b- > -y- (*sebin-* > *söyün-*), b- > p- (*batman* > *patman*), p- > f- (*pest* > *fest*) gibi ses olaylarından; *aḫtar-, boġaz, boşaş-, çaḳnı-, çırmaş-, çile-, çırmaş-, erzi-, oçuk, püdi-, sañulat-, yola-, yörgen-* ve *yigirme* gibi söz varlığından yola çıkılarak metnin Doğu Türkçesinin "Klasik Sonrası" döneminde tercüme edildiği kanaatine varılmıştır.

Doğu Türkçesinin Klasik Sonrası Devrinde Türkçeye tercüme edilmiş *'Acāyibü'l-Maḫlūḳāt ve Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* metni okunup Türk dili açısından incelenerek Çağdaş Uygur Türkçesinin oluşum evrelerinin belirlenmesine katkı sağlaması temenni edilmektedir.



8. KAYNAKLAR

Acâibü'l-Mahlûkat ve Garâibü'l-Mevcûdât, Ali Emiri Ktp. Türki Tarih, nr. 897, 324 v.

AL, Şerife Burcu (2010). *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Maḫlūḳāt.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

ALIŞIK, C. Eralp (2014). Orta Asya Türk Moğol Tarihçiliğinde Türk Soylu Toplulukların Ortak Tarihi ve Edebi Anlayışı Üzerine Katkılar. *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri*, 11-13 Kasım 2014, s. 171-185.

ALPER, Serap (2013). *Vāḳıāt-ı Emīr Tėmür.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ARAT, Reşit Rahmeti (1975). *Kutadgu Bilig.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ARGUNŞAH, Mustafa (2013). *Çağatay Türkçesi.* İstanbul: Kesit Yayınları.

ATA, Aysu (2014). *Harezm - Altın Ordu Türkçesi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

ATA, Aysu (2014). *Nehcü'l-Ferādis* – Dizin. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AYDIN, Mustafa (1989). *Batı Türkistan'da Yer Adları.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BESLİ, Ertan (2010). *Eski ve Orta Türkçe Hayvan İsimlerinin Etimolojisi.* (Yayınlanmamış doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

CAFEROĞLU, Ahmet (1964). *Türk Dili Tarihi I-II.* İstanbul: Enderun Kitapevi.

CAFEROĞLU, Ahmet (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

CLAUSON, S. Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century.* Oxford: Clarendon Press.

ÇELİKBAY, Ayhan (2006). Yeni Uygur Türkçesindeki Ses Hadiselerine Art Zamanlı Bir Bakış, *Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 15, s. 107-129.

DEMİR R. – KILIÇ M. (2003). *Cevahirnameler ve Osmanlılar Dönemi'nde Yazılmış İki Cevahirname*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ECKMANN, Janos (2003). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar,* hzl. Osman Fikri Sertkaya, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ECKMANN, Janos (2014) *Nehcü'l-Ferādīs,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2004) *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (Ed.) (2012). *Türk Lehçeleri Grameri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet Bican - AKKOYUNLU Z. (2014). *Dıvanu Lugāti't-Türk.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERDAL, Marcel (1991). *Old Turkic Word Formation*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.

ERGİN, Muharrem (2009). *Dede Korkut Kitabı I-II.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ERGİN, Muharrem (2011). *Orhun Abideleri.* İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

GABAİN, A.von (1988). *Eski Türkçenin Grameri.* çev. Mehmet Akalın. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GEDİZLİ, Mehmet (2011). *Acâibü'l-Mahlûkat (200a-404a).* (Yayınlanmamış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

GÖL, Osman (2008). *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Maḫlūḳāt (1.-35. Varak).* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sakarya.

GÜLER, Kemal (1988). *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesindeki Türkçe Hayvan İsimleri.* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Esntitüsü, Konya.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1992). *Türk Dilinde Edatlar.* İstanbul: MEB Yayınları.

HAMDULLAH MUSTAFİ KAZVİNİ (1919). *Nüzhetü'l-Kulüb.* Çev. G. Le. Strange, London: The Cambridge Universıty Press.

HAZAR, Mehmet (2011). Çağatay Türkçesinde Oğuzca Özellikler ve Benzerlikler. *International Journal of Social Science* Volume: 4, Issue: 1, s. 31-63.

HOFMAN, Henry Franciscus (1969). *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III.* Utrecht.

İBN HURDAZBİH, (2008). *Yollar ve Ülkeler Kitabı.* İstanbul: Bayrak Matbaası.

İNAN, Recai (2010). *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Maḫlūḳāt.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

KANAR, Mehmet (2009). *Arapça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Say Yayınları.

KANAR, Mehmet (2016). *Büyük Farsça - Türkçe Sözlük.* İstanbul: Say Yayınları.

KARAMAN, **Ahmet** (2016). Yeni Uygur Türkçesinde "Kin" Edatı. *Uluslararası Türkçe Kültür Edebiyat Eğitim Dergisi.* Sayı: 5/1, s. 135-144.

KAŞGARLI, Sultan Mahmut (1992). *Modern Uygur Türkçesi Grameri.* İstanbul: Orkun Yayınevi.

ERASLAN, Kemal (2012). Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* 18, s. 113-124.

KORKMAZ, Zeynep (1972). Divanu Lûgat-it Türk'e Göre Oğuzca Dil Özellikleri. *Türk Dili Divanü Lûgat-it Türk Özel Sayısı,* Ekim.

KORKMAZ, Zeynep (1994). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (2004). *Edebiyat Araştırmaları II,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kur'an-ı Kerim Meâli (2011). Çev. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

KUT, Günay (2010). *Acāibü'l-Mahlūḳāt,* İstanbul: Simurg Yayınları.

MAIMAITIAILI, Nuerjıamalı (2019). *Çağdaş Uygurcanın Ağızları ve Söz Varlığı.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

MUHAMMED b. MAHMUD et-TUSİ (2012). *Acâyibü'l-Mahlûkât ve Garâyibü'l-Mevcûdât: (inceleme - tıpkıbasım),* Haz. Günay Kut. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

ÖZTÜRK, Rıdvan (2015). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

PARLATIR, ismail (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü.* Ankara: Yargı Yayınevi.

SARIKAYA, Bekir (2010). *Rükneddīn Ahmed'in Acâibü'l-Mahlûkat Tercümesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

SEZEN, Tahir (2006). *Osmanli Yer Adları.* Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

SOYDAN, Serpil (2016). *Çağatay Türkçesinde Anlam ve Fonksiyon Açısından Fiilde Çatı.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

STEINGASS, Francis (2005). *A Comprehensive Persian - English Dictionary.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

ŞEMSEDDİN SAMİ (2007). *Kâmûs-ı Türkî.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ (1881). *Lugât-ı Çağatayî ve Türkî-i Osmanî.* İstanbul: Mihran Matbaası.

TEKİN, Talat (2016). *Orhon Türkçesi Grameri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TEMEL, Emine (2018). *Doğu Türkçei (14.- 16. yy.) Cümle ve Sözcük Öbekleri.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

TOGAN, A. Zeki Velidi (1981). *Umumî Türk Tarihine Giriş.* İstanbul: Enderun Yayınları.

UÇAR, Filiz Meltem (2011). Çağatay Türkçesinde Sınırlama Hâli, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 29, Bahar, s. 433.

YILDIRAN, Mahsut (2010). *Ali Bin Abdurrahman ‘Acāibü’l-Maḫlūḳāt,* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

YILDIRIM, Kürşat (2017). Uygur Özerk Bölgesinde Halk Arasında Yaşayan Bazı Tarihî Yer Adları, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi,* S. 9, s. 87-92.

YILMAZ, Engin (1998). *Acâibü'l-Mahlûkat (1-200 Varaklar Arası).* (Yayınlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

YÜCE, Nuri (2014). *Mukaddimetü’l-Edeb.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.



9. TIPKIBASIM

57

وتعالی منّت قیلدی کیم بنده لاریغه انداغ کیم مینی اوتنی یارا
تیم قا کوریدور حکمتی انکا تعیین قیلدیم قا ویادکاری قیلیقیم
وجمیع فرزند آدم کم لازیم بولور هر کیشی لارنینک هر نیمکا
حاجتی بار ترور چندان منفعت لار انینک ضمنیده
باردور بعضی بنده لاریم بایلغای آنکا باشی اورار لار
بیلماک کراک کیم جمیع نیمه اوت سیوزا ایماسدور احتمالی
تاشنی تاشغه سیلاقوشی تورسا اوت چقار تاشنی تموزکا
اورسه اوت چیقار یاغاچ نی یغاچغه اوشکوقیلسه اوت
پیدا بولور انداغ خاصیت لاری بار ترور کیم اوزکا نیمه‌ده
یوقدور چنانچه دور تاشینی سوغه حالیه اوت تامار
آلتون کوموشنی نینک یخشی سیمادرنی اوت بیلعه اوزکا
نیمه‌ده زبون بولور اوت همه علوی نینک اولوغی
قیمتی ترور چنانچه سوی نینک اوستیده ترور هوا ایسه
سونینک اوستیده ترور اوت هوا نینک اوستیده ترور
اوت دا اعظیم قوت لار ترور اوتغه قانچه بولسه کوییدورور

ایمدی کوییدور جاندور حق یتاردیماسنی هم قانچه نیمه پرنی
کوییدور رور الدین هر قانچه اکیندیرده قالایه تانغی
اکینز بولورکه فرست بو ماسنی جمیع حیوانات هم دوست
توتار عبدالله زیاد اندانغ ایتیب دورلار کیم اول کوننی
رکه حضرت مهتر عیسی علیه السلام عالیم وجودیغه
کلدیلار پادشاه وقت که اردشیر اردی کوردیکه
بر طلاییرده بر یعلدور کلیب برشیمه سه لار جه کوییدور
دی اردشیر دانا کشی اردی بیلدیکیم بو عالیمغه
بر اتیما بارکاتی پیدا بولدی دیب هر شخص قیلیب
بیلدیکه مهتر عیسی وجودیغه کلدیلار بولغای دیب
بر نرسه کشینی ایباردی حضرت عیسی علیه السلام
بو کلکانلار دین رنجه آریانانی ایباردیلار بو
ایلچی لار یانیب کیله کیله بو نانداشیمه واقع بار
ایکن دیب بیدیلار کیم سه نیمای رکاکوز بوب قویدی
تاشیم قیعو یعوب یولغه کردیلار اردشیر الدیغه کلدیلار
سیعورد کنکه خنکا تاپیج نیه سه ایبارجادیلار جوق دیب بولار

دیدیلارکیم

52

دیدیلار کیم بیر تیکه نان ایبار دیب ایردیلار تجاندارغه نان ایلیکین دیب
تعوشکان بیر تعنیزده دیب ایردوکا دیدیلار پادشاه دغه غضب
بولغای بایاقی بیمانی یرکا کومکان کیم سه ایکینی کرمنی بیمانی
کومعوب تقویوب ایردیم دیدی پادشاه شاد و خرم بولوب
بویعور دیکیم فتح الجمال معونداکلتعور کیل دیب باردی
استاب تباطای یا شب کلدی پادشاه اوزی اطلاب
باریب اینی هم کولاب و آختاریب هیچ یردین تپعما
دی اوشا حقیقتی غم الدی پادشاه غه غصه قیلدی پادشاه
تعورجعوب تعور تعورنج دین باختینی چالدی آتندین
اوزکا سپاه و لشکری باشلارینی چالدیلار اولدحیدین
بوزمان غنچه اوتغه باشی چالغولار ایه بولدیلار آتشی
پرست بینه زیاره خلق نینک آتشی پرستا بوتماختی
سببی اولدور کیم حضرت ابلی حب و بیت المقدس حضرت
مریم کرزرو جواهر بسیار ایباردی اوغلی عیسینی
بیزکا ایبار سیوندیب حضرت مریم چابکال تغراق

درست

ابار دگی شول یرده شول تغراق را عمارت قیلیشلار کلکانلار

کلب تاپالماغای حیران بولغاندا اکیجه اچلوغ اوتا کوریدی او

شول یرده دوردیب نشانه قیلیب قیدیدی اریتاسین قو

یوب شول نشانه قیلغان یرنی بیت النار دیب عمارت

قیلدیلار اننگ اوستوغا گنبذ فیروزه دیگن قیلدیلار قبه

التوندین قیلدیلار شول یرده بیکتیر یوز یل بولوب دور

کیچه بولیب اوت کویار کوندوز اثری قالماس جمیع آتش

پرستلار شول یرنی ایکی آیلیق اوچ یورت آیلیق

یرگا اوت ایلتار لار اما حالیده یانیج دیگن شیوا آتش

پرست لیکدیق بیمار نجس راق یوغماغای اول دیندین

اول دین غه اولدین دینی اول دینغه جقیب گر یبو

رور لار اما پیچ کافر یا جوغ یا ترسا یا جهود یا قیزیل

باش اوز دینی دینی یا ینیب آتش پرستلیک دینیغه

تهیگیزگی حابیلار آتش پرست نی گبر مجوس دیر لار مجوسی

ماهم دیر لار ایتیب دور لار بت پرستی در یا داغ قبولدی

اولکالی قیلدی و فریاد قیلورلار دیگم ای فارس نینگ اوت

تیزرداکلم دسلار یاد قیلغانی آیلانبک

لاری ای آزربایجان اوتلاری جینک بوغریادیم غریبیب
تعلیم بنی اکیبانکلار کیچه جی ایتورایردی ای اجتغاز
نادان سینی عجب سوزلارنی ایتور سین اوزدیکان
برجنری نیمه سه ترور اگر اوتا سینی آجراتیب آلای
دیب سیندین زبوزاخ جاللارغه قالور اوتنی یا
راتغان ایکاسی کا ناله وزار یلیق قیلیبانکا سینی
بیودیتی آیریب الفعیبسیدور ای جاهیل جالاجم
جمیع گناهلارینکدین یانیب خداغه تابیب معبود
برحق بیلکیل سینی خلاص قیلور دیدی ایتیب وجر
لار کیم اوتا بارجه نیمه سه نی کویدورور لی اوغاج بیر نیمه
کویدور الماس بری سمندر بری طحلب بری خیلیغ غیید

روایت قیلیب دورکیمی خیبر وایتی سیاووش بسیار خوش
صورت صاحب جمال ونازنینی رعنا ایردی اتاسی نینک
بر خاتونی بار ایردی آنکا عاشق بولدی بر کون بو خاتون

شهزاده غه عجب بی ایظهار بی قرارلیق قیلا باشلادی سیاوشنی
انکا کیم کبیز التفات قیلمادی اول خاتون تهمت آغاز
قیلیب غریو و فریاد قیلا باشلادیکیم شهزاده منکا جفا
دیبانه بی حجابانه خیره یرانه قول اوزاتیب منکا قصد
قیلدی یا حق انکا قبول اتمادیم دیب بو سوزدین غوغا
و هاجرالار و خصومت لار قوبیتی کیم هیچ اندا بولدیلار
سیاوش ایتی کیم هندین بو قبیح گناه لار اوتکان ایماس دیر
دیب اوت الدیغه یتکوردیلار شهزاده بیلا کاج بولدی
اوزینی دریایی آتش غه تاشلادی بتمام خلقها
خلایق سیاوش غه افسوس لار یب و فریاد لار قیلورلار
دیلار القصه سیاوش بیگناه اوجون اوت هیچ کیم کویدورا
رنهای اوت الجیدین بیلا حتا چیقتی غوغا و علا قوپتی
جماعت کلیب بو اوتقه باشقا اوردیلار اول جماعت آتش
پرست بولدی لار بیگناه ایکانی ثابت بولدی سیاوشنی
الم و کلفت دین چیقتی دیبدورلار زرده چو گشت بیگان

چراغزاده

54.

حرام زاده یالغان دعوی پیغامبرلیک قیلدیکه کوه سیلانندا
فرشته حکایتچی کلتوردی دیب اول مکار حرامزاده
نینک هم فتنه سی عالمده قالدی کبرلار ملتی نی دینی
مذهب ملتی شیعه دیب ایتدورلار کیم اندلیبی دیکان
یرده براوت دورکیم چارتده تاشی کویار آدحینا دآلای
دیب اوجار بلاوغنی دا اراوت بار اردی کوندوز
توتون بولور اردی کیچه وزینک یرکه کورونور اردی
بعضی کبرلار انکا کلیب باشی اورار اردیلار حق سبحانه
وتعالی بنی اسماعیل قبیله سیدین خالد ابن سنان
دیکان کشینی امر قیلدیکیم اول اوتنی یوق قیلغیل دیب
خالد کلیب براولوغ چوقور قذروق کولاب اول اوتنی
حق سبحانه وتعالی نینک امری بیله کلتوروب قذروقغه
سالدیلار اوت ناپیدا بولدی خالدغه مدت اجلی یتی
بارچه اولوغ کیچیک خلقنی ییغدی ایتی که من اولوب
اوچ کوندین کین منی بر اشک پیدا بولغوسی کلیب قبریمنی
چورولور هم طواف قیلغوسی سیزلار منینک قبریمنی اچیب چر

الغای سپیذلار دیدی کجانی بردی آخیر اتیغانی دیک اوچ
کون بولدی بر اشاک کلیب قبری سینی چوروب طواف
قیلور ایردی هر تونینک بر اوغلی و بر قیزی بار ایردی بو خلق
ایکی فرقه بولدیلار بر فرقه سی اوغلی بیله بولدیلار و ینه
بر فرقه لاری قیزی بیلان بولوب یوروردیلار قیز
نی خلقی بیله حضرت پیغامبر خدا کلیب اول سیمان خلق
بو قیزنی ضایع قیلورلار دیب الیب کتتی لار دیبدورلار
ایکینجی باب چاعقه نینک بیانی ایردی اینه ایشیتماک کراک
اوت چاقنی غانه دیرلار چاعقه هم دیرلار خلق النار دیرلار
اول انداغ نرسه دور کیم هوا بوزوق بولسه یرکا توشماسی
هوا ادجوق بولسه یرکا توشار رحمتیم سر کر نینکیه کوییدورور
تا جیبز قیلور بیلکه اولتورور و محمد الطبری انداغ ایتب دور کیم
طبرستاندا چاعقه توشوب بر سرای نینک خلقی فوجسی مالی
بیله آتلا آیغری یلکا لا اوا سیما نا لا بارچه سی بیله کویوب قالدی
اندین یانیب قیره دیکان نی کنت کر توشوب جنبان درخت لارنی
کوییدور

53

کوییدوردی چاقماقلار ایدیلار کیم بولوت ایلکاسی دور قحط
بلاسینی بیزنینک نشانی تورور دیدیلار برق دیکانی نیرسیکه
تورور کیم هوا بیله بولوت بولورلار تاش بیله تمور
دیک آوازی اولارنینک اراسیدین چقار خلایق انی
ایشتورلار رعد دیرلار برق هم دیرلار اما اول برق
نی کوررلار اندین رعدنی ایشتورلار زیراکه کوزنینک
جوابی اتیک دور قولاق جوابیدین امثال کیم سیکه
بیر یرده بالتو بیله درخت کیسه بالتو سالغانینی کوز کورر
عقوبترادور اما اونی خیله دین کین ایشتلادور اگر
کیچه اوت توشار نشانه قیلورلار ایتیاسیی بار سیب تمور
جانیب آلورلار اگر اول اوت دریاغه توشسه بار تاتوشی
لار بولور اگر کوب کشی لار زهره‌سی یاریلیب اولارلار
کوب بالیقا هم جانی بورر اولوک بالیقلاردین تیریک
جانوارلار چیقارلار بوطیه اولوکلاری تیریکلارینی
سیمای حق سیماسی لار امار رعدنینک اونینی بالیقلار
ایشتسه لار حمد دریانکیکا جوکارلار رعددین بالیقلار

یمان قورقارلار قوس قزح سمت رسیدی ترور رکیم آفتاب نینگ
نوری ترور اوج دایره ترور آفتاب بغه یقین تورغانی تیز
ییل بولور آندین توبنگی یا شیل بولور اندین توبنگی قرا
بولور اننگ حالا یاری کورونور یا حیسی یرنینگ اورتاسیدا
ترور اول سیغور یا غیب جهت آچیلغاندا ظاهر بولور
اما تولاراق کیچه پیدا بولور آنگینی قورشاب ایچکالیب
تورار ای قوتانلاسب دور دیرلار شفق دیکان آ
سمان نینگ ایتاکیده بولور آفتاب اولتورغاندین
کیین ظاهر بولور اول آفتاب نینگ نوری ترور آنینگ
یخشی شمالی یمانی سعد ونحسی یوقاتور اوچونچی باب
شمال لارنینگ بیانیده ایردی حق سبحانه وتعالی الدغ
ایتیب دورکیم من شمالنی یاراتتیم جمیع جاندارلارنینگ
تیریکلیکی اننگ بیله ترور اشالکی جاندارنینگ حلقومیدین
تولوب توروب تاشقاریتین اچکاری کا شمال کیرتیب آنی
تاشقاری شمال چیقمیسه دم آلالمای اولادور اندین
ینه جمیع درخت لارغه تیگسه توغاز بولادور ینه جمیع جاندار
لارنینگ تیریکلیکی اوچ نرسه بیله ترور بیری دان بیری سو
بیری شمال

56

بریکا شمال بولادی بولمه سه تیز یک لیک قیلالماس بیلار خاصه
شمال سیز اولارلار اگر سوریسه لار کیم بارچه نیمه کا شمال تیکا
دور دیبدور تیز یک لیک قیلادور بالیق سیونینک اشتیدا
یوریدور اول نیچوک کا شمال سیزدور چاندا غ تیز یک لیکا
قیلادور دیسه جواب ایغیل کیم کیچیک بالا اناسی نینک قار
نیدا یاتقانیدیک یاتار حق سبحانه و تعالی قدرت کامله سی
بیلان توتار انکا هوا سو بولور اول جاکه هواسی ایماس
هوا بیله تیز یک لیک قیلادور اما حق سبحانه و تعالی
اول کوچ و قوتی کیم شمالغه بیریب دور اوزکا نیمه سه کا بیر
بیدور اگر کیمسه شمال نینک قواتینی بیلای دیسه ایتو
لوحنی یوقدیب بیلکا توشقاریب توشوکلاریشما تحکم
قیلیبون او ستونیکا بیر تیمان نیمه سه نی قوییب اندکوتاریم
بیسه خنک الدیمغه کلیبون کوتاریب قویای اگر سوریسه
لار کیم قوت بابیدا اوت قوتلیک مو شمال مو دیسه لار
جواب ایغیل کیم اوت نینک تابی شمال سیز بولماید ور
اما شمال اوتسیز هم اوز الدیغه کارغه کیلادور بو جواب

بیلان شمال جهت لیک چنانچه تاشنی یا تمغه رشی اوتیغه سالیب
چقیغان بیله تابغه کلمایدور اما گورروک یا سیب شمال غلیب
ربیه اوت نینک تابیدا شمال نینک حداد بیده فی الحال کارغه
کیلا قویادور اندین سونکرا اوت نینک کرّه سیدین شمال
نینک کرّه سی تولاتورور چرا که اوت کشی بار یرده بار و آدم
یوق یرده یوق اما شمال آدم بار یرده هم بار کشی یوق
یرده هم بار بلکه قیاق نینک ایچیده یل بار بوجهایدایل
سیز بیمس یوق یر و کوک نینک اراسینی هوا دیرلار
هم هوا دیکان یل تورور اننیکدیک عالم حقوالینی ایلماس
بوهم عناصر نینک ایچیده شمالدین کوبراقی یوقتور
بیلماک کرک که خدای تعالی شمالنی مختلف یاراتتی نیچه
رنگ و نیچه خیل بولوبدور امثال رنگلار جملکیتی رنگکه
شمالی قرا بولوبدور اول خلق غم تکب دوزناک شرجلب
دورجه خلقی قرا بولوبدور صفالبه طرافنی نینک خلقی
قیندیل بولور شمالی نینک رنگی شعوندلاشدور و بربر خانان
خلقی سارغ بولور شمالی نینک رنگی تورور خطای
ختان بالیق نینک خلقی خوشرو ی خوش صورت تورور بوهم

شکل

شکل رنک لار شمال دین بولور اندوق ایتیب دورلار
اول حلیخی کم جولده یورور تغراق رنکی ده بولور اول حلیخی کم
او تلاغ یا یلاغ یرده یورور سبز رنک بولور نسبطه دیکان
خلق نینک بالیق نینک قوری و غیدیک قوری و قلاری بولور
عقرب زهنده مسخ بولورلار هوانینک فاسدلیقی دین
اما جاهل لیقلاریدین اول یرلاریدین انتقال قیلمایلار
قریغان بیاری توکلاری اوزون بولوب قوری و قلاری
پیدا بولور شمال طرافیده بر خلق بولور قری غان یسکار
تونک کوز نینک یا حیوان نینک صوراتیده بولورلار اما
برحق سبحانه و تعالی قادر بیچوندور مسخ بولماق هیچ
عجب و غریب ایماسدور بقراط حکیم انداغ ایتیب دور
کیم بر وقت ده بر مملکت ده وبا بولدی هیچ وجه بیلان تو
ختامادی آخر الامر حباب بار دیلار بیک خوشنیک یرده
بر اژدر بینی دریادین نبولغت تاشلاغان ایکان اوشول
اژدرنینک اولوکی سا سیب شونینک سا سیغ لیقی دین
بولغان بلا ایکان بیحد بی عدد توترلارنی قویوب اندوق

پست راق بولدی و یا جهم برطرف بولدی جهوا هم اچیلدی
تورتونچی باب شمال لارنینک جنسی لاریده ترور شمال
تورت قسیم بولور کوب ضعف لار بیلدینی بیدا بولور و دریا
لارنینک سویینی جالغیتیب موج لار پیدا قیلور بعضی
شمال لارنی یته ربیلار که ایلتیب سالور ییماق بولغانی
نی بوران دیرلار اول قوپیر درخت لارنی یولور
تام لارنی اوچورور اوت لارنینک کولینی کوککا سپاورور
حیوانلارنینک اناسیدین بالاسینی بالاسیدین اناسینی
جدا قیلور اغتابغه بیل بولور جهانی قرانکغو قیلور
مغرب داقی بولوتلارنی مشرقغه مشرق داقی بولوتلارنی
مغربغه ایبارور کوز وقتی ده نینک شمالی درخت لارنینک
برک لارینی سارغارتور و تخم توکولدورور ریت نابود
قیلور باد بهار نینک جهانی کوکارتور آدمی لارنی خوش
وقت خوشحال قیلور آغریقدین کاهیل لیقدین کوب
آغریق لاردین خلاص قیلور آدمی لارنی تندرست
قیلور دماغغه قوت بیرور جگرغه قوت بیرور بیاز کوینده
شمال طرفیدین تولا راق بولور قیشی کونی جنوب طرفیدین

تولاراق

38

تولالراق بولورلار اما بعضی لاری بار تورلار ایسیغ یل دیرلار یا وقیل دیرلار
قینذیل یل دیرلار خوش یل دیرلار بو یللاردین تاز بو خاق دا ابا
اچکا قینذیل الا اجرام لقوه گدور بولور بو یل تا شیب کلیب کوب علت
لار انذین قوبار قولغونج بولور ذات الجنب ذات الریه ذات الکبد
بولور حقور قوق بیله الشیب کلیب بو قیسم ضعف لارغه سالور نعوذ بالله
چنانچه یل جمیع موجودات نینگ انجیده چوغال و اتیک و ظالیم راق
تورور همین ساعت سولارنی برهم بورور تفراقنی کوککا ساورور انداغ
اورکا قیلور ایشلاری کوب تورور اول بلکه اوز الدیغه
بیر کیشی پادشاه تورور انداغ بر جوهری تورور کم انینگ
ده نه رنگ بار تورور نه جسم نه صورت نه یوز نه کوزی
قول نه یوتاشو حداغ بر قولیسوز یوتسوز ایلا ترور
دیوکا اوخشا عالمنی بر ساعت ده توزتب جور ولوب توار
سودین اوتیب اول او تدین اوتیب کوینکلس بلکه اوتنی
سیوتنی ایکیط انفه بیالور هوغا لطفه چیقا غینه کلیب
روز بر زره گینه یر اینکدین خالی ایماستور انینگ نظ
یکانه اشمال کلور نه یرنه اوتا کلور نه سو بهشتیب رور بر صفه

کلپه مرکنز نظیف کلتوروب ملا حفظ قیلیب یانیب توروچیلیس
اوتتیسو بیله اوجر سیو تفراق بیله توزار تفراقنی کتمنی بیلو
اویانی بویانی بولور اما شمالنی تاریخ حیله بیله بیوارو
توب توزغوزوب بولماس مصر مملکتی ده بر شمال
باردورانی ریح المرسیه دیرلار حسابدا اول بر شمال
کاپه همه خلقنی آغزیق قیلور کفن طیار قیلورلار
ریح داحقان دیکان بر شمالدور کیچه کوندوز بولور شمال
اول یارده یورماکا مایل توور زهر تبه بر شمال بر کیم
الیب قلعه سمو قاتنی اونی جهر تبه جبور ولتسکان توور
ریح احزی دیکان بر مملکتی ده توور شهر ردعم
فیدتی بر شمال کلور کیچه کوندوز اوچ آی متصل بولور
اول خلق شمال توکا کونچه تاغلارده یارلیقلارده مجب
بوکوب یورورلار سمنان تاغی نینگ اراسیدا قلعه
جهه باردور اول شمال شول قلعه دینجا چیقار کوب کیشی لار
هلاک قیلور ابودلف دیکان ایتبدورکیم جماعه کاروان

بیله کلگونچه اول یردین شمال چیقیب جمیع اهل عالملار اوکلر
لار حتی اونیدان اکلا بیله تا جیب چقو تولدروم دیدی
بادشاهنه که عنده دیکان براوی بار ترد تیز بیلا تاشدین
تورورا ایکی ایشکلی باری حجوب طاقیدا اری حشریق
جانبیدا تورور اول خلق عجز حتی بیاو رچاقا غو شمال
حاجت بولسه راشی کیشی اچیب یر زره گینه قیا اچیب راق
قویارلار شمال کیچه کوندوز جقیب لا توراری چه گینه تو
ختا حاکس یه لازم بولغا اندا اول ایشکنی باپ و
اتیب قویارلار شمال یوق بولور اشنی گینه الرباح
دیرلار سیام تا عینده یر تشوک بار دور اول تشوکدین
شمال چیقسه کیم بولماسه اول تشوکلار یمه تاشلایسلار
او چعر و بکیتار مداق ریکا الیب تاشلار رنجه اهزی دیکا
حکیمان حکمتی ده رچشمه که بار دور اندین چقار کیم
اغزیغه کلیه زراق تا شلار یشاب یا قیماقه برشفارغه
جیق عنه قعوم الیب بالدوق اشنی جمیم او جعور وب
راغه تا شلادی برجخر شمی با نیب اولتور رحی ذیدور
شام ولایتی ده برغاری بار دور کیم خلق اینکا اغزیغه

59

بیله کلکونچه اول ریدنی شمال جقیب جمیع اهل تعالملاراوکدا
لار منی اوبدان اکلا بیله تاجیب قتو تولدروم دیدی
بادخانه‌که عندی دیکان براوی بارتردو رتیز بیلا تاشلرنی
تورایکی ایشکلی بارری تاخوریب طالفیداری حشریق
جانیبیدا تورا اول خلق غم خور منی بیاو رجاقا غو شمال
رجاحت بولسه راشی کیمی اجیب برزره کینه قیباآجیب راق
قتوبار لار شمال کیچه کوندوز جقیب لایقو رار جه کینه توقو
ختا حاس سه لازم بولغاندا اول ایشکنی یاپیب و
اتیب قتوبار لار شمال بوق بولور انی کینه الرباح
دیر لار سیام تاعنیدکی بارتشوک باردور اول تشوکدین
شمال مهسنه کیم بولماس اول تشوکلارمهسس تاشلاسه لار
او جعرورب کیتار مذاق ریکا الیب تاشلار رسیح اهزی دیگا
حکیمان حکمتی ده رحشمه‌که باردور اندین جیقار رکیم
اغزیغه کلیه ریاقا تاشلار سیناب باقیماقه برتفار غم
جیق غنه قوم الیب الیب یالدوق انی جهم اوجعورب
راغه تاشلادی برجخرشما بابیب اولتورری ذیدور
شام ولایتی ده برغاری باردور کیم خلق اینکا اغزیغه

قانچه یعنی بارسه لار شونچه شمال زیاده راق بولغر هر کیمسه یا
وستماس قرانکغولوق بولور یا یلاهای ینار لار اما جنبدان
مقصد قیلدیلار کیم یاوقتا بار حاقشه هر کیشه یاوستمار کا بولغا
لیکن شونچه تشوکدین قیش یاز کیچه کوندوز شمال جنوب
تورار هر کیشه کیم بوماس بعضی وقت ده توتلار اق چقار
بعضی وقت ده گیما اک شعمداغ نیمسه تورور بستیجی باب
بولوتلار نی سانی تورور حق سبحانه و تعالی ایتب دورکیم
قوله تعالی وینشئ السحاب الثقال یعنی حق سبحانه
و تعالی انداغ ایتب دورکیم فراهم قیلدوق آغیر بولوت
لارنی وانینکدین سیغفورلار یاغدوروب دریالار جاری
قیلورمیز انی قطره قطره یاغدورورمیز تا کیم عمارت
لارنی خراب قیلماغای بنالارنی ویران اتمگای اما ار دیگان
نیمسه دریالاردین قوباراینکا هواسا وقتیکسه قطره
قطره یاغیشی غم آلور اما هوا هر جند مختلف بولسه یا غیب
توزالور هوانینک سیاوقیده قار بولوب توشار هوا
نینک اتیقیده یعنی ده بوب بولوب توشار بو ایکی سی بر نیمسه

تورور

60

تورا اما بولوتلارنی هوادین یوقاتیب آچقوچی شمال
تورور شمال نینک الدیده بیچاره ترفر قیادهید سبهار
ماسقه جاره یسی یوقتور ترکستان چدور دیدا عجب
بولوتلار بولور آدمی لار بار دورانی یسیر قیلور لار
بعضی خلق اول کشی لارغه باشی اورار لار اسماعیل
ابن احمد خراسانی اینداغ ایدیکیم منی بر چریککا باردیم
اول یرده بر کاهشی بار ایکان بر کون ناهموارنی توقتی بیمان
بیاوق بولدی کیم منینک لشکریم دینی عالیم خلقیم اول شبور
غاندا هلاک بولدیلار ینه بر کون بر بولوتلار پیدا بولدی
دیب خلقیم همه غریو وفریاد قیلدیلار ینه شول شوبورغان
قوبیتی دیب منی بر سجده قیلیب مناجات به درگاه
قاضی الحاجات قیلدیم ایتیم خدایا منینک خلقیمنی بو
بلادین یاقلاغایسین مسلمانلارنی خراب قیلماغای سین
دیدیم حق سبحانه و تعالی بو دعامنی ایجابت قیلدی اوتورون
قیلدی اول شبورغان کافرلارغه بولوب بیحد بیحیله
کافرلار اولوب بر پاره سی منجیب قوتولوب بیز اول یرکا
باریب غنیمت بیشمار قولغه کلتوروب شاد و خرم بولوب

یاندوق احا آبو قبیس سیاه قلار اندا مشهور ومعروف دور
بولوت دیکان انداغ قوت لیک شمس تروکیم دریالارینی
تنین لارنی الیب جزیره لارکا تاشلار تنین دیکان اژ
درها تورور انینک چونک لوقی وانینک اوزونلوغی برار
فرسنک بولور شونداغ شمس لارنی آلور اول انداغ
بولور کیم انینک قولیدین هیچ جانداری قوتولماس انزش
دریاغه تغشتوب آتیم جانوزلار ییلا جنغالار قیلورلار
بولار حق سبحانه وتعالی غه ناله قیلورلار خدای تعالی
بوحور ملخ مرغ ماهی نینک جبنده ودرنده لارنینک
دعاسینی مستجاب قیلور بولوتلارنی ایبارور الیب
یاجوج ماجوج جزیره سیکا تاشلار یاجوج ماجوج
جوج خورک لاری اولدور چین ماچین حدودیدا
تاشلاری ریکاتینکی یاغینی بولور سنبت ده تاغ
بار دور اگر کشی اتمار قیلیه چندان یاغار که سیل لار آقار
اکثر تیوه لارنینک بو تیغه کیتز یاغلارلار تا انکه تاوشتقلیغا
غای یاغین یاغماغای صحای ابش میلال دیکان ایستور
منبر مصحیحه ده ایردیم دریاسویی چالغیش الحمد لله ما عجا

ینباتغه

٦١

بیاتغه قالیب تقوروب ایردوک بر بولعت کلیب دریایغه
جوکتی بر فرصتیدیق کیمنی آب یاتغه چقیب کتتیلار برسرنی
الیب چقتی باشی یا مسواغه چقیب کتتی اما قتوروغنی تاپتی
دریادا ایردی قتوروغنی بر شهرنینک یسغیلی کاتتیک اوتکا
سنی بیله قرقا کنگره بی سنی اوجبوروب کتیب دهرانطات
کیم دریا سیدیش برجانور رشتی الدی عجباو لوغ جا
نوری اما آیکی قناتی بار ایکان اوزونی قولاقلار
تیخنی اوزونی باشی گنبد دیک هم چونک بتمام خلق
کوروب زاری لیق قیلا باشلادیلار دیدیلار کیم تا انکه
شهرغه سایلب نشتیب ایبار حکای اگر سایدا شهرکا توشوب
نتیب یوریه همه خلقنی بر بیله یکسان قیلور دیب سایلب
هم ایبار حادثی دیدورلار او جوبیچی ارکتی یرلارنینک
عجایباتلاریده ترور انجه که یرده بولادورغان نعم
جودات لار عجایب بیدا ترور قال الله تعالی وانزلنا
من المعصرات ماء ثجاجا لنخرج به حبا ونباتا و
جنات الفافا یعنی بو سوزلارنینک معنی سی اول تور

بیز سوبلی ایباردوک بولوتلارنی تا انکه سبزه لارنی
اوندورسون جول لار آباد بولسون آقیرلار کوکارسون
بوستانلارنینک بیلان پرورش تاپسون و میوه
لار قیامی غه کلسون قوله تعالی وکان عرشه علی
الماء کل شیء حی جمله موجودات لارنینک تیریک
لیکی نی سو بیله قیلدوق انچه کم جمیع آدم لارنینک عنصری
تورت نرسه توراوت سو تفراق شمال بیلان دور حق
سبحانه و تعالی بو تورت نرسه نی هیچ کیم نرسه دین دریغ
قیلمابدور پادشاه گدا غه یکسان انعام قیلیبدور اگر
دین سورسه دیلار کیم دونیادا جمیع نرسه دین اغیر بها
لیق نیمه تورور ایدی سو یه سورسه دیلار کیم دونیادا
جمیع نرسه دین کیم بهالیغ نرسه دور دیکانده سو
دیدی قاندایغ دیکانده ایتی کیم تولا سیراخینک بیتمان
نی بیلوا الکاندور اما بو قیدار فیالم سوونی جینک تنکغا
تاپیلسا ار خان دیدی جمیع غذالار اعضاغه یوروتور
بدن نی تربیت قیلور تن نی تازه قیلور براعرابی ایتی
کیم اللهم لا تنزلنی ماء سوء فاکون من سوء یعنی ای بار
خدایا

62

خدایا چنکا نیجان سوونی بار چکای سین یخشی سوونی انعام
قیلغای سین دیدی سوونینک یخشی‌ها یی اولدور کیم
اقیب تورغای بعضی وقت ده ساوغای بعضی و
قت ده ایسیغای سوونینک نیمانرا اقمی حوض سوویی
بیله قار سوویی تورتیشی بینک هیاو وقیدا جمیع
لطافت تنزاکتی کتکان اندیش ساووق سوو زهر بولغا
ای حیندا دغه ساووق سوو زهر بولغای غایده قیلماغای
علی الخصوص تشنه دا ساغوق کوزکا خبر قیلور حوارکه
بولار نینک مزاج لاری ساوق تور شور سوو الذاغ کیم
افتاب اننک لطافت نی الغان سوونینک یخشی سی بو دوا
لتور ایکی سوو ریسه لار کیم سوونینک اچلی نه دیل تور دیسه
لار جواب ایتغیل کیم حق سبحانه و تعالی بر دانه جوهر یا
راتی انکا نظر قیلدی اوزنی تاشقه کوزکوزدی تاشش
هیبتی الهی دین ایکی پاره بولدی بری عرش بولدی بری
سوو بولدی اول سوونی بحر العمیق دیرلار روم تیلی دا
طیرو طاس هم دیرلار اما جمیع سوولارنینک بازگشتی یرکا زورا
اول سوولار کیم یرکا سینکار لار بولاقلار دین چیقار لار اول

سولاریکه آفتاب اوزیگا جذب قیلیب یوقاری تارتتی اول
یغمور بولوب یاغقای اندین یر یوزیده دریالار بو
لوب آقیقای یرننگ رطوباتی دیتی بحرلار پیدا بو
لغای همه ممالکنی ده بحرلار بار ایردی همه بولوب
قالدی اما یونان شهری مراتبه بحر بولدی شهر مراتبها
حیلان بولدی یعنی دشت بولدی بو بولوتلار ریگ کورر
تور یاغار اگر مغرب طرافیندین چقیب بو یونی بحر البحر
دیرلر بحر روم دیب آلغان تورور اگر مشرق طرافیدین
پیدا بولوب چقیب کلیب یاغیب هند دریاسیدین جزکند
دریاسیدین آلغان سوتورور ذالک تقدیر العزیز
العلیم ایکنچی باب دریالارنینگ بیانیدا تورور قال الله
تعالی وسخر لکم البحر لتاکلوا منه لحما طریا
وتستخرجون منه حلیة تلبسونها وتری الفلک فیها
مواخر بیلماک کراک کیم عالمده دریالار کوبدور اما
مشهور راقی دریالار بحرلار بولتورور دریاسی اخضر
دریاسی [illegible] انینگ توغراسیدا اوزرو [illegible] جقعا سبحانه
وتعالی اوزی بیلگای بولما یه اندین اوزگا ایچ موجو
دات

63

ذات بیلماس انکا کیم سالب بولورلار ری لیوچدی حبشه تورور
ینه بر چدی برطینه کر جزیرهٔ خالیات دور بو دریانی بحر
جنوبی دیرلار تورقعون ربو دور حبشنینک ارایسیدا ایکینچی
بولور شهر بار تورور ینه اوزاتوسیدا حینک ایکی بولور شهر تورور
احکا اینک کیم بولوری توغان یری اوزاتوسی حینک حینک
میل دور توغایسی ایکی حینک میل دور بر طرافی فارس
دریاسی تورور اول طرافیده حینکه اوچ یوز جزیره تورور
قیندیل یاقوت اول یردین تاپارلار دریاسی اندلس دیکان
دریاسی دور کیم شنبه کونیدین اوزکا کونده کیم یورسه
انکا گریبر لاشنبه کونی کعون اولتورور خلقه ده کارلار بو
زور اول دریانینک لبیده بر بت تورور بدور انینک قشانه
سیفه فتیب دور لار کیم لاتتجاوز نی خانک لاش جمع
یعنی بو یردین اوتمکای سین اکر اوتسانک یانماغای
سین الماس دیکان دریاسی دور بر جزیره ده تورور
عظیم خوفلوق دریا تورور هر کیم اول دریاغه کیرسه یانمایدی
اندین چقالماقی یوق تورور هر کیم ینه ساحیلغه اورنی
سالیب دریا بیله کلیه کلور بو بلیسه کیلا الماس اولوب قالور

ابل دیکان عظیم دریا تورار اوروس دین بلغاریغه کلور کیمیا
کبی و غیری نظیر بیله کلیب بلغاریغه یتیب اوروسه
یانیب کلورار اندین جزیره بر طلس بار تورار اندین بحر
المحیط کا توشار تا انکا غیچه یتیش نهر اکنده بولور
گیتارار اینینک توغراسی اوتوزونینک توزور خرد دریا
سی نینک سعیسی شوتورار ایکی دریا بر قوشولور ولی
اما جفی آچیغ یور ج تاتلیغ سو تاتلیغ ره بر بیلکا قاتیلماس
ایلاقی دیکان نهر تورار اینینک بالیقلاری بار تورور هر کیم
اول بالیقلاردین یسه غلوج بولغای هر کیم اول سودا
غسل قیلسه احتلام بولغای یاشی کشی لارغه دفع شهوت
قیلغالی بو خوب ایکان ایله دیکان دریاسی تورار اوزونی
قرق فرسنگ تورور توغراسی توزوک بولور کنک تار
بولماس الف دیک بولور سویی شور بولور اما خط
لیک دریا تورار نهراهم دیرلار بجه دریایسی تورار اما
اینکدین یوزیکرم توروش نهر کا سوالیب یاریب دورلار
هر قایسی نهر ده زورق جه یورور بر قیسی نهرنینک آطلی
باره تورور نهر اوروس اولوغ شهر آذربایجان جدیدنی دریا

سی

طبریه

طبرتیه کر قویار آب احمر دیکان بر چشمه ترور سوبی قیزیل ترور
قانغه او خشار اما تاتلیغ غه ترور بو رستاندا ایسیغ یازلیقدا
پیاو قیا بولور چشمه ایسیغی دیکان بر چشمه ترور کیم سوبی
پعت دیک آق بولور اگر ایکینی کا تیکسه رنکی قرا بولور آلتون
و یا کوموشی جامغه الیسه لار رنک الور اما شیشه کا عجب رنک
بر ور اگر اول چشمه کا بر تنه سر سیالپه لار چوب سیالغو دیک قا
ینا شغه الور و نصیب شی کیشی یشه اعتدالیغه کلور چشمه
ایسو دیکان چشمه ترور ملاغه دیکان شهر نینک دروا
زه سی نینک الدیدا اهم خلق قارنکنی شوندا تیلب آلور
ناحیه عالمده اینینک دیک بو بوطاس دریاسی یاکیمی دیکان
دریا خوشی لطافت الملس دریاسی نینک ارقاسیدا حق
سبحانه و تعالی امر قیلدی کر ایکی پاره بولغیل دیب اول
دریا ایکی پاره بولدی بنه خوالادیکه بو دریا جمع بولغای
حق سبحانه و تعالی عتاب قیلدی دریا قوروقوب یغلاشقه
الدی تا قیامت بو دریا دیش غزیع چهکیز کم بوطاسی اینینک
ارقاسیدا بحر مظلم دیکان بر دریا ترور همیشه اول هم دریانینک

یوزی قانغو تورورنی چونکیم اوستونیده بولغوسلار ترار
بکروپیل دیکان دریایی توررا اولوغ نوشیروان عادل
اکثر اول دریانی سیر قیلغو اردی اما آنینگ جوره سیدا
منک فرسنک توور حد یمن نینگ اول یرنینگ اراسی تورت
آیلیق توور بیغا دیکی هندوسندغه ایکی آیلیق توور
بلنجه دیکان پر دریایی توور دریایی چرخ طلاعندین بکلیب
بلچکان غه چقیار بلچکان دیکان اینداغ دریا توور کیم اوزون
بیکیند فرسنک توور سوپی شور توور یا عفور یاغیبی شوندا
غنه تقوز بولوب قالور بیرا افتاب چقتی سیو بولور چشمه
بابهل دیکان چشمه توور سیلان تا غیدا ربی قزان عقو
یفاندور لار قیجاناکیم بو خلق غه سیو لازیم بولسه یاریب شول
قزان لارنینگ چوره سیده رقاص لیق لار قیلورلار
اول عدو قدیخ رعدینینگ اونی دیک اون لار چیقاراندین
سیو چقیش غه آلور بو خلق قدیم قیلب قعویغان ازبقلارکه
بار توور بهکیم اوزنا بشیغه اریقاپه اریق آلورلار متمان بینه
معمور و قالیه قیزیل کل الیب باریب قدوق باشیلاسیانجب قد
یارلار

65

یارلار سیو بیتمادی ینه بیتلا کالی کلدوک دیپه لارینه سیو بیدا
بولور اندین کیین بقدر حاجت توتارلار توبه دیکان
برچشمه‌ء ترور عجیب رخش‌ده بولور برصندوقی دور تاش
دین آغزیغه قلف اوروغلوق دور سوا نینک تشه کللاریدین
چیقار حبادا سیو چیقمایه نجه شهر بار دور کم شول چشمه نینک
سیو بیغه کوز تیکب توغان شونینک سیو بیدا تاریتیب
آلورلار اول شهرلار خیم حول بولور اول بیلکه ده اول خلق
لار کلیب جینک کشیکا آتی بردورلار بغلارلار چاقشارلار گناه
لاریغه توبه قیلورلار اندین رکوزه سیو حقو یارلار اندین
کیین فراوان سیولار چیقار بو هم شهرلارکا باشتیمابا شیمجه
الیب الیب کیتارلار اندین کیین هم اباد بولورلار اولارنینک
گناه لاری نینک شوم لوغیدین ینه بتورار بحر الشور
دیکان شهرکا رزون غه یقین ترور اما جوه چیدی قرق غه
بینک دین ترور جیحون دیکان دریا تیز غه رعظیم اما سیو
شور ترور بلخ نینک جیحون نینک ارایی اون ایکی فرسنگ
ترور حشر یقه طرافیدین کلعورادین تونشادان هم دیلار رحیمه

طرفیکا باریب انینک بیله تبت تاغلاریغه یتار اول ارده
دختاب دیرلار بلخ غه یتکانده جیحون دیرلار اندین
اوتسه خوارزم قراتاغ خلنج طبرستانغه اولار
جنبهست دیکان دریایی عظیم ترور ترکستان ولایتی
ده ترور افراسیاب بر مرتبه کیخسرو دین جدا بولوب
یورور اردی ایتور اردی ای افراسیاب پادشاه لیق
ننک تخت تاجینی تاشلاب شوهدایغ یرلارده یوروب سیل
دیراردی بوغار اچیده یورکیل پنج کون غایدار قیلور
دیب القصه هوم دیب ارکیم سیکه باراردی افراسیاب
انی آندا کوروب اوزینی شبعو دریاغه سالدی هوم
دیکان افراسیابنی کمند بیله دریادین الورتا دیب
یورور اردی هونی خلق کوروب بارسا کیخسرو غه ایتی
لار اول کلیب انینی تاقیب دریادین آلیب یاتیب کیتی
جیکل دیکان دریایی عظیم دور انینک بالیغ لاری بار
ترور همه تولاسی تیوه جه رار نیمه سرشتی یوتعوب ایبار در

66

اول دریانینگ صیادلاری قیشی یازتورلارینی یاحا
لاریغه بالیق لار پاره پاره قیلورلار عجب جانی دریایی
انداغ دریایی تورکم اوزونی بیتی یوز چیل تور
توغراسی التی یوز چیل تورا اما انینگ اراسیدا
جزیره لاری بار تورا اما آخر اب تور عجایب حیه
دیکان بر چشمه تور عجایب دم ده بولور انینگ کیچ سوسی
بولیه کتاب آقار افتاب چقتی یوق بولور ینه شول
ینه شول چشمه اب حیات دیکان چشمه تور ظلمات
دا تورور بار کیم اول چشمه غه یتیشدی الحیه قیامت
غه چه تیریک بولور اسکندر ذو القرنین دیکان پادشاه
ایچمک کا قصد قیلدی باردی کرالمای حیران بولدیلار
اما بو بیان کلور ده حنادی قیلدور وب ایردیکیم قری
کشی بار چاپسون دیب اما بر کیته اتاسینی الیب بارغا
ما پیقه هیچ علاج تپالمای برضندوق قیفه پیالیب کلتوروب

ایردی بو اوغول بو احوال لارنی اتاسینی چیقا
ریب تدبیرینی سوردی فیثاغتیغا که ای اوغلوم
بارور وقت ده بارور سیدلار تیاپار سیدلار یاتماق
تشکیل برجاره بولغای بو غاز اول خشوک لار
بالاسینی باغلاب اناسینی الیب کریب یانورد ا
قویاریسه لار شول باشلاب چیقیب کلور دیدی
انداغ قیلدیلار اما حضرت خضر علیه السلام یول
باشلاغوچی ایردیلار باردیلار تاپیتی لار غسل قیلد
لار یاندیلار جمیع لشکر اشاک ارقاسیدین یاردغ
لوقغه یتی لار قرانکغو لوقیدین خلاص بولدیلار
چشمه چار بر چشمه کو تورتالقلا ندا زور اکر بر
قوینی بوتون نیسالیسه لار بیتمای تمام قالماس
اکر بروقت چیال قیلیسه لار اوستخوانلاری جدا جدا
بولوب بقا لغه هر کیم اول چشمه سوییدین ایچتی ایچی
اوتمار

67

بلکه ایچیدیشی قان روان بولور طبرستاندا ر چشمه‌ئه
زور تیزوری خفقان نینک ارا پیدا اتور عیش الحمیم
دیرلار شریف چشمه‌ئه تر و راشما چشمه‌ئه ذراوند
تاهم دیرلار چهار آدمی کرباهم بر چهار پاییغه ایلماس
قتولماس جراحت پیدا بولایه یا جذام یا برص یا تام
قیتدنک یل سوونداغ اغریق ایق کشی نی الیب باریب
شول چشمه‌ده اولتورغوزسه‌لار فی الحال بجمیع
دردلاریغه دوا و رنجلاریغه شفالیق بولغای خواه
قولنج خواه اوستخار خواه اسود تجربه تور
اما اول سودین ایلکی آلیق اوچ تورت آیلیق یوللارگا
الیتارلار اینک بیلان طوطیالار دیکیزیلار قیلورلار
راست دارو تجنی قیلورلار کوب آغریق وجراحت
غه دوا بولور اول شهرلارده مشهور دور بحر الخزر
دیکان دریایی تور رحمه قوری کیباره تاغ جزیره‌سی یوق
اگر کیمسه اینینک کردینی چورولسه بر هیچ وجه یورویالماغای

کای یز یوروب یوروب ریرکا چقیتیم دیسه یز شول یرده
اما شور سو تور تکی قرا یالپچیق تور زوی ناکس
اول دریادنی چقار توتوب ایب هر طرفکا ایب بارور
لار و خلیج البحر زنی بحر الدوار هم دریلار اول دریا
نینک بش یوز فرسنک تور بحر البحر ز دیکان دریا
انکا کلیب قوشولور انینک بر جزیره سی بار تور انی
جزیره یی پاک دیرلار عارفن نفطه لارنی قرا اق
اندین تاپیب الورلار نهر النحاز دیکان دریا
یی تور کیچیک کینه انینک گردی یوز فرسنک تور
اما نهر الشاش انکا ارتیق یازکیب یورار
اما هم کینه شول بحر الدین کم زیاد بولماس نهر النحا
بور دیکان بر بولاقدین چقیب کاسور یغیلیب کیدر
کلم جابور دیکان دریا بولور اما یمان قویولوشی
دریا تورار انینک کناره سیده هر بر درخت لار بار تور کیم اول بیم

درخت لار

68

درخت لار پیچ یرده یوق اندین ادرکار یرده بو تماس دجله
دیکان ارکول ترور کیم انینک بیر حدی بلاد النورشیح ترنی
ترور اول دریانینک جمیع بالیق لاری جمه دجله کا کلکا
یلار چنانچه دجله نینک هر کیز بالیقی قاماغای اما یو
للاری عجب سهمناک مشکل و دشوار ترور اول دریاغه
شهر العروس دینی بالیق لار کلکای عجب ترور عجب ترکی
ده بولغای هر قسیم بولغای یکرنک بولماغای بغداد بیله
ادتعوب واسطه و سطا سیحه غم بارغای ا و تعوب هند
سند دریاسی غه قویغای بحر الروم دیکان بحر
اخضر دینی کلعور وصیده نینک و هم عمر نینک ارایسی
مینک میل ترور اراسیدا ایوز التمیش جزیره ترور
هممه سی اباداں معمور ترور روسی و سردانیه افط
یطه بو مملکت لار شول دریانینک جزیره سیده ترور
بحر الروم سیه دیکان ریعوسی ترور کیم ر اصفهان ملکتی
ده ترور صعوبی قاان دیک متیذیل ترور اک سیمسه اول

پیوغه توکوروب نشیب بولوپ توکورکان یتوغوروکی
سیوغه تاش بولوب توشکای اول دریادا لاک
پشت لار بار شور اولار دریا ایچیده بت لار بار تور
تاشیدین قوللاریدا تمغر دیشی حربه لاری بار تورور
پاحح جانوری اول بت لارغه یقین یولایالمایلارغا
نجارلار بحر الخزر دیکان عجب دریاسی عظیم تورور
توغراسی یتی فرسنگ تورور عظیم خوف لاری بار
زعفرانی فتح الاسپید دیرلار بیان ماهیت لیکی تورور
بار عزیولار و غوغالار ایندین چقیب طاق نیل
کوزنغه کرتکای اون بش فرسنگ ریکا اوشی پیکای
کبیح و اتیب دور آنداکا و آبی لار آدم آبی لار
بار آدمی لار نینک بدنلاری ... توک قوللاری
آرغالاریدا بوتلاری آیللاریدا باشلاری بالیق
نینک باشیدیک تورور و بیروجه دیکان دریاسی تورور

کوهستان

69

کوهستان چترو دیده بشاگان دیگان کنت دیبی پیدا
بولور کنت کاکرپ بو بیعو تولا بولور یارتی کنت کا
رکرار نحر کنت لار اباد بولور و یارمی قوجقه کرپ
کیتار قوجقه کرا سورغان سوغ یغاج یا الدیلار
اول یغاج کرجاندا تاپیب الدیلار بحر السیراق
دیگان دریایی تور سیو داکی لار اول دریاغه کرار
لار حوتح او روشغه الغور هنگامه لار بو دریادا پیدا
بولور بازرکانلار هم باشلار یدیش نبورکی دستار
تلفک کلاه لارینی اول سیوغه تاشلار لار حوتح لار
پستا بولور غوغالاری پیاکین تپار انداپ کردابی
هم بار دور اما انگی تاغ فرسنگ ارا پیدا کلاب سوغول
بولوب بیور دور کیمه لاری هم کرداب دین چقار یتی
کیچه کوند عزر ده بو دریادین چانغور غ چقار لار
اتنا کیمه یا اوقی دین هم تیز راق بیور دور سیجانار یکانی

بر سویی دور که عظیم آتکاییتی طاق بیله کوروک یالغان
دورلار هر وقتی که سولاری ییمان اولوغ کلیه کوروک
لارنینگ الفالی تورسه بر تمور تخته غه بیتیکان بر خطلاری
بار شونی کوروککا باغلاب قویه لار سو اعتدالیغه
کلسکای رو حدیثی چیقیب کیتیلور اما تجبار قایتیغ دریا
زور بو کوروک نی اتکان کیشی طلسم بیله قیلغاندور
بش ای غایب بولور ایکیتیب طیار قیلیب کلتورور ب دریا
نینک اوستیده چقیغان زور اول هم توختادی
خلق لار حیرانلا قالدیلار عین الجیب دیکان
چشمه زور هر شنبه کونی خواه آدم خواه حیوان
خواه چرنده خواه درنده بولیسون اول چشمه کا
یقین کلدی اولار بینه کورنده کلیه تاریخ قصه یوق
عین السم دیکان چشمه زور فغفور نینک شهرندین
سویی حکایه نیدا عجب بر چنده لیکا لطافتلیک خوش طعم
خوش بوی زور اما بر فرنگلار ککا الیب بار سه زهر بولور

سیوریش

70

سوریغ دیکانلاری قصبهٔ زرد راندار چشمه بار ترور
هرکیم خوالایسه خواه آدم خواه حیوان اول چشمه
سوییدین ایچیتی اغریق بولور سببی اولتورعرکیم
زکریا پیغامبر علیه السلام غه قتوبقان ارهنی شول بو
لاق سوییدا یوغان تورلار سببی اولدور انی
عین المیسوم دیرلار بحر الشیر دیکان دریاسی تور
انینک قهرینی کورکان کشی بوقدور اونی تورب غولاج
پیغامبرنی سالدیلار هرکیز تکیکا تیمادی هرکیم اول سو
دا ایچ الفیق اتیسه تاشی بولور لار هرکیز بولماس
شور دیکان بر سویی تور انینک اوزونلوقی
ایکی میل تور ابو حوشنی اشعری دیکان بریرده
کلیب حضرت دانیال پیغامبر علیه السلام نینک جسدلا
لارینی تابتی لار او دیارده یمان قحط لیک ایردی اول
جسدنی دریا سویینی باغلاب کوماریلار نی حاجاغلاب

و اندین کیین کولاب دریانینگ تکیده دفن قیلدیلار
اندین سونگ ما قتو یاردیلار قحطلیک بست بولدی
خلق غم و غصه و قایغولاردین خلاصی تاپتیلار
شایسته یادیگان بر دریا تور خوارزم طرافیدین
جیقیب کلور کوندین کونکا یلدین یلغه زیاده بو
لور کیتم بولماس اما هیچ طرفکا هم جیقماس تارلغ
بار دور اول تاغ انینگ باشیدا بر چشمه دیک بار تور
انینگ باشیدا بر شیرینینگ جوراتی بار اما عجب رنجشی
سوتر ور هر کیم بسه اول یوغه یول تیالیه البته الی
قولی زیاده کلور انینگ واقعه سینی هیچ کیم بیلماس
اما بو دریا چین ماچین ده دور دریانی دور خونخوار
شوم اول یرده بر شمال بولور دریاغه ریسه کیم لار رحتی او
شا تور توزده بولسه هم جندان جاندار سنی بجان
قیلور بو دریادا بو خلقی بار اول خلقنینگ هیچ کیمکا

خبری

٢١

ضرری بولماس هیچ کیمکا اولار دینی الهم کلفت یتکاس
اما ییتی یبل دریا بولور آقار ینه ییتی یبل قوروغ
بولور قالور آنینک هم واقعه سینی حق سبحانه
و تعالی اوزی خوب بیلور انکا اوخشاش دمشق ملکی
ده بر چشمه بار تورور اول تورت یبل سویی چیقیب آقار
ینه تورت یبل سویی آقماس قوروب قالور انی
چشمه غاره دیرلار بر تاغ نینک باشیدا بر چشمه
تورور قیشی یازی کیچه و کوندوز آقیب تورار اما کیمسه
باریب اگر آوازی قیلسه توختای قالغای بر کشی
یاشونسه ینه آقغای انی چشمه غاره دیرلار
بر تاغ باشیدا بر چشمه تورور قیشی یازی کیچه و کوندوز
آقیب تورار اما کیمسه باریب اگر اوینی قیلسه
توختای قالور بر کشی یاشونسه ینه روان بولور
اما دریاسی عمان دیکان اندایغ دریا تورور کم قوق

کوزنی اقماس توختاب تعالور ایمیح زیدر احبس الذی
خوب صاف بولور ایچ نشه‌سیده کیم کیده بار کورونف
کینه ترا رغواصی لار توشوب صدف لارنی الیب چقار
لار توقورشنی اوزلاری الفاندا اونی عمانی یاد
شاهچه خمسی دورلار بو صدف لاردین ایچ نشه سنده
چقار چقماس ینی نجت لار ینده کورارلار اما اول
ینده ایطلبر ار چوهالی بولور آدم نی چقار ماس
لار کشی نینک ایچیدتی بو لماس آندا بار الفای کیم سنده
اول سیوغه تاشی ساسیه لار شغرشلار بولور
بولق تلار نیدا بولور تولی و سیغور لار یا
غب خلق لارنی هم هلاک قیلور دریاچه نینک
رکانغا جیه قعقعو لور لار بو ملیه اولتورور
فارس دریاسی هند دریاسی بیجقوشولور اما
بسویسی قوشولماس بولک آقار فارس دریاسی نینک
خویسی

72

حوتی کا شغرلیک نینگ وعضی غه اوخشا عجب تلبه سو تورور
اگر آفتاب سنبله برجی غه کاپه موج لاری زیاده بولور قوس
برجی غه یتکانده انداکی بیت راق بولور فرات دریاسی
روم جانبیدین کلور تا قیبیغ عمان عدن دهلیک
بیله اوتوب یمن طلا فیکا فلسطین نهروت کیتار بولار
همه جزیره تورور اعرابی لار نینگ یری اما فرات نینگ ارا
سیدا انارلاری بار حیوه یستی کوتارالمای یاغاچی
یسنار قسم البواب دیکان مجمع الانهار تورور چا
تورکه اول دریاغه توشیه تکورمن نینگ چرخیدک جو
رلوب اوطمای خلاص بولماس اولوکینی سیاهچیلغه تاشلار
قسم الاسود دیکان انهاری تورور بر یرده تاشی بار تورور
بو یوننگ همه سی شول تاش نینگ اغزیغه کریب کیتار
اول تاش شیر صورتیده تورور عربلار انینگ اچیدین
چقاریبه برو نینگ یردین اولیه چقیبه دریا بولور

اما بعد عالمده اولوغ دریا تورت تور بیری بحر الاعظم
بیری بحر فارس بو دریانینک بر چیتی حبش بر چیتی
ختای تور بیری روم دریاسی بیری دریاسی
مغرب تور بحر خاراب دیکان بر دریا تور رهکیم
اول دریاغه کیرسه قوتیلغه بر شمسه بحر جانشور قانچه
زور قیلیپ آنچه بر کیشی شورادن جالیغه قویسه
بوشاشور اندین قتعلوب خلاص بولور بولمایدی
عین الغرس دیکان بر چشمه تور اول ملکت کا یاخم
غور سیو بیدیش انجار لار زراعت لار پیشما سیو غار دور
لار اقین سیو نی بیلما بیلار حساد دا یاحفور یاغیه سه
حیران قالیپ براطنی الیب باریب شول چشمه غه سیو لانب
خلق لار حوراسیده تورور فریاد و غوغا لار بیله الغا
ندا لار بیله بیدا بولوب یغفور لار یاغار زراعت لار
هم تویار اوزلاری هم تویار لار احانقولاراق یاغیشه الیپ
جانلار

73

جانلاریدین تویوب عملاریدین بیزار بولوب اول آطنی
جگردین چیقاریب بو آطنی اولتوروب اندین سونکره
ختاب قالور یاغیش لاریا غماس آطه اولوکینی تاشلاب
بتمام خلق تارقاب کیتارلار تا اینکه چوشش و طیورلار گوشت
نی یرلار ایتورلارکیم الله تعالی بیزلارنی سیغورسونکی
بیله مهمانداریق قیلدی بیز اننک بنده لارینی آطه کو
شتی بیله مهمان قیلورمیز دیرلار قلذوم دیگان در
یاسی تعریف کیم هر کیمسه اول دریاغه کیرسه سلامت چیقالماس
ز او چونکیم ایکی طرافیدین شمال کلور کیمه نی چرخ دیک
چورغور کیمه لار پاره پاره بولور اما فرعون علیه اللعنة غرق
بولغان دریا شول دریا ترور اول دریادا بوزینه لار بار
عبدالملک مروان دیگان اول یرگا باردی جواهر الغالی
غواص لارنی بویوردی غواص لار فرصتیدین کیمی باهم
ییس کوزه لار تاپیب ایلیب چیقتی لار و بارچه خلقغا بیرگو
شتی لار کیم بو کوزه دا مال بار دور دیب آغزینی آچسالار

هر کوزادین بر دیو چیقیب آسمانغه چیقیب کیتتی لار اما بو دیو
لارنی حضرت سلیمان علیه السلام بند قیلیب تاشلاغان
ایکانلار دیو لار بند دین خلاص بولغانلاریدین ایتور
ایر دیلار کیم ای داود نینگ اوغلی بیز لارنی دریا ایچیدا
بند قیلیب یاتقانینگ بیله بیز قیتقولمای قالدوقعو
دیر ایر دیلار آندین کیین چندان چندان بوزینه لار پیدا
بولدیلار و برادلوغ بوزینه کلیب توردی هم کوردیلار
بوی بیندا بر نیمه ایسیغ لیق الیب کوردیلار کیم خط با
قتی لار کیم بسم الله الاعظم دیب بیتیب دور لار سور
دیلار کیم بو نیچوک خط بوزینه ایتتی کیم حضرت مهتر سلیمان
علیه السلام برکان تعمار بینده جن انس دیو پری
کیزنده لار دین ایمین دور دیب دیب خارلیق قیلدی
لار کیم کوزه لارنی دریا غه تاشلاتتی ایکان دیب تحقیق بسیار
گا ستوروب بر دیلار کوزه لارنی دریا غه یوغالاتیب قویا بر دیلار
بولار شاد

بولار شاد و خرم بولوب قالدیلار آنیدین اول دریادا
آدم آتیملار بار دور قاپ قارا بولور اولار چیقیب دریا
پسیدین ترور لار کیچه‌ده اول یرگا باردی کیچه‌سی غوغا
و تیقیقا سیلار پیدا بولدی قورقتی لار زهره تیر بولدی
لار ایرتاسی قیتیب باقیپ لار سوینینک تاشی یوزیده
هم گنبذ لار بار دور گنبذ لار نی قلیچ بیله چاپیب ایردیلار
هم سوا ایکان بچه قیتیم دیکان دریاسی ترور چندان
شهر لار بار دور خلق لاری اول دریادین سوا ایچار
لار اول یرده تاغ بار دور تاغ نینک باشیدا بر چشمه
اول چشمه‌ده التون کموش جواهر لار تولا بار دور
انی هر کیم آلور بیلماس لار کیم قایندین پیدا بولادور قایدین
ایماس بر کیمرسه بر التون جام تاپیب الدی نقشینی ایتکان
ایکانلار دور کیشی نینک اکلی هم بار ایکان چی انلار قالدیلار
اول فرحت برادم پیدا بولدی ایتی کیم بو جام نینک ایگاسی
هم من ترور من پتیلکان اکا هم نینک اطیم ترور فلان دریادا

کیمه دیبی بیوغه توشوب کیتب اردی دیدی بیلدیلار کیم اوچ
ای لیق یردین کلیب تورور بحر الاعناف دیکان دریاسیدا قوکم
اوترا اسیدا ر تاغ بار تورور حضرت آدم علیه السلام بهشت
دین شبعه تاغ باشیغه توشکانلار تورورلار اجایبی یخشی غیه
سیوترور دریالاری اوروس دریاسی طبریه دریاسی اول
دریاغه قوشولور سوجان دریاسی هم قوشولور نهر اکرمو
سور دیرلار بحر تنتها دریا بولور طنجه واندلس انکا کنا
ریدا تورورلار اول دریا بلغار غه یقینده الی اوزنکی دیرلار
خطای غه یقینده دریاسی حبش دیرلار بار کیم اول سیوغه کرسه
غرق بولمغای اسکندریه ده بر چشمه دیر تورور سوییی ایسیغ
بیر کیشی برص بولسه اول چشمه کا صحت تاپالیم بولوب چقار
روم پادشاهی برص بولوبدور حق دیب اول چشمه کا بارماق
غه یوزی جینکلی کشی بیله کیمه کا کیرسا اول چشمه کا یتیب بارگدی
کیچه یتکاندا شهر اسکندریه نی شبخونا کلتوروب الدی غدر
ملکلتی ده بر چشمه بار تورور اول چشمه لب بیده بر تاش تورور اول تاش

نینک

نینک اوچ تشوکی بار هر کیمسه هر قیسیم آغزیق قه کیرینغیلار ایکو
تشول تاشن اوسیتیده اول تشوک لارکا باییب بیعودین
باشیغه چقیب لار در حال اغزیقیدین خلاص بولغای
بحر الهند دیکان دریایی تور عظام قچانکیم آفتاب حوت
برجی غه کلیب اول دریا موج لار اورار همه عالم قرانکغو
لوق بولور قچانکیم قوس برجی غه یتی موج لاری بیسیت
بولور ینه بولدی روشنلیق لیکن اول دریانینک بیر طرافی هند
ستان ینه بیر طرافی حکاران بیله بلاد الصین غه یتوب
ابن منبه ایدیلار کیم من حیران دورمن کیم هر کیمسه اولوغ
دریانی کوروب حق سبحانه وتعالی نینک قدرت عظمت
لاری نی بیلمایدور کونکلیده قرار قیلمایدور هر کیم دیکان
دریایی عظیم دور انینک تکینی هیچ آدمی یدیکا بیلماس خضر
علیه السلام برکون خیال قیلدیلار کیم شبعور زمانینک قعرینی
کورسام بیلیسام دیب توشتی لار کیتیب بار دور ایدیلار آلدیلار یغه

بر فرشته‌ئ پیدا بولدی بیوردیکیم ای فرزند آدم قیان
بارا سیز نوح علیه السلام دیدیلار کیم هر قیان بارسام
منینک بیله ایشینک بار شو دریانینک قهرینی کورا
دورمن دیدیلار اول فرشته کورلوب قهر و غضبی کلیب
ویشه رحمی قیلیب ایدیکیم بو دریانینک تهینی گشتی سیلیمان
نوح پیغامبرنینک زمانیدا کیمریسه توشکان اردی
قهرینی کورسام دیب تختی تقوبیکا اوترا هم بولمایدور
یانغیل اول خیال قیلغانینک بولبور نیمه‌یسه ایکاس دور
دیدی یانیدیلار ینه ایتتیکه ای آدم هوج بارچه دریانینک
یوزیدیش قویارا اما بو دریانینک قهریدیش شمال
قویار اول شماللار دیش هوج‌لار پیدا بولور دیدی
یا هند دیکانا نهری تر در کیم انینک اوزونی اوتوزونکه
اماینک ارتق بوکریه زیاده بولماس جینک ارتقیو
رکانا بیله جیق بولماس اما بالیقلاری بیحد بیجه قیاسی

بولور

76

بولور اروی دیکانا دریایی عظیم تور اول دریانینگ
جزیره لاری تولا بولور اول جزیره لاردین عرب لار عنبر و
عاج و واق و تایب آلورلار عین الیقین چشمه تور کیم
عجایب آفتاب چیقتی آخشام غنچه سویی تاشقاری چیقیب آرار
کوندا اولتوردی ینه تانگ اتقوچه یانیب کیریب تورار
موننینگ واقعه سیغا کشیدش سوزدوق بیلمادی ایتی کم
بو چشمه نینگ عاداتی اوکیدیش آخریقه شو جداغدور
معا ابر بولیم کون نینگ چقانینی اولتورغانینی شمع
چشمه دین بیلور تیز دیدیلار والله اعلم بالصواب
دریالار عجایبی شوبیت ایمدی متوددوقلار بنی
بیان قیلالی القصه بنی عامر قبیله سیده رجاه
باردور حضرت سلیمان علیه السلام لشکر لاری بیله
اول یرگا کالدیلار تمام لشکر تشنه لیک کم ازیسی هلاک
بولماق جهه بولاشقه الدیلار انداپر دیو کولوشکا تور

دی حضرت سلیمان نینک غضب لاری کلیب سیورد یلار کیم تمام
خلق زار یلیق قیلیباسین نه اوچون کولاسین دیب
دیو ایتی کیم حق آنکا کولادور حق کیم سیو اپستیعیذدا
یورویدور اولار یغلایدور حق شونکا کولار حیندا دیکن
حضرت سلیمان علیه السلام بوریرد یلار رنجه کشی کو
لاب ایردیلار سیو چیقیشی نچه الکدی بتمام لشکر و آحلا
ری تعدیلار سیوردیلار کیم ای دیو پر آستید ایو
بار ایکانینی نه بیلدینک دیو ایتی کیم حق سبحانه و
تعالی غه مناجات قیلیب اردیم دعامنی ایجابت قیلکد
آندین کینی بیلدیم دیدی انتا اوچ یوز التمش قد
وقا زور جاه بیاهره دیکان قعوردق نینک سوی
سعویسی بخشی سیو بولور الکیم سه اول قعدو قفه خام
حشت سیالیه اون تیاعتا نچه یوعی تارتقاندیکار ریکا
ریکنا آواز لار چقار اندین کیین سیوسی اندام داغ

بولورکه

بولورکه اوت قالاب قاینا غانديك اننيك بوانيلاريني
برحق سبحانه و تعالى ديبن اوزكا هيج زاتي بيلماس
جاه بابل دیکان بر تاغ نينك اوستونيده بولور حكيم
اول قدوغ قه قارالاسه گويا حكتاب بالالاری بخنك نينك
اوينا غانديك و ياشينك باران قيلغانديك تاشلارنيك
كعلوتسكا الكاى چدنی خدا ايلكاى اول كيم نينك شوغنج
كيم حنينك چاپنيدش شيم چاشنی خنينك يارنی قالغانيدا
اوزينی يقاغه آلماسه واکر كنارهگا آلدی خلاص بولغای
واکر قحب قتولماسه اولکای چاه بونينك ديکان ایکی
قدوق تردورهار کیم سه اول قدوقطه هر شیم سه تاشلا
سه باتیب اول شیم سه کینی کا توشکای اچانينك اچيده
چندان چندان کیوتلار بار واکر اغاچی سالیه لار
فی جا قداكيه كاهنديك كيلكاى چاه ايغال ديکان
برچاه تردورهار کیم اول قدوقدین سوالیب اچیه د رجال
اسهال بولغای اکر اول سو دیخی راقه الیب بارسه لارقان بولگا

دواکر تیکنی یراقه الیب باریسه لار تاش بولغای اگر کمریسه
اسکی جیبان یا تاشی یا جاما هر نیمه سه بیالیسه بورانلار
قوییغای صاعقه لار بولکای تا حملارینی اوچورغای اندیق
کین اول بیالغان نیمه سه لار قترو قدرتی تا شلانغای بور
رانلار بیت بولکای چاه طنجاب دیکان بر قیدوینی زور
باغ عنوستان دیکان بر باغ دور چه کیمه سه اول باغدین
گل اوزوب کلتوروب اول جاهغه بیالیب اغزینی ار
گیب بوریغه باریب حنظلیده بر ییل تورروب اندین
باریب اغزینی آچیا قدوق ایچی عفرا فور گلی زوح
بولوب قالور و اگر گلنی سالیب اغزینی گیتهای قو
ییسه لار حیدان عوغاو حاجرالار جقا یلم تاثیر
قیلید بولوب اولکایلار عنبرستاندار چاه بار دور
اننیک سویی ایلکی اگر ایلیب آقار ایاغی تشوکنگی کزار
بری صریف صنع بولور زهر قاتیلیری کول صنع بولو
تریاقدور نافع بولور چاه باحیاه دیکان بر قیدوغ

زور

78

تزور اینینگ یوس ایلکی ~~آریلیب ایلکی مشوک~~ کلار
چیقیب اغذیذنی تاشیب تورار چهار شنبه گه کیچی
اول سیو دینی ایچیب اول جا خاصه توشوب کیتار وحشی
دینی کیبینی اوستغوانلاری چیقار جاه سنقدر
بیکانی بر قدر دغی ترور عمق اینینگ توبینی کرشی بیلکانی
ایمکلیر اور شهروان پادشاهی ایتیب کر شبو جاه
نی سیمان برکه توشقار نیکلار دیب بتمام خیرسیلی
لار سیمانینی قوییدیلار توطاری ینه سیونگکی یلی
هم سیالدیلار توکلمادی آخر او جوتنجی یلی شهروان
نینگ سیمانلارینی سیالدیلار تیتجی شیعان حقیقولغان
نشانه بیی بنی کور جادیلار هم خلق هاینگ باقیب قا
لدیلار لعور توتنجی یلی جادر الشهر دینی کاروان
لارکاری هم جایلاری بایکار لارینینگ یورزیداکی
حریق یعور دیلارکیم بیزلارنینگ یوزرونکیزلار
خوندا غ نیم سار ریقیدور دیب اولار اینیکا که بیزنینگ

ننلکی خیزدار دریا بار ایردی اوچ تورت ییل بو
لدی کیم سیمان آقادور دریادا سیمان آقانا ب
دینی یوزونی خیز شو جداغ بولدی دیدیلار حکیم بیلید
یلارکه بو قدروق ننکی سوبین جانور النهر ده دریا بو
لوب آقار ایکان دیب جاه اندلیس دیکان بر قدوقی
ز قور آدم فرزندی انکا یقین بار الماس واکی بار یه
کور کورله تماشا عجب عالم دور اننکی اوچو نکم انذا
بر جیسی دینی اکان بت بار اول بت الذیفه تار کار
بر تاشی بار انکا غنیکه لیک دورکیم انذا بار حایسه بوراه
اوزونانکنی اولتورش یول یوقدور دیب تورتونجی
باب عالم ننکی عجایب لاریدا زور بیتی فصل زور
رحق سبحانه و تعالی انداغ ایتیب دورکیم قوله تعالی
هو الذی خلق الارض فی یومین وتجعلون له ا
نداداً ذالک رب العالمین یعنی حق سبحانه وتعا
انداغ دیدیکم من انداغ خدادورمن جمیع ریوزینی انکی

کونده

79

کونده یاراتیم کیمدورکیم جنینک دیک یاراتالغای بولارنی حکمت
بیله یاراتیم بعضی نی حکمت اوچون یاراتیم تا انکه بیلکا
ی لار و قیلغای لار و تیبیلکایلار و نبیلدورکایلار امثال
علما و حکما تورلار اولار کیم بولمیدورلار قیلالمایدور
لار امثال جمادات اگرچه خواه خوش دورلار امّا ذاتیده
ناطیق دورلار هر قیسی اوز تیلی چه حق سبحانه و تعالی غه
مناجات قیلورلار بیر بیرلاریکا سوزلاشورلار انبیا
اولیاغه سوزلاشورلار اولار بیلورلار امثال بیرسی
آدم بیله انسی بیر دورلار اویده همراه بولورلار بو جهم
دخل قیلماس اول هم قاچماس ینه کلورلار کبوتر بیری
آدم نی کوردی قاچار بو قارغا بیری بار لطیف دور بو
آق کیک ینه بیری بار کیکی اول قرا کیک ینه بیری بار زرد دلا
دور اول شیر ینه بیری بار قورقونچاق تیزرو ینه بیری بار
کیچه کوندوز افتاب نی خوالار انجیر ینه بیری بار هرگز افتابنی
خوالاماس خفاش ینه بیری بار کوزلکاک امثال کیک لیکه طاوس ینه

بر بار دور بو زمان یعنی دینی خالی ایماسی بو تمام یغیر بر بار دور گذشته
امثال حور اسمی بری بار زنجیل اول ایت یغیری بارنا فیع اخال
نخل انگبین یغیری بار نوه امثال یاریسی حبیبی سیاجقان
آب عالمی یارانی هم شخم ایکینده یرینی یارانی هم شخم بیست بو هم که
اوز حال احوالی غم یارا اشارزقا هم بیر بیب دور بعضی عمر روشن
لیکن بعضی غم قرا انگلیغ لوق ایکنچی عالم نینگ تقسیمی عالم ایکی
قسیم بولورلر بیری سنی عالم ناطق دیرلار اینگ جانی هم بار روحی
آغزی بار ریگ تیلی بار سوزلار کوزی بار کورار بیر قسمینی
صامت دیرلار اول امثال جمادات جمادات عالم فلک نامی
هم ار جامس دور جماد هم ایماس اینی حواس هم دیماسیلار
جمیع انات هم دیماسلار اوچونچی عنصل بو عالم نی حضرت
پادشاه اسکندر ذوالقرنین یوروب سیر تماشالار قیلیب
سرچیاب بار یب مغرب دینی تا مشرق غیم نیچه فرسنگ دور
نخچه حیل بولور شونی سرچیاب بار یب مغرب زمین ده
اسکندریه نی بنا قیلیب عاقا شتم قند یوروب انو جیته نی

بنا قیلیب

80

بناقیلیب آندا اولتوروب حدا اینی نی بنا قیلیب اندا اولتوروب
یر یوزینی یتتی بحصه قیسمت قیلیب هر بحصه سینی غیر اقلیم
آتاغ قویوبدور هر اقلیم اوتوز حینکی بشی یوز فرسنگدور اقلیم
عربلار تورور بر اقلیم رومی لار تورور بر اقلیم حبشه لار تورور
بر اقلیم هندی لار تورور بر اقلیم ترک لار تورور بر اقلیم یاجوج یا تاجیک
جوج وماجوج لار تورور بر اقلیم خاصه ترک لار تورور لار
اویلاری هم یغاچدین بولور اما اقلیم اول نینگ خلقی
هم قرا یلانکاج سباع تورورلار درازعمر تورورلار اندا اژ
درها لار بولور اوزدینی هم بش مینگ فرسنگ تورور توغا
سی هم بش مینگ فرسنگ اننگ یریکا بحیره قمردینی تا لیب اندیب
غیر تورور ایکنچی اقلیم نینگ یری سراندیب دینی تا حبشه
وحبشه زادلستا تا غیر تورور اننگ خلقی انچه سیاه ایماسلار
تورورلار اننگ هم اوزونلوقی توغراسی اقلیم اول دیک بولور
اوچونچی اقلیم سعد دینی حرجاندینی تا حضن عدن گا شام
فارس تا کرمان غیر تورور تورتونچی اقلیم بابل دینی اوقتیه

اقلیم روم دیب چرز و قسطنطنیه
بلخ مرو غیجه تردر بشنچی
غیجه تردر التنچی اقلیم نینک خلقی همه دریادا تردر یتنچی اقلیم
نینک خلقی همه ترک دورلار یغاچ ادی لوک دورلار بو عالم
فریدون دیکان پادشاه نینک اوچ اوغلی باراردی بری
نینک آطی سلم ینه بری نینک آطی طور وینه بری نینک
آطی ایرج ایردی افریدون بو عالمنی اوچ حصه قیلب
اوچ اوغلیغه بردی اول قسم حصه سنی شرقدین تا ختای
و ترکستان بیله طورغه و باریکه مغرب زدرقم روجاتدور
انی سلمغه بو ایکی تیبی اراسی ایران زمین ایردی مونی
ایرجغه تعیین قیلب بردی اما حضرت نوح علیه السلام
نینک هم اوچ اوغلاری باراردی بری آطی حام و بری آطی
سام وینه بری نینک آطی یافث ایردی بو لارنی هم اوچ حصه
قیلب بو اوچ اوغلیغه بردیلار اول که قرا خلق دور جنوب

طلاعی

87

طرافنی را دورانی هام عز اولکه شمال طرافنی نینک خلقی آق
دورانی یافیث عم اولکه بغدای اونک لوک خلق دورانی
پیام عمبر دیلار اما لیتیب دورلارکم حق سبحانه وتعالی
اون پیکینز مینک عالم نینک خالقی دور بر هیکیم که آدم نینک
عقل و هوشی فهم ادراکی بیتار بیر حساب هم بار دور اما
اون تیشی مینک عالم نی حق سبحانه و تعالی اوزی خوب
بیلور مخلوق نینک فهم ادراکیدا سیغماپ اول هم تیماک
اما قبادا ابن فیروز عالم نی اینچا هم بیر حساب باردیکیشی
بیمانی نی جمیع عالم ارالسیدا همه دینی خوشحال و خرم راق
خلق عراق جرجان همدان ری زنجه و بروج زور جمیع
عالم ده قحط راق اسفهان بنخیلراق خراسان اردوبل
و صفاهان شیراز زور سیر میوه پر نعمت تو قلو قار حنیه
ازربایجان گرجان زور جامد جلوان همدان و ماسیدان
زور شجاعراق ماوراء النهر زور سعدیسی تاتلیق فرات دجله شهر
قند بلخ زور حکارراق اصفهان ارحیله زور صید قالیق راق

خراسان تورور خیریات احسان قیلغوچی راق جورجان
تورور حق سبحانه وتعالی عقل بیله حکمتنی یاراتیب
عراق ملکتی غه سالیب دور صبر بیله حیانی یاراتیب
شام ملکتی غه ایباریب دور قناعت بیله فقرنی یارا
تیب حجاز ملکتی غه قویوبدور زردارلیق بیله بوا
ششلیقنی یاراتیب مصرغه بویروبدور اما اوغور
لوقنی یاراتیب اون قسیم قیلیب توقوز قسیمینی یالغوز
قبطغه قویوب بر حصه سینی گینه جمیع عالمگا ایبا
دور اما اول شهرلاریکه مشرق طرافیدا دور معتدل
مزاج چهره سی یخشی چهره لیک بولورلر نژاد جون
اول طرف نینگ سویی اوبدان بولور سویلاری طراغنا
خشکک دور اول شهرلاریکه مغرب طرافیدا آنینگ خلقی
آغریغاق بولورلر اول شهرلارنینگ سویی ساسیق بولور
اول شهرلار جنوب طرافیدا بولورلر ضعیف ترکیب بولور
لار عنانیم سویی ایسیغ اما اول شهرلاریکه شمال طرا
فیدا تورور آنینگ سویی تخمی یخشی تورور اوزلاری مقوی

بازور تورلار

82

بازو تور لار عمودلاری هم اوزون بولور اول خلقی کم کوهستان

داد ور هم قابیل کوهادورلار هم قابیل سی جادور لار

سنی باب تاغ لار بیانی ایردی اینه ایشیتماک کراک تاغلار

نینک وصف لتوصیف لارینی جمیع تاغلارنینک اولوغراقی

قبله طرافیدا تورجانیم کوه شام کوه تهامه کوه رضوان

کوه سراندیب کوه جاوند کوه بابل کوه طبرستان الو

ندود کوهستان قهستان اما بیلماک کراک تاغلار هم رنینک

زینتی تور هم آغیرت قویسی قوله تعالی الم نجعل

الارض مهادا و الجبال اوتادا حق سبحانه وتعالی

منت قیلدی بنده لاریکا انداغ کیم ای بنده لار آدم کاه

قیلدوق یر یوزینی سیلارکا تاغلارنی یرنینک میخ لاری

قیلدوق تا انکه یر تبرانمکای سیلارنینک قیلغان بنالاری

گنبذ لارینی خراب قیلماغای پس جواهراتلارنی سیلار اوچون

یاراتدوق سوینکوز یرنینک تاغلارنینک قارنیدا اساقلادوق

جبل الاخضر دیکان رتاغی تور دونیا شونینک الجیده تاج

ده تورغاندیک کیدی تورار ضیانیچه ایسکندر ظلماتدین چقب
بر روشن یرکا کلدی کوردیکه بر فرشته کیم فریاد قیلور
ایردی کم ای بارخدایا بو عالمده ابتدایی عالمدین
تا نفخ صورغیچه همه سی سنکا معلوم دور سندین بو
پوشیده و پنهان ایماس بو قدور الهی جمیع بنده لار
نینک کا رحمت قیلغایسین دیب ایکی نعره قیلیب ناله
و زاری قیلیب رعد دیک اونلار بیله بو سوزلارنی ایتور
ایردی اسکندر اول فرشته قاشیغه کلدی فرشته ایتی
ای آدم فرزندی عالمنی سیر و تماشا قیلدینک تو یقا
دینک ایمدی بو یرلارنی سیر قیلور حوسینه دیدی
اسکندر سوردی سینی نه ترور سینی بو نه تاغ ترور
دیدی فرشته ایتی کم بو کوه قاف ترور سن بو تاغ
قه هیکل ترورسن آسمان بو تاغنینک اوستیده قبه
دیک تورار بو تاغنی ام الجبال دیرلار سن ابتدایی
عالمدین انتهایی عالم غیچه بو تاغنی توتوب تورار

حق

منی اگر قویار بسام هبادا ایتب رنسیه همه عالم زیر و زبر بو
لور دیدی کوه احد دیکان قیزیل تاغ تورور دریا سی
معزیب نینک ارا سیدا تورور هر کیم کشی اول تاغ نینک
باشیغه چقان یوقتور عمر عبد العزیز دیکان پادشاه
منی باریب قیزیل تاغقه چقادور منی دیب باریب اول تاغ
باشیغه چقیب لیتوه جرار جوجالی لاری تولا لشکریسی تو
توب یب اوزی آزغینه کشی بیله قیچیب ارانسلاداقتولکده
دیب دورلار کوه احد دیکان مکه و مدینه نینک ارالیقی
ده تورور حضرت امیر حمزه صاحب قران اول یرده شهید
بولدیلار عجب تجلی لیق الیق تاغدور حضرت پیغامبر
صلی الله علیه وسلم بار الجنه دیب یاد قیلدیلار کوه
الوند دیکان بر تاغ تورور کیچه بولسه اوت کویار مکنداد
مجلس کوندوز بولسه توتون بولور اما مبارک تاغدور
انینک چوره سیده چندان هزار چشمه لار بار تورور اقیب
لیعه هر چندان شهرلار اول چشمه لار دین آباد بولور

اما امام جعفر طیار ایتیب دورلار کیم بو الوند تاغی نینک
چشمه لاری بهشت چشمه لاری دیتی تورور کوه اهل تاغی
تورور اول تاغدا ر شیکافی بار دور هر کیمسه شمشیرینی
ایکی قولی بیله شول شیکافنینک آغزیدا توتوب
توریه اول شمشیر منقاطی تا شیدیک بولغای
اما منقاطی الداغ تاشی تورور کیم تیمورنی کیبار
تیمورانی کیپالماس کوه اول دیکان تاغ چهند دریا
پری نینک ار القید ابولور خلقی همه قرا ابولور اما
یلانی کوریه لاریه اختیار کولوب بیالورلار آتا کوما
کیلاری نینک نسبی سنی کشتی بیالماس قلغل سفید سیاه
روند بیا بیه اول یرده توللا بولور کوه اطوارانی دیکان
منوب زمینی ده تورور اول تاغدا بو زنکارلار کوب بو
لور اما تیعوه جر رار بار کافور اول یرده بولور کوه اسکران
دیکان صفاهان مملکتی ده بولور اندا مارافعی کوبدور
مارافغینی الورلار باشی قتیدو غیتی تاشلارلار اوترا بیینی

84

تیاق تیلغولار اول تاغدا بر جاه بار دور اننی جاه جاران دیرلار
بر اولوغ یلان بار دور رسالهلاریسی سپال یاتیب دور رنگی سیه
یمان سیاوقه توتونکوب عفونتی اول جاه چه سپانکولاتیب
اولتورغانیغه تیمزیدیق تقریبانی قاب قرا بولوب شعله مه
لیک بیله زهر کار قیلیب اولدی کوه بخارد یکان بر تاغ دور
ایندا یلانلاری پیل جهرار بارانی فرزند ادم بیچ دی کورکی
قورقوب جان بر جای عفو تقوماس هند جانگلستی ده دور کوه باحاج
دیکان ثمرقند ده بولور انینک گرداینینک چشمه دور رنگ دنیا
هچ دا جندان کنت لار آباد بولور کوه رطائیل دیکان بوتا
عنید ور همیشه اول تاغدا ساز و داف رباب قانون عود بربط
نینک آوازی کلور کیچه و کوندوز ایشتیلیب تورار تا آندا هر کیم
کشی تورماس اول آواز لار دور معلوم ایماس انا اوج تاغ
بار دور بریکا متصل بر بیده جار و بیده ریده یا معمور یا
عیب تورار اما بر بیده هر کیم شمال کیم تورماس تنوینکا سیقی
بر حق سبحانه و تعالی دین اوزکا هیچ زاتی بیلماس ایمتا ادم

تا الماس واکر بیتالیب هم بنا
اول رکابارا الماس واکر بارالیب
الماس گوه تنغه دیکان زتاغ ترور چهند وا ترور اول
تاغ دا یخشی سیو بولغور چه کیم اولیسو دیش الجیز عزیز زیاده
بولغور اما اندار جانوری باردور ایت جه رنگی قیندیل
ترور اول سیو لیبیده اگر اوحشی تا یسه سیمای قوی یارحاتس
بینریده تا یقان بیلیم یب نتیب بولور جاس گوه تیبتا دیکان
زتاغ ترور اما سیو نینک الجیده ترور اگر تاغ باشیغه
قانچه اوتون الیب چقب اوت یاقیسه سیو چیقیب اوتنی او
چجورور اما پادشاه جین بوسو یداغ دیکان سیوزگا
باور قیلمای حتیک اولاغ اوتون تاغ باشیغه چیقاریب
اوت قویدیلار سیو چیقیب بوا اوتنی اوچجوردی اندین
کیین عجایب ایشغه عجایب سیوزگا قبول قیلغور اولدی
گوه جود دیکان بیت گینه زتاغدور وقتی که حضرت نوح
پیغامبر علیه السلام طوفاندین خلاص بولدیلار حق سبحانه

وتعالی

85

وتعالی ایتتی ای نوح من سیزنینک کیمه‌نکیزنی زیر تاغقه تو
شورادور حق دیدی هر بر اول کیمه تاغلار بار ایردی همه
منکا توشار دیدی اما بو کوه جودی هر کیمه امید قیلماکا
منکا توشار دیب آخر حق سبحانه و تعالی بو تاغ
اوزینی کیم توتقانی سببی دین بو تاغقه توشوردی
همه تاغلار دین شریف راق تاغ ترو کوه جاری دیکان
ایلداغ تاغدور کیم اوزونلوغی تورت فرسنک آتاها چل
دا ایرنا یازلیقدا ازنکیبار چلکه کا یقین کلور خلق ایدنی
جندان جندان حید آلورلار اوتون هم آلورلار جندان
زار و کولاب تاپیب الورلار بیلا کوز وقتی بولدی یا
کیار ایمار کیمسه اوتون نفه بارسه اوتون الیب یورور
ایردی اوتونی یاغلاب تورغانیدا تاغ یاندی بوکیشی بیلمایا
دی آخر خلق بو کیمسه نی بو قلاب تیپالمای استاب با
ریب تاپیب الیب کالدیلار هیچ نمنک بو یو روشنی نینک
احوالینی هیچ کیشی بیلماس اما بعضی کیشی لار ایتورلار کیم

بو تاغ رجانورنینک بشتیده زور دیرلار انی تمام حق
سبحانه و تعالی اوزی بیلور کره دیغان دیکان
رتاغدور اوزون توغراسی اقورت قزینینک زور گوند
وز بولیه ایرته دینی آخشام غنچه نقاره اوتی کلیب آشلیب
تورار اول تاغ یقین غنه کورونوب تورار علی ابن
عبد الرحمن دیکان نقاره خانه غه توفیح کورکالی
بارادور تیز دیب پیکید کون کیچه کوندوز توشلانماک
یوروب ننجه کشیلاری اولوب اوزی نجاتکا فوتی بیب
رایکی ییل شونداتایب کوک اوت لارینی یب اکیلیب
آندین یاتیب اوییکا کالکان دیدور استاغجانیشت
لیک تاغدور هرکیمکه اول تاغ طرفیکا کلیه ایکیز زینکا
یردینی ارقاسیغه یاندورور بارده حالتی یقین
راق بارغوچی نینکا یوتیتی سیندورور گوه دعا
بند عجب بلند تاغ زور یوز نینک یردینی یقین
غنه

86

غنچه تورلار آچیلمیش یاز اننینگ دیخی قار کیم بو ماسکاهیج
جانداری اوله تاغدا پیدا ایرماس هیچ گیاه اول تاغدا او
نیماس دوام اننینگ باشیدین ابر کیم بولماس تو بیدین پیا
پیغ بولغاسی تعالی شمال دوام تیغ لیق تورار شوم
غ . بچاچیل تاغدور کوه زهنون دیکان تاغ اول هم
عجب بلند تاغدور حضرت آدم پیغامبر علیه السلام نینگ
ایاغلاری نینگ ایزلاری بار تور هندستان ملکی ده
تورادا ها ایزلاری بیکیبان قری تور کیم کوندوز او
لار دیخار عد کیم ایجاس اکر بو لوت بولمیه هم اول یاقوت
لار آوازی تور ریام غور دا سیل آقیب یاقوت تلارنی
اول کلتور و رشوندین تا بیب آلورلار کوه سمن پیره
عجب اولوغ تاغ تور فرهاد نینگ قیلغان ایوان گیوانلا
ری و نقش نگارلاری اول تاغدا عجایب صورتلاری
بار دور بو زمانغاچه هم صحیح لیک تاغ ایکان دیدور

کوه سنجار دیکان تاغ نوع صیل دا بولور اولوغ لاردین نو
ایماس اما حضرت نوح نینک کیمه لاری اول تاغقه توشکان
اول تاغدا شناز قلغان و دعالار اوقوغان تورور مستجاب
بولغان تورور حالا هم هر کیم بو یرده قسیم ایچه تورور لیک حاجتی
بولیسه تیلاسه مستجاب بولماغی قالماس نیز ادیغه ستماکو نجم
سجده دین باشی کوتارماس اول برکت لاردین کوه نور
دیرلار کوه سبح دیکان میمنده تورور اول تاغدا ارکنه
توشوک بولور آندین اوتوب چیقیب یورور لار اگر
کیمسه حلال زاده بولیسه اول توشوکدین اوتار حرامزاده
بولیسه قیستالیب اوتالمای اولیمای یتیشکه قالماس اولوکینی
جیابیله چقارب آلورلار کوه سیلیمی کوه اجاجوش
تاغ تورور عرب ده رحوا توتن باراردی اتی سیلیمی اردی
بر قلتاقی باراردی آطی غوجادیر اردی دیلار بو ایکی سیماری
برلاریکا شیفته و شیدایی ناله و حیرانی بولغوشتی لار اخر
بر بیریکا قاوشتی لار مقصود لاریغه هم یتیشتی لار کام دل حا

صل

87

حیل قلیشتی لار آرام مهم ایلشتی لار بر بر لاریکا کونکل خوشی
بولوشتی لار بری بر لاریدین تماما ندار لیق غرضت توتو
شتی لار آخر بولارنینک بو واقعه لارینی عرب لار توبولوشتی
لار بولارنی توتماقه مصلحت قلیشتی لار بو ایکی بی تمام
بولار مصلحتی نی تقریبولشتی لار آخر ریکارینی قوجاغلا
ایبوشوب یغلاشیب راز دل ایتیشیب شوندین کچیشتی
لار عرب لار آتقاریدین قاولاشتی لار آخر خاتونی
توتوب شول یرده چاپیشتی لار اول خاتون اولدی
بیلیمی اطه قویدیلار ایکلکانی ینه رتاغدا اولتوردیلار
انکا اجاه آطه قویدیلار دلمجمع بولوشوب یاتیشتی لار
دیدعور کوه شغران دیکان مو حیل نینک اوبدان تاغی
زعور تخت شیر دیه دیر لار انداغ یخشی خوش صورت سجا
نغور لاری بولور یخشی تاتلیغ چشمه لاری بولور رنکا
رنک گیاه لاری بولور عجب یخشی سیرگاه لاری بار دور

جبل ابواب دیکان تاغ اولوغ تاغ ترور دریانینگ ایچیده ترور
اگرکشی دریادین اوتوب اشکا چیقالسه تاغ اوستونیده عجب
لار ایوان کیوان وشه صفه لار و منظره لار بار دور عجایب خوشی
هوا منزل با صفا فرح بخش دلکشای یر ترور ربع بستان
گنبذ لار بار ترور اما اولوغ اولوغ قبرلار هم بار ترور
طور سینا دیکان اولوغ مبارک تاغ ترور صحرای سینا حلقیده
ترور دریای قلزوم دا بولور شیشه فرعونی اول تاغدا
بولور حق سبحانه و تعالی توریت نی حضرت موسی علیه السلام غه
اول تاغدا برگان ترور حق سبحانه و تعالی اول تاغنی کوتا
رب بنی اسرائیل نینگ باشیغه یالغوچه ایمان کلتوروب
مسلمان بولدیلار تاغنی ینه اورنیدا قویدی تاغلارارا
سیدیشی اول کم حق سبحانه و تعالی غه سجده قیلغان تاغ
اول اردی کوه ظلمات دیکان عجب اولوغ تاغ ترور انینگ
اوستونیده قلیچ بار ترور انی آدم فرزندی کوتارالماس
مبادا کوتارسه یانغیش بولور قلیچ نی اورنیدا قویدی یاغیناتو
رار

رار اهاب کتابیتی بار اسنی چیچ کیم ادقو یا لماس کوه طور
دیکان تاغ روم دا تورور اول تاغ نینگ اوستونیده
برکنبذی بار تورر هم توشوک چنداق چنداق صدخار
جانفورلار اول تشوک لارده اوا قتویوب بالا چیقارور
کوز رحمتی بولغاندا کلیب هم باشلارینی توشوک لارغه
سوقوب سوقوب تورارلار چاداری قنججوقیسه هم
باشلارنی توشوکدین الیب کیتارلار ینه شول ... شول
کوه معظم دیکان شریف تاغ تورر حضرت یقین تورور
اننینگ تفاغینی التعقا بیله تنکلایشورلار لیحد غ قویار
لار اها کشینکا بهم بو مایس کشتی زار بهشتی دیرلار انی
عمر ابن عاص حنکایتیش منکا دینار غه ساتیپو نلار دیب
حضرت عمر ابن الخطابغه نامه وایلچی ایبارکانده عمر ابن
عاص نینک سوزینی حضرت عمر ابن خطاب قبول قیلماینا
کورستان قیلدیلار دیدور جبل التار دیکان تاغی تورور
کیم کیچه کوندوز اول تاغدا اوت کویار اندا کشی بارالماس چاادا
بار الیب اتدرها دیکان دم حار تار اندا ایکی چشمه بار دور دایم قینیشور

یازکیچه و کوندوز سویی چقیب تو بانیکا آقیب یرنی جقیب
تورار توشادر یار یرکا کشی باریب کوریدور روز آنکا بارا
من بارای دیکان کشی کیندنی سوعه جیلاب اوزیکا یور
کانیب باریباکوریچاس توشادیرشی تاپیب الدکا بوکای
آلاآماس کوره سر دیکان تاغ اندلیسی ده بولور رحتاشنی
اوشانیه شیر صوراتیده بولوریه خیلدا بولماس آندا بو
لغان کیاه لار هم یبی شیر نینکا زخمی غم و شیر قیلغان
زخمی لار غم دوا اول بولور کوره جکند دیکان سیلا
مطه ملکتی ده بولور انینک توپه سیده رحشیمه یار دور
آندین چقیولغان سوبی جاجیلب قراتاشی بولور اول
قراتاشلار تاتکلاسی هم آق تاشی بولوب قالور کوره
وقاواقا دیکان برتاغ ترور التونلارکانی دیولار حکانی
ترور التونی انداغ تولادور کیم ایطلار نینک طعمی
هم التوندن ترور اول تاغدا بوزینه لاری هم تولا
بولور انی توتوب الورلار او توق تاشی تورلار اوی
لار بنیا هم جاروبلوق قیلدورورب قعریارلار کوره داروی

دیکان

89

دیکان مینک بیتمایوز تاغ تورور اول تاغلار قبیللارینینک مکانی
تورور هم پرینینک خوش هواسی تورور او بیدان ییخشی ولایت
لاری بار تورور اولارنینک پادشاهی خاتون تاکشی تورور تمام
خلقی هم خاتون تورور لار باشلاریدا ییخشی تاجلار بو
مونچلاریدا مرصع طوق لار بار تورور آتما ییلا کاچ یورور
لار تو کلاری اوزلاریکا بیتر عورت تورور ایواق کیبولان
بیرای بوستان لاری تولا تورور شهرزنان دیکان اول
شهرلار تورور جبل الکبیر اغانبا دیکان اوچ تاغ تورور
بر تاغ باشیدا اوچ مناره تورور هر بیلدا اوچ کون ناخشام
لیقدا چراغ یاندوروب قویارلار ارتاسی قویوب باقیبا
اوچ جانور اولتورور چراغ یوق اول جانورنی بارا
غات دیرلار بیر تاشلاری بولور یراقدین هم اوتادیکی
کویوب تورار یقینی بار اول تاشی ایکان والله اعلم با
الصواب بیشنچی باب جواهرلار معادنلاری بیانی المایسی
دیکان انداغ تاش دور کیم جمیع تاشلار نیما اول تیشار

هم سپیدور رور اما آنی هیچ تاشی هیچ تعور هیچ نسیم قیلا
لماسنی اما قودرغا شوندا اچالفه کلمه‌ر انی هیچ نسیم قیلماس
انینک حدسنی ظلمات زور طبعی قوروق سیاه وق زور
اغیندغه سیالیه هم تشلارنی سپیدور رور مزاو جونکیم انینکا
خاصیتی هر خانچه قیغ تیزیر کا سیالیه سپیدور رماق کیشیما
کدینی بولک ایشی یوق ایتیب دورلارکیم الماسی دیکان
بر جاهیدا بولور آنداسیلانلار بار دور کیم هر جانور کیشی
کوزی انکا توشسه اولار اما حضرت اسکندر ذوالقرنین
حکمت بیله اولوغ آئینه قیلدوروب کیمه الیب بارسه رو
روسیغه قویوب ارتاسی اول سیلانلار آئینه کا باقیب
آئینه ده اوز عکسینی کوروب زهره ترید بولوب اولدی
پادشاه اسکندر اول جاه‌غه کیشی توشوروب آلماسی
نی الیب چیقتی حالا بو آلماسیلار کیم روی عالمده باردور
شول آلماسیدین اتندین بولاکشی الیب کلکانی ایمکی
سنکا ارمغا دیکان تار تاشی تورانی سیعروب اچیه لار

سعودانی

90

بیوداننی کیبار اسپهالنی بیت قیلور بیور اکنکا قوت بیرور بیدنا
کونکلی شادلیق باغیشلار سینک اسپهال دیکاننی بیوروب هارکیمکا
ایچورسه اسپهال اغریقی غم کرفتار بولغای سینک ابید دیکانی
انداغ تاشنی ترورکیم اوچ قسم بولور آق قینه قیزیل اغینه
قراغینه بولور طبعی بیاوقا اوزی قابضی ایچی اوتکان
کشماننینک ایچینی تقرغوزور بیوروب جراحتغه بیورش
بیسه قاننی تقرغوزور اکر قوت بیدزکوزکا چاپیه‌لار
قوت بیرور شرابغه بیالیب ایچسه‌لار بیور اکنکا قوت بیرور
کونکلنی آچار و اکر سوغه بیالیبه‌لار اوتوب چیقای
حضرت اسکندر ایلتیب دورلار چکیم سه بسد تاشینی
اوزی بیله تعویذ تقریبی علکی دیدی اریغ آغریقی دینی
ایمین بولغای سینک بولور دیکان عجب بیابانلار بیدابو
لورانی کعوباکشی لار تنوعهایی لار زاد چون کیم بیوذی
توغلوق یوزینی ارنیقلا بیا انداغ روشن تاشنی بیوقدور
اوبداننی انداغ بولورکیم قرانکغو اویلارکا شعله سی یکیتور

امّا هر کیشی یوزوک کا کوزاتیب یوروش حرفنی سپاهر
سبع ال یوزوکنی برنجه دیک قیلیب یاکیندیلیق بیله توتیب
حق سبحانه و تعالی جمیع بلا و قضالاردین ایمین
قیلغای امّا خلق ارا سیدا یوزی ابیستغ و سیوزی اوتکون
اوزی مقبول طبع بولور عالم خلقی نینک نظاریکا محجوب
مرغوب بولغای یازهر دیکان انداغ تاش تورکیم یوبو
لغه یا غلاب یلان نی یاره یاره قیلیب هر کیشیدا ول ملکای یا
یوبندین اول تاشنی الیشغا بیله اولکای قیمت لیکا تاش
تور اینما سیوروب زهر خورده کم ریسه در حال شفا کای
اکر کیمرسته اوزی بیله توتیب زهر لیک طعام قاینغای
اول تاش ترلاکای یلان و چیان چاقغان یرکا سورتوب
جابیب لار در حال آغریقی پست بولغای زهری هم
کتارلیکای پیجاده دیکان قیزیل جواهر تور و لیکن
قدر و قیمتی سهل تور طبعی مقوّی ابیستغ تور مشریف
تاغلار بدا بولالا تولا بولور سنک بلغور دیکان تاشی تور

کیم

کیم ترکستان ملکتیده بولور پادشاه تاشی توررانی جزیره
تاپغوب تاپیب اغیذلاریغه الیب تیشلاری بیله تیشلاب آ
غتابغه کورکوتورلار بولعتلار بیدا بولوب یاغینی
لار یاغار بو پاک لار آغارا اما اول بولغان یر سیمان آشیغ
بولور اول خلق همه یر دابه لاریغه کیریب اولتورورلار
همه تشنه لیک کا کوب جانوار اولارلار جهت دیکان جو
هری دور کیم کای شفتالو رنگ دیک اینک خاصیت لاری کوب
تورور اگر کیسه اول تاشدین کایسه تیلک تمانیجه شراب ناب
ایچسه مست بولماس اوشاقلاریغی تاش آغزیغه سالسه همیشه
تذاغ بولور تیکرا استیده قویوب یاتسه بخشی توشلار
کورکای بو تاشدین کوز قیلیب التوندین انکشتری اتیب
جنگ کا کیرسه هیچ حربه اول کیشی کا کار قیلماغای همچنین وکشیذ
رجحض قیلغای جزع دیکان جوهری تورور آق قاتیغ عود
و مخطط و منقش و منقوط اول ینجه قیم بولور حبشه
فارسیا عمروانی عربلی عودی اما همه دیکا اوبدان

راحتی یاقانی ترورنا فضی سی یوز دینارغه ارزیر عروانی
سی اولوغ بولور انینکدیک ایاق لار قرارلار پیاله لار
قیلورلار اگر خطلوخه ئیننک تقوغوسی دیشوار بولیه اول
ایاق خیاللارده پیوا بجوریه فی الحال یوکیدینی خلاص
بولغای اگر یوزوکگا کوز قیلیپ بو حرف لارنی نقش قیلیپ
ی اوتم ده کوجوش دین یوزوک قیلیب اوزی بیله
توتیه زیرکا وو دانش عنه وجهه عنه بولور حشکلاشلار
اننک قولیده آسان بولور کیم سه اول تاشنی ایکی کشی
ننک اراسیدا یاشوروب قوییه خصومت لار قوبقای
بیجم البهور دیکان تاشی دورکم اولوغلوقی صندوق
جه باردور مخطط ر تاغیدین اونوب چقار نیتونفه او جشاء
تاشدور جهه دلار قولیدا کنده بولور اکر سلایه قیلیب
ایجسه لار سنک مثانه سنی اریتور مثانه سنی پاک قیلور اننک
معدنی طرابلیسی تاغیدا تور سینک رحان دیکان
تاشی تور رکیم اما قارلوغاج نینک بالاسیغه زعفرانی

سورتوب

92

سپور تعوب چقوبیب فرزندیم یاراقان بولوید ور دیب باریب
ریحان تاشینی تاپیبالیب کلیب ایرا سیدا قویار اعلاسی
شغلدور اندین اوزکاسی میانه راک ترور حضرت اسکندر
ایتیب دورکیم گرگس تاشینینک اوا سیدا بر تاشی بولور چونک
لوقیما چوزجه راک دور ها حنظلو حه کم عقیم بولیه اول
تاشنی اوزی بیله همراه قیلیبه چاچله بولمای قالماس
اول تاشی اکثر پادشاه لارنینک خزانه سیده بولور
حجر آخر دیکان تاشی خورجانینک اوروغی حه بولور
اینی سیر کاغذ ساپیه لار بالیق دیک سعیلاب اوینار شریق
حدتیده بولور حجر دار تاشی بار دورانی بافضل البجل
دیرلار انی هم سیر کاغذ بپالیه لار رفی البجال صاعقه بولغای
دهنه اصفهان حدود ده بر تاشی بولور [illegible] دور [illegible]
اوخشار [illegible] بولور اک شاو قدرن چقور قیالار اول تاشنی
نیزه او جیغه بند ایتیب یورورلار اما اول نیزه دین باروتی

چقای یپاوق بست بولغای واکر کیم سیدی گاز هرکادی بولیلار
اول تاشنی دوغه یپایب آتندین کیسین ایچورسه لار زهر
نما تارتقای یاندی صحت و سلامت بولغای زهر دیکان.
آلتوندور اما اجلی نفعی تاشی ترور اما اول جمیع
جواهراتلارنینک یخشیراقی زمردنینک اد جونکم گزی
توللا بولور کیجیکی جونکا بولور پادشاه غه هم یاراشور
تاپسه گدایغه هم یاراشور اما گدای ننینک گدای لیغی قا
لماس زردار بولور پارچه سنی سه اوتدا کویدیب یوق بولور
زلولون بولور سیودا یپایب هم قالور اما بو جواهر سیودا
یاتغانیدا اوبدان بولور اوتدا کویدورسه تخمی اوبدان
بولور اغیزغه سالسه خوشبوی قیلور اگر حیل قیلیب گوزکا
تارتسه روشنی بولور اوزونک بیله مهر قیلیب ایک ادزونک
کاغوت برور فحوون اتیب سه باهتی زیاده قیلور بورک
نما تازه قیلور کونکول وسوسه لیقینی بر طرف قیلور
یکنه قیلیب قولاق تشیسه حفظ شوب قالماس سیغرویب گوزکا

جاپیا

بجای سیاکوز روشن بولغای هوشنکنک جهادینی کوپ یرده
بولغور یمنی مملکتی ده بولغور هندستان مملکتی ده
بولغور زنکبار مملکتیده بولغور انداز جزیره دین او
توب چیقار اوی نینک تیلی دیک بولغور اما اول یرده جوما
لار بولغورا آدم نینک تارینی یاریب ارلار یولی بسیار
خطرناک تورور اما اول جزیره خلقی نینک کیارلیاپسی
بولبارس تیراسی دور ترکستاندار کانی بار دور
بولاغدور سوینی ایستغ بولغورا اما سوبسی جشمه نینک
جوره جزیره هوز توتقاندیک یاغلار توردب قیزیل
تاشی بولغورا اول تاشنی اریتیب لار قیزیل التون
بولغور ویزبر کانی زربار ده ترمز بیر کانی جاقتو
دار ترمز بیر کانی یار کند دریاسیدا تورور قلعی شهر کلیه
دینی بیدا بولغور اما مقورغاشوم کانی تعولاییلار ده بار
روخام دیکان تاشی تورانینک بیله عمارتلار قیلور
لار کایه لار قرارلار بلیناس حکیم اتور ده کتب اول تاریخی

یوزوک قیلیب اوزی بیله توتیب غراموشی لوقدین خلاص
تاپغای زمرد انداغ جواهیردور کیم بنج قسم بولور بیری
بولور نغظی بولور ریحانی بولور صابونی بولور انینگ
تولاییسی شفق بولور رشیق تاغلاریدا بولور جزایرلاردا
گر زمرد باردور التون البته اندا باردور طبعی قور
وقاییسیغ تور اما الماسنی زمردنی بو ایکی جوا
هراتنی حضرت اسکندر ظلماتدین الیب چیقغان تورور
اندین اوزگا سنفوق زمردگه باردور اسنی هر ملکتی
ده فقط دیب بیری باردور آندین آلورلار
زر نسخ دیکان جواهر کیم بیلادورکه زهرقاتیلیغ زجاج دیکان
جوهری دور تا بشدین آلورلار انینگ اوبیداسینی فر
عونی دیب لار حسودین کلعر اول انداغ نخشی عائشه
تورور کیم فرشته کا قوشوب کورید و زبیه قوشولوب
بسیو رنگی ده بولور نبخی ایلیکلار کمید بن نخشی
راق خوب اقا بولور اگر نجاس بیله کوریدوسه لعل رنگ

بولور

94

بولور قلعه بیله کوییدور پیروزه رنگ بولور حق
سبحانه و تعالی بخاراتنی ایکی قسم قیلیب دوری
سمایی بیرینی ناری یاراتیب دور سونینگ بخارینی
یاوریدیلار اوتنینگ بخاری نی توتون دیلار حق
سبحانه و تعالی انداغ قادر دور کیم آسمانلارنی سو
نینگ بخاریدین پیدا قیلدی شهابلارنی اوتنینگ
بخاریدین پیدا قیلدی بیر شمار که زبر دست قیلدی
بیر شمار که زیر پای قیلدی بیر شمار که تاج سر قیلدی
بیر شمار دیر تاج فخر قیلدی سماعی بیله نارینی یارا
تیب یرنی بیر یر جواهر پیدا بولور چنانچه سبوره تغراق
ویتی گیاه پیدا بولغاندیک جسمی بیله قطعی [illegible] دیش
تغیر پیدا بولادور اما مخلوقغه کوب شمس تشکل دور
اما حق سبحانه و تعالی نینگ الدیدا ایسانه تورور چنانچه
شیر کیچیک تورور خیل اولوغ اما شیرنینگ تشی خیل
نینگ اوستخوانلاریسی ریزه ریزه قیلور شیرنینگ جنگا

ملا قوربان منک
کتابچه تردور

لیی اذرکانشمسه لارنینک بیره سینی پاره پاره قیلور اما قزل
نینک اذستخوانی شیرنینک تشیدی اهم اولوغ تورورلم
قاتیغ اما حق سبحانه و تعالی انکا انداغ کوچ
قووت بیب دورلم انی ریزه ریزه قیلور انینک خا
صیت لارسینی حق سبحانه و تعالی اوزی بیلور حق
سبحانه و تعالی بو جواهرلارنی یاراتیب دورلم نسب
دیکی ورنه باعث دیکی یاراتیب دورم اوزی خوب بیلور
زاج دیکان نیچه قیسم بولور جمع بیدور سخت بعضیسی
تاغلاردین پیدا بولور و بعضیسی بولاقلاردین پیدا
بولور بولاق سویی زبون بولسه زاج بولور اگر انی
لای سوغه یا شرابغه بیالیه لارغه فی الحال حانی قیلغای
اگر حازر سویغه بیالیه قا قیلور اگر زاج سویی بیلم
خام ستخم غه خط قوتوب غشورسه لار بیا یوب باقیبا
نم خطی کم قوستی غه قتیب اریدیلار اقیدا شونداغ تو
رغای اینینک اندین صوندا پیدا بولماقی افتاب نینک
حرارتیدین

95

چقارتیدیش تورور بیرنینک جوهری [illegible] تکیب توزغانیدا
سیو کلیب بابیب ادتیه باغلاشیب زاج بولور اول هم
قاتیل تورور هم نافع امثال ادخالکه تیکیه کویدورور
اما جمیع رنگلارنینک سیز بو ماسی خاخ ابراشیم [illegible]
اول زاج سیوسیغه تاشجای اوزکا رنگکه سیاه بیلار
سیاه الفانی بیله هم آلماس بیرنینک جوهری بو تورور اما
تاش نینک جوهری غه آفتاب تینکاچه ارتی تکیب
سیو بابیب ادتیه بوشادی بیبد ابولور صدفابر
جانوری تورور دریاسی عماندا بولور اول دریا
محیط نینک بیر پارهسی تورور وقتیکه آفتاب حمل برجیغه
کلکانده سیونینک تکیدیشادی دریانینک یوزیکا چقار
لار هم قچاکلم یا مغفور یا غنیه اغیزلارینی اچیب تورار
لار سیغفور اغیزلاریغه تامدیغادی دریانینک تهی کا توشوب
کیتارلار رینه یتی گوندیش کیینی دریا یوزیکا چقارلار

آفتاب نی شمال نی اوزلاریکا تارتارلار چهرا ایسیغ بو
لدی یانه چوکوب کیتارلار نماز دیکر وقتی دە یانه چیقار
لار کون اولتورغونچه یوردرلار کون اولتوردی یانه
چوکوب شوهداغ قیلیب قوتی کون ایشی احوال لاری
بو دور اریته اختام نینک شمال و افتاب بیننی بیب مروا
رید باغلاتورا اگر بروقت یا ایکی وقت انداکی تاخیر
توقف اوتسه یونچی بولور آندین کیین هم کینز دریایو
نینکا چیقیب نیت جوندا اغلایور صیادلار شو نینکا قنات
قیلیب دریادا تهیده یاتارلار تمام رنک لاریکا مروارید
نینک رنگی دیک صاف بولوربولماسیا آقلیده اول رنک
اول تهده ایکه بیرورلار اگر تا موزو قییده روی
دریاغه چیقیبلار ساریق و یا قرا بولورلار غایبید شمال
لارینکار خیم بها بولور عقیق دیکان قینذیل غنه تاش
دور بینی حلکتی دیغ بیدا بولور بهار کهر بیه عقیق دیلی
یغزوق اتیب بیالیه لار نکونحل نینکا غم و غصه سینی بر طرف
قیلور

قیلور خوشی دل لیق پیدا قیلور فیروزه دیکان بر جوهری
زور مبارک هر کیم یسه ارتا بیله قوتوب فیروزه کا باقیه
اخشام غنچه دیکتیز بیماغلیق دست برجکای کونکلدرنی
نور حضور دیکتیز کیم بولغای زهر اچکان کاریسه لار
نفع قیلغای اگر کوزکا سیالیسه لار روشنی قیلغای هر کیم فیروزه
زه کوزلوک یوزوکنی اوزی بیله توتسه حکر جادو دیلی
ایچمیش بولغای فضه دیکان کموش زور مرجا حیتی کیم
التوندا بار دور کموشدا هم بار دور اما التونچه قا
یدیغی بولالادور فولاد دیکان زیبق نینک بخاریدین
بولور زیبق نینک بخاری کبریت نینک بخاری قوشولوب
فولاد بولور انینک جوهری هم کوب دور اما هند مملکتی
ده بیشمور بار دور انینک دا اسباب قیلب هر جانورنی
اورسه قان چقماغای اگر یغاچقه اورسه اوت چقغای مقنا
طیس پارچه بیشمورکا توتقوشور انینک دینی قنجار اوتقه سالیسه قرا
بولور قرا کلغو کیم ده شعله بر رحلیک مهتاج دیکان نینک

شول تیمور دیب قیلغان بر قلیچی بار دور بو تیمور اوندا هم
کنا ز بولماس اما فولادنی هر شهر دیب هر مملکتکا اوتگا
زورلار اما بو تیمورنی چقارماسیلار شهر دیبنی اوتکارما
سیلار یوللار دیدی و اگر سیوداک اولبی دیل بناگاه
تاپسه لار غرنجه درنجه قیلیب تاراج ایتارلار اولتوجای
قوییمیلار هندستان مملکتیده بر تاش بار دور انی او
تغه سیالیب کویدور سه لار اول که نقد ایلوتی کویدوب آتنیم کر
جاغا اوبدانی قالورانی بلاله دیرلار بر چیچه اینیکدیش
بر چیچه فولاد ایکی چیچه التون قتیب بو زوک ایتالار اگر جیان
جاقان بر کانکدور چ قوییغان بیله زردی پست بولغای
کهربا دیکان صمغی دور انی سید الکبار ریت دیرلار اوتغه
سیالیه کویکای خفیسی اوزیکا تارتغای هر کیم اوزی بیله بوقم
بار گیدا بیغان ضعفی غم کرینغا ربو عمادها بجر انا سیسی قورسا
قییدیش توشمکای سلامت بولغای اگر حلالیه قیلیب اوتغه سیالیه
خوش بو بولوق بر کای طبعی ابسیغ ترور معجون قیلیب سه کو

بکلیمی

سغرنلیه سر الله سر الله دبینه بغشش قیلیبالار بیع اوز رسمی

شول تیمور دیک قیلغان بر قلیچی باردور بو تیمور اوندا هم
کتاذ بولماس اما فولادنی هر شهر دیک هر مملکت کا اونگا
زورلار اما بو تیمورنی چقارماسلار شهر دیک اوتکارما
سلار یوللار ایدیک و اگر سوداگر اولسه دیک بناگاه
تاپسه لار غرنج درنج قیلیب تاراج ایتارلار اولتورماي
قویماسلار هندستان مملکتیده بر تاش باردور انی او
تغه سپالیب کوریدور سه لار اولیکه توقفدا بولوتی کورینور بر آتش کبی
جاغو اوبدانی قالور اثنی بلاله دیلار بر چچه انینگدیک
بر چچه فولاد ایکی چچه التون قتیب بیوزوک ایتسالار جیان
چاقان یرکا تکمدروج قویغان بیلمه دردی پیشت بولغای
کهربا دیکان صمغی دور انی سید الکبار ریت دیرلار اوتغه
سپالیه کویکای خفیتی اوزیکا تارتغای هرکیم اوزی بیله بوقیم
بارگیده یوقان ضعفی عزکر بغتار بولماغای بجز اناسیده قورسا
قیدیق توشمکای سلامت بولغای اگر جلابه قیلیب اوتغه سپالسه
خوش بوی بولوق بر کای طبعی ایستیغ تور معجون قیلیب سه کو

نکلیغی

97

کونکلنی شادمان قیلور خفقان نی کیپار کبریت نی ابو الا
بسیاد دیرلار زیبق ابو الارواح دیرلار کبریت نینک معد
نی هم عالمده کوب دور بیر منی دیکان شهرده بر چشمه ئی تور
دایم همیشه یغلاغان اونی کلیب تقرار آقندین آلورلار
کوه دماونده چشمه لار بار دور ایکینه لیکی یوز جریب
تور اول چشمه لار دیل هم چقار انینک بخاری بیار ییق
تور بخاری بیرکا اولتور ور اول بیردین کوز کوت بیدا بو
لور لاجورد دیکان تاش ترو رکیم تاغدین بیدا بو
لور کونکلکا قوت باغیشلار کوهر ولعل بو طرفلارده
یوقدور بیر اندیب دیدین بدخشاندین بیدا بولور
کوهر دیکانی بیر اندیب داکاو ایبی الیب چقار اوتلاغی
داعقو یار کیچه لیکنده انینک روشنی لیکی دواوتلاریغه
دریاغه برارده الدی کردی کشتی اما انینک عقدیغه تو
شکان کشی بیرکا کمول قوییوب قوییوب یانار اول او
یلار چیقیب کوهرنی کول اوستونی قویار کوهر کولکا چوکار
یه الیب چیقیب قویار بیر شغل یه شول اکر کمر سر لاجوردنی

اتنى غم بيالبه سيو ديك بولعور وشير سيدى اوتدا قاتيبالا
چوقور د نيله ايزيت بسه بوحشاق بولغاى لا چوقور تيبع
قوزوغ ايسيغ تور ريدرا لكا قوت ركونجى شمسه اركر
اكر كمربسه قتور قتو قديش جاجور بولسه لا چوقور شنى سيو
روب ايجور ماكن كراك نافيع دور صدفنى قاتيب سورر.
ايزيب ايجور ماك كراك پست قيلور ركونكليدين قتور قتوق
نى بجقار ور صدف بوراكنى مقوى قيلور مقناطيس
ديكان انداغ تاش تور كيم تيمورنى اوزيكا تارتار اننينك جودا
نى بيشكاتى دريانينك تكيده تور اتنيم قتعاتى بادعم كيم
كيمه لارنينك تيمورلارينى اوزيكا تارتار اينيكدين واهمه
بسيار قيلب كيمه لارنى يغاچ ميخلار لار بيله مقناطيس نى
بيازبيويسى غم بيالبه يارو زه داكتى توكوربسه ياحيض
قمانى نى سيو رتيه لار آغريق كيسى تيمورنى بجزيب قياماسى
اكر عقيم مظلوم اوزى بيله توتسه چاحلمه بولغاى اكر كمربكا
تيمورنى سياولاب بركان نابوليه لار ايكى آرقه جه مقناطيس
ربسه لار تيمورنى ايچيدين اليبوق چقاتيلار مقناطيس ديكان

انداغ

98

اندراغ تاشی زرد رکیم روشنی کینه دور کوزکا تارتیبه روشنی قیلور
هم ایشقه بویوریبه لار بو مشاق قیلور اگر مجروح نینک بوی
نیغه باغلاسه مقوی قیماغای اگر بو زخمکا کوز اتیب اوزی بیله
تقتقان کشینی سیلان و جیان هیچ کیزنده جا قیماغای هم میانی
دیکان برغاریدی پیدا بولور تاغدیغی بیو بیله الیشب
مقوی بولوب کلور اول مقوی بولغان یر نینک جوراینی تام
دور هر سیدار هر بته ایشیکینی آجار لار شهرنینک اولغ
لاری العدر لار خاصیتی کیم سرغ نینک اوسیتو خانی سیفان
بولسه هم میانی سنوقی رکا تاقیسه لار اغریقی بیت بولغای
مرجان دیکان اندراغ شیرسیه زرد رکیم کا نه دیر لار انینک معدنی
دریانینک قهریده بولور درخت دیک اوسوب چقار یاپ
یاشیل بولور انکا افتاب نینک حرارتی و شمال نینک هوا
سی ترکیب قیلدار اور اگر کوزکا بیو روب بچاییبه روشنی
قیلور قوت کیکور ور ملح دیکان اندراغ جوهر یدور کیم عذریز
خلق نینک اینکدش تابوشی هر کیشی بیو قدر طعام نینک فساد ریتی

کیپاد دفع قیلور طعام نی هضم قیلور انینک حکاکتی همدان
تزور انینک صافتی توریت فینک تزور یاز بولسه اول نوا
هی نینک سپولاری یغیلور همه سی تنک بولور اول یر دین تمام
عالمغه ایلتارلار نیجاسی جوهری دور که اول یر دین پیدا
پیدا بولور بخار دین غایت صفا و نفیس لیغ قدا دور لیکین
اوتدا اگر یار اما کوبکان نیجاسی نینک خاصیتی اولدور کیم
هر جراحت غه پیاله لار کوشت اوندورور اگر کوز کا دارو
قیلسه لار روشنی لیک باغیشلار اگر پیاله لار قتال دور اگر کا
غه پیاله لار سبز بولور رنکارنگ اوتغارا انینک معدنی
کابلدا بولور یاقوت انداغ تاش تور رکم قیزل پیارینغ
کبود اما انینک همه دین اوبداشی قیزیل بولور اوتدا
طاقت لیک بولور همه جواهر اتدین آغر راق بولور اگر
معجون که پیاله لار کو بکل که فرح باغیشلار قوی قیلور
اگر اغیز غه پیاله لار بغایت شادمان قیلور جمیع جواهر تاشدا
پیشار اوتدا اگر یار [illegible] یاقوت رحمانی تاشدا هم سینماس

اوتدا هم

99

اوت داهم کویماس تورتونچی درجه ده قوروغ ایسیغ تور
هر کیمرسه اوزی بیله توتسه طاعون بلا سیدین ایمین
بولغای التونچیسی اندین هم آغرراق تور اشنینگ
حقدینی زجهسون تاغیدا بولور اول حضرت آدم علیهم
بهشت دین توشکانا تاغ ترور آدم فرزندی ایاغی اول
یرگه تیمکس جواهراتنی سیل ایب کلور شونیدین تاپ
آلورلار اول تاغ یراقدین توکال اوت کوییکاندیک کورو
نور هر کیمرسه اوزی سیله توتسه بیگته بولماقدین ایمین
بولور وبالله العصمت والتوفیق والله اعلم بالصواب

سیکزنچی باب صخره لار بیانی صخره بیت المقدس
شریف صخره سی ترور حضرت آدم علیه السلام بهشت دین نزول
قیلدیلار بو عالم نینگ بیابانیغ لیقیدین بی دماغ بولدی
لار بهشت نینگ خوشبوی لوق حلوبلوقلارینی یادلا
لاندیلار باشلارینی جالیب پیشانه لارینی یرکا قویوب جیلاه
یغلادیلار کیم یاشلاری سیل لار بولوب آقتی اول یر بیت

المقدس ایردی حضرت داود علیه السلام دوکان سالیب ایشی
قیلدیلار بیت المقدس ایردی اکنده لیکی اوچ یوز کز
تورت یوز اونغا ایسی یوز الیک کز تورور قیامت کونی بولسا
حضرت مهتر اسرافیل علیه السلام شونونک توباسیده
توروب خالقنی منادی قیلورلار جمیع آدمی لار اول یرکا
محشور بولورلار صخرهٔ ذالقرنین دیکان صخره تورور
اسکندر قصد ظلمات قیلدی ظلماتغه کردی بیر یرکا کلدیکه
بیر فرشته توروبدور کیم آغزیغه صورنی قویوب ایکان
طرافیکا باقیب انتظار بولوب فرشته ایتتی ای آدمیزاد
عالمنینگ روشنلیکیکا توییمای جبر قیلمای قناعت قیلمای
بو یرکا کلدینکمو دیب بیر پارچه تاشنی بردی ایتتی کر ای فرزند
آدم بو تاشنی ترازوغه تارتیب باقغیل سینکا فایده
لار قیلغای دیب آخر تاشنی ظلماتدین الیب چیقتیلار
ترازوغه تارتیب ایردیلار بیر یلکه سیکا تاشلارنی سالیب
بیر یلکه سیکا اول تاشنی سولاب تارتتیلار راجح ایت

کلماسی ایردی

التون کمومش زر و جواهر هم سیا الدیلار برابر کلمادی اخیر
حضرت خضر علیه السلام رحوشت توغرا قتنی سیا الماقلاری بیله
تسکاتنکارایت کلدی اسکندر سوردیکم بو نچوک واقعه
دور دیب حضرت خضر علیه السلام ایتتی که ای اسکندر
باعث اولکیم مغرب دین تا مشرق غه التدینک تحت
ظلمتنک ده تیلدینک جمیع امور مملکت سیننک بولدی جمیع
تاجدار پادشاه لار نوکرینک بولدی تاجدار وزرالار چا
کرینک بولدیلار جمیع خزینه دفینه لار سیننک بولدی اینی
هم حال مملکت که خزینه و دفینه کا نوکر و چاکر غه کوزونک
تویمادی اما زره گینه تپراق غه کوزونک تویغو
سیدور دیدی بو سوز نی دین اسکندر کا عبرت بولدی
و جمیع خلایق غه هم عبرت بولدی اما اول جماعت نینک خلقی غه
عبرت بولمیدور اندکی غیرت هم تیلیب دورلار اما بوزجا
نه نینک فنا دیدارین نصیحت ایتقان تعاله دیکان بیلان تنجی ارتیج
بانیب بارادورلار ایلکاری غه کیز کلماکدورلار صحرا غه

موسی علیهم انتهاسی آدم باشیغه ایردی اول زماندا
بنی اسرائیل نینک ارا سیدا چشمه یوق ایردی تشنه
لیک کا زبون ایردیلار ایرکون بنی اسرائیل حضرت موسی
علیهم نینک قاشلاریغه کلیب سو تیلادیلار حق سبحانه
وتعالی حضرت مهتر جبرائیل علیهم نی ایباردی یا رب
موسی غه ایتغیل عصاسی بیله تاشغه اورسون تا حق نینک
قدرتینی مشاهده قیلسون دیدی حضرت مهتر جبرائیل
علیه السلام کلیب وحی ییتکوردیلار حضرت موسی علیهم
عصا بیله اول تاشنی برادورب ایردیلار اول تاشدین
اون ایکی یردین سو چیقیب آقا باشلادی موسی نینک اون ایکی
قبیله بار ایردی هر قبیله غه بر چشمه پیدا بولدی حضرت
موسی صلوات الله علیهم همه قوم لاریدین بلند قامت
ایردیلار قوی بازو ایردیلار قدم لاری نینک قاپیسی برنیمه
دیر ایردیلار یعنی موسی دا باد ایر ایردیلار انینک اوچون

عمرتاشی